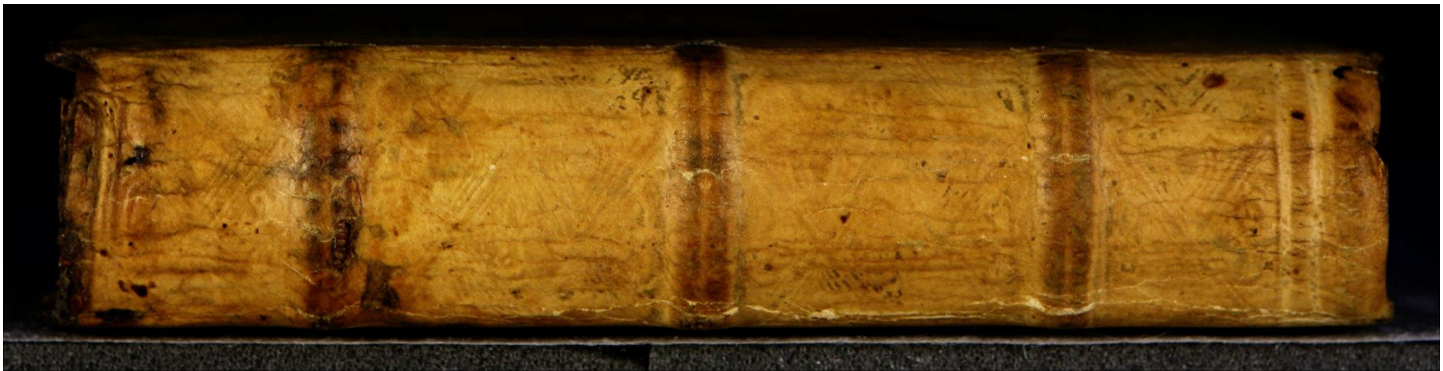
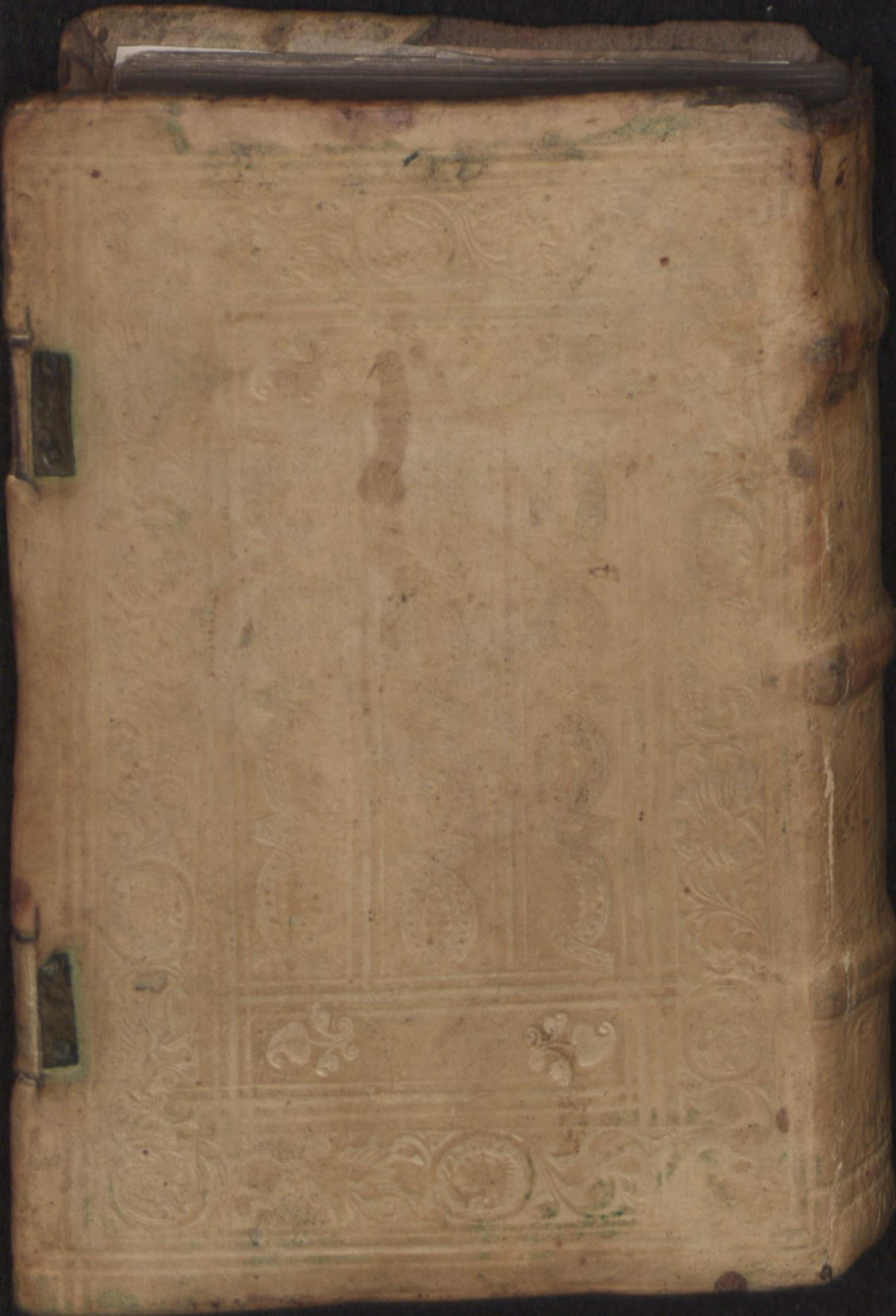

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

No. 206.

M. Fischer fecit

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

=LN 808
ex. 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Matthias Brunonius
minister Euangelij apud
Stochemarscher.

EPIST
IACOB
COM

NICOL

Habes, lector,
multos alios
nes de

Eſt & additu
ante quadr

Cum gra
Maieſ

Ann

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

IN EPISTOLAM DIVI IACOBI APOSTOLI COMMENTARIVS ſcriptus à NICOLAO HEMMINGIO.

Lectori:
Habes, lector, in hoc commentario præter multos alios locos, explicatas quæſtiones de Vſuris & bonis Eccleſiaſticis.

Huc
Eſt & additus libellus de Regeneratione ante quadriennium primùm ęditus, eodem autore.

Cum gratia & Priuilegio Regiæ Maieſtatis, ad ſexennium.

HAFNIAE,
Anno M. D. LXIII.

N.o 74

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ORNAT
NOBILITA
PRAESTANTI
HVS, Domino
regni Daniæ
ac patro
HE

PTolemeus P
Rex hoſpite
quænam ſit m
hoſpes reſponden
idque non tam d
mi puritate & pio
non ſolùm rex ſa
rum etiam Philoſo
eſſe ſolebant, m
tione prædicant
natura ipſa mag
eſſe, & ſummam
Dei cultu eſſe p
tiſsimi Philoſo
uerterunt, ut r
ſuis ſectatoribu
hominis gloria
ximam ſapien

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ORNATISSIMO VIRO NOBILITATE AC SAPIENTIA PRAESTANTI FRANCISCO BROCKENHVS, Domino de Egeſkou ac Senatori regni Daniæ prudentiſsimo, Domino ac patrono ſuo, NICOLAVS HEMMINGIVS.

S. D.

PTolemeus Philadelphus Ægyptiorum Rex hoſpitem conuiuam interrogat, quænam ſit maxima hominis gloria: cui hoſpes reſpondens, Deum, inquit, honorare, idque non tam donis & uictimis, quàm animi puritate & pio propoſito. Hoc reſponſum non ſolùm rex ſapientiſsimus approbat, uerumetiam Philoſophi, qui frequentes illi adeſſe ſolebant, magna conſtantia & aſſeueratione prædicant. Omnes enim homines uel natura ipſa magiſtra, intelligunt & Deum eſſe, & ſummam hominis felicitatem in puro Dei cultu eſſe poſitam. Quamobrem ſapientiſsimi Philoſophi omnia ſua ſtudia eò conuerterunt, ut rectum colendi Deum modum ſuis ſectatoribus traderent. Nam ut ſummam hominis gloriam in eo poſuerunt, ita maximam ſapientiam definiuerunt eſſe, rectam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

colendi Deum ſcientiam. Hoc pulcerrimè in oraculo quodam, quod recitatur apud Iuſtinum Martyrem, indicatur:

μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίην λάχον ἠδ᾽ ἄρ᾽ ἑβραῖοι
αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἁγνῶς

hoc eſt (ut rudius & apertius reddamus)

Chaldęis ſolis ſapientia nota & Hebręis,
Soli nanq; Deũ regem purè uenerantur.

Eſt profectò procul omni dubio fatendũ, ſummã gloriam, ſummã ſapientiam ac ſummã felicitatem hominis eſſe Deum purè colere. Quare in hac re nec hoſpes Ptolemei, nec Philoſophi hallucinati ſunt. Verùm poſtquã Philoſophi hanc ſuam ſapientiam ad uſum & praxin tranſferre uolunt, quantæ quæſo ſunt tenebræ? quanta ignorantia? Non ſolũ ignoratur, in qua re ſit puritas mentis collocata, uerumetiam ab ipſo Deo turpiter aberratur ad creaturas & ad creaturarum idola.

Cicero quidem uerè pronunciat Deũ colendum eſſe, non ſuperſtitione ſed pietate: ſed quô ruit miſer? pro uero Deo idola colit Romana: antiquiſsimam religionẽ quæ ſola Deũ autorem habet, barbaram ſuperſtitionem ſacrilegè nominat: ueram religionem ſplendore imperij, grauitate nominis Romani, maiorum inſtitutis & fortunæ ſucceſsibus metitur. Hæc ſunt

ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſunt enim eius uerba: Sua cuiq; ciuitati religio Leli eſt: noſtra nobis. Stantibus Hieroſolymis pacatiſq; Iudæis, tamen iſtorũ religio ſacrorũ à ſplendore huius imperij, grauitate nominis noſtri, maiorũ inſtitutis abhorrebat: nunc uerò hoc magis, quòd illa gens quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis: quàm chara Dijs immortalibus eſſet docuit, quòd eſt uicta, quòd elocata, quòd ſeruata.

Socrates apud Xenophontem rectiſsimè etiam dicit, Deũ eo cultu uelle coli, quem ipſe inſtituit; ſed mox ipſe tanquam oblitus ſui, definit cultũ Dei eſſe, quem ciuitas recipit & approbat. In quo fœdiſsimo errore multi ſunt hodie, qui putant Regum & Principum placita, normas eſſe religionis.

Philoſophi ſaniores decalogũ aliquo modo intellexerunt, & in eius obedientia cultum diuinũ poſitum eſſe tradiderunt: quemadmodũ Syracuſanus Philemõ, qui floruit tempore Alexandri Magni, teſtatur. Ita enim ait: Si quis hoſtiam offerens, ô Pamphile, taurorum multitudinem, aut ceruorum, aut per Iouem, alia eius generis, aut ſi fecerit ornamenta, ut aureas chlamydes ſiue purpureas, aut ſi fabricauerit ex ebore, ſiue Smaragdo imagũculas, exiſtimat ſe Deũ ſibi reddere beneuolũ, errat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ille omnino & leuem mentem habet. Oportet enim uirum bonum eſſe, ut qui uirgines non corrumpat, non mœchetur, non furetur, non occidat, nõ aliena uideat & concupiſcat, ſiue uxorẽ, ſiue domũ, ſiue poſſeſsionẽ, ſiue ſeruũ, ſiue ancillã, aut quicq̃ omnino, & addit

μηδὲ βελόνης ἕμ ἅμμα ἐπιθυμήσῃς πάμφιλε.

hoc eſt, neq; unius acus funiculum concupiueris Pamphile. Et paulò poſt:

θεῷ δὲ θῦε διὰ τέλους δίκαιος ὤν.

hoc eſt, Deo ſacrifica perennem iuſtitiam.

Habemus quousq; aſcendere potuerint ſummi Philoſophi, habuerunt aliquam legis noticiam, cui ſatisfieri putabant qualicunq; externa obedientia: etſi haud rarò arcano conſcientiæ iudicio damnati, ſuam quodammodo agnouerunt impuritatem & miſeriã.

Quid quæſo magnis iſtis Philoſophis defuit? id profectò quod ipſi potiſsimum prædicant & in quo uno cultum numinis ſitum eſſe diſputant, hoc eſt, puritas mẽtis: quæ ſanè non eſt externa ſimulationis larua, quẽadmodum Philoſophus ille putabat, cui urinam uerecundius reddenti Ariſtoteles obijcit:

χεῖρες μὲν ἁγναὶ, φρὴν δ᾽ ἔχει μιάσματα.

hoc eſt, manus quidem puræ ſunt, at mens

contami-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

contaminata eſt: ſed eſt lõgè alia res quàm ut Philoſophi eam ſua perſpicacia & acumine deprehendere potuerint. Nam illi nec originem impuritatis, qua contaminatum eſt totũ genus humanum perſpexerunt, nec remedium aduerſus ignotum morbum tenuerunt, neq; ueræ puritatis ſcaturiginẽ quęſiuerunt, imò quo magis purgari ſe ſua externa puritatis lacuna arbitrabantur, eò impuriores ſunt effecti, atq; omnino illis accidit quod porcis, qui cùm cœno ſe abluere uolunt, immundiores multo prodeunt, ſiquidem qui inter illos uidebantur optimi, hoſtes Dei maximi fuere. Quando enim Deus illorum uotis non reſpondit, ſtatim iraſcebantur Deo, tanquam ingrato, qua ſanè animi macula nullum cœnum turpius, nullum peſtilentius. Huius rei exemplum uidere eſt in Agamemnone Græcorum Rege, qui Ioui hecatombas, quas obtulerat, exprobrat, atq; ei ingratitudinem tragica uoce obijcit, propterea quòd ipſius petitioni non ſatisfecerit. Hecuba dicit, inuoco ignauos Deos. Cæterum Eccleſia Dei ſola magiſterio Prophetarum & Apoſtolorum edocta, nouit & unde impuritas illa in genus humanum irrepſerit, & quo remedio ablui poſsit, & quæ ſit uera

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſcaturigo, unde aqua puriſsima purgandis mentibus hauritur, qua aqua mens purgatur, ut in ea ſit puritas illa qua Deus ab homine uult coli: qui ſane cultus, ut rectè reſponſum eſt Ptolemeo, ſumma hominis gloria, maximũ decus, adeoq; felicitas ipſa, ad quam primùm genus humanũ conditũ eſt. Nam ut ſine hac puritate nemo eius felicitatis particeps fieri poteſt, quam Deus colentibus ſe ut coronam certaminis proponit: ita ea parta tanta fit hominis gloria, ut filius Dei cenſeatur, cœleſtiũq; bonorum ſcribatur hæres.

Eccleſia nouit hominem aſtu & fraude Satanæ deceptum, ruiſſe contra Deũ & amiſiſſe imaginem Dei, in cuius locũ ſucceſsit imago Satanæ fœdiſsima & impuriſsima, qua humanum genus adeò conſpurcatum eſt & deformatum, ut nihil ſit eo impurius, nihil deformius. Nam qui inter homines ſanctiſsimi uideri uolunt (loquor autem de nõ renatis) ſimiles ſunt pomis Indicis, quæ ferunt foris quidem pulcerrima eſſe, ſed intus latere uenenum mortiferum.

Eccleſia nouit contra Satanæ uenenum, adeoq; aduerſus totum imperium eius, promiſſum fuiſſe ſemen mulieris contriturum aliquando caput ſerpentis, ut ſerpens ille, hoc

eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

eſt, Diabolus non amplius ſuo ueneno noceret ĳs, qui in fide ſeminis reperirentur.

Eccleſia nouit filium uirginis Mariæ IESVM, ſemen illud promiſſum eſſe, qui iuxta promiſsionem protoplaſtis noſtris datam & ſæpe deinde repetitam, uicit Satanam.

Eccleſia nouit ſanguinem huius IESV filĳ Dei & uirginis, efficax eſſe antidoton aduerſus ſerpentis uenenū, eoq; ablui & abſtergi impuritatem, quam ab Adam propagati contraximus.

Eccleſia nouit hoc remedium & ſalutare antidoton omnibus per prædicationē Euangelĳ gratis offerri, & oblatum accipi fide in hunc medicum Ieſum Chriſtum, iuxta illud: Fide purificantur corda. Itē: Sanguis Chriſti purgabit conſcientiam noſtram à mortuis operibus, ut colamus Deum uiuentem.

Eccleſia nouit quòd Deus ab ĳs ſolis, qui hoc pacto purgati ſunt & emundati ſanguine Chriſti, coli uelit, idq; non gentili ſuperſtitione, ſed in Spiritu & ueritate, quemadmodum ipſe Dominus teſtatur, cùm inquit: Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & ueritate, hoc eſt, homines quorū corda ſunt purgata in ſanguine Chriſti per fidem, uerum cultum & ſpiritualem Deo præſtabunt. Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Spiritus Sanctus in eis excitabit pios motus, fidem, dilectionẽ, timorem, patientiã, precandi ſtudiũ, gratiarũ actionem & alias uirtutes cum lege & uoluntate Dei congruentes.

Quanquam autem obedientia noſtra in hac uita, nequaquam normæ legis diuinæ reſpondet: tamen placet quia in filio dilecti ſumus, & quia obedientia ipſa à purificato corde proficiſcitur. Fatendum quidem eſt plurimas maculas reliquas manere in nobis, donec circũferimus hoc mortale corpus: tamen hæc noſtra firmiſsima conſolatio eſſe debet, quòd ſciamus eas lamina aurea in arca fœderis tegi, hoc eſt, per Chriſti expiationẽ ita purgari, ut amplius nobis nõ imputẽtur, modò nõ ſecundũ carnẽ uixerimus, ſed ſecundũ ſpiritũ.

Cæterùm hîc duo mala pijs in primis ſunt cauenda: Phariſaicus error & Epicurea ſecuritas. Hæc duo mala omnibus temporibus plurimũ damni Eccleſiæ Dei attulerunt. Sunt enim ueluti ſcopuli quidã, ad quos impingentes naufragium circa fidem faciunt.

PHARISAICVS ERROR partim ex opinione iuſtitiæ Philoſophicæ, partim à legis Dei ignoratione oritur. Philoſophorum opinio fuit, quam ſuprà attigi, quòd iuſtitia ſit externa officia mediocriter facere, & aliq; purita-

puritatẽ externã ſimulare. Deinde nõ intelli-
gebant legẽ Dei requirere ſpiritualẽ obedien-
tiã, ſed tantũ in externos ritus intuebantur, in
quibus collocârunt iuſtitiam, q̃ iuſtitiam op-
ponebant iudicio Dei & putabant ſe ea iuſtos
eſſe coram Deo, ut Phariſæus ille Euãgelicus.

Hoc errore decepti Monachi ſuis traditi-
onibus partim ſtultis, partim impijs, partim
hiſtrionicis, uim iuſtificandi & merẽdi uitam
æternam tribuerũt: quo ſcelere nihil grauius
cogitari poteſt. Quid enim quæſo aduerſus
Deũ magis contumelioſum eſſe potuit? quid
magis ſacrilegũ? quid magis impiũ aduerſus
ſanguinẽ Chriſti, in quo ſolo uirtus eſt expi-
andi peccata? quid deniq; magis ſtultũ, quàm
tribuere meritũm ſalutis & uitæ æternæ obe-
entiæ erga regulam, quam homo hypocrita
ſuis ſectatoribus præſcripſit?

Hunc Phariſaicũ errorẽ hodie defendunt
Papiſtæ, ac non ſecus quàm pro aris & focis
pro eo defendendo ſunt ſoliciti, nõ quòd ipſi
non uideant errorẽ prophanũ eſſe damnatum
uerbo Dei: uerùm ne eo ſubuerſo, de funda-
mento Papiſtici regni actum ſit.

Hunc igitur errorẽ omnes quibus ſalus cu-
ræ eſt, fugiant tanq̃ peſtem, atq; eius propug-
natores anathemata à Chriſto ſciant eſſe,

iuxta

iuxta hoc Pauli dictum: Qui aliud Euangelium prædicauerit, anathema ſit, etiamſi fuerit angelus de cœlo. Cùm autem Spiritus Sanctus hîc pronunciat anathemata, eos qui prædicant aliud Euangelium, non eſt cogitandum leue & uulgare maledictũ eſſe. Nam primùm ſignificat Deum eieciſſe de Eccleſia corruptores Euangelij. Deinde mandat eos fugiendos eſſe, tanquam diras peſtes, quas Deus execratur. Tum indicat pollui bonos eorum ſocietate & conſuetudine. Præterea minatur graues pœnas ijs, qui cum illis amicitia coniuncti ſunt.

De hoc maledicti genere loquitur etiam Pſalmus: Induit maledictionẽ ſicut ueſtimentum, & intrauit ſicut aqua in interiora eius, Et ſicut oleũ in oſſa eius. Nequaquam igitur exiſtimetur parui momenti eſſe hoc maledictum: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit.

Fugiant itaq; pij, tanquam rẽ à Deo maledictam, errorem iſtum Phariſaicum, qui fingit hominem coram Deo iuſtificari operibus, ſiue legis, ſiue humanarum traditionum. Nam immota ſtat concluſio Pauli: Si iuſtitia eſt ex lege, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Item: Non iuſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

fidem Ieſu Chriſti. Cùm igitur hoc Euangelium Pauli eſt, manifeſta anathemata ſunt Phariſæi omnium temporum, qui operibus iuſtitiam,qua conſiſtimus coram Dei tribunali, tribuunt.

EPICVREA SECVRITAS naſcitur ex doctrina gratuitæ iuſtificationis prauè intellecta. Nam cùm homines carnales audiunt gratuitam eſſe iuſtificationem,ſalutemq; contingere non ex operibus ſed ex fide, fiunt remiſsiores et abijciunt bene operandi ſtudium. Hæc Epicurea ſecuritas non eſt minus pernicioſa,quàm error Phariſaicus, quæ locum nõ habet in ijs qui verè credunt Euangelio, ſed tantum in mortuis Eccleſiæ membris,hoc eſt, in ijs, qui uel palam flagitioſi ſunt, uel hypocritæ.

Hanc ſecuritatem non ſolum uox Euangelij damnat,uerumetiam omnes Propheticæ & Apoſtolicæ conciones execrantur, ſimul enim teſtantur nos renaſci, ut ſancti ſimus corpore & animo. Paulus cùm Phariſaicum errorem, tum Epicuream ſecuritatem impugnans,in hunc modum ſcribit Epheſiis: Gratia ſaluati eſtis per fidem, non ex uobis, Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur.Dei enim factura ſumus,creati in Chriſto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Ieſu ad bona opera, quæ præparauit Deus, ut in eis ambulemus. Hic Paulus docet apertè gratuitam eſſe ſalutem, eamq; cōtingere credentibus ſine operibus. Deinde addit finem regenerationis in Chriſto. Nam dicit nos creatos in Chriſto Ieſu, ut faciamus opera quæ Deus nobis mandauit, quod cùm fit non tantum ſumus imputatione puri: uerumetiam incoatione ſancti.

Sed quid quæſo hic fit? ſalutem gratuitam eſſe libenter audimus, at cùm ad gratitudinem inuitamur, pigri ſumus. Videmus ſcopum, ſed iter intermedium conficere nolumus, atq; omnino nobis iuxta prouerbium contingit:

σῦκαφίλ᾽ ὀρνίθεσσι, φιτεύειν δ᾽ οὐκ ἐθέλουσι.

Hoc eſt, aues ficus amant, ſed plantare recuſant. Aduerſus hanc Epicuream ſecuritatem acerrimè cùm Prophetæ, tum Apoſtoli pugnauerunt. Inter quos diuus Iacobus non ſolum uita, uerumetiam ſcripto ualidiſsimè eandem oppugnat, ſpolians eam omni gloria, ſtatuenſq; nudam coram tribuuali Dei.

De hiſce rebus clariſsime uir, ac patrone colende, diſſeruimus cùm proximè apud te pranderem: errorem Phariſaicum cordatè improbaſti, ſecuritatē Epicuream piè damnaſti,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

naſti, & cùm quidam ex conuiuis diceret, magis frigere bene operandi ſtudium, poſtquam miniſtri Euangelij operum merita oppugnare cœperunt: ſapienter dixiſti nulla merita noſtrorum operum eſſe, ſi æſtimentur è ſua dignitate, ſed benefaciendi ſtudium ex eo pendere, quòd filij Dei, patri obedientiam debeant & quòd fides non poſſit eſſe ſine naturalibus proprietatibus. Hac occaſione incidimus in mentionem Epiſtolę Iacobi, quam cùm dicerem me ante paucos annos in hac ſchola enarraſſe, petijſti ut meam commentationem pluribus communicarem, quod & me facturum promiſi.

Nunc itaq; uotis tuis ſatisfacturus, in publicum ædo commentariolum in ſanctiſſimam Iacobi Epiſtolam, quę ut æqui boniq; conſulas, etiam atq; etiam oro. Spero quòd gratior hic noſter labor ſit futurus multis, quòd ſub tuo nomine in lucem prodeat.

In quinto capite ubi Iacobus diuites obiurgat, quæſtiones de diuitijs, contractibus, uſura & bonis Eccleſiaſticis prolixius quàm inſtitueram tracto, idq; hac occaſione: Clariſsimus uir D. Iohannes Frijs, Cancellarius Regis, & Academiæ noſtræ conſeruator primarius, petijt à me ut

com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

commonefactionem de uſura ſcriberem, idq;
in hunc finem, ut uera uſura & damnata uer-
bo Dei diſcerni poſsit ab alijs contractibus,
qui prætextu uſuræ à nonnullis iniuſtè dam-
nantur.

Hanc cõmonefactionem, ſicut me & om-
nia mea, iudicio piorum & doctorũ ſubijcio.
Spero autem me ita temperare omnia, ut nec
à uerbo Dei diſcedam, nec uim faciam legi-
bus politicis, ſine quibus humana ſocietas
conſeruari nequit. Bene uale cum
uxore caſtiſsima &
liberis.

Hafniæ 21. Martij, anno
Domini
1 5 6 3.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM IACOBI APOSTOLI.

QVatuor in initio enarrationis cuiusq; ſacri ſcripti diligenter ſpectanda & examinanda iudico, videlicet, quis ſcripti ſit autor: Quæ ſcribendi occaſio: Quis ſcripti ſtatus: & quæ ſit tractationis via ſeu methodꝰ, hoc eſt, ordo. Hæc enim quatuor dextrè ac rectè explicata, in cuiuslibet ſacri ſcripti adytum tanquam luce quadam prætenſa lectorem introducunt. De his ergo ordine dicam, quò explicatius teneatur huius Epiſtolæ argumentum.

Autor huius Epiſtolæ fuit Iacobus Apoſtolus, qui dicitur frater Domini. Hic vnà cum reliquis Apoſtolis non ſolum trienniũ voce Domini & ſpiritu eſt inſtitutus, verumetiam poſt reſurrectionem Chriſti accepit cum alijs Apoſtolis Spiritum ſanctum & mandatum prædicandi Euangelium omnibus gentibus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

& die pentecoſtes uiſibili Sacramento iterũ inauguratus eſt Apoſtolatui. Hinc patet quid de hac Epiſtola ſit iudicandũ: nimirum quòd illi non minus ſit credendũ, quàm uoci Dei. Eſt enim eius autor Apoſtolus Ieſu Chriſti, qui ad extremũ ſanguine ſuo Euangelium Chriſti obſignauit. Nam cum Chriſtum doceret uictorem eſſe mortis, & ſedere ad dextram Dei in cœlis, à Iudæis lapidibus petitus eſt, ac tandem genibus innixus & precatus pro perſecutorib⁹ ſuis, fullonis fuſte eſt interemtus, idq; paulo ante oppugnationem Veſpaſiani. Siue ergo huius uiri Dei miniſteriũ, ſiue uitã, ſiue confeſsionẽ, ſiue exitũ ſpectes, teſtimoniũ de infallibili ueritate doctrinæ ipſius habes.

Occaſio ſcribendi Iacobo duplex uidetur fuiſſe, una perſecutio Eccleſiæ, altera hypocriſis in multis. Quanta fuerit Eccleſiæ perſecutio tempore Iacobi, hiſtoria Eccleſiaſtica prolixè docet. Nam non ſolum Iudæi diſperſionis per orbem malo affligebantur, uerumetiam uarijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tentationibus Hęreticorum & Diabolo-
rum ferè obruebantur. Vt enim intus à
falſis fratribus moleſtabantur, ita foris à
Tyrannis ad defectionem ſollicitabãtur,
nunc minis, nunc pollicitationibus. Hy-
pocriſis etiam non parũ offendebat, mul-
ti enim Chriſtum profitebantur, quem
agnoſcentes ſaluatorem , eius quidem
beneficia deprędicabant, ſed ſine uiua fide
& pœnitentia uiuebant. His procellis
tum iactabatur Eccleſia, his malis afflige-
batur ſponſa Chriſti, quod cùm uideret
Iacobus ſumſit inde ſcribendi occaſionẽ,
ut iſtis malis aliquo modo mederetur.

Ex occaſione, ſcopus Iacobi in hac E-
piſtola & conſilium facile intelligi poteſt.
Eò enim tota eius oratio pertinet, ut nõ
ſolum Chriſtianos, ſeu uerè pios aduer-
ſus crucis ſcandalũ muniat, quos horta-
tur ad patientiã, ne tentationibus fracti
confeſsionem abijciant, ſed potius finem
& euentũ crucis intueantur: uerumetiã
ut hypocritas à ſuo errore reuocet, quos
ut docet quàm uana ſit gloriatio de fi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

de, ſine uiua fiducia & germanis fidei fru-
ctibus, ita hortatur ad mores Chriſtiana
profeſsione dignos, & dehortatur à con-
trarijs vitijs, niſi malint ſuæ contuma-
ciæ iuſtas pœnas luere.

Via tractationis ſeu methodus eſt li-
berior, vt in exhortationibus & obiurga-
tionibus eſſe ſolet. Hanc viam in expli-
catione ſingulorum capitum diligenter
indicabo.

Cæterum quàm neceſsaria ſit hodie
hæc Epiſtola in Eccleſijs noſtris, facile
intelliget is, qui pleroſq; qui Chriſtiani
dici volunt, de fide inani & mortua glo-
riari animaduertit: quam ſtulticiam no-
ſter Apoſtolus retegit & iuſtiſsimè dam-
nat. Deinde qui quotidie intuetur, quàm
varijs ſceleribus (magis magisq; diſci-
plina collabente) Chriſtianus populus
polluatur: procul dubio fatebitur opus
eſſe aliquo Iacobo, qui iſta graſſantia ſce-
lera liberiore lingua taxet & damnet.
Præter hæc omnia, ipſe Epiſtolæ autor
Speculũ pietatis dici meretur: ſiue enim
officium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

officium ſpectes, ſiue vitam contempleris, ſiue in confeſsione conſtantiam cogites, ſiue vitæ exitum perpendas, habes quod & admireris maximê, & quod imitari cupias, modô Chriſtianus verè cenſeri velis. Hæc de argumento & Epiſtolæ utilitate & uſu ſint dicta. Iam cur CATHOLICA dicatur dicendum reſtat. Epiſtolæ Apoſtolorum Petri duæ, Iohannis prima, Iudæ vna, & hæc Iacobi Catholicæ dicuntur, propterea quòd non certis ciuitatibus aut perſonis, (vt Pauli omnes, Iohannis ſecũda & tertia) ſint deſtinatæ & ſcriptæ, ſed omnibus promiſcuè pijs, varijs in locis per orbem diſperſis datæ ſunt. Catholicũ enim hoc loco priuato opponitur. Quidam has Epiſtolas Canonicas ad differentiam Epiſtolarum Pauli vocant manifeſto errore. Nam nõ minus Epiſtolæ Pauli ſunt canonicæ quàm Iacobi, aut Petri, aut Iohannis. Quicquid enim legimus in Apoſtolorum Epiſtolis, tanquam canonem veritatis amplecti decet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

SVMMA CAPITIS PRIMI.

Ne Chriſtiani ſub tentationum mole ſuccumbãt, hortatur, idq; propoſito præmio ſuperatæ tẽtationis. Et ne quis Deo imputet tentationis originem, docet & unde proueniat tentatio, & quòd à Deo, qui nos ſuo uerbo regenuit, ſint omnia bona.

ORDO ET PARTES CAPITIS PRIMI.

Prima pars Capitis huius eſt Epigrapha. Secunda, propoſitio ſuaſoria, ne uidelicet Chriſtiani tentationibus frangantur. Tertia, quia fieri poteſt interdũ, ut aliquis errore ſeductus ſuccumbat tẽtationi, monet petendã eſſe ſapientiam à Deo ex fide, ſine hæſitatione. Quarta, ne qui fracti paupertate & contemtu, tentationibus ſuccũbant, hortatur tũ diuites, tũ pauperes ad ueram humilitatẽ. Quintò, tentationis ſuperatæ prœmium proponitur, & mõſtratur eius origo, ut magis ipſius inſidiæ caueãtur. Sextò, admonitio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

nitio eſt à contrarijs, quòd Deus non ſit autor tentationis, ſed omnis boni poti⁹, propoſito regenerationis beneficio, quòd tanquã bonitatis Dei teſtimonio confirmat. Atq; ita unus ſcopus eſt huius capitis, ne uidelicet ſinamus nos tentationũ mole obrui. Huic ſcopo reliqua deſeruiunt.

EXEGESIS CAPITIS PRIMI CVM OBSERVATIONE doctrinarum.

Iacobus Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruus duodecim tribubus diſperſis: SALVTEM.

HÆc Epigrapha tria continet. Primũ enim autoris huius Epiſtolæ nomẽ, cum eiuſdem deſcriptione & officio habet. Deinde eorum mentionẽ facit, quibus ſcribit Apoſtolus. Poſtremò imprecationem ſalutis addit.

Autor Epiſtolæ eſt Iacobus, qui profeſsione quidẽ ſeruus Dei eſt, officio uerò ſeruus Ieſu Chriſti, hoc eſt, Apoſtolus. Hic ſcripſit duodecim tribubus Iſrael

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

latè quidem, vt & Petrus meminit, per orbem diſperſis. Fit autem in Hiſtorijs mentio multiplicis diſperſionis Iudæorum. Primum enim decem tribus per regnum Babylonicũ ſunt diſpèrſæ. Deinde duæ reliquæ in captiuitatem Babylonicã abductæ ſunt, nec redijt ſoluta captiuitate, niſi minima pars tribus Iuda & Beniamin. His ergo Iudæis ita ſparſim habitantibus & conuerſis ad fidem Chriſti ſcribit Iacobus, ac ijs in initio precatur ſalutem, vel ut græcè loquitur χαίρειν, id eſt, gaudere eos iubet, ſignificans tutiſsimam ad uerum gaudium uiam, eſſe fidem in Chriſtum. Diſperſio Iudæorum ſignificat longè maximum diſcrimen eſſe inter regnum Chriſti & regna mundi. Regnum Chriſti non clauditur certis terminis in hoc mundo, ſed in conſcientia bona, iuſtitia & gaudio ſpiritus, ut Paulus ait, ſitum eſt. In hoc regno ſunt omnes, quotquot in Chriſtum verè credunt, ſiue prope, ſiue procul ſunt. Deinde monet hęc diſperſio, quòd Eccleſia Chri-
ſti in

ſti in hoc mundo, non ſit alligata (vt Papa putat) certo loco & ſucceſsioni, ſed verbo potius Dei, Sacramentis, & obedientiæ erga Euangelium.

Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in varias tentationes incideritis.

Propoſitio primæ exhortationis, ne uidelicet Iudæi credentes, tentationibus ſuccumbant. Hæc exhortatio merito primum locum occupat apud eos, qui expulſi ſedibus, uarijs uicinorum obruebantur iniurijs. Quòd autem non ſimpliciter dicat: Nolite frangi tentationibus, vel tale aliquid, ſed exiſtimate OMNE, id eſt, plenum gaudium eſſe, cùm in varias tentationes incideritis: diſcernit inter effectus tentationis piorum & impiorum. Vt enim euentus tentationis impiorum eſt triſtitia & deſperatio: ita tentationis piorum euentus eſt gaudium & victoria tentationis. Cum VARIAS dicit, ſignificat non uno genere tentationum explorari

credentes, ſed multis & uarijs. Quare excubias agere Chriſtianos decet, ne circũuenti tentationum uarietate, in manus incidant aduerſarij.

Scientes quod probatio fidei ueſtræ, patientiam operatur.

Ratio propoſitionis eſt, ab effectibus tentationum piorum. Primum enim tentatio eſt ueluti lydius lapis, ad quem fides Chriſtianorũ exploratur. Exemplũ habemus in Abrahã. Quorum enim fides uera non eſt, in tempore tentationis diſcedunt, iuxta parabolam Euangelicã, Mat. 15. Contrà, quorum fides firmior eſt, redduntur confirmatiores per tentationes. Spiritu enim Dei ſuſtentantur. Porrò fides probatior facta, patientiã operatur, hoc eſt, efficit ut æquo animo crucem feramus, propter ſpem liberationis. Vnde Paulus, probatio ſpem operatur, ſpes autem non pudefacit, id eſt, non fruſtratur nos, ut aliquãdo pudefiamus in conſpectu filij Dei.

Pati-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Patientia uero opus perfectum ha-
beat.

Hæc hortatio eſt, ad perſeuerantiam in tolerando. Vult enim Apoſtolus, ut pius perduret conſtans in patientia, uſq; ad finem. Beatus enim qui perſeuerauerit uſq; ad finē. Perfectionis enim uocabulum hoc loco conſtantiam & perſeuerantiam in patientia declarat. Veræ ergo patientiæ effectus, eſt perſeuerantia conſtans.

Vt ſitis perfecti & integri, in nullo de-
ficientes.

Finis & effectus crucis piorum ſignatur, q eſt noſtri cōſummatio in Chriſto. Toto enim uitæ tēpore ad hanc conſummatam perfectionem tendere oportet, quæ cruce, ueluti inſtrumento Dei, quotidie perpolitur, donec omnibus ſuis gradibus abſoluatur. Hic locus monet, ut nonnulla de perfectione Chriſtiana dicamus, quam Iacobus hîc definire uidetur integritatem.

Quo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Quoniam autem Monachi inſulſè nugantur de perfectione Chriſtiana, neceſſarium eſt pios rectè inſtitui, ut intelligant quid de ea piè ſentiendum ſit. Sciendum eſt itaq;, duplicē perfectionem nobis in diuinis literis commendari, quarum una Abſoluta eſt, & eſt imputatio perfectæ iuſticiæ & obedientiæ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vt enim Chriſtus obedientia crucis culpam expiat: ſic obedientia legis iuſticiam imputat, ita ut omnis qui credit, perfectus & iuſtus perfectione & Chriſti iuſticia appareat in conſpectu Dei. Hac perfectione freti, expectamus immortalitatis gloriam. Altera perfectio in renatis eſt, quam omnibus pijs commendat uerbum Dei. Ambula, inquit Dominus ad patrem noſtrū Abrahamum, coram me, & eſto perfectus. Chriſtus: Eſtote perfecti quia pater ueſter perfectus eſt. De præcepto, inquies, non eſt dubium, ſed in quo ſita ſit illa perfectio quæritur. Sciendum eſt quòd Paulus Philip. 3. uocabulo perfectionis dupli-

duplicíter utatur. Ita enim ait: Non quod
apprehenderim, aut iam perfectus ſim,
ſed ſector ſi etiã apprehendam, quatenus
apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Fratres
ego meipſum nondum arbitror aſsecu-
tum eſſe, unum autem illud ago, ea qui-
dem quæ à tergo ſunt obliuiſcens, ad ea
verò quæ à frõte ſunt enitens, iuxta præ-
fixum ſignũ inſequor ad palmam ſuper-
næ uocationis Dei per Chriſtum Ieſum.
Quotquot igitur perfecti ſumꝰ, hoc ſen-
tiamus. In his Pauli uerbis apertiſsima
eſt contradictio, niſi recipiamus plures
eſſe perfectionis modos quàm unicum.
Primũ dicit ſe nõ perfectum eſſe. Dein-
de ſe inter perfectos numerat. Eſt itaq;
duplex huius uocabuli uſus. Aliàs enim
perfectus dicitur ſubſtantia, vt puerum
dicimus perfectum hominẽ, hoc eſt, ſub-
ſtantia. Aliàs perfectus dicitur quanti-
tate ſeu gradibus. vt cũ dicimus: nemo
habet perfectam obedientiam iuxta legẽ
Dei. Priori ergo perfectionis modo per-
fectus fuit Abraham, Dauid, Paulus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Latro in cruce, &c. Poſteriori autem, nullus in hac uita perfectus inuentus eſt, præter unum Ieſum Chriſtum, ſed eam perfectionem cõſequemur in æterna uita, ubi conformes Chriſto erimus.

Quôd autem ſit perfectio aliqua ratione ſtatus gratiæ in hac uita, partim deſcriptionibus, partim exemplis doceri poteſt. Ex uerbis Pauli quæ aſcripſimus, hæc definitio colligi poteſt. Quôd perfectio chriſtiana ſit, ualedicere peccatis, fide in Chriſtum recumbere & eniti iuxta pręfixum ſignũ, ad palmã ſupernę uocationis Dei, per Ieſum Chriſtum. Seu ut Paulus ad Timotheum definit: Chriſtiana perfectio eſt militare honeſtã militiam & retinere fidem & bonam conſcientiam. Quiſquis igitur ualedicit peccato, renunciat prauis deſiderijs, fiducia mediatoris ſe ſuſtentat, ac Deo omnem uitam approbare conatur, ut non uaſtetur conſcientia: uſu ſcripturæ perfectus dicitur, idq; ſubſtãtia non gradibus. Solus enim Chriſtus perfectus & ſubſtantia & gradibus fuit. Hoc antè clarius in exemplis cõſpicere licebit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Abrahamo Gene:17.dictum eſt: Ambula coram me, & eſto perfectus. Huic præcepto quomodo obediuerit Abrahã, quomodoq; ambulauerit coram Deo & fuerit perfectus, Gen:22, apertê declaratur præcepto Dei & obedientia Abrahã.

Vt autem hoc intelligatur melius, aſcribamus Moſis uerba. Ecce ego (ait Dominus ad Abrahamũ) cape nunc filiũ tuum, unicum illum tuum, quem diligis Iſaac, & uade ad terram Moriah & offer eum illic in holocauſtum ſuper unum è montibus, quem dixero tibi. Habes præceptũ, ſequitur obedientia. Surrexit itaq; Abraham ſummo mane & ſtrauit aſinum ſuum, accepitq; duos pueros ſuos ſecum, & Iſaac filium ſuum: cumq; concidiſſet ligna holocauſti, ſurrexit & perrexit ad locũ quem dixit illi Deus. Et Paulo poſt. Accepit itaq; Abraham ligna holocauſti & poſuit illa ſuper Iſaac filium ſuum. Et poſtea ſequitur. Et ligauit filium ſuum, & ipſum impoſuit in altari ſuper ligna, miſitq; Abrahã manũ ſuam & accepit gladiũ, ut iugularet filiũ ſuum.

In hoc Abrahami exemplo luculenter apparet, quid ſit perfectio, quam Dominus à ſuis ſeruis requirit in hac vita. Deus mandat vt Abraham iam antè fide iuſtificatus, mactet filium ſuum. Abraham nihil habuit hoc filio charius, nihil dulcius. Fuit enim unicum uitæ ſolatium ſeni Abrahamo & ſanctiſsimæ matronæ Saræ. Quid hic facit Abraham? duo intuetur. Deum mandantem, & filium quo nihil charius ipſi in uita fuit. Sed mandatum Dei præfert uitæ filij. Hinc ergo concluditur, quòd perfectio ſanctorum in hac uita ſit, ex fide ita obedire Deo, ut obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi præferant. Qui ita ſunt affecti, iure perfecti habentur. Verum illi qui ne affectum quidem vnicum ad mandatum Dei uolunt iugulare, quomodo de hac perfectione gloriari poſſunt?

Aliud exemplũ proponamus ex nouo Teſtamẽto. Chriſtus Mat. 19. Iuueni, à quo interrogatus erat de vita æterna conſe-

conſequenda, dicit: Si uis perfectus eſſe, uade, uende tuas poſſeſsiones, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & huc me ſequere. Chriſtus ſciuit hunc diuitem iuuenem nimium fuiſſe addictũ diuitijs, nec poſse facilè animum ab ijs auertere. Vt ergò Iuuenis intelligat, quãtum abſit à uera perfectione obedientiæ erga legem, Dominus iubet ut renunciet diuitijs & ſe ſequatur.

Duas hîc partes facere uidetur Dominus perfectionis, ſcilicet renũciare diuitijs, & ſequi Chriſtum. Verùm ſciendũ eſt, quòd ut perſonale præceptum fuit, quo Abraham iuſsus eſt mactare filium: ita perſonale eſt, quod hic datur iuueni. Quare neutrum in ſpecie transferendũ eſt ad definitionẽ generalem perfectionis, ſed in genere tantum. Alioqui nec Nohe, nec Dauid, nec Paulus fuiſſet perfectus.

Quare exempla hæc ad generalem definitionẽ accommodabimus hoc modo. Vt Abraham, quia ex fide prætulit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

obedientiam erga Deum uitæ chariſsimi & unici filij, perfectus dicitur, & ſi iuuenis ſecutus Chriſtum prætuliſſet paupertatem & liberalitatem erga pauperes ſuis diuitijs, fuiſſet perfectus Chriſti ſententia: ita omnis qui ex uera fide præfert obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi, perfectus in ſcriptura dicitur. Et contrà. Qui res mundi, ſuos affectus, honorem, gloriam, uoluptates, technas uarias, anteponunt obedientiæ erga Deũ, imperfecti ſunt, imo de Chriſtiano nomine fruſtra gloriantur.

Hæc congruunt cum ijs quæ ſuprà adduximus ex Paulo, ex quibus ſimul concluditur hæc perfectionis Chriſtianę definitio.

PERFECTIO CHRISTIANA eſt agnita imperfectione ex fide Chriſti obedientiã erga Deũ præferre omnibus rebus mundi, atq; Deo totam uitã approbare.

Huius perfectionis Chriſtus duas partes facit, ſcilicet, ſe ſequi, quod fit per uerã conuerſionẽ: & obedientiã erga ſe,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

rebus uel nobis chariſsimis præponere.

Atq; hactenus de perfectione Chriſtiana quoad ſubſtantiã attinet. Gradib' autem tum demum perfecti erimus, ubi apparuerit Filius Dei, cui ſimiles erimus: quia uidebimus eum ſicuti eſt, & omnis qui habet hanc ſpem in eo, purificat ſe ſicuti ille purus eſt.

Porro ſi quis ueſtrum deſtituitur ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus ſimpliciter, nec exprobrat, & dabitur ei.

Ne quis ignorantiam prętexat, quò minus perſiſtat in tentatione, iubet Apoſtolus ut qui ſapientiam non habet, eam à Deo poſtulet: idq; in hunc finem, ut intelligat non ſolum, quomodo ſe gerat in tentationibus, ne tentationũ mole preſſus ſuccumbat, uerumetiam ut ſciat quo conſilio & quo fine Deus ſinat ſuos cruce examinari, ne eius fructu priuetur. Deus, inquit, dat ſimpliciter, id eſt, benignè. Deus enim non quærit ullum πλεονέκτημα, ſed tantum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

bonitate & benignitate mera liberalis eſt, & non more hominum exprobrat cuiquam benignè collata beneficia, modò gratus eſſe perrexerit.

Si quæris, quænam ſit illa ſapientia, qua erudimur ad ferendas æquo animo tentationes: Reſpondeo, eam ſitam eſſe in cognitione & ſenſu. COGNITIO eſt intelligere ex uerbo Dei ſpectandum eſſe in quauis tentatione & cruce, cùm iudicium, tum miſericordiam Dei. Iudicium quidem eſt, ut intelligamus nos propter peccata noſtra tentari, ac uarijs ærumnis premi. Propter peccata, inquit, corripis filios hominum. Miſericordia uerò eſt ut intelligamus, conſilium Dei eſſe, ut tentationibus & cruce uexemur, ut agamus peccatorum pœnitentiam & non cum impio mundo pereamus. Ita enim loquitur Apoſtolus, 1. Cor. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cũ hoc mundo damnemur.

SENSUS ſapientię eſt ſentire in animo conſolationem per Spiritũ ſanctũ, qui in cruce

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

cruce nos ſuſtinet, ne labamur, & ſpe futuræ liberationis nos fulcit, ſicuti in Iob uidemus qui cum cruce premeretur, hac fiducia ſe conſolatur: Scio quòd redemtor meus uiuit & in nouiſsimo die reſurrecturus ſum. Hinc eſt quòd Paulus ſcribit Timotheo: Memento Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe ex mortuis.

Poſtulet autem in fide nihil diiudicans.

Quomodo ſit poſtulanda ſapientia à Deo, præſcribit, nimirum in fide & abſq; hæſitatione. Hic locus multas doctrinas continet.

Primum enim docet, quòd Deus ſit omnis ſapientiæ, adeoq; omnis boni fons.

Deinde oſtendit, quòd idem ſit liberalis ad communicandum petentibus de fonte ſuæ bonitatis.

Tum monſtrat ordinarium medium eſſe, per quod bona è manu Dei accipere & impetrare poſſumus, orationem ex fide manantem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Adhæc indicat quòd in oratione requiratur fides, quæ nititur benignitate mediatoris.

Prætereà ex hoc loco concluditur, quòd ab oratione procul remouenda ſit dubitatio. Qui enim inter orandum hæſitat, uerba tantum profundit inutiliter, non autem efficaciter orat. Ex quo & hoc ſequitur: Si non hæſitandum eſt in oratione, fruſtrà ſtatui plures mediatores. Qui enim plures mediatores quærunt, non putant ſe exaudiri per unicum mediatorem Chriſtum.

Inſuper cum hoc Iacobi pronunciato, pugnat dogma Papiſtarum, qui fidem cum dubitatione conciliare conantur.

His accedit, omnia quę ad ſalutẽ animæ noſtræ ſpectant, ſine conditione petenda eſſe.

Poſtremò confutatur hîc Stoica opinio de neceſsitate euentuũ. Vt enim hic petenti ex fide, promittitur ſapientia, ita non petenti, ſapientia (cuius hic fit mentio) non confertur.

Qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Qui uerò hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui uẽtis agitur & iactatur. Necꝫ enim exiſtimet homo ille, quod accepturus ſit quicquam a Domino.

Ratio cur fidem abſqꝫ hæſitatione in oratione requirat. Nam qui hæſitat, inquit, fluctui maris confertur, hoc eſt, inconſtans eſt. Nam ut fluctus maris, nunc in hanc, nunc in illam plagam pellitur, pro uenti & æſtus maris ratione: ita homo dubitans, nunc hoc opinatur, mox mutata ſententia aliud putat, prout erronea doctrina & cæcis affectibus impellitur. Talis fruſtrà inuocat, propterea quòd uera deſtituitur fide. Hæc nos admoneant conſtantiæ, cùm in doctrina, tũ in pietatis exercitijs.

Sed fortè obijciet aliquis. In omni homine eſt dubitatio. Ergo in nullo eſt firma fides ſine hæſitatione. Reſpondeo, ſecundum diuerſa principia, utrunqꝫ eſſe poſſe, & firmam fidem & dubitationem. Nam ſi ſpiritum in regeneratis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

reſpicis, fides eſt firmus aſſenſus nihil hæſitans, ſi uero carnem, ſubinde oriuntur dubitationes, quæ ſunt opera carnis, contra quæ ſpiritus pugnat. Exemplum utriuſq; habemus in Abrahamo Rom. 4.

Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus uiis ſuis.

VIR DVPLEX animo hic dicitur, qui de doctrina aut uoluntate Dei ambigit. Talis quia in omnibus factis ſuis eſt inconſtans, nullam in oratione conſtantiã habere poteſt. Notemus ergo hoc loco fundamentum omnium piarum actionũ, adeoq; ſummi illius operis inuocationis, eſſe conſtantiam in doctrina & de uoluntate Dei, & in fide.

Glorietur autem frater abiectus in ſublimitate ſua. Diues autem in humilitate ſua, quoniam ſicut flos herbæ peribit.

Quia tentationis materiam miniſtrare poteſt, cùm paupertas, qua omne cala-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

mitatis genus, tanquàm ſpecie ſeu exem-
plo notatur, tum diuitiæ, quarum nomi-
ne intelligitur omnis proſper in hac ui-
ta ſucceſsus: oportunè obiectioni occur-
rit, docetqꝫ utrunqꝫ, hoc eſt, pauperem
& diuitem. Pauperem quidem, ut non
oculos defigat in præſentis uitæ calami-
tatem, ſed potius eam ſublimitatem re-
ſpiciat, qua filius Dei olim effectus, in
gloriā immortalitatis ſubuehetur. Diuitē
verò ut cogitet, quàm ſint caducæ & fal-
laces huius mundi diuitiæ, quæ ut poſsi-
dentem beatum non reddunt, ita citò
euaneſcunt, non ſecus atqꝫ flos herbæ.

Quid? an non Paulus dicit, qui glo-
riatur in Domino glorietur? cur ergo Ia-
cobus iubet gloriari pauperem in ſubli-
mitate ſua, & diuitem in humilitate ſua?

Nequaquam pugnant inter ſe Apo-
ſtoli. Nā uterqꝫ fundamentū ueræ GLO-
RIATIONIS in Domino collocat. Quarè
hę tenendæ ſunt exceptiones. Primū ac-
ceptū feramus Deo, quicquid habemus
boni, nobis nihil arrogātes. Deinde reti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

neamus illud fundamentum, in ſola Dei miſericordia ſitam eſſe nobis ſalutis fiduciam. Poſtremò in ſolo bonorum omniũ autore acquieſcamus. Cum his exceptionibus, pia erit in omni bonorum genere gloriatio.

Et exareſcit herba & flos eius cecidit, & decor aſpectus eius periit: Sic & diues in ſuis uiis marceſcit.

Amplificat comparationẽ, in qua cõparat ſplendorem diuitiarum caduco flori, qui ſolis æſtu ingraueſcente flacceſsit, decidit & perit. Vt ergo ſtultum eſt, in diuitijs uanis gloriari: Ita pius præpoſterè fecerit, ſi ſuæ paupertatis incommodo fractus, tentationibus ſuccumbat.

Beatus uir, qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam promiſit Deus diligentibus ſe.

Suprà iuſsit, ut Chriſtiani gaudeant, cùm in uarias tentationes inciderint, nũc refutatis, quæ obſtare uidebantur, rationem ſuæ exhortationis reddit. Concluditur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ditur autem argumentum hoc pacto. Beatus qui ſuffert tentationem, (id eſt, qui tentationum oneri non ſuccumbit) Ergo merito gaudendum eſt pijs, cùm in uariæ as tentationes inciderint. Antecedens probat à fine ſuperatæ tentationis, hoc modo. Cum probatus fuerit is qui tentatur, accipiet coronam uitæ. Ergo iure dicendus eſt beatus. Antecedens nititur promiſsionib9 diuinis, quam, inquit, coronā Deus promiſit diligentibus ipſum.

Hoc loco abutūtur Papiſtę, ad ſtabiliendū dogma ſuū de meritis operū. Verū periſtaſis loci eos confutat. Nā Apoſtolus hoc loco agit cum conuerſis, qui iam antea fide iuſtificati, per tentationes uariæ as tendunt ad beatitudinis portum.

Deinde aliud eſt loqui de cauſa ſalutis, aliud de uia per quam ad gratuitam ſalutem perueniendum eſt. Neq; corona uitæ eſt præmium certaminis debitum, ſed compenſatio laboris gratuita. Non enim pugnando meremur coronam, ſed eam filijs largitur ex mera bonitate pater,

qui

qui non tam quid mereantur filij, quàm quod ipſe ex paterna ſtorga promiſerit, conſiderat.

Si quis prætereà obijcit: Corona uitæ promittitur diligentibus. Ergo dilectio eſt meritum coronæ. Reſpondendũ eſt, committi fallaciam nõ cauſæ, ut cauſæ. Antecedens enim non cauſam coronæ, ſed qualitatem coronandi continet.

Et quia ſunt duo rerum principia. Vnum, ut ſint res Alterum, ut cognoſcantur res quæ ſunt: ſciendũ eſt, quod quantum quidem ad Deum attinet, eius mera ἐυδοκία, & filij λύτρον, quantum uero ad nos, fides ipſa ſint principia, quæ faciunt ut ſimus iuſti & ſalui.

Verùm ſi cognitionem ſpectes iuſtitiæ & ſalutis, eius principia rectè dicuntur tolerantia ſub cruce, dilectio, miſericordia erga pauperes, & aliæ uirtutes. Hæ enim ut cognoſcaris iuſtus & ſaluus, faciunt. Vnde Dominus: Eſuriui & dediſtis mihi cibum, nudus fui & cooperuiſtis me. &c. Ex his enim fru-

ctibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ctibus fidei, angeli Dei & homines arborem in extremo die iudicabunt, & inde iuſtitiam & ſalutem electorum ratiocinabuntur. Verum de hac re plura in ſecundo capite, ubi de uiua & mortua fide agetur.

Nemo cum tentatur, dicat, a Deo tentor. Deus enim nec tentari malis poteſt, nec quenquam tentat ipſe.

De cauſis tentationis acturus, primum errorem eorum qui Deum tentationis autorem putauerunt, amouet: ac prohibet, ne quiſquam cum tentatur (id eſt, cùm ad malè agendum ſollicitatur) dicat ſe à Deo tentari. Deus enim non uult peccatum, Ergò non ſollicitat ad peccandum, nec delectatur perditione hominum. Quare ut ipſe Deus expers eſt omnis tentationis: ita neminem tentat, hoc eſt, ad peccandum inſtigat. Locus hic apertè militat aduerſus eos qui Deum autorem peccati faciunt.

Sed vnuſquiſq; tentatur, dum a ſua concupiſcentia abſtrahitur & ineſcatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Tentationis, hoc eſt, ſollicitationis ad male agendum, cauſam & fontem indicat. Hunc fontem propriam cuiuſq; concupiſcentiam facit, cui duplicem effectum tribuit. Primum enim hominis cogitationē à bono abſtrahit. Deinde ineſcat hominis affectus & incautum obruit. Primis proinde motibus reluctandū, ne ineſcati concupiſcentia ruamus in peccatum.

DE TENTATIONE ET REMEdio aduerſus illam.

TENTATIO hominis eſt eius impulſio ſeu inductio ad aliquid audendum, hoc eſt, committendum uel omittendum. Huius plura ſunt genera quæ à finibus differentias capiūt. Eſt enī alia tētatio ſeductionis, alia præſumtionis, alia probationis. De his tribus generib⁹ ordine dicā & remedia aduerſus ſingula indicabo.

TENTATIO SEDVCTIONIS eſt, cuius finis eſt ſeductio. Hac homo ſollicitatur ad aliquid audendū aduerſus legem Dei, quo facto ſeductus miſerè à familia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Dei excluditur, excidit gratia, & fit reus æternæ mortis, donec reſipiſcat. Fides enim conſiſtere non poteſt, ubi homo cedit huiuſmodi tentationi, ac ſciens uolensq; contumaciter mandatum Dei contemnit.

Eſt autem hæc ſeductionis tentatio, ſi cauſas eius ſpectes, duplex. Aut enim eſt interna, aut externa. INTERNA uoco cuius principium & cauſa in ipſo homine eſt, uidelicet, mala concupiſcentia: quæ tyranno domeſtico, hoc eſt, peccato originali militat, atq; hominem impellit ad peccandum, ut hac ratione regnum in hominem obtineat uetus homo, hoc eſt, peccatum originis.

Eſt autem in omni homine CONCVPISCENTIA duplex, una naturalis, altera carnis.

NATVRALIS eſt qua naturaliter expetimus, quæ uel honeſta, uel utilia, uel ſuauia iudicamus, recto rationis iudicio. Hæc per ſe opus Dei eſt in homine, & nullo modo damnanda, donec

manſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

manſerit intra ſuos terminos, hoc eſt, donec ſano rationis iudicio monſtrata appetit, ea uidelicet, quæ reuera honeſta, utilia & ſuauia ſunt: quibus non contaminatur, ſed conſeruatur natura.

Concupiſcentia CARNIS eſt, cùm ex corruptione carnis, ea appetimus quę carni placent, & Deo diſplicent. Vt cum aliquid appetimus, quod lege Dei nobis interdictum eſt. Hæc meritò à Platone θηρίον πολυκέφαλον, hoc eſt, belua multiceps dicitur. De qua in prouerbiali uerſiculo dicitur, πάντων γὰρ πρώτιστα κακῶν ἐπιθυμίη ἐστίν. Nam hæc concupiſcentia pernicioſarum prolium mater fœcundiſsima eſt.

Huic Marcus Eremita primum tribuit φιλαυτίαν, hoc eſt, amorem ſui. Ex hac naſcuntur, crapula, auaritia, inanis gloriæ ſitis, quam Græci κενοδοξίαν nominant. Ex crapula libidines & omnis generis uoluptates pernicioſæ proueniunt. Ex auaritia fraus, dolus, iniuria, mendacium, uiolentia, homicidium. Ex
ſiti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſiti inanis gloriæ, ſuperbia, turpis ambitio, technæ uariæ. Breuiter, contemtus Dei & proximi.

Vides quàm fœcunda mater omnium uitiorum exiſtit carnis concupiſcentia, quam non immeritò quidam πάσης κακίας πηγὴν appellauit, ut quæ non ſolum προκαταρκτικὸν eſt omnis iniquitatis & θεοστυγίας, uerum etiam à bono & honeſto auocat. Quando enim homines rebus cœleſtibus ſtudent & meditantur diuina: hæc accedit, ac ſuis illecebris tanquam funiculis quibuſdam eos retrahit. Quare non immeritò Iacobus affirmat, homines propria ineſcari concupiſcentia.

Sed quomodo hanc carnis concupiſcentiam ſuperabimus? Hæc beſtia arte liganda eſt ſingulari, & mortificanda. Ligatur autem non humanis uiribus, ſed diuina uirtute, hoc eſt, ſpiritu fidei, qui in homine renato generat nouam quandam concupiſcentiam, quæ dicitur concupiſcentia ſpiritus. Hęc ubi primum ſpiritu fidei concepta fuerit, opponit ſe concupiſ-

centię carnis, unde in omnibus pijs lucta quędam acerrima carnis & ſpiritus oritur. Hinc eſt quod Paulus ait: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum & Spiritus aduerſus carnem.

Sed unde illa ſpiritus concupiſcentia? Hæc proficiſcitur ex uirtute mortis ſepulturæ & reſurrectionis Domini, quæ olim figurata fuit in ueteribus ſacrificijs, quę ligabantur primũ, deinde mortificabãtur: ſed uis tota in ipſa cruce Chriſti eſt.

Ligare itaq; concupiſcentiam carnis, eſt eam cruci Chriſti affigere, ut in illa mortificetur, ne ſit ad operandũ efficax. Ligata proinde eſt hæc belua, quando nõ facis quod illa imperat. Mortificata eſt prorſus, quando eius uis non ſentitur, quod non fit priuſquàm hanc uitam ea morte commutauerimus, quæ ad ueram uitam eſt tranſitus.

Huic beſtiæ ligandæ & mortificandę, deſtinantur omnia pietatis exercitia: ut precatio, lectio, meditatio, ſobrietas, diligentia in officio, fuga occaſionum, cogi-

tatio prouidentiæ Dei, æſtimatio mali concupiſcentiæ, uictoriç glorioſus euentus, turpitudo quæ comitatur eos, qui huic beſtiæ colla ſubmittunt. Hæc breuiter de tentatione ſeductionis interna & remedio contra ipſam.

Tẽtatio ſeductionis EXTERNA eſt, cuius principiũ & cauſa extra hominẽ eſt, & hæc prout uariant cauſæ, diſtingui poteſt. Cùm ergo huius cauſæ ſint, nunc mundus, nunc Diabolus, nunc res nos circumſtantes, fit ut huius externæ tentationis tres ſint differentiæ.

MVNDVS itaq; tentat, quando ſua uanitate & improbitate ad peccatum nos ſollicitat. Hoc genere tentationis multi ſuccumbunt. Nam cum intuentur mores deprauatiſsimos hominum, & uident ſimul impunitatem, multi inuitantur exemplo. Vnde rectè dicitur, mala conſuetudo malitiæ pabulum. Huic generi tentationis opponendus eſt ſplendor regni Chriſti, cum quo uanitas mundi cõparata fumus eſt uaniſsimus. Deinde

cogitetur breuitas uitæ humanæ, quæ etiamſi ſaturari poſset uanitate mundi: tamen perpetuæ illæ deliciæ in regno Dei infinitis modis prȩferendæ ſunt illi. Deinde intueamur Chriſtum Dominum & ſanctos Dei multos, qui mundi uanitatem & improbitatem contemſerunt, aſpicientes ad brabium legitimè currentibus propoſitum.

DIABOLVS uarijs modis tentat homines, idq; hoc conſilio, ut uel impediat eos, ne in ouile Chriſti aggregentur, uel aggregatos turbet, ac rurſus eijciat, ne ſalui fiant. Nihil enĩ illi dulcius eſt, quàm omnium hominum interitus.

Et hanc ob cauſam, tribus potiſsimũ machinis utitur, ad inuadendum ouile Chriſti. Aut enim doctrinam corrumpit, aut ſcandala excitat, aut occaſiones infinitorum ſcelerum obijcit, ut interim taceam de hypocriſi ipſius, tyrannide, & ſophiſtica: quibus perpetuò utitur ad oppugnandam Eccleſiam Chriſti. Hic cor ingreditur hominis, & rapit uerbum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Dei ex corde hominis, ut Epicureus
contemtus Dei ſuccedat: ſicut in Rha-
baſace, aut odium & ira aduerſus Deum,
ut in Saule: aut rabioſa propugnatio im-
pij dogmatis, ut in Papiſtis.

Huiuſmodi fuere tentationes Cain,
Saul, Iudę, Samoſateni, Arij & noſtro ſe-
culo Serueti, & aliorum plurimorum: ac
multo magis hoc tempore ſæuit Satan,
quàm unquàm aliàs. Nam finem ſuo-
rum furorum inſtare, & breui adfuturū
filium Dei, qui ipſum cum omnibus ſuis
membris, æternis pœnis adiudicaturus
ſit.

Quid hic eſt remedij? potens eſt ad-
uerſarius, magna eſt turba ſatellitum Sa-
tanæ, opus eſt igitur fortiſsimo præ-
ſidio. Quodnam quęſo illud? Hæc eſt ui-
ctoria, inquit Iohannes, quæ uicit mun-
dum fides ueſtra, & Salomon: Turris
fortiſsima nomen Domini, ad hanc con-
fugiet iuſtus & ſaluabitur. Nam, cū nulla
alia ſit uia ſuperandi hanc Diabolicā ten-
tationem, quam fiducia uiua in Chriſtum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uictorem Satanæ, & hæc uiua fides ardenti oratione accendatur: ſummo ſtudio conſeruemus puritatem doctrinæ, unde fides pendet.

Deinde aduerſus ſcandala & alias technas Satanæ, muniamus nos exemplis ſanctorum, & erigamus nos ſpe futuræ liberationis per Ieſum Chriſtum: quem expectamus breui adfuturum, ut iudicet uiuos & mortuos. Plura præſidia aduerſus inſultus Satanæ, Paulus Ephe. 6. enumerat, quæ inde peti debent.

Res circvmstantes, etiam nos ſupra modum tentant. Ante nos, mors, iudicium Dei, infernus. Poſt nos, peccata præterita, commiſsiones & omiſsiones plurimæ. A dextris, potentia, diuitiæ, honor. A ſiniſtris, pericula, perſecutiones, ſcandala, triſtiſsima in hoc mundo Eccleſię forma.

His malis ſolus Ieſus Chriſtus medetur, dum fide poſsidetur. Si enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ad ea quæ ante nos ſunt reſpicis, mortem ſuperauit uita, iudicio Dei ſatisfecit luens pœnas peccatorum noſtrorum, infernum ſpoliauit. Si ad ea quæ poſt nos ſunt, ſolus peccatorum expiator eſt. Si in eo theſauros omnium bonorum eſſe ſtatueris, non facile potentia, diuitiæ, honor mundi, à Chriſto te abducent, nec ullis malis fractus ſuccumbes, modò ipſum uiua fide poſsideas, ac ipſius opem aduerſus omnia te infeſtantia implores.

Tentatio PRAESVMTIONIS, eſt cùm homo ſollicitatur ad tentandum Deum, abutendo eius longanimitate, iuſtitia, miſericordia, liberalitate, aliisq; pluribus beneficijs. Periculoſa ſanè hæc tentatió eſt. Si quis enim ea ſuperatus fuerit, peccat licentius, quia ſtatuit Deum bonum & miſericordem eſſe & lentum ad iram, ut inquit Pſalmus. Huic tentationi medentur potiſſimum hæc.

Primum, cogitatio breuitatis uitæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Deinde conſideratio tragicorum exemplorum. Nam multi ſecurè peccantes ſubitò ſunt preuenti ira Dei & ſine pœnitentia hinc abrepti ſunt.

Tum indignitas ipſa. Quid enim indignius eſt, quàm filium patrem contemnere, quia eſt ſibi benignus & erga ſe miſericors? Sollicitè ergo unuſquiſque ambulet in conſpectu Domini, ſciatque furorem Satanicum eſſe deliberato animo peccare, uel differre pœnitentiam proptereà quòd Deus prædicetur longanimis, clemens, & miſericors. Nam prędicatur etiam iuſtus iudex, qui iraſcitur peccatis & ſeuerè decreuit punire impœnitentes.

Tentatio PROBATIONIS eſt, qua exploratur fides hominis erga Deum, uidelicet cùm uel opus aliquod homini commendatur, carni graue & moleſtum, uel crux aliqua diuinitus contingit explorationis gratia, uel permittitur hæreſis aliqua oriri contra articulos fidei.

Abraham accipit mandatum à Deo, quo iubetur filium ſuum Iſaac, unicum hære-

hæredem, quem genuit ei Sara libera & nobilis matrona, mactare in holocauſtũ. Hoc mandatum graue & moleſtum carni, haud dubiè fuit: ſed quid hic facit Abraham? obedientiam erga Deum præfert huic ſuo dulciſsimo filio, quo nihil in mundo ei precioſius fuit, & accingit ſe ad exequendum mandatũ Dei. Gen: 22.

Iob cruce in corpore & alijs multis malis premitur, ſed in patientia obedientiam Dei anteponit propriæ uitæ ac omnibus rebus alijs: Scio, inquit, quod redemtor meus uiuit, & in nouiſsimo die reſurrecturus ſum. Item, ſi bona ſuſcepimus, cur non mala ſuſtineamus?

Eccleſia primitiua multis tentata eſt hæreſibus, & uarijs, ſicuti & nos hodie tentamur, ſed uelut illi, ita & nos fontem ſaluatoris opponamus omnibus hæreticorum ciſternis plenis fœtore Satanico. De hoc genere loquitur Moſes Deuter: 5. Tentauit te Deus, ut ſciretur quid eſſet in corde tuo, an am-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

bulares, in mandatis eius, nec ne. Aduerſus hoc tentationis genus, muniamus nos duabus rebus, conſeruatione puritatis Euangelij, & conſtanti obedientia erga Deum, cùm in proſperis, tum in aduerſis.

Deinde concupiſcentia poſtquam conceperit, parit peccatum: peccatum uero cum conſummatum fuerit, generat mortem.

In ſuperiori uerſiculo comparat Apoſtolus concupiſcentiam eſcæ, qua piſcator hamum tegit, ut piſces fallat & capiat: hîc confert eandem puerperæ, ut eam ſignificet matrem eſſe & fontem omnium peccatorum, atq; adeo omnis mali. Dicitur autem CONCVPISCENTIA concepiſſe, quando affectum & uoluntatẽ occupat: quod cùm fit, mox parit peccatum ſcilicet actuale, cuius ueluti proles quędam ipſa mors exiſtit & damnatio.

Fit ergo hîc mentio duplicis peccati, uidelicet, originalis & actualis. Originale concupiſcentię nomine, ab eius pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

prio & proximo effectu ſignificatur. Hoc etſi per ſe & ſua natura eſt mortale peccatum: renatis tamen condonatum eſt, ut non inferat mortem, niſi regnare rurſus cœperit, per ſua mala deſideria. Vnde Paulus ad Rom. 6. Ne igitur regnet peccatū in mortali ueſtro corpore, ad obediendū ipſi, in concupiſcentijs eius. Actuale eſt cū ſponte nos ſubijcimus concupiſcentię, ac ei obtemperamus, integrūq; in nobis regimē ei permittimus.

Ne erretis fratres mei dilecti.

Quia perſuaſum nonnullis erat, à Deo homines ad male agendum tentari; rurſus monet eos & hortatur ne ſe iſto errore inuolui ſinant, ſignificans multa abſurda & Deo indigna iſtam opinionē ſequi. Vt autem firmiſsimam rationem eius rei, attentius & benignius audiant, fraterna cōpellatione & dilectionis ſuæ, qua illos complectitur, ſignificatione, eos uelut præparat. Libētius enī audim⁹ illos quorū beneuolentiā erga nos ſentimus, cum contra, eorum inſidias metuimus, quo-

quorum animos à nobis alienos eſſe perſpeximus.

Omnis donatio bona, & omne donum perfectũ ſuperne eſt deſcẽdens a Patre luminum, apud quem non eſt permutatio, aut conuerſionis obumbratio, is quia uoluit, progenuit nos ſermone ueritatis, ut eſſemus primitiæ quædam ſuarum creaturarum.

Hæc ratio firmiſsima eſt, qua Apoſtolus eorum errorem refellit, qui Deum homines ad malè agendum tentare, adeóq; peccati autorem eſſe contenderunt. Vt autem huius rationis membra melius conſpiciantur, & beneficia Dei erga nos agnoſcantur clarius, analyſin huius pericopę inſtituam, & eam in ſex partes retexam, ex quarum ſingulis propoſitionẽ Apoſtoli inferam, ut intelligatur quanta uis ſit totius huius rationis, ad refellendũ aduerſariorum errorem.

PRIMVM itaq; dicit: Omnis donatio bona & omne donum perfectum (id eſt, minimè

minimè fucatum) ſuperne eſt. Quo dicto ſignificat nequaquam eſſe ſupernè ſollicitationem ad male agendum. Quî enim congrueret, ex eodem fonte & bona & mala promanare. Verùm ſi quis excipit malum pœnæ ſupernè eſſe, is uiciſsim ſciat cauſam, id eſt, malum culpæ, in homine eſſe, quòd iuſtus Deus iuſtè punit. Quare ſi iuſtitiam Dei ſpectes, pœna non mala, ſed bona dicenda.

SECVNDO addit: Deſcẽdens à patre luminum, ut pater hîc autorem & fontem ſignificat: ita LVMINVM uocabulo omnia bona ſignificantur: ueluti tenebrarum uoce, calamitates omnis generis ueniunt intelligendæ. Vnde hæc ratio conficitur. Deus eſt pater luminum, id eſt, autor omnium bonorum. Ergo non eſt tenebrarum autor, ut illi tentatio ad malum ſit aſcribenda. Notetur hoc Dei elogium, quod ipſi ſoli competit, nimirum, quòd ſit ſolus fons & autor omniũ bonorum. Vnde admoneamur & inuocationis, qua ab illo bonorum fonte bo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

na petamus, & gratitudinis, qua nos gratos erga ipſum exhibeamus.

TERTIO addit, Apud quem non eſt permutatio. Hæc ſpeciem occupationis habēt, ne quis enim eundem & bonorum & malorum autorem diceret, eius conſtantiam qua in ſuis actionibus eſt immutabilis opponit. Cùm ergo apud Deum permutatio locum non habeat, & fons bonorum eſſe conuincatur, quis ei ſine blaſphemia mala aſcribet?

QVARTO addit, Aut conuerſionis obumbratio. Habent & hæc occupationis ſpeciem. Videmus uariam & multiplicem eſſe conuerſionem cœleſtium luminum, & permutationem. Sol enim nunc clarus & limpidus collucet, rurſus ueluti obſcurus deliteſcit. Ne quis huiuſmodi obumbrationem Deo tribuat, eum à conuerſionum obumbratione uendicat. Vnde colligatur, cùm ſemper ſit ſibi ſimilis, non niſi bona ab eo proficiſci.

QVINTO, Is (ait) quia uoluit, progenuit nos ſermone ueritatis. Hoc exempli cauſa

cauſa ponit. Deus, cùm eſſemus prima natiuitate noſtra, filij irę & damnationis, ex mera paterna ſua beneuolentia fecit nos filios ſuos, per ſermonem ueritatis, id eſt, per Euangelium. Qui enim Euangelio credit, filius Dei per Spiritum Chriſti efficitur. Cùm igitur tãto honore nos dignatos eſt Deus, quis credit ipſum ad male agendum ſollicitare quenquàm?

Sexto, additur argumentum à fine regenerationis, cùm ait, ut ſimus primitiæ quædam ſuarum creaturarum, id eſt, ut ſimus ſancti. Cùm igitur nos regenuit, ut ſimus ſancti, abſurdũ eſt cogitare ipſum nos pollutos efficere, ſollicitatiõe ad malè agendũ. Cum primitias ſanctos uocat, alludit ad ritum legis, quo primi fructus Deo conſecrabantur. Vnde admonemur ut uerã ſanctitatẽ perpetuò meditemur.

Deinde diſcernit inter Eccleſiam & reliquum mundum. Vt enim illa ſancta & Deo dicata eſt: ita mundus reliquus ſuis pollutionibus inuolutus prophanus & impius exiſtit. Porrò ex hac regeneratio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

rationis doctrina, ſequentes paræneſes extruit Apoſtolus.

Itaq; fratres mei, ſit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum.

Exemplo Chriſti, Pauli, Petri atq; adeô Prophetarum & Apoſtolorum omnium ex regenerationis uirtute, extruit neceſsitatem piè ſanctèq; uiuendi. Eſt enim pietas & ſanctitas effectus proprius regenerationis. Et quia Deus requirit circumciſionem quandam aurium & labiorum: Iacobus eandem urget, & uult regeneratum uelocem eſſe ad audiendum, diſcendumq; ea, quæ ſalutaria ſunt, & tardum ad loquendum. Quo dicto uult, primum ut lingua non præcurrat mentem. Secundò, ut futiles & inanes obtrectatorios ſermones fugiamus. Tertiò, ut neceſſaria tantum, quæ faciunt ad ædificationem & honeſtatem loquamur. Huc optimè quadret Græcus uerſiculus:

ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖττον, ἢ σιγὴν ἔχε.

Hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

hoc eſt, aut dic aliquid ſilentio melius, aut ſilentium habe.

Tardus ad iram: Ira enim uiri iuſtitiam Dei non operatur.

Quodnam iræ genus hîc prohibeatur, & ratione ſubiecta & concluſione, imò ex tota periſtaſi loci huius colligendum eſt. Ira uiri, inquit, iuſtitiam Dei nõ operatur, id eſt, non exequitur, quod Deus loquitur & præſcribit, imò facit, ut fruſtrà Deum loquentem audias. Quapropter IRA hoc loco accipitur pro ea ira, quę proficiſcit ex cõtendendi ſtudio, quo impeditur audiẽtia. Vult igitur Apoſtolus, ut ſedatis affectibus alij alios audiamus. Vbi enim tumultibus & contentionibus eſt locus, exulat iuſtitia Dei, id eſt, in nullo loco habentur, quæ Deus nobis præſcribit & à nobis exigit.

Quapropter depoſita omni malitia immunditiæ & redundantia malitiæ, cũ manſuetudine recipite inſitũ ſermonẽ, qui poteſt ſeruare animas ueſtras.

D Con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Concluſio eſt exhortationis, qua nos hortatur, ut ſimus ad audiendum ueloces ſine ira. Hic locus eleganter docet, quales nam uerbum Dei requirat auditores. Primum immunditia & redundantia malitiæ abeſſe debet, hoc eſt, carnis affectus & ratio debent cedere uerbo Dei, ut non contentiones, unde ira naſcitur, moueãt. Deinde adeſſe debet manſuetudo, quę in locum iræ ſuccedit. Eſt autem hoc loco MANSVETVDO, modeſtia & facilitas ad diſcendum compoſita. Tertio ita compoſito animo, ſuſcipiendus eſt ſermo inſitus, id eſt, recipiendus eſt fide ſermo, qui inſeritur uel implantatur opera miniſtrorum. Quarto, effectus recepti ſermonis additur, ut eo ueluti ſtimulo ad diligentius audiendum excitemur. Qui, inquit, poteſt ſeruare animas ueſtras, idq; ideo, quia ex auditu uerbi Dei fides concipitur, quo homo iuſtificatus impellitur, ut nouitati uitæ ſtudeat. Vnde ſequitur.

Eſtote autem factores ſermonis, & non

auditores ſolum, decipientes uoſipſos.

Qualem requirat auditorem, his uerbis etiam declarat Apoſtolus. Vult ut non tantum ſimus auditores ſermonis, ut maxima pars hominum eſt, ſed factores etiam, hoc eſt, tales in quibus ſermo, qui inſeritur, radices agat: quod fit dum fides ex uerbo concipitur, & obedientia noſtra teſtatur fidem. Hoc Chriſtus uocat cuſtodire ſermonem, cum inquit, Beati qui audiunt uerbũ Dei, & cuſtodiunt illud.

Porrò obſeruandũ eſt, quòd FACTOR SERMONIS dicatur dupliciter, nempe iuxta regulam Legis, & iuxta gratiam Euangelij.

Iuxta regulam legis dicitur is Factor legis, qui legem perfectè implet, quod Paulus Rom. 1. 2. & 3. nullum mortalium præſtare poſſe, quatuor euidentiſsimis demonſtrationibus oſtendit.

Secundum gratiam dicitur Factor ſermonis, qui fidem ex uerbo conceptam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uera pietate teſtatur, ac tota uita, quantũ in hac corrupta natura fieri poteſt, ueram pœnitentiam meditatur. Et ſi lapſus fuerit aliquando, ſiue ſciens, ſiue per ignorãtiam, mox redit uera pœnitentia ad Dominum, quemadmodum infinita Sanctorum exempla teſtantur.

Cur autem uelit factores ſermonis, & non auditores tantum, oſtendit cum addit, Decipientes uoſipſos, hoc eſt, fallacibus ratiocinationibus ſeipſos fallentes, ſeu propria Sophiſtica ſe ipſos decipientes, quemadmodum non ſolum hypocritæ faciunt, qui externis operibus nituntur, ſine uera pœnitentia: uerumetiã multi, qui ſub Chriſtiano nomine Turcicum gerunt animum. Hi ſemper in ore fidem habent, ſemper gloriantur de mediatoris beneficijs, etſi nunquam de uerà reſipiſcentia cogitent.

Nam ſi quis auditor eſt ſermonis & non factor, hic ſimilis eſt hominis conſiderantis faciem natiuitatis ſuæ in ſpeculo, conſiderauit autem ſemetipſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

& abiit, & protinus oblitus eſt qualis ſit.

Pulcerrima ſimilitudine rationẽ reddit, cur non uelit auditorem tantum ſermonis. Abſoluitur autem ſimilitudo hoc modo: Quemadmodum qui intuetur ſuam in ſpeculo imaginem, labilem in mente cognitionem & debilem ſuæ formæ memoriã retinet, atq; ideo talis contemplatio nihil prodeſt: Ita auditor ſermonis tantum, nullam firmam cognitionem retinet. Nam mox ubi audiuerit, euaneſcit, ideoq; talis cognitio inutilis eſt, & nihil prodeſt auditori.

Eleganter admodum HYPOCRISIS imagini in ſpeculo relucenti comparatur. Nam ut in ſpeculo, quamuis quædã ſimilitudo appareat, eò tamen falſa eſt, quòd in ſpeculo quæ læua ſunt, dextera: quæ uerò dextera, læua referantur, atq; ita ueritati fucus fiat: Sic in operibus hypocritarum, etſi quidã ſplendor oculis hominum obuerſatur, tamen falſus eſt, quòd quæ impia ſunt ſancta & uera habeantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Si quis interroget, quî fiat quod adeo labilis ſit cognitio, & debilis memoria ex contemplatione ſpeculi: ſciat quód modus, agendi ſecundum Philoſophos, eſſendi modum ſequatur. Nam cum imago in ſpeculo habet, ut illi loquuntur, debile eſſe & intentionale potius quàm reale, facit debilem in mente impreſſionem, quemadmodum in quibuſdam etiã inſomnijs fieri animaduertimus.

Qui uerò introſpexerit in legem perfectam, quæ eſt libertatis & permanſerit: hic nõ auditor obliuioſus, ſed factor operis, beatus in opere ſuo erit.

Exponit quis factor legis ſit habendus, idq; ut ante admonui, iuxta gratiam & non ſecundum rigorem legis. Perfectam uocat legem, quia perfectam uiuendi regulam præſcribit. Eandem libertatis dicit, quia quó magis illi quiſquam fuerit addictus, modò in Chriſtum credat, eo magis ſe liberum eſſe declarat. Seruire enim Deo, regnare eſt. Qui in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

hanc legem introſpexerit, ut eam penitus cognoſcat & uita exprimat, hic, inquit, non eſt obliuioſus auditor legis, ſed factor, qui etiam beatus in ſuo opere erit. Nam ex effectibus noſcitur fides ut arbor ex fructibus, quæ fides ſola Chriſtũ apprehendit, qui ſolus factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemtio, ut qui gloriatur, in Domino glorietur.

Loquitur igitur hîc Iacobus, de qualitate iuſtificatorum, & præmijs obedientiæ illorum, non de cauſis iuſtificandorum. Bernhardus: Bona opera non ſunt cauſa regnandi, ſed uia regni.

Si quis uidetur religioſus inter uos eſſe, nec frenat linguam ſuam, ſed decipit cor ſuum: huius inanis eſt religio.

Hypocritas taxat, qui ſe religioſè legem obſeruare gloriabantur, & interim laborant obtrectandi libidine, quod uitiũ omnibus hypocritis familiare eſt. Quẽadmodum Euangelica hiſtoria in Phari-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſęo oſtendit, qui de ſua religione gloriabatur, ac interim alios homines accuſabat maledica lingua. Vnde autem iſtud uitium proueniat, oſtendit cum addit, ſed decipit cor ſuum, hoc eſt, φίλαυτος eſt, & de ſeipſo non rectè iudicat. Iudicat enim ſe pium & religioſum eſſe, ſed eius inanis eſt religio, id quod ſequenti ratione probatur.

> Religio pura & impolluta apud Deum & patrem, hæc eſt: uiſitare pupillos & uiduas in afflictione ipſorum, incontaminatũ ſeipſum ſeruare a mundo.

Probat à religionis quibuſdam proprietatibus, Hypocritas laborantes obtrectandi ſtudio, non uerè religioſos eſſe. Concludit autem argumentum hoc pacto: Verè religioſi ſeruant ſe immaculatos à mundo & miſericordiam afflictis præſtant. Hypocritæ qui uolunt uideri religioſi, non ſeruant ſe immaculatos à mundo, nec afflictis miſericordiam præſtant. Quarè non ſunt religioſi, ſed uani potius iactatores religionis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Non fuit conſilium Iacobi religionem integrè definire, ſed tantum eius aliquas proprietates ponere, pugnantes cum Hypocritarum uanitate. Quarè non ſunt audiendi quidam, qui hic Iacobum flagellant, tanquam hominem ignarum ueræ religionis. Aliud enim eſt rem definire, aliud eam notis quibuſdam deſignare, id quod ignorare Iacobi flagellatores turpe eſt.

Cæterum hæc plena & perfecta religionis Chriſtianæ definitio eſt. CHRISTIANA RELIGIO eſt uiua fiducia in Ieſum Chriſtum & eius confeſsio, cui coniunctum eſt & purum colendi Deum ſtudium, & ſincera erga homines charitas, unà cum ſpe immortalitatis promiſſæ.

Partes proinde ſubſtantiales religionis Chriſtianę natura coniunctę ſunt fides, cultus Dei, charitas proximi, & ſpes promiſſæ ſalutis per Chriſtum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

CAPVT SECVNDVM.

SVMMA CAPITIS SECVNDI.

VT à contemtu pauperum & perſonarum acceptione conuerſos dehortatur: Ita inanem fidei iactantiam, quæ ſuis germanis fructibus deſtituitur, damnat.

ORDO ET PARTES.

Duæ ſunt partes huius capitis, quarum prior eſt ἀποτρεπτική. Dehortatur enim Chriſtianos à perſonarum acceptione. Hæc pars abſoluitur propoſitione & confirmatione.

Poſterior eſt διδακτική. Docet enim fidem inanem eſſe, quæ caret operibus. Abſoluitur & hæc pars propoſitione & confirmatione.

EXEGESIS SECVNDI CApitis cum obſeruatione doctrinarū.

Fratres mei, ne in perſonarum acceptionibus habeatis fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriæ.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Hæc prima propoſitio huius capitis eſt, cui implicita eſt ratio quædam, quarè ita reſoluenda erit: Fratres nolite perſonas acceptare. Hæc propoſitio pura eſt. Ratio propoſitionis hæc eſt, quia fides Domini noſtri Ieſu Chriſti & perſonarū acceptio ita repugnant, ut ſimul ſtare nō poſsint. Quare? Quia Chriſti gloria requirit, ut omnes eos ueneremur, in quibus Chriſtus habitat. Ita non fruſtra glorię uocabulum additum eſt. Et eſt notus Hebraiſmus, quo genitiui appellatiuorū ponuntur ſæpe loco epithetorum.

Quid? an non Pſalmus: Inter habitatores tabernaculi Domini, hoc eſt, inter hæredes uitæ æternæ, collocat eum qui reprobos contemnit, & honorat timentes Dominum? Eſt ne illa perſonarum acceptio?

Personarvm acceptio propriè eſt, cùm cauſa uera, ex qua de perſona pronunciari oportet, neglecta, aliquid aliud extra cauſam in perſonis ſpectamus, propter quod uel pro perſona ſen-

ſententiam falſam pronunciamus, uel alioqui perſonam acceptamus & complectimur.

Quare hoc Apoſtoli præceptum nequaquam ſubuertit ordinationem diuinam, in quarto præcepto ſancitam, de honore ſuperiorum. Verùm ſi quis pauperem pium contemneret, & diuitem reprobum ei præferret, is uera cauſa omiſſa male iudicaret, ſicuti Iacobus oſtendit, cum ait:

> Si enim ingreſſus fuerit in cœtum ueſtrum, uir aureos annulos geſtans, ueſte indutus ſplendida: ingreſſus fuerit & pauper in ſordida ueſte, & reſpexeritis in eum, qui ueſtem fert ſplendidam, ac ei dixeritis, tu ſede hic honeſtè, & pauperi dixeritis, tu ſta illic, uel ſede hic ſub ſcabello pedum meorum: nonne diſcrimen feciſtis apud uos, & facti eſtis iudices malarum cogitationum?

Hoc exemplo declarat, qualem προ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

σωποληψίαν damnet, nimirum eam, quæ falſum pro uero in iudicandis hominibus diſcrimen ſequatur. Qui enim id facit non ſolum proprio ſuæ conſcientiæ iudicio damnatur, uerumetiam perverſum eſt eius iudicium, qui diuitias accipit pro diſcriminis regula.

Non ergo ſimpliciter prohibet honorare diuites, ſed per comparationem loquitur, & eum damnat, qui diuites improbos cum piorum pauperum contemtu honorat. Hîc proinde ea προσωποληψία damnatur, quæ falſum pro uero diſcrimen ſequitur, quæ modum non ſeruat, quæ à recto fine aberrat. Si quis ergo diuitem, quia diues eſt, pauperi anteponit, peruerſum eſt eius iudicium. Deinde ſi ita præponas diuitem pauperi, ut pauperem ignominioſè tractes, in modo peccatum eſt. Poſtremò ſi diuitem ineundæ gratiæ cauſa præponas pauperi, à recto fine aberraſti. Quid enim indignius eſt, quàm ſpreto pio, docto, egente, impium, indoctum, diuitem

ſplen-

ſplendidè excipere? Qui huiuſmodi diſcrimen apud ſe facit pauperis & diuitis factus eſt iudex malarum cogitationum, hoc eſt, non rectè affectus, peruerſè iudicat contra pietatis & charitatis regulam.

Audite fratres mei dilecti, nonne Deus elegit pauperes huius mundi, diuites in fide & hæredes regni, quod promiſit diligentibus ſe?

Exordiolo auditores excitat, ut argumentum quod ſubiungit, attendant. Deus pauperes huius mundi, qui in fide ſunt diuites, elegit, ut ſint hæredes regni, quod promiſit diligentibus ipſum. Ergo pauperes huius mundi, non ſunt contemnendi.

In hoc argumento obſerua ORDINEM REPARATIONIS noſtri.

PRIMO loco ponitur electio, quæ alibi non quærenda eſt, quàm in filio: ad Epheſ. 1.

SECVNDO ponitur fides, qua generalis electio accommodatur auditoribus Euan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Euangelij. Elegit enim Deus hac conditione, ſi homines filio inſerantur fide, extra quem nulla eſt electio, ſed mera reprobatio.

Tertio ponitur hæreditas, qua ſignificatur adoptio, qua credentes ius filiorum accipiunt.

Qvarto additur dilectio. Nam ea Germanus fructus fidei eſt, & filiorum Dei propria affectio. Non igitur mirum eſt, Deum promiſiſſe diligentibus ſe regnum. Nam illi per fidem ius filiorum obtinuerunt, adeoq; regni cœleſtis hæredes inſcripti ſunt. Nam dilectionem non eſſe cauſam regnandi, conſtat ex Paulo, qui ait: Vita æterna donum Dei, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ.

DE ELECTIONE.

Hic locus monet ut nonnihil de electione dicam: Video enim non paucos, ab huius electionis uera cauſa aberrare. Paulus dicit, 1. Corint: 1. Videte uocationem ueſtram fratres, quod non

multi

multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: uerũ quæ ſtulta ſunt in mundo, elegit Deus &c: Et hic Iacobus dicit pauperes huius mundi elegit Deus.

Hinc quidam haud rectè colligunt: Sapientes, potentes, nobiles, diuites reprobatos eſſe, & contrà, rudes, impotẽtes ignobiles & pauperes electos eſſe. Nam ſi ſapientia, potentia, nobilitas & diuitiæ, quæ omnia ſunt dona Dei, eſſent cauſa reprobationis, & contrà, ſtultitia, impotentia, ignobilitas & paupertas eſſet electionis cauſa: ſequeretur & omnes diuites reprobatos eſſe & omnes pauperes electos. Sed utrunq; falſum eſt. Nam & non pauci diuites & nobiles pij ſunt electi & ſaluati, & multi pauperes impij ſunt reprobati & damnati.

Cur ergo Paulus dicit non multi ſapientes, non multi potentes, non multi nobiles?

Paulus non loquitur de conſilio Dei, qui uult omnes homines ſaluos fieri & ad

ad agnitionem ueritatis uenire. 1. Tim. 2. Qui nõ uult ullos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. 2. Pet. 3. Sed accuſat hominum malitiam, qui donis abutuntur in ſui perniciem.

Euangelium quidem uocat omnes, ſed alij aliud prætendunt, iuxta parabolam Euangelicam, quò minus ueniant. Multi ſapientia mundi, multi potentia, multi nobilitate, multi diuitijs, multi etiã alijs rebus, ueluti ineſcati & inebriati, odorem bonum Euangelij auerſantur. Vnde fit ut non conſilio Dei, qui neminem creauit ad certam damnationem, ſed ſuo uitio non ſint electi. Deus enim ita demum uult omnes homines ſaluari, ſi ſalutis autorem fide fuerint amplexi. Qui hunc contemnunt, iure ſalute excidunt. Hos enim Deus abijcere uult & damnare, non ſecus atq; pater terrenus abijcit & exhæredat filium proteruum & contumacem, non hoc facturus ſi patri morem geſsiſſet.

Si igitur conſilium creationis & repa-

 ratio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

rationis per Chriſtum conſideremus: Deus uerè uult omnes homines ſaluos fieri, ſed per ſalutem, hoc eſt, per Chriſtum mediatorem. At ſi euentum, uult omnes damnare, qui ſibi per Euangelium uocanti non obtemperarint.

Hoc confirmatur dicto Domini apud Matthæum. Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Huius dicti ſunt duæ partes. Prior commendat nobis bonitatẽ Dei, qui multos per Euangelium uocat quo ſaluentur. Neq; enim cogitandum eſt, quòd Deus uocat quos ſaluare nolit. Poſterior eſt querela ingratitudinis maximæ partis hominum, qui Euangelium contemnunt, ac nolunt dignè uiuere tam auguſta uocatione. Quod Chriſtus apud Matthæum conqueritur, ubi reprehenditur, qui non habuit ueſtem nuptialem: cui reprehenſioni ſubiungitur hæc Chrſti querela: Pauci ſunt electi.

Hanc querelam lachrimis etiam indicat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

dicat, Matth. 23. cùm inquit: Quoties uolui congregare filios tuos, ſicut congregat gallina pullos ſuos ſub alis & noluiſti. Ecce Chriſtus uult, Ieruſalem non uult.

Eſt ergo ſenſus dicti Domini, multi ſunt uocati, ſcilicet ad conſequendam ſalutem per Chriſtum, modo Euangelio credere uelint. Sed pauci ſunt electi, hoc eſt, pauci habent ueſtem nuptialem, hoc eſt, pauci credunt ac uerè pij ſunt.

Quòd hæc ſit ſignificatio uocis electionis, patet ex Pſalmo, ubi electus & peruerſus opponuntur, ita enim ait: Cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris. Ergo electus dicitur uerè pius & ſincerus Dei cultor, retinens fidem & bonam conſcientiam.

Quare non eſt quòd quiſquam electionis cogitatione perturbetur, ac ſi Deus certos quoſdam homines deſtinaſſet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſaluti, & maximam partem hominũ certæ damnationi, ſed potius cogitet, hanc immotam eſſe uoluntatem Dei, quòd ut uelit pœnitentes omnes ſine diſcrimine ſaluare: ita contrà, omnes impœnitentes damnare. Atq; hi dicuntur non electi propter euentum : nam ipſi ſibi uiam ſalutis intercluſerunt.

Obtemperemus ergo Euangelio, uiuamus in uera pœnitentia, non ſinamus nos curis huius mundi abduci à Chriſto. Sed potius omnibus rebus mundi, anteponamus obedientiam erga Euangeliũ, quò ſalutem promiſſam conſequamur per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, in quo Deus ante fundamenta mundi elegit credentes.

At uos contumelia affeciſtis pauperem.

Hac antitheſi acrocitatem ſceleris indicat. Deus pauperes credẽtes honorat, at uos contumelia afficitis pauperes. Scelus igitur ueſtrum graue & indignum hæredibus regni Dei eſt.

Nonne

Nonne diuites per tyrannidem opprimunt uos? & trahunt uos ad iudicia? Nonne blaſphemant præclarum illud nomen, quod inuocatũ eſt ſupra uos?

Hæc duo argumenta plana ſunt. Stultum eſt ſuos carnifices honorare, & eos qui uera ſanctitate pollent contemnere. Id facitis, quando Tyrannos ueſtros diuites, cum contumelia pauperum honoratis. Diuites impij præclarum illud nomen Chriſti, quo uos cenſeri uultis, & à quo Chriſtiani appellamini, blaſphemãt: Ergo indignum eſt, ut eos honoretis cũ pauperum contemtu.

Si legem quidem regiam perficitis ſecundum ſcripturas: Diliges proximũ tuum ut teipſum. Sin uerò perſonam reſpicitis, peccatum committitis, & redarguimini a lege ueluti transgreſſores.

Anticipatio eſt. Anteuertit enim hypocritarum obiectionem, qua poterant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſe excuſare, ut qui honorando diuites be- ne facerent, cùm honor in dilectione in- cludatur, quã lex requirit erga proximũ.

Reſpondet per conditionem dupli- cem, Si perficitis (id eſt, ex fide & uera animi integritate præſtare conamini, absq; fuco & hypocriſi. Hîc enim perfectionis uocabulum non ad gra- dus, ſed obedientiæ ſubſtantiam, ſeu partes referendum eſt) legem regiam, (id eſt, legem quæ regia quædam uia, hoc eſt, recta & plana eſt, quæ uiatorem ſine diuerticulis, ad locum deſtinatum ducit. Eſt autem illa regia uia, diligere proxi- mum, & hoc tantum in eo ſpectare, quod proximus ſit, & non alia in proximo re- ſpicere) bene facitis, id eſt, iuſta eſt ueſtra defenſio. At ſi perſonã reſpicitis, pecca- tũ cõmittitis. Quod autẽ perſonã reſpi- ciatis manifeſtũ eſt ex ueſtro facto. Diui- tes enĩ reprobos honoratis, & cõtumelia pios pauperes afficitis, quod ſanè nõ eſt regia uia incedere ad dilectionẽ proximi.

Quiſquis autem totam legẽ ſeruauerit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

offendit autem in uno, factus eſt om-
niũ reus. Qui enim dixit nõ mœcha-
beris, dixit etiam non occides. Quòd
ſi non fueris mœchatus, occideris au-
tem, factus es transgreſſor legis.

Fortius hypocritas pungit, qui ſibi blandiebantur cùm in uno capite legis, uiderentur ſibi bene perfuncti eſſe ſuo officio: quorũ hypocriſin taxat hoc argumẽto. Qui uerũ aliqꝙ caput legis uiolat, legis trãsgreſſor eſt, & iudicio legis reus. Nã totam legẽ uiolauit. Hoc propoſito exẽplo quinti & ſexti p̃cepti declaratur.

Ex hoc loco, qui uel peccata paria eſſe, uel reatum omnis transgreſsionis æqualem contendit, uim facit uerbis Apoſtoli, qui hoc loco tantum agit cum hypocritis, qui perfectionem legis ex parte iudicârunt, contra quos Apoſtolus transgreſsionem ex parte opponit.

Quod autem peccata non ſint paria, ſicuti Stoici uoluerũt: PRIMVM ex cauſis patet, quis enĩ non intelliget grauius eſſe ex malitia peccare, quàm ex infirmitate & ignorantia?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Deinde euentus idem comprobat, qui ſciens & uolens peccat, excutit Spiritum ſanctum. Qui uerò ex imbecillitate labitur, non item.

Tertio, inæqualitas pœnæ quam Deus iuſtus iudex infligit, inęqualitatem delictorum concludit. Seruus ſciens uoluntatem & non faciens, uapulabit plagis pluribus.

Qvarto, propria cuiusq; conſcientia peccatorum gradus naturaliter intelligit, ad alia enim magis ad alia minus cruciatur.

Qvinto, lex Dei, & omnes leges politicæ, gradus peccatorũ, ad quos moderantur pœnas agnoſcunt. Argumenta Stoicorum ſpecioſa quidem ſunt, ſed nituntur falſo fundamento, contra quę opponantur rationes quas aſcripſi.

Ita loquamini & ita faciatis, ſicut per legē libertatis iudicandi. Nam damnatio abſq; miſericordia, ei qui non præſtiterit miſericordiam & gloriatur miſericordia aduerſus iudicium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Infert generalē exhortationem ad piè ſanctèq; uiuendum, ſumto argumento ab extremi iudicij ſententia, quæ Matt. 25. recitatur. Cùm enim dicit Apoſtolus, ſicut per legem libertatis iudicandi, reſpicit ad ſententiam Domini, qui iudicaturus orbem dicet ijs, qui à dextris ſunt: Venite benedicti patris mei, & hæreditate capite regnum uobis paratum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim & dediſtis mihi cibum &c: Contrà, ijs qui à ſiniſtris ſunt, dicet: Ite uos maledicti in ignem æternum: Eſuriui & non dediſtis mihi cibum.

Huc illud Iohan. 5. Veniet hora in qua omnes, qui in monumento ſunt, audient uocem eius & prodibunt, qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.

Et 2. Cor. 5. Omnes nos manifeſtari oportet corā tribunali Chriſti, ut reportet unuſquisq;, quæ per corp' facta fuerunt, prout fecerit, ſiue bonū ſiue malum.

 Quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Quòd hæc dicta & ſimilia intelligenda ſint de qualitate ſaluandorum, & non de cauſis ſalutis: totius ſcripturę conſenſus, adeóq; ſanguis Chriſti precioſus, oſtendit, ſicuti paulò poſt diſtinctius declarabo.

Sed cur uocat LEGEM LIBERTATIS? ut eo Epitheto oſtẽdat merito requiri libertatis fructus à Chriſtianis. Vt enĩ qui peccatũ facit, ſeruus eſt peccati: ita liberatus per Chriſtũ, non amplius ſeruus erit, ſed liber, quare ſeruitutis iugum nequaquàm in ſe recipiet. Ætiologiã ſubiungit Apoſtolus, cũ ait. Nam damnatio erit abſq; miſericordia, ei qui non pręſtiterit miſericordiã. At ei qui præſtiterit miſericordiã, tantũ abeſt ut damnetur, quòd glorietur etiã aduerſus damnationẽ, morti, peccato & Diabolo inſultans.

Hæc docent quàm neceſſaria ſit Chriſtianis perpetua pœnitentia, perpetuum pietatis & iuſtitiæ ſtudium, ne gratuitum beneficium ſalutis ſua culpa amittant.

Cæte-

Cæterùm quia aduerſarij gratuitæ ſalutis abutuntur hoc loco & ſimilibus, & faciunt ex inditijs & qualitatibus ſaluandorum cauſas ſalutis : breuiter reſponſum colligam, quô pius lector habeat, quòd ſolidè & uerè ad iſtã calumniam reſpondere poſsit.

Cum igitur ſcriptura diſertê dicat, Dominum redditurum unicuiq; ſecundum opera ſua, ſeu, ut Paulus ad Cor. loquitur, prout quisq; fecerit ſiue bonũ ſiue malum: omnium primum hoc tenẽdum eſt, quod iſta generalis ſententia ipſiſsima uox Dei, duobus hominum generibus accommodari debeat, iuxta fidei analogiam, hoc eſt, impijs quidem Legaliter, pijs uero Euangelicè, hoc modo. Quando impijs reddit Dominus, ſecundum opera eorum, absq; dubio illis infernum reddit & damnationem. Ea enim ſunt operũ impietatis merita. Verùm cum de pijs ſeu conuerſis agitur, plura ſpectanda ſunt. Primum enim ex uerbo Dei infallibili conſtat, quòd uita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

æterna non ſit ſeruorum ſtipendium, ſed filiorum hæreditas & Dei gratuitum donũ, Rom. 4.5.6.8. Iohan. 1.3.5. Deinde analogia inter patrem terrenũ & patrem cœleſtem conſideranda eſt. Nam ut pater terrenus ſuis liberis reddit ſecundum eorum opera, hoc eſt, obedientibus hæreditatem & contumacibus excluſionem ab hæreditate: Ita Deus pater ſuis filijs hæreditatem pollicetur, ſed eos, qui ex filijs contumaces & hoſtes fiunt, hæreditate excludit. Nunc autem manifeſtum eſt, quòd filij terreni patris nec filij ſint, nec hæredes, ſuorum operum merito. Ad eundem modum filij Dei, nec filij facti ſunt, nec hȩredes propter opera, ſed per adoptionis gratiam, quæ ſola fide accipitur, nihilominus uterq; reddit ſuis filijs, ſecundum opera eorum.

Verum ut hoc clarius adhuc intelligatur, quomodo Deus redditurus ſit unicuiq; ſecundum opera ſua, quatuor nobis perpendendȩ ſunt circũſtantiæ. Quarum PRIMA eſt, quòd pijs rigor legis ſit

ſit ſublatus, iuxta illud ad Galat. 3. Chriſtus nos redemit de maledictione legis. SECVNDA, quod perſona iam credens fide placeat, & ſit hæres uitæ æternæ, Iohan: 1. TERTIA, quod à perſona credente Deus non ſolum requirat obedientiam, ſed etiam ei promittat mercedem, idq; non ex debito propter dignitatem operis, ſed ex gratia propter paternam promiſsionem. QVARTA, opera ſic facta ex fide, ſunt teſtimonia fidei, ut proprij effectus ſuæ cauſæ certiſsima ſunt indicia. Atq; ideo dicitur, Dominus redditurus eſt ſecundum opera, cùm quia opera ſunt uera indicia timoris Dei & fidei, tum ut tota creatura teſtetur de iuſtitia Dei in iudicando. Hæc reſponſio ex ſcripturæ collatione deſumta eſt, quã firmiter tenere eſt neceſſe, ne uel cum Papiſtis operum meritis tribuamus ſalutem, uel cum Antinomis & Libertinis benefaciendi ſtudium abijciamus.

Illuſtratur hæc ſolutio inſigni paradigmate, Matth: 18. vbi Dominus ait:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Regnum cœlorũ eſſe ſimile homini regi, hoc eſt, ſpiritualem Eccleſię conditionem eandẽ rationem habere, quæ eſt inter regem terrenũ & eius ſeruos in præſentis uitæ negocijs. Quemadmodum enim rex ſupplici ſeruo decies mille talentorum debitori, condonauit totum debitum gratis ex ſua mera liberalitate: Ita Deus Pater confugientibus ad ſe fiducia Chriſti condonat gratis omnia debita, hoc eſt, peccata. Hinc patet gratuitam eſſe remiſsionem peccatorum. Verum ſicuti rex ſeruum illum ingratum & durum erga conſeruos, reuocauit ad pœnam, & quod antea ſupplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conſeruos repetit: Ita Deus Pater poſtquam recepit gementes in gratiam, uult nos imitari ſuum exemplum benignitate erga proximum.

Hoc ipſum docet Dominus, Luc: 7. propoſito paradigmate de duobus debitoribus, quorum alter debuit creditori quingentos denarios, alter uero quin-

qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quaginta, qui cùm non haberent quod redderent, utriſq; condonauit. Hîc Dominus interrogat Phariſæum, uter horũ creditorem plus diligat, cui cùm Phariſæus reſpondiſſet, is cui plus condonatum eſſet, ait Dominus, rectè iudicaſti: ſignificans Deũ requirere gratitudinem ab ijs, quos in gratiam gratis recepit.

Hinc duo colliguntur, uidelicet, quòd & remiſsio ſit gratuita, & quòd conſecuti remiſsionem debeant Deo gratitudinem.

Quæ utilitas fratres mei, ſi fidem dicat aliquis habere ſe, opera uero non habeat: num poteſt fides illa eũ ſeruare?

Quia fuerunt inter eos, quibus ſcripſit Apoſtolus, hypocritæ, qui cùm nulla uera pœnitentia tangerentur, gloriabantur tamen ſe fide ſeruari, quam uerã & uiuam non habuerunt, inſtituit iſtius erroneæ opinionis confutationem, ac docet fidem inanem eſſe, quæ ſuos germanos fructus non edat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Eſt autem hæc propoſitio diligenter obſeruanda, fides quæ non habet opera eſt inefficax & inanis, ſeu ut Iacobus loquitur, ſeruare non poteſt. Hæc ſola propoſitio confirmatur uſq; ad finem capitis. Quare turpiter hallucinantur, qui Iacobum committunt cum Paulo, cùm ille tantum de inani Hypocritarum iactantia: hic de uiua fiducia diſſerat.

Proinde obſeruemus hoc loco diligenter quam nam FIDEM, appellet Apoſtolus INANEM nempe eam quæ nullam erga Deum habeat obedientiam comitem, ut quæ nec Deum colit nec proximo benefacit: ex quo manifeſtè ſequitur Iacobum nequaquam loqui de fide uiua & ſalutari, à qua ſpiritus Chriſti ſeparari non poteſt. Nam ubi ſpiritus eſt Chriſti, ibi nouæ ſunt noui hominis actiones, etſi non perfectæ, incoatæ tamen, ex quibus fidei uis agnoſcitur, & foras profertur.

Quid ergò illa inanis fides? eſtne omnino inefficax? ſalutares fructus nul-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

os edit, deſtituitur enim ſalute, ſed Ge-
ennæ & mortis. Eſt enim uanitatis, ſu-
erſtitionis & hypocriſeos mater fœ-
undiſsima, eſt gloriatio ſtulta, eſt ueræ
dei larua, eſt ſeductio hominis, eſt pœ-
itentiæ peſtis, eſt bonorum operum
imica, eſt ſalutis interclusio, eſt dux
ortis: breuiter partem ſuam cum hy-
ocritis & diabolis habet.

> Quod ſi frater aut ſoror nudi fuerint,
> & egẽtes quotidiano uictu, dicat au-
> tem eis aliquis ueſtrum, abite in pace,
> caleſcite & ſaturamini: nõ tamen de-
> deritis eis apta corpori, quę utilitas?
> Sic & fides, ſi opera non habeat, mor-
> tua eſt per ſe.

Simili aptiſsimo illuſtrat propoſitio-
em: Quemadmodum inanis oratio eſt,
ua dicitur egenis, caleſcite & ſaturami-
i, ubi manus auxiliatrices nõ ſimul por-
iguntur: Ita fides inanis eſt & mortua,
uæ in ore eſt ſine fructu operis.

Obſerua & hic Epitheton fidei (quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

inanem uocat.) Nam cùm dicitur MORTVA, confertur cadaueri, quarè non rectius fides dici meretur, quam cadauer animalis animal dicitur. Hæc Catachreſis ſatis oſtendit Iacobum diſſerere de opinione uana, quæ fides dicebatur ab hypocritis. Ex horum ergo hypotheſi loquitur Apoſtolus, per conceſsionem rhetoricam.

Sed dicet aliquis, tu fidem habes & ego opera habeo, oſtende mihi fidem ex operibus tuis, & ego oſtendam tibi ex operibus meis fidem meam.

Alia ratio, quòd fides quæ ſuis fructibus deſtituitur, ſit inanis, ac ſi dicat: aliquis pius tuam uanitatem, ô hypocrita, retundere poſſet, ita tibi obijciendo. Tu hypocrita fidem habes, ut tu dicis, (eſt enim ironica conceſsio) ego opera habeo, tu ſi potes, oſtende mihi fidem tuam ex operibus tuis, quod ſane non potes, quia nullam habes: ego oſtendam tibi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ibi fidem meam ex operibus meis. Pro-
de manifeſtum eſt tuam fidem, mortui
ſtar cadaueris eſſe : meam autem uiuã
ſſe, quod ex fructibus & eius uiuis
notibus apparet. Quemadmodum enim
piritus intus in animali uigens, ſe prodit
er motum & ſenſum & externas actio-
es : Ita uiua fides ſe per opera bona
ſtendit.

Eſt ergo ἀντανάκλασις in dictione
IDEI. Priori enim loco iactantiam fi-
ei : Poſteriori autem uiuam fiduciam
gnificat. Quædam exemplaria græca,
priori membro ſic habent : oſtende
nihi fidem tuam ſine operibus. Sed
etineo uſitatam & receptam lectio-
em.

Tu credis quõd Deus eſt unus, rectè fa-
cis, & dæmonia credunt & exhorreſ-
cunt.

Cùm qualis ſit hypocritarum fides,
um quàm ſit inanis, adeóque quòd non
eruet, docet. Eorum ergo fidem tantum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

eſſe noticiam hiſtoriæ, aſſerit, Credunt enim quòd Deus ſit. Hanc inanem eſſe, hac ratione conuincit: Fides Dęmoniorum non ſaluat. Nam Dæmonia non ſaluantur. Iactantia hypocritarum eſt fides Dæmoniorum: nihil enim in ſe habet, quód fides Dæmoniorum non habeat. Ergo iactantia hypocritarum, quam *illi* fidem falſo eſſe dicunt, non ſaluat, proinde inanis eſt.

Cum autem Apoſtolus hoc loco, nõ aliam fidẽ agnoſcat in hypocritis, quàm in Diabolis, non mirum eſt, quod ei iuſtificationis uirtutem adimat.

Verum FIDES in diſputationibus Pauli qualis ſit, docetur ad Rom. 4. propoſito illuſtri exemplo, nimirum, quòd ſit non ſolum noticia promiſſæ miſericordiæ, uerumetiam fiducia, qua quis ſtatuit promiſsionem ad ſe pertinere, cũ qua coniuncta eſt, ut indiuiduus comes, gratitudo animi erga Deum, inuocatio, patientia, mortificatio ueteris hominis, excitatio noui ſpiritus & alij fructus iuſtitiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

titiæ fidei, qui fructus etſi non iuſtificāt, amen ea eſt iuſtificantis fidei natura, uód ſemper eos producat, aliàs minores, aliàs maiores, prout ipſa incrementa ceperit.

> Vis noſſe, ô homo inanis, quòd fides ſine operib⁹ mortua ſit. Abraham pater noſter nonne ex operibus iuſtificatus eſt, oblato ſuo filio Iſaac ſuper altare? Vides quòd fides cooperata fuerit eius operibus, & ex operibus fides perfecta fuerit, atq; impleta fuerit ſcriptura, quæ dicit: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſtitiam, & amicus Dei uocatus eſt. Videtis igitur quod ex operibus iuſtificetur homo, & non fide tantum?

Summa huius rationis hæc eſt: Quaſ fuit fides Abrahæ, talis & aliorum edentium eſſe debet. (nam is pater edentium ideo dicitur, quia credentes us fidem imitari debeant) Sed Abra-

hæ fides habuit adiuncta opera (quod ex eo probatur, quod tanti fecerit obedientiam erga Deum, quòd potius uoluerit unicum mactare filium, quâm Deo non obedire) Ergo & aliorũ fides opera adiuncta habere debet, quæ ſi non habuerit, merito inanis & mortua cenſenda eſt.

Hæc argumenti ſumma eſt: nunc uerba Apoſtoli perpendantur, quę à Sophiſtis contra gratuitam iuſtificationem torquentur.

Primum occurrit uerbum IVSTIFICATVS EST, quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, iuſtus declaratus eſt, ſeu compertus eſt iuſtificatus fuiſſe. Atq; hoc ita eſſe tribus demonſtrationibus probo.

PRIMA SVMITVR A SCOPO PRAESENTIS DISPVTATIONIS. Non enim inſtituit Iacobus diſputationem de cauſis iuſtificationis, ſed tantum oſtendit ex quibus effectis iuſtificatio colli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

gi & hominum oculis, quaſi ſubijci poſ-
it.

Cùm igitur maximus ſit error, ex
effectis cauſas facere reſpectu eiusdem,
nullo modo ſunt ferendi, qui ſcopi di-
ſputationis & propoſitionis probandæ
obliti, in ſublime feruntur, & conan-
ur Pauli doctrinam de gratuita iuſti-
icatione conuellere, cùm longè alius
uerit ſcopus Pauli, quàm Iacobi. Pau-
us enim cauſam iuſtificationis quærit:
Iacobus eiusdem effecta. Paulus à cau-
is ad effecta deſcendit: Iacobus con-
rà, ab effectis ad cauſas aſcendit. Paulus
quærit quomodò iuſtificemur: Iacobus
quomodo iuſtificati eſſe declaremur. Pau-
us excludit opera, tanquam iuſtificati-
onis cauſas: Iacobus includit eadem,
ut iuſtificationis effecta. Paulus negat
opera præcedcre iuſtificandos: Iaco-
bus affirmat opera ſequi iuſtificatos.
Cùm tantum ſit diſcriminis inter con-
ſilium Pauli & Iacobi, quis non ui-
det Sophiſtarum uanitatem, qui A-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

poſtolos ſibi inuicem contrarios eſſe dicunt.

SECVNDA DEMONSTRATIO SVMITVR AB ORDINE CAVSARVM ET EFFECTVVM, Geneſis. 15. pronunciatur Abraham fide iuſtificatus eſſe. Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſtitiam. Verùm hoc contigit triginta ad minimum annis, antequam mandatũ acciperet de offerendo filio ſuo Iſaac, Gene. 22. Quomodo ergo fieri poteſt ut eo opere iuſtificatus eſſe diceretur, quod fecit 30. anno, poſtquam diuina uoce iuſtificatus eſſe diceretur. Neceſſe eſt igitur iuſtificari apud Iacobum ſignificare iuſtificatum declarari.

TERTIA DEMONSTRATIO SVMITVR A VERBIS ANGELI, Gene. 22. Poſtquã mactare filium ad Dei mandatum propoſuiſſet Abrahã & à propoſito uoce angeli reuocatus eſſet, audit ab Angelo. Nũc cognoui, quod tu timeas Deũ, quia non pepercisti filio tuo unigenito propter me. Quid, quæſo, hæc uerba aliud uolunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uolunt, quàm ipſam ſpontaneam obedientiam Abrahæ fuiſſe timoris Dei teſtimonium, & iuſtificationis Abrahæ declarationem quandam. Atq; ita breuiter dictum ſit, quid ſignificet iuſtificationis uocabulum, in hac Iacobi diſputatione.

Deinde cùm dicit fidem fuiſſe cooperatam operibus, FIDEI VIVAE naturam exprimit, nimirum quòd ſit efficax & fœcunda bonorum operum. Hanc naturam cum non habeat hypocritarum fides, nequaquam uera & uiua iudicanda eſt. Hoc igitur dictum Iacobi nihil aliud docet, quàm quod bona opera proficiſcantur ex fide.

Quod ſubiungit Iacobus: Ex operibus fides perfecta fuerit, non aliud eſt, quàm quod ex operibus fides Abrahę ſit declarata, non fuiſſe fucata & hypocritica, ſed uera & ſincera. Nã ſi perfectum hîc ſuis gradibus abſolutum dicas, nullus unq; mortalium perfectam habuit fidem.

Porrò cum dicit completã eſſe ſcripturam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

turam, quæ dicit: Credidit Abraham Deo & imputatum eſt ei ad iuſtitiam, id non ad cauſam, ſed ad effectum referendum eſt. Nam eo facto declarauit Abraham ſe uerè antea fide fuiſſe iuſtificatum. Iſtud ergo complere, ad experientiã hominum & non ad iudicium Dei referri debet.

Similiter autem & Rahab meretrix, an nõ ex operibus iuſtificata eſt, cum excepiſſet nuncios, & alia uia emiſiſſet?

Alio exemplo probat fidem ueram & uiuam, non eſſe ſine operibus. Rahab ſe fide iuſtificatam declarauit facto uel operibus, quando nuncios populi Dei, à quibus edocta fuit, cum periculo uitæ ſuę dimiſit, ne uenirent in manus eorum, qui eos quæſiuerunt.

Nam ueluti corpus absq; Spiritu mortuum eſt, ſic & fides ſine operibus mortua eſt.

Aptiſsima ſimilitudine propoſita oſtendit fidem hypocritarum uanam eſſe, ut quæ ſit inſtar cadaueris, in quo nullus ſpiri-

ſpiritus uiget, atq; ideo nec ullus motus, aut ſenſus animalis in eo deprehenditur. Atq; ita ſex firmis rationibus obtinuit Iacobus, fidem ueram fœcundam eſſe bonorum operum, & fidem hypocritarum, quæ operibus deſtituitur, eſſe inanem iactantiam potius quàm fidem.

DECLARATIO DOCTRINAE DE PŒNITENTIA.

Cùm Chriſtus Euangelium definit prædicationem pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum in nomine ſuo: duo nobis proponit, quorum unum eſt beneficium, quod Euangelium offert, Alterum, modus quo beneficium hominibꝰ applicatur. Beneficium quod offertur eſt remiſsio peccatorum. Modus eſt pœnitẽtia. Pœnitẽtes enĩ ſoli participes fiunt remiſsionis peccatorũ, cum qua coniuncta eſt iuſtificatio, ſalus & uita æterna.

Hinc facile patet, quòd nihil homini magis in hac uita neceſſarium ſit, quàm intelligere qua in re ſita ſit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſalutaris pœnitentia, ſine qua nemini cōtingit remiſsio peccatorum. De hac ergo ſalutari pœnitentia dicam, atq; ita uerbo Dei & illuſtribus exemplis rem declarabo, ut nemo non agnoſcat & ueritatem, & perſpicuitatem.

FVNDAMENTVM itaq; prædicationis pœnitentię, absq; omni dubio eſt miſericordia Dei & gratia, iuxta hæc dicta: Pœnitentiã agite, appropinquauit enim regnum Dei. Eſt autem REGNVM DEI, regnum gratiæ in quo Chriſtus rex & pontifex dominatur, Iere. 36. Reuertatur unusquiſq; à uia ſua peſsima, & propitius ero iniquitati & peccatis eorum. Item. Nolo mortem peccatoris, reuertimini & uenite. Item Reuertimini filij auertentes & ſanabo auerſiones ueſtras. Et Chriſtus dicit. Non ueni in mundum uocatum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.

Hæc teſtimonia ſatis conuincunt, quòd miſericordia per Chriſtum ſit fundamentum prædicationis pœnitentię.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Eſt enim abſq; omni dubio hæc uox μετανοεῖτε, ſeu, ut Prophetæ loquuntur, Conuertimini, non legis damnantis, ſed Dei miſerentis & offerentis ſalutem, uitam & abſolutionem à damnatoria legis ſententia. Quare nullum dubium eſt quin prædicatio pœnitentiæ ſit pars concionis Euangelicæ, præſertim cùm conſtet legem prædicare peccatoribus pœnas æternas: & Chriſtus reſuſcitatus à mortuis affirmat pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in SVO nomine prædicandam eſſe.

Verum quia duo ſunt in homine quæ ipſum impediunt, quò minus ſua mala uideat, & ad uocem Euangelij agat pœnitentiam & reſipiſcat: ignorantia & ſtupor. Vtriq; malo Dominus medetur. IGNORANTIAE enim noſtræ, per legem occurrit. Nam per legis prædicationem deducit nos in cognitionem peccati, cuius nos pœnitere iubet Euangelium, quo ſaluemur. Per legem, Vt inquit, Paulus eſt agnitio peccati. STVPOREM ſeu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſeu ueternum excutit uarijs modis: proponit comminationes æternæ mortis, denunciat iram non reſipiſcentibus, pœnis corporalibus, morbis & alijs modis caſtigat impœnitentes, tragica exempla ſtatuit ob oculos, ut Cain, Iudæ, Saulis, Achitophel & aliorum, quæ exempla Chriſtus applicat ad omnes cum inquit: Niſi pœnitentiam egeritis, uos omnes ſimiliter peribitis. Iram ſuam non raró uarijs in cœlo, terra, mariq́ ſignis teſtatur, nunc peſte, nunc bellis nos ad obediendum uoci Euangelij excitat: proponit mortem filij, quæ teſtatur de ira Dei in peccatores niſi reſipiſcant, Acto: 2. Chriſtus, qui omnes oneratos & laborantes ad ſe uocat, ut conuerſi per pœnitentiam ab onere ſuo leuentur, Legiſperitũ non agnoſcentem ſuum malum, ad legem mittit.

Pictura huius rei pulcherrima habetur, Luc: 15. In filio prodigo. Hic primùm fame preſſus ſentit ſuum malum. Deinde ſpes melioris fortunæ, ſi ad pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

trem rediret, animum reſipiſcendi iuue- ni dedit. Nam paternæ clementiæ fidu- cia, ad quęrendam reconciliationem eri- gitur. Hoc paradigma docet clarè, pœ- nitentiæ initium eſſe agnitionem diuinę miſericordiæ, quæ nos ad bene ſperan- dum excitat, qui noſtra mala & pericula ſentimus. Vt enim hic iuuenis fiducia pa- ternæ clementiæ fretus redit ad patrem, poſtquam fame edoctus, ſenſit ſua ma- la: Ita nos fiducia miſericordię in Chriſto redimus ad Deum, poſtquã legis præ- dicatione in cognitionem noſtri deueni- mus, & ſenſu maledictionis & iræ Dei ſtuporem & ueternum excuſsimus.

Quæ autem ſit ſalutaris & uera pœni- tentia, & quibus conſtet partibus ſcrip- turæ teſtimonijs & exemplis oſtẽdemus. Ieremias, inquit. Conuertimini ad me fi- lij reuertentes & ſanabo auerſiones ue- ſtras. Item, Reuertatur unuſquiſq; à uia ſua peſsima & propitius ero iniquitati & peccatis ueſtris.

Hoc dictum duo continet, præceptũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

& promiſsionem. Præceptum eſt, ut reuertatur impius à uijs ſuis malis. Promiſsio eſt propitiationis & expiationis peccati. Hinc colligitur quòd POENITENTIA ſit conuerſio hominis ad Deum, in qua cōuerſione diſceditur â malo, creditur ꝓmiſsioni propitiationis, & uitę nouę tranſigēdæ, iuxta uoluntatē Dei fit meditatio. Manifeſtè proinde tres pœnitentię partes numerari debent, deſertio peccati ſeu contritio, fides, & noua uita.

ADAM in peccatum lapſus tegit ſe folijs ex arbore deſumtis, & ſuum malū non ſentit, nec adhuc promiſsionem de ſemine nouit. Verùm cum accuſatur uoce Dei comminantis ſibi mortem, agnoſcit quidem peccatum, quod illi etiam uehementer diſplicuit. Vnde in Adamo extitit quidem μεταμέλεια, id eſt, diſplicentia facti, non autem μετάνοια, hoc eſt, uera reſipiſcentia. Verùm cum audit promiſsionem de uenturo ſemine mulieris, contrituro caput ſerpentis & abolituro peccatum: conuertitur ad Deum uera

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

era pœnitentia, dolet ob peccatum, fide
romiſsionis ſe erigit, Deum inuocat,
auetq; ne rurſus contra conſcientiam
)eum offendat.

DAVID lapſus in adulterium, ueluti
uodam ueterno conſopitus, ſecurus ui-
it. Verùm cùm à Propheta arguitur, in-
pit ſuum ſcelus deflere, & exiſtunt in
o horrendi pauores, quales ipſe in Pſal:
eſcribit. Non eſt pax oſsibus meis à
onſpectu peccatorum meorum: metuit
nim æternas pœnas. Verùm audita hac
ropheta uoce ex mandato Dei: Non
orieris, Dominus abſtulit peccatum
ium: conuertitur rurſus ad Deum &
eſipiſcit, odit peccatum, fide confugit
d miſericordiam, dicens: Miſerere mei
Deus, ſecundum magnam miſericordi-
n tuam, promittit obedientiam in po-
erum. Os, inquit, meum annunciabit
udem tuam. Item: Docebo iniquos ui-
s tuas, & peccatores ad te conuerten-
ır.

In hoc etiam exemplo clarè uidemus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

& quid ſit conuerſio & quodnam eius ſit fundamentum, & quæ partes, huiusmodi ſunt Manaſsis, Peccatricis, Latronis, Petri, Pauli exempla: quæ exempla cùm ad regulam accommodamus, clariſſimè ueræ pœnitentiæ picturas nobis proponunt.

Verum quia doctrina pœnitentiæ eſt præcipua in Eccleſia, & ualde utile eſt de ea rectè erudiri homines, uolumus breuiter eius partes ut in noſtris Eccleſijs ex uerbo Dei & illuſtribus exemplis docentur, definitionibus illuſtrare. Sunt autem partes ut ſupra dictum eſt, contritio, fides & noua obedientia.

CONTRITIO non eſt diſplicentia facti qualis in Iuda fuit, ſed eſt ueræ reſipiſcentiæ initium. videlicet, pauor conſcientiæ ob peccatum, uerum peccati odium, & fuga peccati non ſine ſpe ueniæ ut in prodigo filio apparet. Nam ueram reſipiſcentiam neceſſe eſt præcedere notitiam miſericordiæ. Huc illud Ambroſij. Pœnitentiam nemo poteſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

gere, niſi qui ſperat indulgentiã. Et illud
Auguſtini. Non ſolum cùm agitur pœ-
itentia, uerumetiam ut agatur Dei mi-
ericordia neceſſaria eſt.

Fides eſt noticia, aſſenſus, & expe-
itio promiſſæ miſericordiæ, & in Chri-
tum mediatorem firma fiducia.

Hanc definitionem etſi ſuperiora
xempla & quartũ cap: ad Rom: confir-
nant, tamen plures rationes de pro-
rietate fidei ſubijciamus. Chriſtus pro-
unciat credentes ſaluos, ergo neceſſe
ſt fidem ſignificare fiduciam promiſsio-
is, cùm nemo ſola noticia ſaluetur. Dein
le Paulus hanc fidem nunc hypoſtaſin,
oc eſt, firmam fiduciam, nunc πεποίθησ-
ιν, hoc eſt, fiduciam, qua quis ſibi certo
erſuadet quòd Deus & uelit & poſsit
ræſtare quod promiſit.

Hæc eſt ergo illa fides, qua ſola absq;
operibus legis, Apoſtolus Paulus con-
tendit hominẽ iuſtificari corã Deo. Nã
ides ſola, qualem deſcripſimus, Chrſtũ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

apprehendit atq; eum cum ſuis omnibus beneficijs poſsidet. De hac ergo iuſtificatione, quæ fit fide in Chriſtum claram & illuſtrem doctrinam proponam, & breuiter errores refellam, quibus hæc doctrina olim & noſtro ſeculo obſcurata eſt.

Ivstificatio eſt hominis credentis in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſtitiæ Chriſti, & acceptio iuſtificati ad uitam ęternam, gratis propter Chriſtum. In hac definitione quinq; ueluti elementa ſunt ſpectanda.

Primvm, fides qua recipitur oblata gratia, unde Paulus: Iuſtificamur fide. Eſt enim fides ueluti manus quędam, qua oblatum Chriſtum cum ſua obedientia recipimus, ut noſtra ſit iuſtitia.

Secvndvm, emundatio ſeu abſolutio à peccato, per expiationem factam per Ieſum Chriſtum: iuxta illud Iohannis: Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate. Huc & illud Dauidis: Beati quorum remiſſę ſunt iniqui-

tates.

ates. Item, Beatus cui Dominus non mputauit peccatum. Quid autem ſit AB- OLVTIO, ex peccati definitione colli- gendum. Nam ut peccatum eſt defectus lege & uoluntate Dei, cum obligatione d mortem æternam & damnationem: ta abſolutio eſt liberatio hominis ab ob- gatione mortis & damnationis. Quod utem iſta abſolutio contingat credenti n Chriſtum, multa teſtantur teſtimonia. Qui credit in filium, habet uitam æter- am.

TERTIVM, imputatio iuſtitię Chri- ti. Huius enim obedientia, mors, paſsio, eſurrectio, materia & fundamentum eſt noſtræ iuſtificationis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus iuſtitia Dei in ipſo. Hanc uſtitiam Dei, quam dicit nos fieri in ip- o, definit Apoſtolus Rom. 5. cum ait: Quemadmodum per inobedientiā uni- us hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: Sic etiam per obedientiam unius uſti conſtituentur multi.

Eſt igitur Chriſtiana iuſtitia obediẽtia Chriſti imputata credenti. Credenti enim in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius in iuſtitiam. Ex his ſequitur & hoc, iuſtitiæ qualitatem eſſe in Chriſto, ſed nobis imputari quod illi eſt proprium. Nam ad eum modum iuſti ſumus coram Deo, qualiter Chriſtus fuit peccator. Vt enim is perſonam noſtram quodãmodò ſuſcepit, quo reus noſtro nomine fieret, & tanquam peccator iudicaretur, non proprijs ſed alienis delictis, cum purus foret ipſe & mundus ab omni culpa, pœnamqꝫ ſubiret nobis non ſibi debitam: Ita nos nunc iuſti ſumus in ipſo, non quia operibus noſtris ſatisfacimus iudicio Dei, ſed quoniã cenſemur iuſti Chriſti iuſtitia, quã fide ſola induimus ut noſtra fieret.

QVARTVM, acceptatio perſonæ ad uitam æternam. Nam hunc gradum ponit Paulus poſt iuſtificationem, Rom. 8. Quos iuſtificauit hos & glorificauit. huc dictum Domini. Qui credit in me,

non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

non peribit, ſed habebit uitam æternam.

Qvintvm, differentia gratis propter Chriſtum, gratis quidem ut omnia humana merita excludantur: Propter Christvm uero ut ſolum λύτρον unigeniti filij Dei meritum adeò ingentis theſauri agnoſcatur.

Etſi autem hæc noſtra Eccleſiarum doctrina ſolidiſsimo uerbo Dei nititur: tamen alij atq; alij errores contra illam paſsim ſparguntur. Sunt enim qui hanc hominis iuſtificationem collocãt in operibus ab hominibus factis; alij eam conſtare ex fide & bonis operibus ſimul contendunt, nonnulli eſſentialem quandam iuſtitiam ſtabilire conantur. Horum errores etſi confutant quæ diximus, tamen ſigillatim de illis nonnihil dicemus.

Qui operibus hominem iuſtificari contendunt facilius refutari poſſunt, cum apertiſsima oracula Dei iſti errori reclament. Dauid apertè clamat:

Domine ne intres in iudicium cum ſer-
uo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpe-
ctu tuo omnis uiuens, & Paulus Rom.
3. propter hoc ex operibus legis, non iu-
ſtificabitur omnis caro. Et ad Gal. Quot-
quot ex operibus legis ſunt, ſunt ſub ma-
ledictione. Item, Si iuſtitia eſt ex lege,
Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Eſt igitur
illorum dogma manifeſtè falſum, qui ho-
minem operibus iuſtificari, id eſt, iuſtos
fieri, contendunt.

Verum ad huius iuſtificationis decla-
rationem, agnoſcimus cum Iacobo ope-
ra bona requiri, ut arbor bona ex ſuis
fructibus cognoſcatur, nec eſt ulla con-
trouerſia inter Paulum & Iacobũ. Nam
cum Paulus dicit, hominem non iuſtifi-
cari operibus: ſignificat hominem non
iuſtum fieri & ἀνέγκλητον coram Deo
per opera. Verùm cum Iacobus dicit
homines ex operibus iuſtificari, ſignifi-
cat homines iuſtos declarari per opera.

At eorum, qui fide & operibus ſimul
conſtare dicunt iuſtitiã, qua coram Deo
iuſtifi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

iuſtificatur impius , ſpecioſa magis eſt oratio. Dicunt enim fidem iuſtitiæ initium eſſe, & opera complementum. Quorum errorem confutat Sanctus Paulus his rationibus, Rom. 10. Teſtificor enim illis quod zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, ignorantes enim Dei iuſtitiam, & propriam iuſtitiam quærentes ſtabilire, iuſtitię Dei non ſubiecti fuerunt. Finis enim legis Chriſtus, in iuſtitiam omni credenti. Hîc Paulus reiectionis Iudæorum cauſam facit, quòd uoluerunt ſuam iuſtitiam cum Dei iuſtitia coniungere, quæ eſt ex fide, ac ex utraq; coniuncta unam iuſtitiæ formam conflare.

Deinde Rom. 11. ita ratiocinatur. Si gratia, non amplius ex operibus, alioqui gratia non amplius eſt gratia. Si autem ex operibus non amplius gratia, alioqui opus non amplius eſt opus. Paulus primum hic duas ponit propoſitiones immediatè contrarias. Si ex operibus eſt electio, & ſalus, non eſt ex gratia. Si ex

gratia non eſt ex operibus, cùm debitum & donum ita repugnent, ut neutrum de altero, nec ambo de tertio rectè dici poſſint. Aut igitur fide ſola iuſtificamur & ſaluamur, aut operibus, ſed operibus nõ iuſtificari quenquam probant ſuperius adducta teſtimonia.

Deinde ſi iuſtitia Chriſtiana conſtaret fide & operibus ſimul, inepta eſſet argumentatio Pauli, Rom. 4. Operanti merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, at credenti in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius in iuſtitiam.

Hic Paulus duplicem iuſtitiam ponit, quarum una ab altera eſt diuerſa. Nã habent contrarias cauſas. Fidei enim iuſtitia, qua iuſtificatur, credens imputatur & gratis donatur, ſed operum iuſtitia non eſt gratuita. Præterea, ſi una pars fidei, altera pars operibus tribuenda eſſet, in iuſtificatione hominis: duo ſequerentur abſurda. Vnum quòd promiſsio fieret incerta, quæ debet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

certa eſſe. Alterum quòd Chriſti ſatisfactio non ſufficeret niſi ſtabiliretur noſtris operibus. Quare Auguſtini dictum complectimur, qui dicit. Gratia eſt nullo modo, niſi ſit gratuita omni modo. Verum erroris Papiſtici occaſio fuit imaginatio Philoſophica, quæ non nouit iuſtitiam, niſi quæ in nobis ſit qualitas quædam. Non intelligit hominem imputatione alienæ iuſtitiæ iuſtificari poſſe.

Iam ad ESSENTIALEM iuſtitiam ueniamus, de qua primùm ſciendum eſt, quòd nullo pacto ſimus iuſti coram Deo, iuſtitia Dei eſſentiali, niſi ratione efficientis cauſæ principalis. Nam formalis iuſtitia, qua nos coram Deo ſumus iuſti, non eſt aliud quam obedientia Chriſti, ſicuti clarè docet Paulus Rom. 5. per obedientiam unius, iuſti conſtituentur multi.

Eſt autem OBEDIENTIA CHRISTI duplex, crucis & legis. Obedientia crucis (qua humiliauit ſemetipſum

& factus eſt obediens usq; ad mortem crucis, Phil.3.) expiat Dominus peccatum noſtrum. Obedientiam legis nobis imputat credentibus, ut ea iuſti appareamus in conſpectu Dei. Hanc Chriſti iuſtitiam ſeu obedientiam, dicit Paulus imputari credentibus: ergo non eſt in illis uel inhærens ſubſtantia, uel qualitas, qua formaliter homo fit iuſtus. Quare firmiter tenenda eſt hæc aſſeueratio, quòd iuſtitia Chriſtiana eſt obedientia filij Dei imputata credenti.

Verùm intereà & hoc tenendum eſt, quòd ſcriptura meminit triplicis iuſtitię hominis. Quarum una eſt fidei, qua conſiſtimus coram Deo & hæc eſt perfecta, ut Chriſti obedientia eſt perfecta, nec minuitur nec augetur decremento uel incremento fidei. Nam hanc & Publicanus plenam habuit & Petrus, tametſi Petri fides fuit multo illuſtrior.

Alia eſt incoatio obedientiæ, quæ & bonæ conſcientiæ iuſtitia dicitur. Hæc non opponitur iræ Dei, quia non eſt perfe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

perfecta legis obedientia, eſt tamen neceſſaria, quia eſt fidei fructus proprius.

Alia eſt quæ expectatur adhuc, de qua ad Gala: 5. nos enim ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus. & 1. Iohan: 3. Chariſsimi, filij Dei ſumus, & non dum apparuit quid erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt: & omnis qui habet hanc ſpem in eo, purificat ſe ſicuti ipſe eſt ſanctus. Hæc proinde iuſtitia erit conformitas noſtri cum Deo, habitatio Dei in nobis, plena fruitio Dei, abſoluta dilectio. Et quanquam fatendum eſt corda credentium eſſe templa ſpiritus ſancti, & Chriſtus dicit: Iohan: 14. Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud ipſum faciemus: tamen non ſequitur hanc habitationem Dei in nobis eſſe iuſtitiam, qua conſiſtimus coram Deo, ſed eſt præſentia diuina in nobis, per quam renouamur & conſolationem ſentimus, ac æternam uitam incoamus.

Præ-

Prætereà ſi hîc homines iuſtificarentur iuſtitia eſſentiali, non eſſet diſcrimen inter iuſtitiam, qua in hac uita ſumus iuſti & eam qua conformes erimus Deo in omni æternitate. Sed Paulus manifeſte diſcernit hanc ab illa. Nam fidei iuſtitiam dicit nos nunc in hac uita habere, ſed expectare aliam iuſtitiam quam Iohan: definit conformitatem, qua Deo erimus conformes, quæ conformitas inde emanabit quod uidebimus eum ſicut eſt.

Noua obedientia neceſſariò cum fide coniuncta eſt, nam regeneratio quæ à fide iuſtificante abeſſe non poteſt, neceſſario ſuos producit fructus, qui in noua obedientia conſpiciuntur. Poſtquam enim homo per regenerationis gratiam factus eſt noua arbor, debet nouos, id eſt, bonos fructus edere, quos Paulus Phil: uocat fructus iuſtitiæ fidei. Iacobus ijſdem ſua peculiari phraſi homines iuſtificari, hoc eſt, iuſtos agnoſci ſeu declarari pronunciat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Hæc noua obedientia aliâs SANCTIFICATIO dicitur, quæ conſtat mortificatione & uiuificatione. Ita enim Paulus ait. Chriſtus eſt nobis natus à Deo ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemtio. Sapientia noſtra fit in prædicatione Euangelij, iuſtitia per expiationem peccati & imputationem iuſtitiæ, ſanctificatio dum ſpiritum ſanctum donat, qui naturam noſtram quodãmodo conuertit, facitq; ut mortificato paulatim ueteri homine, ſpiritu uiuamus, hoc eſt, ut poſthac pietati erga Deum, charitati erga proximum, ſanctimonię uitæ ac diligentię in noſtra uocatione ſtudeamus, breuiter ut imperio ſpiritus nos totos committamus.

In quocunq; homine hæc regenerationis uis ſeu ſanctificatio non ſentitur, ibi nec fidẽ eſſe neceſſe eſt. Fides enĩ uera & ſalutaris ſpiritu feruet, & ſuos germanos fructus producere ſatagit, ac nihil magis in uotis habet, quàm ſpiritu Deũ colere, & abundare omni cognitione & ſenſu.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Cùm hæc reuerà iuſtificantis fidei & regenerationis proprietas eſt, quis poteſt ferre eorum uocem, qui totis uiribus, uoce & ſcriptis impugnant neceſſitatem bonorum operum, quæ ſane nos dicimus neceſſaria, non quidem ut merita & cauſas ſalutis, nam immotum eſt illud Pauli dictum, Ephe: 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem (& hoc non ex uobis, Dei donum) non ex operibus, ne quis glorietur, ſed ut neceſſariò comitantia fidem iuſtificam, & ut effecta regenerantis ſpiritus.

Porrò ut magis intelligatur BONORVM OPERVM ratio, ſex quæſtiones de bonis operibus ordine explicabo. Sunt autem hæ quæſtiones.

Prima, quæ opera docenda ſint & facienda.

Secunda, Quomodo fieri poſsint.

Tertia, Quomodo placeant.

Quarta, Quæ cauſæ bonorũ operũ.

Quinta, Cur promiſsiones ſint additæ bonis operibus.

Sex-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Sexta, Quoniam omnes homines habent peccatum, merito quæritur, quorũ obedientia placeat & quorum non.

Cùm quæritur quæ opera docenda & facienda ſint, duo perpendere oportet, qui nos ſimus, & quis ille cui per opera præſtanda eſt obedientia.

Cùm nos intuemur conſiderata noſtra corruptione, admonemur ne nos fingamus opera quibus Deum colere ſtatuamus. Per nos enim nequaquam intelligimus, quid uel placeat, uel diſpliceat Deo, & Dominus pronunciat ſe fruſtrà coli mandatis hominũ. Certò itaq; ſtatuamus opera quantũuis ſpecioſa, excogitata ab hominibus, nequaquam poſſe boni rationem habere.

At ſi Deum intuemur, monemur reuerentiæ erga illum, ex quo fit ut hoc ſolum illi placere cogitemus, quod ipſe ſuo uerbo præſcribit. Nam is ſolus eſt legislator noſter. Vtrunq; complectitur Ezechiel, Cap. 20. In præceptis patrum ueſtrorum nolite incedere, nec iudicia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

eorum cuſtodiatis, nec Idolis eorum polluamini, Ego Dominus Deus ueſter, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite & facite ea.

Et Ezechiel. 33. Speculatorem dedi te domui Iſrael, audiens ergo ex ore meo ſermonem annunciabis eis ex me. Hinc ergo manifeſtè ſequitur, nec alia opera docenda, nec facienda eſſe, quàm quę nobis uerbo Dei commendantur.

Poſtquam mens pij hominis nouit, quænam opera ſint facienda, mox quærit quomodo fieri poſsint. Ad hanc quæſtionem ex duobus ſcripturæ dictis, petenda eſt ſolutio: Apoſtolus dicit ad Heb: ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Et Chriſtus dicit: Sine me nihil poteſtis facere.

Quarè hæc ordine requiruntur, Primum cognitio Chriſti. Secundo fiducia Chriſti. Tertiò uiuificatio, qua nos Chriſtus per Euangelium uiuificat & effundit in nos Spiritum ſanctum. Huc illud Eſaiæ. 40. facit. Qui ſperant in Domino

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

no mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquila, current & non laborabunt, & ſi laborabunt non deficient. Nulla enim dilectio, nulla obedientia eſſe poteſt, niſi prius apprehenſa ſit miſericordia & reconciliatio propter mediatorem. In hac conſolatione diuinitas habitat in corde. Quia æternus pater per filium conſolantem uoce Euangelij, uerè eſt efficax, & datur à patre & filio Spiritus ſanctus, accendens læticiam & inuocationem iuxta dicta: Effundam Spiritum gratię & precũ. & in Iohan. Veniemus & manſionem apud eum faciemus.

2. Cor. 3. Intuentes gloriam Domini, transformamur ad eandem imaginem, hoc eſt, intuentes λόγου, qui eſt imago æterni patris & in conſolatione oſtẽdit præſentiam & bonitatem Dei, efficimur ſimiles eius imaginis, Spiritu ſancto accendente corda.

Poſtquam mens edocta eſt, quomodò fieri poſsint bona opera, quærit præterea quomodò placeant. Fruſtrà

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

enim fiunt niſi placeant. Pugnat pro patria Scipio, pugnat & Dauid, ſed non utriuſq; opus placet Deo. Quarè hic commodè quæritur, quomodo placeant bona opera. Ad quam quæſtionem in genere reſpondemus, quòd placeant in cõuerſis. Scipionis opera non placuerunt, quia non fuit conuerſus. At Dauidis militia placuit, quia fide erat acceptus Dauid.

Verùm hîc tria ordine ſunt ſpectanda. Primum ſtatuendum eſt de perſona, quòd ſit fide reconciliata & iuſta propter Chriſtum gratis. Deinde fatendum eſt quòd perſona fide iuſtificata, non dum legi ſatisfacere poſsit. Nam hærent etiam in pijs multa interiora peccata.

Hæc immundicies deploranda eſt, & repugnandum dubitationibus & malis affectibus, & ſimul precandum ueris gemitibus cordis, ne Deus nobis has ſordes quibus inuoluimur, imputet. Tertiò etſi has noſtras ſordes agnoſcimus, nihilominus ſtatuendum eſt, quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

& Deus poſtulet incoatam obedientiam, & quod placeat hæc incoata obedientia propter Chriſtum. Sic enim Petrus clarè docet: Offerte hoſtias ſpirituales acceptas Deo propter Chriſtum, qui & propitiator eſt & nunc pro nobis interpellat. Non ergo placet Deo obedientia noſtra, propter ſuam dignitatem aut perfectionem. Eſt enim per ſe indigna ut prodeat in conſpectum Dei, nec ſatisfacit legi, ut dictum eſt, ſed placet propter perſonam reconciliatam, quæ propter Chriſtum ut iuſta habetur: Ita etiã placet, etſi circumferat in carne peccatũ & magnam infirmitatem.

Cùm conſtet hominem nequaquàm iuſtificari operibus, commodè etiam quęri poteſt. Quænam ſint bonorum operũ cauſæ, quibus homines ad bene operandum accendi & impelli debent. Et numerantur tres cauſę grauiſsimę. Neceſsitas. Dignitas. Præmium.

Necessitas quintuplex ſtatui poteſt. Mandati. Cultus. Detiti. Fidei retinendæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

nendæ. Vitationis pœnarum, & conuerſionis ſeu regenerationis.

Neceſsitas MANDATI eſt, quod Deus obedientiam erga ſuam legem ſeriò & ſeuerè mandet. In pręceptis, inquit, meis ambulate, & Paulus: Hæc eſt uoluntas Dei, ſanctificatio ueſtra.

Neceſsitas DEBITI OFFICII indicatur, Rom: 8. Debitores ſumus non carni ſed Spiritui, non enim ſumus noſtri iuris, ſed eius qui redemit nos ſuo ſanguine. 1. Cor. 6.

Neceſsitas FIDEI RETINENDAE commendatur nobis à Paulo: Si quis, inquit, ſuorum & maximè domeſticorũ curam non habet, fidem abnegauit & eſt infideli deterior. Et rurſus: Milita militiam honeſtam, habens Fidem & bonam conſcientiam, quarum neutra retinetur dum peccatis indulgetur.

Neceſsitas uitationis POENARVM, cõfirmatur Dauidis teſtimonio: propter iniquitatẽ, inquit, corripis filios hominũ.

Neceſsitas CONVERSIONIS hoc dicto

cto aſtruitur: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris , ſed ut conuertatur & uiuat. Cum igitur ſit conuerſio ſimul uiuificatur homo fide, per Spiritum ſanctum. Præterea coniuncta eſt conuerſioni regeneratio, quæ eſt incoatio nouæ uitæ, noua lux, ſapientia, iuſtitia & renouatio imaginis Dei in nobis.

Secunda cauſa eſt DIGNITAS, quæ in hoc ſita eſt, quòd homo cõuerſus iã ſit filius Dei, iuxta illud: Dedit poteſtatem ut filij Dei fierẽt, quotquot credunt in nomẽ eius. Quanta dignitas eſt, quòd credẽtes ſint templũ Spiritus ſancti uiuẽtis? quòd Chriſtus in ipſis habitet per fidem? quòd Pater, Filius, & Spiritus ſanctus ad illos uenire, & in eis manſionẽ facere uelint? ꝙ Chriſti ſint membra? Econtrà, perpende quantũ ſcelus ſit, filios Dei imaginẽ hoſtis referre: quãtũ periculũ ſit templũ Dei Satanæ fœtore cõſpurcare: quàm immane ſit Deum è ſuo hoſpitio exturbare. Quare filios Dei decet imitari patrẽ cœleſtẽ, q dicit: Sãcti eſtote, quia ego ſanctꝰ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſum. Hinc Paulus dicit nos uocatos ad ſanctificationem, non ad immundiciem.

Tertia cauſa eſt PRAEMIVM, hoc eſt, compenſatio patientiæ & obedientię credentium. Hoc quidem pręmium non datur propter operis in ſe dignitatem, ſed propter promiſsionem ex gratia.

Cum bona opera à pijs facta, ſint & debita ſeruorum officia & imperfecta atque contaminata: quæri poteſt cur Deus promiſsiones bonis operibus adiecerit. Et numerari poſſunt quinque cauſæ.

PRIMA, ut ſint teſtimonia prouidentiæ Dei. Vult enim ſciri Deus & bona corporalia res eſſe ab ipſo creatas & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari & conſeruari iuxta dictum: Ipſe eſt uita tua & longitudo dierum tuorũ, in diebus famis ſaturabuntur, diuites eſurierunt, timenti autem Dominum non deerit ullum bonum.

SECVNDA, ut ſint teſtimonia, quòd Deus uelit etiam in hac uita ſeruare Eccleſi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

cleſiam. Quarè Paulus 1. Timoth. 4. inquit. Pietas habet promiſsiones præſentis uitæ & futuræ. Quia enim uult Deus immenſa ſua bonitate colligere Eccleſiam propter filium mediatorem, ſeruat nunc ordinẽ naturæ, fœcundat terram, ut alat Eccleſiam etiam in hac uita & cum propter Eccleſiam cæteros paſcat, nos præcipuè gratos eſſe decet.

TERTIA, Quia uult Deus & neceſsitatem corporalem eſſe commonefactionem de fide, inuocatione, ſpe, gratiarum actione: Ideò promiſsiones ædidit, & quidem uult hæc ipſa bona, fide peti & expectari, & in hac petitione & expectatione fidem, ſpem, patientiam creſcere.

QVARTA, Vt ſint commonefactiones de promiſsione gratiæ, quia fidem, quæ agnoſcit filium & accipit reconciliationem, oportet ſemper prælucere in petitione corporalium rerum, & quidem propter filium cæteræ promiſsiones æditæ & ratæ ſunt. Hæc omnia com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

prehenduntur in dicto: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis.

Qvinta, Quia Deus utrunque uult ſciri, & ſubiectam eſſe Eccleſiam cruci, & tamen inter ipſa pericula mirabiliter ſeruari in hac uita, ut uniuerſa admiranda conſeruatio Eccleſiæ & omnes mirādæ liberationes, ſint teſtimonia præſentiæ Dei in Eccleſia, ut dicitur Num: 14. Vt ſciant Ægyptij quòd tu Domine ſis in hoc populo.

Ioſuæ. 3. Scietis quòd Dominus Deus in medio ueſtri ſit.

1. Reg. 17. Vt ſciat omnis terra, quòd ſit Deus in Iſrael.

Eſaię. 37. Ecce nunc Dominus Deus, ſalua nos de manu Zenacherib, ut cognoſcant omnia regna terræ, quòd tu ſolus ſis Dominus.

Cum omnes homines habeant peccatum, rectè quæritur quorum obedientia placeat, quorum non.

Ad hanc quæſtionem ita reſpondemus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

mus. PECCATA ſunt duplicia: quædam fiunt à ſcientibus & uolentibus contra conſcientiam, qualia in credentibus non ſunt. Nam ſi credens labitur contra conſcientiam, excutit Spiritum ſanctum, abijcit fidem & reus fit iræ Dei, & niſi agat pœnitentiam ruit in æternam pœnam. Præterea deficientes à fundamento, hoc eſt, aliquem articulum fidei abijcientes, ſiue eum intelligant, ſiue non intelligant decepti præſtigijs Diaboli: deſinunt eſſe ſancti & excutiunt Spiritum ſanctum & fiunt rei æternæ iræ, ut Cherinthus, Ebion, Arius, Fotin' & ſimiles hęretici.

Quædam peccata fiunt non contra conſcientiam, ut caligo, dubitatio, multæ omiſsiones & uitioſi affectus, quibus malis ſancti repugnant & credunt ea deleri propter mediatorem. Etſi autem hæc immundicies eſt in Sanctis, tamen placent propter filiũ, fide accipientes remiſſionem peccatorũ, iuxta illud: Beati quorum tecta ſunt peccata, Et Paulus: Si actiones carnis Spiritu mortificetis, uiuetis.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Hæc copioſius de ſalutari pœnitentia & eius partibus dicere uolui, ut clarè à quouis uerę pœnitentiæ ſeu cōuerſionis ad Deũ ratio intelligatur, ut ordo partiũ pœnitentiæ conſideretur, ut quod cuiq; proprium eſt illi tribuatur, ut non confundamus partium proprietates, ut intelligamus gratuitam eſſe iuſtificationem & ſalutem, ut non ſpoliemus fidem ſuis proprietatibus. Breuiter, ut fide gratis propter Chriſtum iuſtificati, Deo ſuam tribuamus gloriam & cultum, & exerceamus nos in omni genere bonorum operum, donec in hac uita nobis peregrinandum erit, quam ſequetur plena redemtio per Chriſtum unicum ſaluatorem noſtrum, cui honor in ſecula ſeculorum,

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

CAPVT TERTIVM.

SVMMA CAPITIS TERTII.

QVemadmodum ſuadet ne quis temerè magiſterij ius ſibi uendicet, ſed potius linguam ſuam refrenet: Ita ſapientiam per conuerſationem modeſtam probari poſtulat, potius quàm per contentionem & zelum, unde plurima mala proueniunt.

ORDO ET PARTES HVIVS CAPITIS.

Duæ ſunt partes huius capitis Prior de non temerè affectando magiſteriũ in alios, ſed potius refrenandã linguã eſſe.

Altera de uſu ſapientiæ & donorum ſine zelo & contentione. Vtraq; pars ſuis comprobatur rationibus.

EXEGESIS TERTII CAPITIS CVM OBSERVATIONE doctrinarum.

Nolite plures magiſtri fieri fratres mei.

Senſus

Senſus propoſitionis huius per ſe conſideratæ eſt ambiguus, uerùm ſi ad rationes, quibus cõfitmatur propoſitio, quemadmodum neceſſe eſt fieri, reſtringitur, facilis eſt ſenſus. Cum ergo rationes omnes, quæ ſubijciuntur, petulantis linguæ incommoda continent, neceſſe eſt hic MAGISTROS accipere pro ijs, qui ſibi ius cenſoriũ in alios ſumunt, ſeuereq; & rigidè aliorum facta ad examen reuocant, ac interim propria uitia non cernunt.

Non damnat igitur hîc correptionẽ fraternam, quæ ex fide & charitate proficiſcitur, quæ habet mandatum Chriſti & eſt fundamentũ diſciplinæ Eccleſiaſticæ, ſed leuitatẽ, ambitionem & ſuperbiã eorũ damnat, qui non tam ædificationem ſpectant, quàm calumniandi & obtrectandi ſtudiũ ſectantur. Chriſtus Mat: 23. Vos nolite uocari Rabbi, unus enim eſt Magiſter ueſter Chriſtus. Vos autem omnes fratres eſtis. Et patrem nolite uocare uobis in terra, unus enim eſt pater ueſter, qui in cœlis eſt &c.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Si quis contendit ex his, non licere, ut aliquis pius, magiſtri titulum aut doctoris ſibi uſurpet: ei obijcio appellationis paternæ prohibitionem. Nam non minus hîc prohibemur uocari patres, quàm magiſtri. Quare cũ patres uocari non ſimpliciter prohibetur, ſed ſecundũ quid: ita nec ſimpliciter prohibemur uocari magiſtri, aut doctores. Senſus ergo hîc ſpectandus eſt. Chriſtus non moratur quo titulo uocaris, modo ſub illius magiſterio maneas, ac alas fraternã concordiã ſine ambitione & aliorũ contemtu.

Paulus ſe uocat magiſtrũ & doctorem gentium, non tamen uiolauit hoc Chriſti mandatum, ſed potius obtemperauit illi. Nam eò pertinebat ipſius magiſteriũ, ut omnes ſubijceret imperio Chriſti. Qui ergo uel ex Iacobi uerbis, uel ex Domini interdicto damnant promotiones ſcholaſticas, uim faciunt ſcripturæ, ac utilẽ reipub: literariæ adminiſtrationem labefactant. Abſit ambitio, omnes ſubijciamus nos magiſterio Chriſti, ac œconomiam ſcholaſticã reuerẽter retineamus. Sciẽ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Scientes quod maius iudicium ſumturi ſimus.

PRIMA ratio à pœna ſumitur: Qui faciles ſunt ad alios damnandos, qui tamen ipſi ſimilibus uitijs laborant aut grauioribus, iram Dei in ſe prouocant. Nam cùm charitas operit peccatorum multitudinem, & ipſi libidine laborant peccata aliorum retegendi, ſatis declarant ſe charitate uacuos eſſe.

In multis enim labimur omnes.

SECVNDA ratio à communi imbecillitate ſumta. Debet enim communis infirmitas & facilitas in lapſum, monere nos, ne rigidiores ſimus in alios.

Sunt autem LAPSVVM CAVSAE hæ præcipuæ. 1. Inhabitans peccatū. 2. Inſidiæ Diaboli multiplices. 3. Exempla maximæ partis mundi, eaq; peſſima. 4. Negligentia in gubernatoribus morum & diſciplinæ, ut in parentibus, miniſtris Euangelij & politicis rectoribus.

Si quis in ſermone non labitur, hic per-
fectus eſt uir, ut qui poſsit freno eti-
am moderari totum corpus.

TERTIA ratio ab utilitate frenatæ
inguæ. Qui linguam ſuam moderari po-
eſt, perfectus eſt uir, id eſt, integer eſt, a-
ijsq; multis uirtutibus præditus. Ergo
qui linguæ ſuæ petulanter indulget, ne-
uaquàm integer eſt, multis enim alijs
itijs eſt pollutus: proinde non temerè
us cenſendi aliorum mores captandum
ſt.

Ecce equis frena in ora inijcimus, ut ob-
ediant nobis, & totum illorum cor-
pus circumagimus. Ecce etiam naues
cum tantæ ſint, & à ſæuis uentis pul-
ſentur, circumaguntur a minimo gu-
bernaculo, quocunq; Affectus diri-
gentis uoluerit: Ita & lingua puſil-
lum eſt membrum & magna iactat.

QVARTA ratio ſimiliter ſumitur à
cõtinentis linguæ utilitate & commodo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Quemadmodum enim frenũ in os equi iniectum, totũ corpus equi circumagit, & ut gubernaculum nauis, nauem totam dirigit: Ita lingua continens magna iactat, id eſt, res magnas efficit, hominemq; totum quaſi in perfectionis uiam deducit, cùm contrà, petulans lingua laxato freno & ſoluto gubernaculo perſimilis eſt.

Ecce exiguus ignis quantam ſyluam incendit, & lingua ignis eſt & mundus iniquitatis. Sic, inquam, lingua cõſtituta eſt in membris noſtris, inquinans totũ corpus & inflammans rotam natiuitatis & inflammatur à gehenna.

QVINTA ratio ab incommodis linguæ effrenis & petulantis. Quemadmodum, inquit, ignis exiguus totam ſyluam incendio abſumit: Ita exigua lingua multorum uitiorum ueluti incendium eſt, quæ tametſi eſt parua, mundus tamen eſt iniquitatis, hoc eſt, congeries & cumulus omnium ſcelerum. Vt itaq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

in exiguo igni, uis eſt inflammandi magnam ſyluam: ita in lingua parua, uis eſt inquinandi totum hominis corpus & inflammandi rotam natiuitatis, ubi ipſa prius inflammata fuerit à gehenna. Sed quid eſt rota natiuitatis & quid linguam inflammari à gehenna? Vt rota natiuitatis eſt ipſe orbis conditus: ita inflammari à gehenna, eſt ab ipſo Satana afflari linguam, quo fit idoneum flabellum omnibus malis in mundo excitandis. Huc illud Menandri:

ἡ γλῶσσα πολλῶν ἐστὶν αἰτία κακῶν.

Quàm uerum hoc ſit, lingua Machomet & aliorum hæreticorum teſtatur.

Omnis enim natura ferarum & uolucrum, ſerpentum & marinorum, a natura humana domatur & domita eſt: linguam autem nullus hominum domare poteſt, ut quæ malum incohercibile eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

SEXTA ratio à comparatis ſumta. Domari poſsunt feræ, uolucres & beluę marinæ: Lingua autem effrenis & conſuetudini obtrectandi aſſueta, nullo modo domari poteſt: Maximum igitur malum eſt. Proinde ſummopere cauendum, ne frena linguæ nimium laxentur.

Plena ueneno mortifero, per illam benedicimus Deum & patrem & per ipſam execramur homines ad ſimilitudinem Dei factos. Ex eodem ore procedit benedictio & maledictio.

SEPTIMA ratio ſumta à uenenatæ linguæ prodigioſa inconſtantia. Hæc enim ſimulat ſe Deũ benedicere, ſed mox eundem execratur in ſua imagine, quo ſcelere quidnam poteſt eſſe maius?

Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

OCTAVVM argumentum ab inconuenienti ſumtum, non decet Chriſtianos iſta petulantia, quare in primis fugienda eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

An fons ex eodem foramine manat dulce & amarum? nunquid poteſt fratres mei, ficus oleas proferre, aut uitis ficus? Sic nullus fons ſalſam & dulcem gignere aquam.

NONA ratio ab impoſsibili. Quemadmodum impoſsibile eſt fontem ex eodem foramine, poſſe eijcere dulcem & amaram aquam. Neq; enim id magis fieri poteſt, quàm ſi ficus oleas & uitis ficus proferre poſsit: Ita impoſsibile eſt, quòd ea lingua, quę maledicendi & obtrectandi morbo laborat, poſsit aliquid boni promere non uitiatum linguæ & cordis ueneno. Quarè cùm ita ſit, lingua benedicendi tantum ſtudio occupabitur, modo quis pius & inter filios cenſeri uelit. Proinde nemo temerè cenſendi ius ſibi uſurpet.

Quis ſapiens & intelligens inter uos? oſtendat ex honeſta cõuerſatione opera ſua in manſuetudine ſapientiæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Hactenus ſupercilium ſuperborum cenſorum depreſsit, & firmis rationibus petulantiam linguæ refrenauit: Iam quia iſtud malum proueniebat ex ſapientiæ opinione, ueram ſapientiæ moderationẽ commendat, eiusq; uſum in uita & conuerſatione tradit. Eſtq; hæc propoſitio: Vera ſapientia & ſcientia pollens, oſtendat eam operibus honeſtæ & manſuetæ conuerſationis, tanquam eius germanis & perpetuis fructibus.

Quòd ſi zelum amarum habeatis & cõtentionem in cordibus ueſtris, nolite gloriari & mendaces eſſe aduerſus ueritatem.

PRIMA ratio propoſitionis à repugnantibus ſeu contrarijs effectis. Qui zelo amaro & contentionis libidine laborat, fruſtrà gloriatur ſe ſapientem eſſe. Nam iſti affectus praui cum natura ſapientiæ ueræ, quæ honeſtatis & manſuetudinis amans eſt, pugnant.

Eſſe mendacem aduerſus ueritatem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

hoc loco, eſt falſò ſibi ſapientiæ nomen uſurpare.

Non eſt hæc ſapientia ſupernè deſcendens, ſed terrena, animalis, dæmoniaca.

Secunda ratio à contrarijs cauſis. Sapientia cum qua amaritudo animi & contentionis libido ſunt coniuncta, eſt terrena, animalis, Dęmoniaca: Ergo non eſt uera ſapientia. Nam uera ſapientia eſt cœleſtis, ſpiritualis & diuina. Iacobus hoc loco non damnat Phyſicam ſapientiam, quæ eſt bonum Dei donum per ſe, cuius nullam facit hic mentionem, ſed prauos hominum affectus & inanem iactantiam diuinæ ſapientiæ.

Vbi enim Zelus eſt & contentio, ibi ſeditio & omne opus prauum.

Tertia ratio ab incommodo zeli & contentionis, quæ inanem ſapientiæ opinionem ſectantur. Experientia ſatis conuincit, quod ubi homines zelo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

amaro & contentionis libidine laborant, illis ad ſeditionem & omnia praua ianuã eſſe apertam, id quod plus ſatis afflicta Germania hodie experitur.

Quæ autem ſupernè eſt ſapientia, primũ quidem pura eſt, deinde pacifica, moderata, tractabilis, plena miſericordię & fructuum bonorũ absq; diiudicatione & ſine hypocriſi.

QVARTA ratio ab adiacentibus, ſeu adiunctis ueræ & cœleſtis ſapientiæ. Hæc adiuncta antitheſi declarabimus. Terrena ſapientia eſt affectibus corrupta: cœleſtis pura & caſta affectibus non uitiata. Terrena ſapientia contentionis libidine laborat: cœleſtis eſt pacifica, id eſt, ſtudioſa pacis conciliandæ inter homines. Terrena ſapientia eſt rigida & dura. cœleſtis eſt moderata, cedit rigori. Terrena ſapientia nemini uult cedere: cœleſtis tractabilis eſt, & facile imperanti recta obtemperat. Terrena ſapientia immiſericors eſt; cœleſtis eſt plena miſeri-

cor-

cordia & bonis fructibus. Terrena ſapientia perſonas accipit omiſſa cauſa: cœleſtis eſt ἀδιάκριτος, id eſt, ἀπροσωπολήπτης, ut quæ minimè perſonas reſpicit, ſed cauſas: Illa enim hypocriſin habet adiunctam: hæc caret omni hypocriſi.

Fructus autem iuſtitiæ in pace ſeminatur facientibus pacem.

QVINTA ratio à fructu, qui ad eos uenit, qui ſapientia, atque adeo aliis donis Dei pacificè ad ædificationem utuntur, & regulam catholicam de uſu, non ſolũ ſapientiæ, uerumetiam aliorum donorum tradit. Nam ut ſapientia: ita & aliis donis, ueluti iuſtitiæ fructibus uult nos uti pacificè in ædificationem. Quod ſi fecerimus, iuſtitiæ noſtræ fructus aliquando læti metemus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

CAPVT QVARTVM.

SVMMA CAPITIS QVARTI.

VT concupiſcentijs, unde lites naſcuntur, & humanis deſiderijs excluſis Deo adhæreant, potiusq; in luctu, quàm inani mundi gaudio uiuant, hortatur: Ita ut abiecta mutua obtrectatione, nihil ſe temerè facturos præſumant, grauiter monet Apoſtolus.

ORDO ET PARTIS CAPITIS QVARTI.

Etſi unus ſcopus huius capitis eſt, ne quid auarè, fraudulenter & temerè agant fideles, ſuis indulgentes concupiſcentijs: tamen eius partes quatuor conſtitui, ut Prima ſit obiurgatoria dehortatio, à ſtudio priuatarum rerum per concupiſcentias, unde multa mala oriuntur, cui confirmatio adiungitur. Secunda, conſilium ſeu remedium aduerſus incendium concupiſcentiarum proponitur.

Tertia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Tertia, diſſuaſio eſt ab obtrectandi & damnandi alios libidine. Quarta, temerariæ præſumtionis in conſilijs & rebus agendis correctio eſt.

EXEGESIS QVARTI CAPITIS, CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

Vnde bella & lites inter uos? nonne hinc ex uoluptatibus ueſtris, quæ militant in membris ueſtris?

Fontem omnis contentionis & mali inter homines monſtrat eſſe cupiditates animi, quibus homines feruntur ad ea appetenda, quæ ſibi grata & ſuauia eſſe iudicant. Cũ uoluptates dicit militare in membris, reſpicit ad regnũ peccati originis, quod tum dicitur Paulo Apoſtolo regnare, cùm ei per ſuas cõcupiſcentias, quæ ueluti milites eius quidam ſunt, obtẽperamus. Has dicit militare in membris, quia membra corporis inſtrumenta ſunt, quibus opus ſuũ peccatũ inhabitãs peragit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

peragit, & quibus homines ad perpetranda ſcelera utuntur.

Res autem in ſumma ſic ſe habet. CONCVPISCENTIAE FONS eſt peccatum originis. Concupiſcentia paſsiua & inuoluntaria irritatur à peccato originis, idq́ miniſterio uel ſenſus uel complexionis, uel memoriæ. Voluntas in conſenſum commouetur, unde naſcitur concupiſcentia actiua & uoluntaria. Huic imperanti, iam membra corporis ad opus perpetrandum ſe accommodant & obſequium præſtant, quod cùm fit, peccatum quidem originis regnare, Cõcupiſcentię uero militare, dicuntur, tyranno peccato morem gerentes, & militia ſua per membra corporis perfungentes.

Ne autem hoc fiat, prohibet Paulus cum inquit. Ne igitur regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, ut ei obediatis per concupiſcentias ſuas.

Concupiſcitis & non habetis, inuidetis & æmulamini & non poteſtis obtinere, pugnatis & belligeramini, non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tamen obtinetis, propterea quod non petitis & non accipitis, propterea quod male petitis, ut in uoluptates ueſtras inſumatis.

Deſcribit graphicè prauos motus & ſtudia eorum, qui rei augendæ auarè dant operam, ut ſuis uoluptatibus proſpiciatur. Concupiſcunt enim res alienas inuident habentibus, æmulantur, id eſt, ſtudioſè affectant & pleno impetu feruntur, contentiones ſectantur, ut per fas & nefas quæ cupiunt obtineant. Interdum etiam Deum precibus ſollicitant, ſed fruſtrà, quia malè petunt, quæ ſibi in perniciem cederent, ſi acciperent. Videmus hîc quàm apte auarorum ſollicitudinem pro rebus agendis deſcribit. Pro φονεύετε omnino legendum eſt φθονεῖτε, ex cognatione uocum irrepſit error.

Adulteri & adulteræ, an neſcitis quod amicitia huius mundi inimicitia eſt Dei. Quicunque ergo uoluerit amicus eſſe mundi, inimicus Dei conſtituitur.

PRIMA

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Prima propoſitionis ratio, qua cõfutat peruerſam eorum opinionem, qui ſimul pij eſſe & ſectari mundi uoluptates uoluerunt. id autem fieri poſſe, impoſsibile eſſe oſtendit. Nam alia placent mundo, alia Deo & Deus & mundus contraria omnino imperant. Cum igitur unuſquiſque aut amicus mundi erit & inimicus Dei: aut amicus Dei & inimicus mundi, par eſt, ut qui Chriſtianus eſſe cupit, renunciet mundi amicitiæ, id eſt, concupiſcentijs mundi prauis, & Deo adhæreat, eique obediat.

Locus hic congruit cum illo Chriſti: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Hinc manifeſtum eſt, multos gloriari hodie de Chriſtiano nomine, qui re ipſa ſunt hoſtes Dei prophani, & abominabiles coram Deo. Ad Titũ 1. Deum profitentur ſe ſcire, ſed factis negant, quia ſunt abominabiles & contumaces, & ad omne opus bonum reprobi.

Poſtremò adulteros & adulteras hîc uocat deſertores Dei, ut qui Deo relicto,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

cto, cui tanquàm marito prius adhæ-
rebant, alijs amatoribus adhæreant.

An putatis quod inaniter ſcriptura dicat? Ad inuidiam concupiſcit Spiritus, qui habitat in uobis.

Probat inter mundum & Deum amicitiam non poſſe conſtare, idq; à ſcripturæ teſtimonio: quod teſtimonium etſi his uerbis non habetur in Biblijs, quoad ſenſum tamen attinet, ſæpiſsimè occurrit. Congruit enim cum illo Geneſ: 6. Vidit Deus quòd figmentum cogitationum cordis hominis eſſet malum omni tempore. Et cum illo Geneſ: 8. Figmentum cor hominis malum à pueritia ſua. His teſtimonijs ſignificatur quòd homines non regenerati, toto impetu ferantur in malum, quod ſanè cùm Deo optimo aduerſetur, qui bona & uult & cogitat: non poteſt aliud fieri, quâm ſit quædam mundi & Dei inimicitia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Sed maiorem offert gratiam, propterea dicit: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

SECVNDA ratio ſumitur à præmio, Deus promiſit humilibus, id eſt, pauperibus ſpiritu, & mundi uanas concupiſcentias contemnentibus, gratiam, quæ potior eſt omnib9 mundi delitijs & diuitijs. Hanc ergo Chriſtiani quærant potius, quàm illam mundi gratiã & mundi uoluptates, quas ſectantur ſuperbi. Verum ut illis gratiam largitur: Ita his reſiſtit, ut acerrimus hoſtis.

Subijcite uos Deo, reſiſtite Diabolo, & fugiet a uobis.

Iã tradit remedia contra malũ concupiſcẽtię. Subijcere ſe Deo, eſt Dei uerbũ uitæ regulam ſibi proponere, ac ſe iuxta uerbũ ſubijcere in omni obedientia. Reſiſtere Diabolo eſt cõcupiſcentijs reluctari, quæ ſunt inſtrumentum Satanæ, per quod homines in exitium trahit. Huc addit

dit promiſsionem: Et fugiet a uobis, hoc eſt, uobis nihil nocebit, non euertet uos ſuis technis & dolis.

Appropinquate Deo, & appropinquabit uobis, emundate manus ô peccatores & purificate corda, duplices animo.

Mandat & promittit. Mandat ut Deo appropinquemus, ſcilicet, fide & uera obedientia. Vt enim à Deo recedere dicitur, qui mundi indulget concupiſcentijs, per quas Diabolo appropinquat: Ita qui ab his recedit Deo appropinquare dicitur. Promittit cùm ait: Et appropinquabit uobis. Hæc promiſsio nititur perpetuo affectu Dei erga genus humanum, quo non uult mortem peccatoris. PECCATORES uocat hîc manifeſtam impietatem exercentes, & DVPLICES animo, qui uerbis ſe Deum colere dixerunt, & intereà ſuas concupiſcentias ſectati ſunt.

Affligimini & lugete & flete, riſus ue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſter in luctum conuertatur & gaudium in mœrorem.

Hoc opponit uoluptatibus eorum, qui ſuis concupiſcentijs indulgent & in ijs rident & lætantur. Decet enim pios, ut potius lugeant & affligantur, atque ita pudefiant propter commiſſa ſcelera, ut demittant præ pudore uultum in terram, id enim ſignificat græca uox κατήφεια, qua hic uſus eſt Apoſtolus.

Submittite uos in conſpectu Domini & eriget uos.

Quia pij in mundo iacent contemti & ſpreti, animat eos Apoſtolus & iubet, ut maneant in ea ſubiectione, qua Deo ſubiecti ſunt in uero timore: & cōſolatur eos dum dicit fore, ut Deus aliquando ipſos erigat & abſtergat lacrymas à facie eorum. Erigendi enim uocabulo, ſignificatur conſolatio aduerſus præſentis uitę luctum & liberatio ab omnibus huius uitæ ærumnis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Ne alij aduerſus alios loquamini fratres.

Qui loquitur contra fratrem & qui damnat fratrem ſuum, loquitur contra legem & damnat legem. Quod ſi damnas legem, non es factor legis, ſed iudex.

Rurſus linguæ petulantiam in accuſandis & damnandis alijs reprimit, addita ratione firmiſsima à facti grauitate. Nemo debet loqui contra legem & eam damnare, qui loquitur contra fratrem, eumq; damnat, contra legem loquitur & eam damnat. Proinde nemo debet loqui contra fratrem ſuum, eumq; damnare. Minorem probat, quia qui legem damnat, non eſt obſeruator legis ſed iudex.

Eſt autem LEGEM DAMNARE, eius autoritatem reijcere, & ſibi ius illud uendicare, quod eſt legis & ita rerum ordinem peruertere. Legis enim eſt normam uitæ præſcribere & de factis iudicare. Hominis uerò eſt ſe autoritati legis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſubijcere, eamq; obſeruare. Qui autem contra facit, hoc eſt, qui ſumit ſibi cenſoriam poteſtatem in alios, quod legis eſt proprium, ſibi ſacrilegè arrogat.

Iacobus hoc loco loquitur contra eos tantum, qui ex peruerſo iudicio contra fratres loquuntur, ut eorum bonam famam obſcurent, & ſibi ſanctitatis opinionem concilient: non reprehendit eos, qui ex officio iudicant, modò legis autoritatem & regulam in iudicando ſequantur. Qui enim hoc facit, non tam iudicare ipſe, quàm Dei iudicium pronunciare dicendus eſt, id quod uidemus hic Iacobum aliquoties feciſſe.

Vnus eſt legiſlator & iudex qui poteſt ſeruare & perdere, tu quis es, qui iudicas alium?

Quod Dei proprium eſt, nemo ſine ſacrilegio ſibi uſurpare poteſt. Dei proprium eſt legiſlatorem & iudicem eſſe, quod ex eo patet, quod ſolus poteſtatem ſeruandi & perdendi habeat. Ergo nemo ſibi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſibi hoc ius uſurpare poteſt, ſine ſacrilegio. Loquit̃ & hic Iacobus, ut ſuprà monui, de temerario iudicio ex libidine obtrectandi orto.

> Age nunc quid dicitis: hodie & cras eamus in illam urbem, & tranſigamus Annum unum, & mercemur & lucremur (qui ignoratis quid cras futurum ſit: quæ eſt enim uita ueſtra? uapor enim eſt, qui ad exiguum apparet & deinde euaneſcit) pro eo quōd dicere deberetis: Si Dominus uoluerit & uixerimus, faciemus hoc uel illud.

Hæc correctio eſt temerarię preſumtionis in conſilijs de rebus agendis, & pręſcribit duas conditiones, quas in omnibus deliberationibus requirit. Prima eſt, ut uoluntati Dei locum faciamus, nihilq; tentemus ſine ipſius imploratione. Huius cõditionis cauſa eſt quod uoluntas Dei pijs agendi regula eſſe debet. Altera conditio eſt, ut ſemper de uitę no-

ſtræ fragilitate cogitemus, quæ cum inſtar uaporis eſt, ad exiguum tempus durantis: ſtultus eſt qui futura & incerta ſibi promittit.

Admonemur proinde hoc loco, ut ita in omnibus actionibus nos geramus, quò poſsimus eſſe parati, cùm nobis hinc migrandum erit.

Nunc autem gloriamini de arrogantia ueſtra. Omnis huiuſmodi gloriatio mala eſt.

Vnde iſta in rebus agendis præſumtio naſcitur, indicat: nempe ex arroganti gloriatione, quæ cùm ſit mala ſemper & fugienda: meritò eius quoq; proles fugienda eſt.

Igitur qui nouerit & non facit, peccatum eſt ei.

Hæc concluſio directa eſſet: Nemo igitur ex uana gloriatione debet temerè aliquid agendum ſibi proponere, quaſi euentus in ſuis manibus poſitus eſſet.

Verùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Verùm in huius cõcluſionis locum, ſubſtituit exagerationem eius peccati, quod reprehendit. Grauius peccat qui uolens & ſciens peccat, quàm qui ex ignorantia delinquit. Quare excuſari nõ poteſt, qui nouit quid faciendum ſit & quomodo, non tamen facit.

CAPVT QVINTVM.

SVMMA CAPITIS QVINTI.

OBiurgatis diuitibus & pauperibus ad patientiam incitatis, ut temerarium iuramentum uetat & conſilia laborantibus communicat: Ita mutuam errantorum ueniam, mutuas preces & diligentiam in reuocandis fratribus ab errore requirit.

ORDO ET PARTES CAPITIS QVINTI.

Huius capitis quinqꝫ ſunt partes. Prima, eſt obiurgatio diuitum. Secunda, exhortatio pauperũ ad patientiã. Tertia, temerarij iuramenti prohibitio. Quarta,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

in uarijs caſibus quid ſit agendum, inſtru-
ctio. Quinta, mutuorum officiorum
commendatio.

EXEGESIS QVINTI CAPITIS CVM OBSERVATIONE DOCTRINARVM.

Agite nunc diuites, flete ululantes ſuper
miſerijs ueſtris, quæ ſuperuenient.

Non omnes diuites compellat, ſed
eos tantũ, qui inhumani erant erga pauperes & ſuis diuitijs aut auarè abuſi ſunt,
aut malè in delitias & uoluptates inſumſerunt. Cùm iubet illos flere, uult eos in
memoriam reuocare miſerias, quas olim
ſuæ crudelitatis & auaritiæ cauſa luent.
In his ergo uerbis hæc propoſitio continetur: Ne diuites abutantur ſuis diuitijs
in proprium exitium.

Diuitiæ ueſtræ putrefactæ ſunt, & ueſtimenta ueſtra tineis exeſa ſunt, au-

rum & argentum ueſtrum ærugine uitiatum eſt, & ærugo eorum in teſtimonium uobis erit, & comedat carnes ueſtras ſicut ignis, theſaurũ conieciſtis ultimis diebus.

Hæc Apoſtoli uerba tria continent. Primum, ex ſigno inexplebilem diuitum auaritiam Apoſtolus oſtendit, qui potius ſuos theſauros in arca perire uolunt, quàm inde aliquid conferre ad ſupplendam miſerorum inopiam. Secundò, crudelitatem eorum aduerſus pauperes indicat, quos ſuis facultatibus fouere & iuuare deberent. Tertiò, pœnam illis minatur, ut qui ſibi theſaurum iniquitatis auaritiæ & crudelitatis colligunt, in diem iræ qui olim igni infernali ita exedentur, id eſt, perpetuis flammis crucientur, quemadmodum nunc eorum theſaurus ęrugine exeditur.

Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones ueſtras, a uobis intercepta clamat, & clamores eorum, qui meſſuerant, in aures Domini Zebaoth introierunt.

Iniuſtitiam diuitum negantium operarijs debitam mercedem accuſat & minatur pœnam. Nam clamoris nomine ſignificat iniuriam iſtam uelut perſonare in auribus domini & uindictam expetere.

In delitijs uixiſtis ſuper terram & laſciuiſtis, enutriſtis corda ueſtra, ut in die mactationis.

Delitias, laſciuiam & indulgentiam, qua ſibi dilicatè indulſerunt diuites, reprehendit. Diem mactationis, diem dicatum largioribus & delicatioribus conuiuijs uocat.

Condemnaſtis & occidiſtis iuſtum, qui non reſtitit uobis.

Hoc cùm ad crudelitatem in egenos referri poteſt, quos diuites dicuntur condemnaſſe & occidiſſe, cùm eorum inopiam ſua non ſubleuauerunt copia, unde illud Auguſtini dictum: Si nõ pauiſti, occidiſti: Tum ad rigidã exactionẽ, qua in iudicijs à ſuis debitoribus exegerũt debita & non ſoluentes ſeruitute oppreſſerũt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

DE DIVITIIS ET CONTRACTIBVS.

Cùm Iacobus hoc loco duriuſculè uideatur aduerſus diuites huius ſeculi agere, uiſum eſt mihi operæpreciũ nonnulla de diuitijs & de contractibus, quæ facultatibus augẽdis ſeruiũt, huc adijcere, idq; in eũ finẽ ut pij admoneãtur, quatenus ipſis uti huiuſmodi uitæ adminiculis liceat.

Cum itaq; pij quidam ex benedictione Domini diuitias adipiſcũtur, & humana ſocietas contractibus carere non poſſit, ſatis liquet quòd nec diuitias habere, nec cõtrahere per ſe ſit peccatũ. Nequaq; enim putandũ eſt Euangeliũ, uel legitima humanę ſocietatis uincula rũpere, uel ſubſidia neceſſaria tollere. Verũ q̃a in acquiſitione diuitiarũ ſimiliter & in poſſeſsione & uſu ſæpe peccatur, & multa in contractibus incidũt uitia, neceſſe eſt ut piꝰ animus rectè informetur, quò ſciat quatenꝰ ſine offenſione Dei & diuitias acquirere acquiſitisq; uti, & quatenꝰ cõtractus uſitatos excercere bona conſcientia poſsit.

Omni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Omnium igitur primùm conſtantiſſimè teneatur hæc Chriſti regula: Quærite primum regnum Dei & iuſtitiam Dei & cætera adijcientur uobis. Matth. 7. Hæc regula duo continet, uidelicet mandatum Chriſti & promiſsionem cũ obedientia erga mandatum coniunctam.

Mandatum eſt: Quærite primùm regnum Dei & iuſtitiam Dei. Huic mandato qui non obtemperauerit, ut Chriſti gratiæ non eſt particeps: Ita hæret in regno peccati, & ſeruit Satanæ, cui ſtipendium mors æterna reſeruatur. Principem igitur locum obedientia erga hoc mandatum Chriſti obtineat, hoc eſt, cura noſtrę ſalutis ſit prima & præcipua.

Promiſsio eſt. Et cætera adijcientur uobis. Hæc promiſsio & fidem requirit, uidelicet, ut certo ſtatuamus Chriſtum eſſe ueracem, ac noſtri curam habiturũ, modò mandato obtemperauerimus: & tacitè poſtulat, ut quilibet ex fide, quæ ſua uocatio requirit, gnauiter in timore Dei faciat, Ethnica & prophana ſollicitudi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

udine excluſa. Nequaquam enim exiſti-
nandum eſt quod Chriſti promiſsio cō-
nendet nobis ignauiam.

Qui igitur fide Chriſti præditus eſt,
ciat partem pietatis eſſe, ſine qua fides
alua eſſe non poteſt, officium ad quod
quisq; uocatus eſt, haud ſegniter facere.
Huc illud Apoſtoli: Qui ſuorum curam
non habet, fidem abiecit & eſt infideli de-
erior. Promiſsio proinde Chriſti ſanctā
uiusq; in ſua legitima uocatione dili-
gentiam, ac ſerium requirit laborem.

Verùm ne quis hîc ſtatim ueluti in
imine impingat, dubitetq; an ſua uocatio
ſit legitima nec ne: Breuiter, attingam
quid ad legitimam uocationem, ſeu fun-
ctionem requiratur.

Duo in uniuerſum ſpectanda ſunt,
uidelicet, genus officij & executio.

De genere tenenda eſt hæc regula.
Omne officium faciens ad conſeruandos
& ornandos ſtatus à Deo ordinatos, ut
ſunt, politicus, œconomicus & eccleſia-
ſticus, primo & quarto præcepto man-
datur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

datur munus miniſtrorum uerbi, functio magiſtratuum, miniſteria eorum qui magiſtratui ſuas operas locant, cura patrumfamilias, artificia eorum, quorum opera in his ſtatibus ordinatis à Deo utilis & neceſſaria eſt, negotiationes mercatorum, qui merces utiles important, breuiter, omnia officia quæ uel Eccleſiæ Dei uel œconomico aut politico ordini ſeruiunt, legitima ſunt in ſe, & ſunt legitima etiam in perſonis, cùm ad ea legitimè aſſumuntur.

Etſi autem cuilibet liberum eſt, eligere quoduis uitæ genus, ad quod ſe aptum ſenſerit: tamen diſcernendum eſt inter publicum & priuatum officium.

Ad PVBLICVM requiritur autoritas ordinaria. Nemo enim publicum munus uel in Eccleſia, uel politia ſibi aſſummat, niſi ad id autoritate ordinaria fuerit deſignatus, qui contrà facit peccat, & in cruce nullam firmam conſolationẽ habere poteſt. Quarè hîc pius in primis cauebit ne irrumpat in publicum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

aliquod munus, ſine uocatione legitima.

PRIVATVM quilibet poteſt ſibi deligere, etſi hîc parentũ autoritas contemni non debet. Poteſt mercaturæ animum adijcere, cui hoc uitæ genus placet: poteſt agriculturam ſectari, qui hoc ſibi commodum ſenſerit: poteſt artem aliquam & artificium deligere, qui hoc ſibi utile fore ſtatuerit. Ocioſa uita non eſt hominis pij ſed Epicurei potius, quare de ea nihil dicam.

In executione officij ſeu muneris plura ſpectanda ſunt. Primum fides & charitas ſint actionum regulæ. Fides cauet ne Deum offendat, referetq; omnia ad gloriam Dei. Charitas monet ne cui iniuria inferatur & ut proximi commodis ſeruiatur. Fides Deũ συνέργον implorat. Charitas proximũ in Deo complectitur. Fides continet operantẽ in timore Dei. Charitas eundẽ cõtinet in amore ꝓximi.

Hîc ſi laboranti in legitima uocatione diuitiæ accedũt ex benedictione Dñi, ſingularis ars adhibẽda eſt, ne nobis diuitiæ

noſtræ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

noſtræ propria culpa ſpinæ & laquei fiant. Qui enim diuites ſunt, habent inſtrumenta ad uirtutes & uitia, prout animi eorum ſunt, qui eas poſsident, affecti. Ideo Plato rectè meo iudicio dixit: Diuitias cæcas eſſe ſine prudentia, at acutum eaſdem uidere, quando ueram ſequuntur prudentiam. Verus eſt enim uerſiculus ille Græcus.

πλοῦτος τάχιστος τῶν κακῶν ὑπερέτης.

Item: πλοῦτος ὑβριστικόν.

Atque ea de cauſa Dominus dicit: Difficile eſſe diuitem intrare in regnum Dei. Plerique enim diuitijs utuntur malè, quibus bene uti poſſent, ſi piam prudentiam adhiberent in conſilium. Primùm ergo omnium ſciat pius, quomodò affectus eſſe debeat in diuitijs ſuis. Hoc pulchrè ſciri poteſt cùm ex Dauidis, tum ex Pauli uerbis. Dauid inquit: Si affluunt diuitiæ, noli cor apponere. Paulus ait: pręcipe diuitibus in ſęculo ne efferantur, neue ſperent in diuitiarum incertitudine, ſed in Deo uiuo.

Hæc

Hæc duo dicta, cùm de animo diui-
tis, tum de uſu concionantur. Animus non debet eſſe affixus diuitijs, aut cupiditati habendi, non debet pius metiri ſuã fœlicitatem fallaci diuitiarum menſura, ſed ijs debet uti rectè, ne ſibi ipſe laqueos ſtruat.

Nazanzenus pulcrè animum pij erga diuitias deſcribit, inquiens:

ῥανὶς φρενῶν μοι μᾶλλον ἢ βύθος τυχης,

Cùm contrà auarus & impius dicat:

θέλω τύχης σταλαγμὸν ἢ φρενῶν πίθον.

Pius præfert guttam prudentiæ fundo fortunæ; impius contrà fortunæ guttam dolio prudentiæ anteponit. Apud impios & auaros contemtores Dei, locum habet uerſiculus græcus.

τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικᾶντι χελῶναι.

Illi enim ſapientiam & uirtutem poſtponunt numis. Quicunq; ergo pius eſſe uelit, abijciat fiduciam diuitiarum, ne ſibi in laqueos uertantur, ne ſibi interclu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

dant aditum regni cœlorum. Sit ſpes firma in ſolo Deo ſiue augeantur ſiue minuantur, aut etiam omnino auferantur fortunæ, retineamus uerum theſaurum, qui eſt Chriſtus Ieſus. Qui enim hunc habet, uerè diues eſt, etiamſi cum Lazaro mendicet panem.

Porro cum ita affectus fuerit animus tuus erga diuitias, hęc cura animum ſubibit, ut rectè diſpenſes diuitias tibi collatas à Deo, utq; ſis fidelis œconomus earum. Quare huc pauca adijciam, de legitima earum uſu.

Iſchomachus apud Xenophontem interrogatus, de legitimo diuitiarum uſu, hiſce reſpondet uerbis: μέλει μοι καὶ θεοὺς μεγαλείως τιμᾶν, καὶ φίλους ἤν τινος δέωνται ἐποφελεῖν, καὶ τὴν πόλιν μηδὲν κατ' ἐμὲ χρήμασι ἀκόσμητον εἶναι. Hic homo ignarus ueræ religionis, triplicē uſum diuitiarum facit. Primam partem tribuit cultui diuino. Secundam amicis indigentibus. Tertiam conſeruationi & ornamento reipub: in qua uiuit.

Etſi

Etſi autem hæc prophani Philoſophi ſententia de uſu diuitiarum, laudanda eſt & digna eſt quæ pijs ſit commendanda: tamen deſtinctius paulo & clarius oſtendam pium & uerum facultatum & diuitiarum uſum, qui in quatuor poſitus eſt.

PRIMVS ET PRINCIPALIS diuitiarum uſus eſſe debet, ut ſeruiant conſeruandæ religioni ac propagandę glorię Dei. Hic uſus confirmatur ex fine hominis. Homo primum conditus eſt & deinde regenitus per Spiritum ſanctum, ut Deum glorificet. Ergo quicquid donorum habemus, ad iſtũ conditionis noſtrę & reparationis finem referendum eſt.

Hîc miſerè ineſcati multi peccant. Sunt enim qui nihil prorſus conferunt ad conſeruandum miniſterium, ſunt qui rapiunt ſceleratè, quæ cultui diuino deſtinata ſunt, à maioribus noſtris. Sunt qui diuitijs ſuis augent potentiam tyrannorum, ad opprimendam Eccleſiam & abolendam religionem, quibus præſtaret ſi nunquam nati fuiſſent. Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

illorum portio erit cum Diabolo, cuius membra ſunt.

Pius ergo cui contigêre facultates in hoc mundo, intueatur finem conditionis ſuæ, & partem ſuarum facultatũ conferat in hunc uſum, ut Dei gloriam ornet ac religionem ueram tueatur.

Proponat ſibi exempla piorum hominum, ut Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ, Conſtantini, Theodoſij, Iohannis Frederici ducis Saxoniæ, Chriſtiani Tertij regis Daniæ, & aliorum principum & piorum hominum, qui nihil magis in uotis habuerunt, quàm pro ratione facultatum ornare gloriam Dei, iuuare docẽtes & diſcentes religionem, conſeruare ſcholas & ſcholarum honeſta priuilegia, defendere doctores pietatis contra ſæuitiã & iniuriam hominum neq;, quibus nihil dulcius eſt, quàm uarias artes & uias excogitare, quibus opprimere poſsũt docentes & diſcentes, quorũ hominum uicẽ toto pectore doleo. Nã reproba ſua mẽte magis magisq; ſe immergũt in gehennã.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

SECVNDVS VSVS VERVS ET LEgitimus diuitiarum eſſe debet, ut eas reſpublicas in quibus uiuimus iuuemus & ornemus, pro noſtrarum facultatum modulo. Hanc ob cauſam tributa imponuntur, ut illis tanquam neruis contineatur reſpublica, hoc eſt, ut ſint ornamenta pacis, ſubſidia belli legitimi, præmia eorum qui rempub: adminiſtrant.

Verùm hîc non parum peccatur à duobus generibus hominum: Sunt enim qui tametſi abundant facultatibus, ſplendore & gloria, pacis tempore: tamen cùm aliquid erogandum eſt in uſum reipub. hoc uafrè reijciunt in miſeram plebeculam, quę cogitur ultra uires & facultates conferre quæ petuntur.

Hic etſi plebecula miſera rectè obtemperat: tamen ἐφευρεταὶ κακῶν (ita enī à Paulo uocantur) ſuo iudicio reſeruantur. Sunt etiam fortè, qui non contenti ordinarijs redditibus, nouas exactiones ſubditis imponunt, qui teſtimonio Iohannis Baptiſtæ damnantur, ut qui fru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ctus pœnitentię non proferant. Chriſtus dicit: Date Cæſari quæ Cæſaris, & quæ Dei Deo. Sed Cæſar ſciat ſibi regulã eſſe certam, quam leges illi præſcribunt. Contra hanc ſi peccauerit reus fit iræ Dei.

At, inquies, nunquam ne ergo licet magiſtratui, præter ordinariam taxam aliquid à ſuis exigere? Diſcernendum eſt inter tempora pacis & belli. Tempore pacis ſit contentus ordinario ſtipendio, ne in Deum peccet: tempore belli ſubditi non ſolum facultates, uerumetiam corpora debent gerenti iuſtum bellum, & poteſt pius magiſtratus & tributa inſueta exigere, & operam ciuium aduerſus hoſtes poſtulare. Poſſunt etiã neceſsitates illi incidere tẽpore pacis, ut magiſtratui non ſufficiant ordinaria præmia. Hoc cùm fit, debent pij ſubditi neceſsitatibus præſentibus occurrere, & licet pio magiſtratui acceſsionem iuſtam petere. Verum qui inde paulatim conſuetudinẽ introducunt opprimendi ſubditos, tanquam infideles ſua expectabunt ſupplicia

à iu-

à iuſto iudice, qui nouit etiam ceruices ſuperborum & tyrannorum incuruare.

TERTIVS VSVS RECTVS ET LEgitimus diuitiarum eſt, ut quilibet ſe pro ſuæ conditionis ſtatu honeſtè alat, ſuam familiã conſeruet. Sed cauenda ſunt duo uitia, ſordes & prodigalitas. Sordes ſunt indignæ pio homine. Prodigalitas effundit temerè facultates, ſæpe in ſplendorẽ minimè conuenientem ſtatui.

Quarè hîc modus, qui in omni re laudatur, ſeruandus eſt. Honeſtus ergo ciuis poteſt τὸ πρέπον ſui ſtatus tueri ſuis facultatibus, caueat ne in alienum ſplendorem irrumpat, relinquat nobilitati ſuum decus. Sic honeſtus nobilis tueatur ſuum ſtatum, & relinquat principibus ſuam magnificentiam. Ad eundẽ modum Doctores pietatis in ſcholis & templis, tueantur modeſtè ſuum ſtatum. Breuiter, quilibet cogitet quid ſuæ perſonæ & conditioni congruat.

QVARTVS ET POSTREMVS VSVS rectus & legitimus diuitiarũ eſſe debet,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ut afficiamur etiam calamitate egenorũ, ac certo certius hoc teneamus, quòd Deus permittat eſſe pauperes & egenos in medio noſtri, ut exploret & qua ſimus erga ipſius mandatum obediendi promtitudine, ipſe enim mandat ut porrigamus manum indigentibus: & qua ſimus miſericordia erga filij Dei membra, quæ ſi contemnimus caput etiam ſpernimus: Feri enim non poteſt, ut caput diligat, qui corpus cruciat. Sed de hoc uſu poſteà plura.

DE CONTRACTIBVS.

Cum ita conditi ſint homines, ut in ſocietate eos uiuere neceſſe ſit, atq; ea ipſorum ſit conditio, ut ſine mutuis operibus & officijs, ſuum ſtatum tueri non poſsint: opus profectò habet humana uita contractibus, quibus operarum & officiorum fit comutatio quædam & uiciſsitudo. Nec magis contractuum ſubſidio carere poteſt hominum inter ſe ſocietas, quàm aqua & igni. Quare cùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

pij & impij contractuum uti ſolent uiciſſitudine, & non parum in contrahentibus plerunq; uitio hominum peccatur: neceſſarium eſt erudiri pios, quò ſciant quatenus bona conſcientia & ſine offenſione Dei contrahere liceat, ne quid uel dubitante, uel errante, uel repugnante cōſcientia aggrediantur.

Etſi autem doctrina contractuū plena & abſoluta pertinet ad iureconſultos, qui ex profeſſo de contractibus ſapientiſsimè docent: tamen quia ſæpe conſcientijs non ſatisfaciant politicæ regulæ, uolo breuem quandam commonefactionem colligere, quam tutò pius animus in contrahendo ſequi poterit. Primū itaq; duo fundamenta iaciam, ex quibus quæ ſum dicturus, pendebunt omnia. Deinde genera præcipuorum contractuum declarabo, & oſtendam quomodo fundamentis congruant.

Fundamentum PRIMUM ſit hoc, ex lege naturæ petitum: QUOD TIBI NON VIS, ALTERI NE FECERIS. & contrà,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quod tibi rectè uis, alteri facere poteris. Nazanzenus hiſce ſenarijs hoc fundamentum effert.

οἷα πρὸς ἄλλου μὴ παθεῖν, ὅλως θέλεις.
τοιαῦτα καὶ σὺ μήτε δρᾶν ἄλλῳ θέλε.

Super hoc fundamento Chriſtus omnia officia inter homines, atq; adeo omnes actiones & contractus extrui uult. Ita enim Mat. 7. ait. Omnia quæcunq; uolueritis ut faciant uobis homines, ſic & uos facite ipſis. Rationem huius fundamenti ſubijcit. Hæc, inquit, eſt lex & Prophetæ, id eſt, hic eſt ſcopus legis & Prophetarum, ſeu quicquid præcipiunt lex & Prophetæ, hoc communi capite continetur. & Paulus ait: Qui proximum diligit, legem impleuit. Itē, finis præcepti eſt charitas, ſignificans omnia officia inter homines ad charitatē tanquam Lidium lapidem probanda & examinanda eſſe. Hæc charitas ut non facit alteri, quod ſibi non uult: ita rectè facit cuilibet quod ſibi factum uellet.

Hoc fundamentum ut in omni contractu requirit candorem & excludit fraudem, ita poſtulat æqualitatem inter contrahentes, iuxta proportionem Arithmeticā: quę ęqualiter omnē commutationem menſurat, numerat, ponderat.

Contractus igitur qui hoc fundamēto nititur, æqualis & legitimus cenſendus eſt. Aequalis quidem, quia ſeruatur in eo Arithmetica proportio. Legitimus uero, quia legi naturali congruit, quam ſapiens iuriſconſultus in contractuum doctrina, ſibi ob oculos ponit. Vnde fit ut Legitimum etiam dicatur, quod uel lege poſitiua uel ſapientum uirorum decreto ſancitum ſit, non pugnans cum decalogo, qui legis naturæ eſt epitome.

SECVNDVM fundamentum ſit hoc, ex natura Euangelij ſumtum. Euangeliū approbat politicas ordinationes, quas prudens magiſtratus iudicat ſuæ reipub: utiles eſſe. Hoc ex eo patet, quòd Apoſtoli Chriſti nunquam mutârint formam

politi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

politicarum ordinationum, ubi docuerunt Euangelium: quod ſanè haud dubiè feciſſent, ſi cum Euangelio ſtare non poſſent. Sciuerunt Apoſtoli diſcernendum inter regna mundi & regnum Chriſti. Illa quia ſunt mundana, adminiſtrantur legibus & ordinationibus politicis, hoc, quia eſt ſpirituale, ſpiritualiter adminiſtratur.

Ex hoc fundamẽto ſequitur, quòd ut pius poſsit uti ordinationibus politicis eius reipub. in qua uiuit: ita magiſtratui ſapienti liceat utiles ſuæ reipub: leges ferre, quibus gubernantur contractus, & uitæ ciuilis officia. Verùm hæc ita accipi uelim, ut à primo fundamento & decalogo non diſcedat legiſlator, hoc eſt, ut nullam legem ferat pugnantem cũ dilectione Dei & charitate erga proximos.

Hæc duo fundamenta uolo omnibus contractibus applicari, tanquam conſultationes, ex quibus pronunciabitur, quoties de ullo contractu fiat quæſtio.

Gene-

Genera autem contractuũ ciuilium, de quibus nos conſtituimus hoc loco uerba facere, ſunt hæc:

1. Permutatio rerum.
2. Emtio & uenditio.
3. Mutuatio.
4. Commodatio.
5. Locatio & conductio.
6. Contractus ſocietatis.

Si qui ſunt alij contractus, petantur ex ſapientum Iuriſconſultorũ ſcriptis, quos tutò ſequi poterit pius animus, niſi animaduerterit eos eſſe contra dilectionem Dei & charitatem erga proximum.

Sunt qui duo contractuum genera ſumma faciunt: unum quo transfertur Dominium rei cum uſu: alterum quo ſolus uſus rei conceditur. Ariſtoteles tripertitam permutationem eſſe docuit: primã qua res rebus, ſecundam qua res pecunijs, tertiam qua pecuniæ pecunijs commutantur. Fateor utranque partitionem eruditam & plenam eſſe. Ego tamen hanc uulgarem quam poſui antepono alijs,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

aliјs, non quòd ſit plenior aut doctior, ſed quòd magis accedat ad popularem captum & ſit uſitatior. Quare iuriscon-ſultis & Philoſophis cùm illam bipertitam, tum Ariſtotelis tripertitam diſputandam relinquo, dicturus ordine de ſex illis formis quas propoſui.

DE PERMVTATIONE RERVM.

Permutatio rerũ ante inuentam pecuniã uſitatiſsima & utiliſsima fuit, ſine qua humana ſocietas conſeruari non potuit. Sed inuento uſu pecuniæ, non ita apud omnes eſt uſitata. Fit autem permutatio rerum, cùm res non pecuniјs, ſed rebus permutantur. Vt cum uinum frumento, aut pelles butyro permutantur.

Hæc permutatio tum demum legitima eſt, quando non diſcedit ab illis duobus fundamentis, quæ omni honeſto contractui ſubſtrauimus. Seruanda igitur eſt in permutatione rerum æqualitas ſine fraude.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Poteſt autem hîc fraus committi multipliciter, ſed potiſsimum tribus modis, uidelicet, in ſubſtantia, in quantitate, & in qualitate. In ſubſtantia, ſi uinum dilutum pro mero uino, ſi frumentum zizaniis aut loliis admixtis, pro bono datur. In quantitate, ſi ponderis, menſuræ & numeri non ſeruatur æqualitas. In qualitate, cùm res uitiatæ & corruptæ pro puris & integris obtruduntur. Quicunque in his fraudem committit, ut fundamenta iuſtitiæ ſubruit: ita ſi ſciens ac uolens hoc faciat, peccat in Deum, charitatis regulam tranſgreditur, & uiolatæ humanæ ſocietatis fit reus.

Homines multi ſibi ipſis blandiuntur, ac ueluti ſe titillant, quando in rerum permutatione fraudem faciunt, ſed his uſu uenit, quod piſcibus, qui cum eſca hamum deuorant. Lucrum enim dulce eſt, ſed hamo Satanæ detenti, pœnam non effugient.

Quid autē belli homines contra hæc fortè dicent, non ignoro. Habent enim uafri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uafri homines mille artes, quibus ſeipſos fallunt & non Deum, qui æquitatem charitate ſincera temperatam poſtulat.

DE EMTIONE ET VENDITIONE.

Emtio & uenditio propriè dicuntur, quoties res non rebus, ſed pecunijs permutantur. Hæc contrahendi ratio non antiquiſsima, nec uulgatiſsima. Nam & primis hominibus ignota fuit, & hodie multis gentibus non eſt in uſu. Sed eſt tantum neceſsitate humanæ uitæ inducta apud multos, unde & numus nomen habet, dicitur enim numus quaſi νόμος, nam hominum arbitrio, inſtituto ac lege uſum ſuum habet & ualorem ſæpe.

In hoc contractu, qui transfert rem in alterius dominium accepta pecunia, uendit: & res quæ transfertur eſt Merx. Contrà, qui data pecunia mercem accipit, Emere dicitur. Hîc non tam ſpectandum eſt, quid in ſe ualeat numus, ſed autoritas publica & uſus ſeu arbitrium.

Valet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Valet enim numus lege potius quàm natura. Proinde æqualitas non eſt hîc ſpectanda in ſubſtantia numi, ſed in uſu numi.

Hic contractus iuxta fundamenta ſuprà iacta, requirit inter ementem & uendentem æqualitatem ſine fraude. Qui hîc ſciens & uolens circumuenit in negotio fratrem, contra Pauli præceptum, iuſtitiæ commutatiuæ æqualitatem perturbauit. Quare magnopere cauendũ eſt pijs, ne uel in merce, uel in precio fraudem committant. Merx talis dicatur à uenditore qualis eſt, aut ſaltem qualis putatur eſſe, ſine dolo malo. Deinde precium iuſtum reſpondeat, ut ſeruetur proportio Arithmetica.

Sed hîc non immeritò quæri poteſt, quodnam ſit iuſtum precium. Ad hoc ita ſimpliciter reſpondeo. Non omne precium eſſe iuſtum, quod paciſcuntur emtor & uenditor inter ſe priuato arbitrio: ſed quod uel à rerum iuſtis & publicis à magiſtratu ordinatis æſtimatoribus nomi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

natur, uel quod penditur iuxta commu-nem rei æſtimationem, eo tempore quo initur contractus. Qui ergo hodie emit frumenti modium, iuxta commune precium tribus ſolidis, is poterit poſteà interiecto tempore, eundem uendere ſex ſolidis, ſi hoc tum fuerit commune precium. Contrà, ſi poſt menſes aliquot uno ſolido emitur uulgò, peccat qui tres petit, etiamſi ipſe tribus emerat. Nam hîc temporis & loci habenda ratio eſt, & rerum quæ uenduntur copia & penuria conſideranda.

Verùm hîc tria genera hominum grauiſsimè peccant, ut ſunt protopolæ, monopolę, & propolæ, qui uulgò regratiarij dicuntur.

Protopolas uoco eos, qui primũ rebus ſuo priuato arbitrio imponunt preciũ, ut ſuæ auaritiæ ſatisfiat. In horum numero ſunt, qui butyro, bobus, uino, frumento, aut alijs rebus ex prouentu reddituũ ſuorũ abundant. Ab his dũ alij opus habẽtes emturi ſunt, coguntur uelint nolint, tan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tum dare, quantũ petitur: unde ſæpe contingit, ut uenditor frumenti, aut aliarũ rerũ, non dum precio publicè ſtabilitou, endat quàm cariſsimè. Huius exemplum cùm alij, qui etiã huiusmodi rebus abundãt, imitãtur, fit ut modius qui forte alioq emi poſſet duobus ſolidis, uẽdatur octo.

At dices, merx mea eſt, cur non licet uendere ut poſsũ? emtor liber eſt, poteſt emere uel non emere, quid ergo pecco? Peccatum tuũ maximum eſt. Pallies illud quouis uelis titulo, nam non tã in tuum emtorem peccas, quàm in totã rempublicam, quam peius uulneras, quã ſi latrocinio eã inuaderes. Tua enim auaritia fit, ut multi miſeria ac fame tabeſcãt. Qui in unũ hominem iniurioſus eſt, pœnas meretur æternas, quid de te ſtatuendum, qui tot familias fame enecas, aut ſaltem facis, ut in maiori miſeria uiuant?

Poteris te excuſare coram tribunali hominum, ſed Deus non moratur aſtuta ſubterfugia, nec fallitur peruerſa legis ſuæ interpretatione. Ipſius enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tribunal iuſtum eſt, ut quod perſonam non reſpiciat. Peccant etiam ſępe hîc emtores, fit enim interdum ut carius emant, uel propter dilatam ſolutionem, uel ut magnorum hominum, à quibus emunt, fauorem aucupentur, ut lucrum, quod ex rebus emtis minimè ſperatur, aliunde reſarciatur.

Hîc plura dicenda eſſent, ſed hæc intelligentibus ſufficiant, parum enim ſpero me effecturum apud eos, qui cum Aiace pietatem colunt. Aiax uoluit pius in Deum uideri, donec nihil ſenſit poſtulari, quod pugnaret cum ſuis affectibus: at cùm Vlyſsi mandaretur parcere, reſpondit, χαίρειν ἀθάνα, τ'ἄλλ' ἐγώ σ' ἐφίεμαι. In alijs, inquit, tibi morem geram, non autem in hac re.

Huiuſmodi eſt hodie plerorunque religio, pietatis cultores eſſe uolunt, dummodò nihil deſcedat ſuis affectibus, quibus omninò uolunt ſatisfieri, uel Deo irato. Quid, quæſo, magis horrendum, quàm mandatum Dei ſuis affectibus poſtpo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

poſtponere? Sed ſatis eſt, iſti enim nos non ſunt audituri.

Quæſtio de pacto redimendi, ſoluitur ex Leuitico, ubi Dominus ſuo populo ius redimendi commendat. Verùm tum demum hunc contractum approbandũ iudico, quando cum fundamento ſuprà tradito non pugnat: Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris. Hoc ſolo fundamẽto conſcientia pij hominis, ut in omnibus: ita in contractu, ubi interponitur pactum de redimendo, niti tutò poterit.

DE MVTVATIONE.

Mutuum ab eo dicitur, quod de meo fit tuum, uel quia res quæ redduntur mutantur, ut ſi ſal pro ſale, uinum pro uino, pecunia pro pecunia reddatur, hoc eſt, ubi eadem non numero, ſed ſpecie redduntur. Proinde mutuatio eſt contractus, quo transfertur rei dominium in alterum, nullo quidem precio interpoſito, ſed cum pacto, ut eadem res reddatur in ſpecie.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Sunt autem hîc pijs duo ſpectanda, æqualitas & obligatio. Aequalitas, ſi æquali numero, menſura & pondere reddideris, quod accepiſti, ſine fraude, fraus excludit uitiũ in ſubſtãtia, quantitate & qualitate rei. Huc pertinet pręceptũ Heſiodi.

εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος, εὖ δ' ἀποδοῦναι
αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον αἴκε δύνηαι,

Hoc eſt,

Recta quidem menſura à uicino mutuum accipe, rectaque redde eadem menſura, & amplius ſi quidem poſsis. Quod autem dicit, & amplius ſiquidem poſsis, ad gratitudinem pertinebit, etſi Poëta aliam cauſam facit, uidelicet hanc,

ὡς ἂν χρηΐζων ἐς ὕςερον ἄρκιον εὕρῃς.

Hoc eſt, ut inuenias promtum uicinum ad mutuandum, ſi aliàs indigeas.

Obligatio duplex obſeruetur, naturalis & Chriſtiana. NATVRALIS eſt qua lege naturæ obligamur, ad mutuò dandum ijs, qui noſtra re indigẽt. De hac obligatione iutelligatur, præceptum Heſiodi. CHRISTIANA obligatio eſt qua

ſuos

ſuos obligat Dominus ad mutuum dan-dũ omnibus indigentibus, hoc eſt, nõ ſo-lũ ijs, à quibus ſperamus, τὰ ἴσα, id eſt, æqualia, ſed etiam à quibus ſimile officiũ minimè expectari poteſt. Date mutuò, inquit, nihil inde ſperantes.

Hic nequaquam loquitur Chriſtus, de liberali donatione aut Eleemoſyna, ſed de mutuatione, qua obligatur qui ac-cepit mutuum, ut idem in genere ſeu ſpe-cie, ſine fraude reſtituat. Opponitur autẽ hoc Chriſti mandatum, uſitatæ malitiæ Iudæorum, & deprauationi legis Mo-ſaicæ. Lex iubet mutuum dare, uerùm Iudæi dictum acceperunt cum exceptio-ne hac. Date mutuum, non quidem pro-miſcuè omnibus indigentibus, ſed ijs ſolummodò á quibus ſimile officium expectari poteſt.

Hunc errorem, & corruptelam le-gis diuinæ corrigit Dominus, & præ-cipit ſuis, ut non ſolùm dent mutuò ijs, qui ſimile officium reddere poſſunt, Verumetiam alijs, nempe ijs à quibus

nunquam aliquod ſimile officium expe-
ctamus.

Hoc illuſtremus aliquo exemplo: Piſcator aliquis abs te mutuum petit, tu autem cogitas, quòd is uiciſsim tibi uel in ſimili, uel alio officij genere, aliquando commodus eſſe poſsit. Huic ſi mutuum dederis, cum expectatione analogi officij, nihil peccaſti. Quid enim peccat, qui pro beneficio expectat gratitudinem? Venit alius indigens, cuius conditio talis eſt, ut ab eo nihil quicquam officij expectare poſsis. Huic ſi non dederis mutuum, regulam Chriſti tranſgreſſus es, ſecutus potius prauam Ethnicorum conſuetudinem, quàm Chriſti mandatũ, qua re te declaras Chriſti uocem contemnere.

Non ergo Chriſtus hîc præcipit, ut quod dediſti non ſperes reddendum, ſicut quidam inſulſè hoc dictum interpretantur, nam tum nequaquam Mutuum diceretur, ſed eleemoſyna potius: ſed ad perſonas reſpicit, uidelicet, ut pij mutuò

etiam eos iuuent, à quibus nihil commodi aut officij uiciſsim expectant. Hanc meam interpretationem confirmant circumſtantiæ loci. Nam in eo loco, Dominus corruptelas Phariſaicas corrigit, quibus illi legem Dei malitioſè ſuis affectibus ſeruientes corruperant.

Præceptum de mutuo dando, interpretabantur, ſicut ſuprà etiam attigi, hoc pacto: Da mutuò, ſed ei qui uiciſsim tibi indigenti poterit mutuum dare, aut alio officio beneficium compenſare & gratitudinē oſtendere. Hanc reſtrictionem tollit Chriſtus hoc fundamento: Si benefeceritis ijs, qui uobis benefaciunt, qualis erit uobis gratia? & ſi mutuò dederitis, à quibus ſperatis uos recepturos, quæ gratia erit uobis? Nam & peccatores peccatoribus dant mutuum, ut recipiant paria, hoc eſt, ut ipſis aliâs paria officia præſtentur, idq; uel in ſpecie uel in genere.

Summa igitur pręcepti Chriſti eſt, ut non ſolum mutuū demus ijs qui poſſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uicem rependere, uerumetiam alijs, à quibus uidelicet, nullam expectamus beneficij præſtiti compenſationem.

Huc pertinet dictum Pſal: 112. Bene uiro qui miſeretur & mutuò dat. Hic Pſal: inter fructus timoris Domini, officium mutuandi numerat. Etſi autem impij quoq; dant interdum mutuò, tamen diligenter diſcernendum eſt, inter mutuationem impiorum & piorum.

Impij tantum reſpiciunt ſuum commodum, pij autem hæc ordine meditantur. Primum ad Dei mandatum reſpiciunt, quò ſe obligari nôrunt, atq; ideo hilari animo & promta uoluntate dant mutuô, quia Deus præcepit, & iudicant mutuationis officium, quo ſuccurritur egentibus eſſe opus neceſſarium, & cultum, quem Deus ſeriò à ſuis requirit.

Deinde fidem adhibent pij, qua intuentur promiſsionem Dei, qui promittit compenſationem huius obedientiæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tiæ, ſicut inquit Pſal: Beatus uir qui timet Dominum &c. Item, quis habitabit in tabernaculo tuo: qui operatur iuſtitiam.

Præterea pij conſiderant obiecta, perpendunt Chriſti membra eſſe, qui ſuum officium requirunt. Quare & illis dant mutuò, ut Chriſti membra refocillent.

His differentijs diſtinguitur mutuatio pij ab impij, qui tantum ſe ſpectat & ſua commoda.

DE VSVRA.

Mutuationem fieri duobus modis, uel ipſa teſtatur experientia. Aliàs enim fit cum pacto, ut tantundem ſeruato æquali pondere, menſura, numero, quantum acceptum eſt reddatur, & nihil ultra. De quo mutuationis genere, hactenus à nobis dictum eſt. Aliàs fit cum pacto, ut aliquid ultra ſortem, quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quam uocant, pro mutuationis officio detur. Hic exceſſus in uitio eſt, præſertim cùm accedit propter officiũ mutuationis, iure diuino & naturali, proximo debitũ. Et uſura uocatur ex eo, quòd propter uſum rei cuiuslibet ſorti accedat.

Necꝫ enim exiſtimandum eſt, uſuram ſolummodò locum habere in pecuniarũ mutuatione. Nam in omnium rerũ mutuatione, uſura dicitur, quod ultra id quod acceptum eſt, datur pro debito mutuationis officio. Quemadmodum lex apertè indicat, & Ambroſius teſtatur cum inquit: Eſca uſura eſt, & ueſtis uſura eſt, & quod uelis ei nomen impo-nas, uſura eſt.

Debitum autem mutuationis officium dico, ad quod ita obligamur iure diuino & naturali, ut niſi mutuò dederimus petenti & reuerà indigenti, peccemus in Deum, & charitatem proximo debitam uiolemus.

Etſi autem ex ijs quę de mutuatione dicta ſunt, utcũcꝫ intelligi poteſt, quid de uſuris

uſuris ſit iudicandum : tamen clarioris inſtructionis gratia, nonnulla huc DE VSVRIS adijcere opræpreciũ uidetur. Vt autem iuſtus ſit huius tractationis ordo, hæc ordine perſequemur.

Primum, indicabimus quæ ſint uſuræ prohibitiones, & quæ prohibitionum cauſæ.

Deinde, uſurariorum pœnas notabimus, ut pœnarum cogitatio auaritiam uſurariorum nonnihil coherceat.

Tum inueſtigabimus, an ſit ullus contractus, uſuræ ex parte ſimilis, non interdictus lege Dei. Et ſi ſit talis aliquis, quatenus pius bona conſcientia & ſine offenſione Dei, illum exercere poſsit.

Adhæc, admonitiones quaſdam colligemus, ad quas tanquam ad conſultationes quaſdam & conſilij capiundi normas, utile fuerit in omni contractuum genere & negotiorum reſpicere.

Poſtremò, monebimus quomodò œconomi myſteriorum Dei, hoc eſt, præcones Euangelij, in re uſuraria ſe gerant:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

gerant: ut nec communicent alienis peccatis, nec aliquid quod in deſtructionem uergit attentent.

DE PRIMO.

Vſuræ prohibitiones ſunt quatuor, quas ſi piè & ſeriò inſpexerimus, luce clarius perſpiciemus, quid de hoc uniuerſo uſurario negotio iudicandum ſit. Quare illas diſtinctè & ordine recitabo.

PRIMA naturalis dicitur. Ariſtoteles enim, facile Philoſophorũ princeps, uſuram contra naturam eſſe docet, hoc motus argumento. Pecunia natura non poteſt parere. Ergo uſuram ex pecunia capere, pugnat cum natura. Atq; hac de cauſa uſura Græcis dici putatur τόκος, à pariendo, quaſi quidam pecuniæ partus, ut uel ipſa appellatione ſit infamis. Ariſtophanes uſurã beluam uocat, quæ temporis progreſſu argentum ſemper numeroſiore fœtura progeneret.

Plato etiam uſuram de ſua ejcit re‑ pub:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

pub: Ita enim ait in quinto de legibus: liceat, ſi qs in fœnus acceperit, nec τόκον nec κεφάλαιον, id eſt, nec uſuram, nec ſortē reddere. Hæc Platonis prohibitio nititur naturali principio, uidelicet, quod quicquid legi naturæ de mutua charitate aduerſetur & cauſa exiſtat ruinæ familiarum & politiarum, quas conſeruare natura iubet, ſit in ciuitate minimè ferendum.

Plutarchus ex hoc principio uſuram contra naturam eſſe concludit: Ex nihilo nihil fit. Cicero uſuram homicidio confert. Proinde, ut hoc, ita & illam cum natura pugnare manifeſtum eſt.

Adhæc, inæqualitas in contrahendo naturæ aduerſatur. Nam eius opus eſt naturæ deſtructio. Lucrum igitur quod pro debito mutuationis officio ſoluitur, contra naturam erit. Nam manifeſtè inæqualitatem parit.

Poſtremò cum ſocietas ciuilis maximè ſit ſecundū naturam, erit profectò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uſura naturæ inimica, ut quæ humanam ſocietatem labefactat.

SECVNDA prohibitio diuina eſt. Moſes enim, Prophetæ & Pſalmi, uſuram prohibent & damnant. Prohibitionis cauſa in pleriſq; locis diſertè additur, uidelicet, ne uſuris opprimatur proximus.

Exodi 22. Si pecuniam mutuò dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quaſi exactor, nec uſuris opprimes.

Leuit: 25. Pecuniam tuam non dabis ei ad uſuram, & frugum ſuperabundantiam non exiges. Præcepti cauſa præcedit, ut uiuere poſsit frater tuus apud te, uidelicet, non oppreſſus uſuris.

Deut: 23. Non fœneraberis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, ſed alieno: fratri autem tuo abſq; uſura, id quo indiget commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus, in omni opere tuo. Loquitur & hîc Moſes de uſura oppri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

mente proximum. Nam ex textu Hebraico ita poteſt reddi. Alienum mordebis uſura, fratrem autem tuum non mordebis.

Ezechi: 18. Is qui ad uſuram non dederit, & amplius non acceperit, hic iuſtus eſt & uita uiuet. Hinc ex contrario ſenſu ſequitur, eum iniuſtum eſſe & moriturum, qui ad uſuram dederit & amplius acceperit.

Pſalmo 15. dicitur habitaturus in tabernaculo Domini, qui pecuniam ſuã non dederit ad uſuram.

Quòd etiã hic Pſalmus loquatur de uſura mordente & opprimente proximum, manifeſtum eſt. Nam Pſalmus utitur uocabulo NESEC, quod à morſu nomen habet. Deinde non eſt dubium, quin hîc prohibeatur uſura, quæ ante in Moſe fuit interdicta, nempe mordens & opprimens proximum. Prophetæ enim nullam nouam doctrinam adferunt, ſed tantum Moſis ſunt interpretes.

TERTIA prohibitio eſt Politica.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Apud antiquiſsimos enim Romanos, nullus erat modus, nulla permiſsio, ſed publica execratio & punitio uſuræ. Sed procedente tempore, dum ſimul cum imperio & diuitijs cupiditas & luxus augerentur, cœperunt paulatim uſuræ, & ſubinde auctiores factę ſunt, donec in ſeditionem & diſcordiam res uſuraria uenerit. Quã ob cauſam rerũpublicarũ moderatores, quia uſuras nõ poterãt penitus abolere, legibus repreſſerunt quantum potuerunt.

Ciuitas Athenienſis demãdauit Soloni, ut uſuras quibus Athenienſes fere oppreſsi erant, moderaretur. Nã cum ſeditio propter fœneratorum crudelitatẽ orta eſſet, qui cogebant debitorum filios & filias ſibi in ſeruitutẽ adduci, aut uendi, ut uſuræ numerarentur: Solon petentibus ciuibus primã tulit legẽ, ne deinceps liceret ullum liberũ corpus propter debita aut uſuras in ſeruitutem trahi. Et hunc modum uſurarum inſtituit Solon, ne plus peteretur quàm centeſima, id eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tanta quæ centeſimo menſe æquat ſortē, hoc eſt, de centum aureis ſingulis menſibus aureus unus.

Verùm Imperatores uetuerunt recipi centeſimas uſuras, niſi in traiectitijs, in alijs autē licitis negociationibus beſſem centeſimæ permiſerunt, hoc eſt, de centū aureis in ſingulos annos, aureos octo. Illuſtribus autem quolibet contractu, nō ſupra trientem centeſimæ, hoc eſt, in ſingulos annos ex aureis centum, aureos quatuor, ſed uulgò ſemiſsis centeſimæ eſt permiſſa, hoc eſt, in annos ſingulos ex centum aureis aurei ſex.

Hæc moderatio imperatorum imprimis laudanda eſt, quę & uſurariorum iniuſtam exactionem repreſsit, & cauit ne immodicis uſuris exhaurirentur priuatorum facultates.

QVARTA prohibitio Eccleſiaſtica eſt. Voco autem Eccleſiaſticam prohibitionē non Papæ, quē nec caput, nec caudam Eccleſiæ agnoſcimus, ſed ſanctarum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Synodorum decreta, quibus uſuræ grauiter ſunt prohibitæ. Præterea etiam ſanctorũ Patrũ pronunciata contra uſurã.

In Decretis 47. fit mentio canonũ Apoſtolicorũ, in quibus uſura damnatur.

Synodus Nicena, in qua fuerunt Patres 318. etiam damnauit uſuras.

Et Gratianus, contra Clericorum uſuram, hæc ex Decretis concilij Niceni aſſcripſit. Quoniam multi Clerici auaritiæ cauſa, turpia lucra ſectantes, obliti ſunt diuini præcepti quo dictum eſt: Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram, ſtatuit hoc ſanctum concilium, ut ſi quis inuentus fuerit poſt hanc definitionem uſuras accipere, uel ex quolibet tali negocio turpia lucra ſectari &c. deijciatur à Clero, & alienus habeatur ab Eccleſiaſtico gradu.

Hieronymus dicit: Vſuras quærere, uel fraudare, uel rapere, nihil intereſſe. Commoda fratri tuo & accipe quod dediſti & nihil ſuperfluum quæras, quia ſuperabundantia in uſura computatur.

Augu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Auguſtinus : Quid dicam de uſuris, quas etiam ipſę leges & iudices reddi iubent? an crudelior eſt qui ſubtrahit aliquid, uel eripit diuiti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? hæc utiq; atq; huiusmodi malè utiq; poſsidentur. Et uellem ut reſtituerentur. Sed non eſt quo iudice repetentur. Iam uerò prudenter intueamur, quid ſcriptum eſt: Fideli homini totus mundus diuitiæ ſunt, infideli autē nec obulus. Nonne omnes qui ſibi uidētur gaudere conquiſitis, eisq; uti neſciũt, alienum poſsidere conuincimus? Hoc enim certè alienum non eſt, quod iure poſsidetur. Hoc autem iure poſsidetur, quod iuſtè. Et hoc iuſtè, quod bene. Omne igitur quod male poſsidetur, alienum eſt. Hæc Auguſt:

Ambroſius: Cur in fraudem conuertis naturæ induſtriam? cur affectas inopiam? cur optari facis pauperibus ſterilitatem, fles publicam fertilitatem. Exploras quando ſterilior prouentus. Hanc uocas induſtriam, quę eſt calliditatis uerſutia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſutia, & quod tu remedium uocas, eſt commentum nequitiæ. Latrocinium autē fœnus appellem, (captantur tanquam Latrocinij tempora, quibus in uiſcera hominum durus inſidiator obrepas.) cui conditæ frugis multiplicatur uſura: quid imprecaris mala omnibus? lucrum tuum damnum publicum eſt.

Idem alibi: Sine ferro dimicat, qui uſuras exigit: ſine gladio ſe de hoſte ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor.

Chryſoſtomus: Mutuò da, ampliores cape uſuras, mutuò da accepturus ſcilicet, ubi nulla inuidia, nulla accuſatio, inſidiatio, neq; terror. Mutua nulla indigenti, ſed Chriſto & propter te neceſsitatem habenti, eſurienti, & omnes nutrienti. Hæ enim uſuræ regnum, illę gehennam præparant: hæ ſunt pietatis & miſericordiæ, illæ crudelitatis & auaritiæ.

Idem alibi: Nihil uſuris turpius, nihil crudelius. Alienas hic negotiatur miſerias & lucrum ſuum alterius aduerſitatem facit. Talis eſt, quaſi manum

num

num ſuſcipiens & in naufragium impellens.

Idem alibi: Similis eſt pecunia uſurarij morſui Aſpidis. Percuſſus enim ab aſpide quaſi delectatus, uadit in ſomnum & per ſuauitatem ſoporis moritur, quia tum uenenum latenter per omnia membra decurrit. Sic qui ſub uſura accipit, ſub tempore quaſi beneficium ſentit, ſed uſura per omnes ſuas facultates decurrit, & totum conuertit in debitum.

Lactantius: Pecuniam ſi quam crediderit, non accipiat uſuram ut & beneficium incolume ſit, quod ſuccurrit neceſſitate & abſtineat ſe prorſus alieno. In hoc enim genere officij, debet ſuo eſſe contentus, quem oporteat aliàs ne proprio quidem parcere, ut bonum faciat. Plus autem accipere, quàm dederit, iniuſtum eſt. Quod qui facit inſidiatur quodammodò, ut ex alterius neceſsitate prædetur.

Bernhardus: Quid eſt uſura? uenenũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

patrimonij. Quid eſt uſura legalis? latro prædicens quod intendit. (ſ: rapere)

Lutherus grauiſſimè in uſurarios inuehitur, cuius ſcripta, quia in manibus ſunt plerorunque, nolo huc quicquam ex illis aſſcribere.

Hactenus de prohibitionibus uſurę cauſis prohibitionum diximus, ex quibus omnibus hæc ſententia concluditur: Quòd uſuræ ideò prohibeantur, ne illis lædatur proximus, ne uioletur inter homines charitas, ne ſocietas humana turbetur, ne exhauriantur priuatorũ facultates, in ruinam familiarũ & rerumpublicarum. Quoties igitur legimus uſuras prohibitas eſſe, hos fines interdicti aſpiciamus, ne temerè, aut nimis acerbè prætextu prohibitæ uſuræ, iudicemus de contractibus quos approbant leges.

DE SECVNDO.

Pœnam uſurariorum triplicem eſſe inuenio: nempe politicam, ſpiritualem & Eccleſiaſticam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

POLITICA POENA iuxta uetera Romana iura, teſte Catone fuit, ut fœneratores punirentur quadruplo, fures tantũ duplo. Hac ſane ſententia in uſurarios, ſatis declarârunt ueteres, ſe fœneratores peiores iudicare & nocentiores, quàm uulgares fures. Atq; ob hanc cauſam à dignitatibus & muneribus publicis, tãquam indigni arcebantur.

Sed tanta hodie eſt, proh dolor, morum Chriſtianorum corruptio, ut qui apud prophanas gentes infames & furibus deteriores habiti ſunt, nunc ſummis honoribus, idq; apud Chriſtianos, digni iudicentur. Memini puer, quando duo tantum in hoc regno erãt fœneratores uulgò noti: quorum unus plebeius in Cherſoneſo Cimbrica habitauit. Hic tametſi ex uſuris ditiſsimus erat, tamen ad eam inopiam poſt eius fata, redacti ſunt liberi quos reliquit, quòd filiam quandã eius, in hac urbe uiderimus non ſolum lacera & ſordida ueſte, eaq; uix tegente eas corporis partes, quas natura iubet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tegi: Verumetiam obeuntem, in multorum conſpectu, ſordidiſsimum miniſterium, quo tamen ſe à mendicitate uindicare non potuit. Alter fuit ex familia meliori, cui non exiguę ex hæreditate facultates ceſſerant. Hic ad uſuras, inſtigante auri ſacra fame, animum applicat, ac paulatim ita cumulat uſurarium lucrum, ut ditiſsimus pecuniarum reddatur. Sed quid hîc fit? iniuſtè cumulatæ opes partim ceſſerunt fiſco Regio, neſcio quas ob cauſas: partim adhuc ſeruiunt gulæ & luxui. Vnde facile eſt diuinare, qualis futurus ſit exitus, niſi maturè, qui de illis adhuc opibus gaudent, reſipiſcant.

Sed, inquies, quid hæc ad politicam pœnam? maximè, per omnem modum. Eſt enim hic ordo iuſtitię Dei, quãdo magiſtratus politicus officio ſibi commiſſo neglig&etilde;tius fungitur, ſolet Deus, ut ſummus monarcha, manum adhibere & punire etiam ciuilia ſcelera corporalibus pœnis, ut homines cogitent nõ propterea ſe euaſuros debita ſupplicia, quia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uel magiſtratum politicum latent eorum facta, uel magiſtratus ipſe ſiue metu, ſiue ignauia, ſiue ignorantia, ſiue molli quadam indulgentia non facit officium, nec omnia flagitia ad ſerium examen reuocat.

Non itaq; ex eo homines ſibi polliceantur impunitatem, quòd uideantur facile manus magiſtratus politici effugere poſſe, neq; ex eo, quòd pœnæ non ſtatim comitentur facta, ipſo Deo non ſtatim puniente, ſed differente pœnam ſuo ſapienti conſilio. Neq; enim ideo aufertur pœna, quia differtur, quoniam tarditate uindictæ grauitatem ſupplicij Dominus compenſare ſolet. Mitigat haud rarò Dominus pœnam, propter pœnitentiam, ita tamen, ut haud obſcura ſui iudicij teſtimonia relinquat.

Quapropter admonitos uolo omnes uſurarios ut maturè reſipiſcant, ac potius pœnitentem Zacheum imitentur, cuius pœnitentiā Euangeliū nobis commēdat, quàm Iudam, qui ſuo furto tandē ad

laqueum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

laqueum adductus eſt. Etſi minus iudicium Dei timeant ipſi, miſereantur ſaltem ſuorum liberorum, ne uenenum uſuræ, quod contrahunt parentes, ipſis liberis ſit mortiferum. Sciant uerißimum dictum eſſe.

Ex male quæſitis non gaudet tertius hæres.

SPIRITVALIS POENA uſurariorũ tametſi eſt grauißima, non pauci tamen eam ut ridiculam contemnunt. Qui enim exercet uſuram, is abſq; omni dubio extra familiam Dei eſt, extra corpus Chriſti eſt. Quomodo enim membrum Chriſti eſſe poteſt is, qui Chriſtum in ſuis membris uſura trucidat? quomodo domeſticus Dei cenſebitur, qui militat Satanæ? qui uerbum Dei, pro ludibrio habet?

Iam qui non ſunt de corpore Chriſti, nihil habent commune cum ſanctorum theſauro, qui omnibus huius mundi diuitijs longè eſt precioſior. Quis theſaurus maior eſſe poterit, quàm poßidere Chriſtum? quæ diuitiæ præſtantiores, quàm

quàm regni Dei hæreditas? Hos theſau-
ros, has diuitias habet Lazarus ulcero-
ſus, pauper, ſed timẽs Deũ, quibus ęter-
num carebit Diues Epulo, & cum illo,
quotquot abiecto timore Dei iniuſtis
lucris dant operam.

Quid quæſo eſt, ſi uel Crœſi diuitias
tua uſura lucrari poſſes, ac interim ia-
cturam animæ tuæ faceres? O peruer-
ſum iudicium. Temporis huius breui fi-
niendi curam habes maximam, ſed nul-
la de futuro, cuius nullus terminus erit,
cogitatio animum ſubit.

Ego itaq; ſi quid mea ualeat admo-
nitio, hortor omnes qui Deum eſſe uerè
ſtatuunt, qui Deũ iuſtum iudicem agno-
ſcunt, & qui uitam aliquam fore reli-
quam poſt hos cineres credunt, ut ma-
turè reſipiſcant, ut cùm Dominus citius
opinione aduenerit, deprehendat ipſos
nuptiali ueſtitos tunica, & non infernali,
quam ſuis ſibi comparârunt uſuris.

Ecclesiastica in uſurarios pœ-
na, olim huiuſmodi fuit. Primum reij-
cie-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ciebantur à ſolenni oblationis ceremonia. Deindè arcebantur à ſacra Synaxi, hoc eſt, à communione corporis & ſanguinis Domini. Ad hæc à ſepultura Chriſtianorum excludebantur. Hęc pœna in uſurarios grauiſsima quidem fuit, iuſtiſsima tamen.

Nam primùm, quantum ad oblationis ceremoniam attinet, ſeu eleemoſinam in uſum miniſtrorum Euangelij & in pauperum refocillationem attinet, ſciendum eſt quod eleemoſyna ex uſuris erogata, Deo ſit abominabilis. Nulla n: ſacrificia (Eſt enim beneficentia erga pauperes rectè facta, ſacrificij quoddam genus) placere Deo poſſunt, niſi quæ iuſtè parta à puro animo & recta uoluntate pręlucente fide, proficiſcantur. Nam hoc ueriſsimum eſt: quòd nullius hominis opus placere Deo prius poſsit, quàm animus placeat. Hic autem placet minimè, niſi antea fidei Spiritu, ſe coram Deo proſtrauerit.

Vtrunq; confirmatur hoc Eſaię dicto, cap:

cap: 66. ad hunc (ait Dominus) reſpi-cio qui humilis eſt & contritus Spiritu, tremitq; ad ſermonem meum. Qui ma-ctat bouem (ſcilicet, ſine humilitate ſpi-ritus) ac ſi hominem occidat. Qui ſacrifi-cat pecudem, ac ſi canem iugulet. His uerbis ut uno uerbo dicam Propheta ſi-gnificat omnia impuris impura eſſe, & ni-hil Deo placere, niſi quod à uero timore Dei profectum, iuſtè & ex iuſtis fiat.

Sed uideo quid contrà obijciatur: Vſurarij, inquiunt, unam nobiſcum pro-fitentur fidem Chriſtianam: cur ergo non licebit illis in rebus externis duntaxat, cum pijs communicare? Fateor quidem uſurarios nobiſcū fidem profiteri Chriſti-anā, uerùm id ſolummodò uerbis faciūt, atq; interī factis ſuis turpiſsimè negant. Vnde fit, ut & abominabilis ſit eorū pro-feſsio corā Deo, & ipſi, quæ eſt ipſorum cōtumacia, ad omne opus bonū reprobi.

Deinde quod à ſacra Domini cœna arcebantur uſurarij, iuſtiſsima ratio fuit. Quid enī ſuibus cū corpore & ſanguine

Chriſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Chriſti commune eſt. Quid illis cum cibo filiorum, qui mancipia ſunt Satanæ? Nolite, inquit Dominus, ſanctum dare canibus, nolite margaritas proiјcere ante porcos. Quid, quæſo, illis cum menſa Domini conueniet, qui pabulo Diaboli, hoc eſt, uſuris ſaginati luxuriant? Quapropter miniſtri Euangelij quicunq; ſcientes & conſcij, uſurarijs ſanctiſsimum corpus & ſanguinem Domini porrigũt: non ſolum impiè alienis peccatis communicant, quarum & pœnas aliquando luent: Verumetiam quantum in ſe eſt, corpus & ſanguinem Domini in turpiſſimã & fœdiſsimam Satanæ cloacam ſacrilegè proijciunt, cuius flagitij pœnas nequaquam euadent.

Sed, inquies, multi æquè mali ac uſurarij accedunt ad cœnam Domini. Credo hoc quidem, nam & Iudas etiam, frater uſurariorum acceſsit ad menſam Domini, ſed quid illi profuit? An non unà cum pane ſpiritum Satanæ hauſit, idq; non porrigentis, ſed ſua propria recipientis

entis culpa. Dominus quidem ſalutem porrexit, uerùm ille auaritiæ ueneno infectus, turpiter quod obtulit Dominus reſpuit, & totus quod Satan præbuit, exhauſit.

Quantum autem ad ſepulturæ pœnam pertinet, non caret ratione iuſtiſsima maiorum noſtrorum cenſura. Hoc autem optimè intelligit is, qui cauſam cur Sanctorũ funera honoramus pompa funebri & honeſta ſepultura perſpexerit.

Sed quænam eſt illa cauſa? Spes reſurrectionis glorioſæ. Digniſsimũ enim eſt, ut ea corpora honeſta ſepultura proſequamur. quæ ſperamus olim glorioſo corpori Chriſti fore conſormia. Nam dum uidemus corpora ſanctorum pulueribus mandari, ſurſum leuamus mentẽ ad eum, qui olim, præcedente uoce archangeli, dicturus eſt: Surgite mortui. Et mortuos excitatos immortalitatis gloria eſt donaturus.

Iam autem cum impij, inter quos

O ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſunt uſurarij ueluti anteſignani & ſtipendiarij Satanæ, primum locum occupantes reſurgẽt, teſte Daniele ad ignominiã & confuſionem ſempiternam, quis pius iudicabit eos dignos Chriſtianæ ſepulturæ honoribus? Pſalmus, 15. eum inter pios numerat, qui reprobum in oculis ſuis contemtum habet, & timentes Dominum glorificat: quomodò igitur quẽ abominatur, glorioſa & honorifica ſepultura ornabit & proſequetur? Ieremias Tyrannum ſepultura aſini, idq; iuſto Dei iudicio, ſepeliendum prædicit: quid ſtatuendum ex eodem Dei iudicio de uſurarijs, qui quibuſuis Tyrannis crudeliores ſunt.

Non moror, ſi Cyclops aliquis uatidicum ſpiritum ſibi mentiatur, dicatq; fieri poſſe, ut multi qui hoſtes ſunt uſurariorum, ſepultura aſini ſepeliantur ipſi, ac intereà uſurarij magna cum pompa ſonantibus campanis & prælucentibus tædis, ad ſepulturam deducantur.

His nihil aliud reſponſum uolo, quàm quód

quòd quemadmodum mors Sanctorum ſit in conſpectu Domini precioſa : ita & illorum ſepultura coram Deo ſit honorifica. Quare quòd nos teſtati ſumus de honeſta Sanctorũ ſepultura, ad diſciplinã Eccleſiaſticam & non ad iudiciũ Dei, cuius uię ſunt imperſcrutabiles pertinet.

Quid hic futurum mihi eſt? quos nõ habebo huius iuſtiſsimæ cenſuræ Eccleſiaſticæ oppugnatores? non deerunt profectò qui ſuis pigmentis & amuletis, uſuræ malum mitigare uolent. Multi clamabunt, Serpente, qui primos noſtros parentes decepit, præceptore : legem Moſis ante multos annos per Chriſti aduẽtum antiquatam, abrogatam & abolitam eſſe, & nihil pertinere ad Chriſtianum populum, qui ſua libertate gaudet, & non ſinit ſe interdicto Moſaico conſtringi.

Oratio quidem hæc plauſibilis eſt, ſed conſcientiæ teſtimonio arguitur. Nã qui hoc colore ſuam pingunt auaritiam, à domeſtica Eua, miſerè per ſerpentem ſeducta, decepti, in propriam perni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ciem ruunt, ac ſe ſua fallunt Sophiſtica. Non enim rectè perpendunt iſti Moſaicum interdictum, nec ad legem charitatis, ut deceret, reuocant uſuræ interdictum, quod ſi facerent non obſcurè uiderent, ſtabilita uſura euerti charitatis normam, quam Deus æternam eſſe uult.

Cum igitur charitas, nec in hac uita, neq; in futura abolebitur, quantum quidem ad præceptum & uoluntatem Dei attinet & debitam perpetuò obedientiã, quis non uidet uſurã quæ charitati ex diametro aduerſatur, damnatam eſſe? Verum de hac re ſatis. Nam antea copioſe à nobis oſtenſum eſt, cùm de cauſis prohibitæ uſuræ ageremus, interdictum uſuræ ex lege charitatis manare. Quapropter absq; omni dubio, nudi coram iudice Deo deprehendentur, qui iſtud perforatum folium, ſuæ tegendæ turpitudini adhibent.

Excipient fortè adhuc & dicent. Volenti non fit iniuria. Qui mutuò ab uſurario pecuniam ſupplex petit, paciſcitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uſuram, nõ quidem coactus, ſed uolens, non igitur uſurarius qui ſupplicem hominem iuuat, contra charitatem facere dicendus eſt.

Principium ex quo hæc ratio petitur, ambiguum eſt, ut quod in duas partes claudicet, quarum una uera, altera falſa eſt. Nam non omnis uoluntas eſt ſpontanea & αὐτόματος, quod facile in exemplis cernere licet. Viator latroni, uolens quidem theſaurum tradit, non facturus niſi gladium latronis timeret. Nauta imminente naufragio iacturam mercium facit, idq; uolens, ſed unde quęſo illa uoluntas? non ſanè ex ſpontanea electione, ſed ex naufragij imminentis metu proficiſcitur. Nam ideò nauta merces uolens abijcit, ne ipſe cum mercibus ſuis unà pereat. Duobus igitur malis propoſitis, id quod minus malum uidetur, uolens eligit. Ad eundem modum uoluntas accipientis mutuò ab uſurario, ad ſtipulationem uſuræ ſe habet, quam uolens quidem promittit, non facturus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

niſi inopia cogeretur, ad maius malum uitandum.

Porrò quod quidam obijciunt, familias & reſpublicas ſtare non poſſe ſine uſuris. Hoc quidem uerum eſſe, in hac mundi corruptione & uirtutis maſculæ, quæ in maioribus noſtris fuit, exilio, fateor. Sed unde, quęſo, illud commodum, quo ſeruari familias & reſpublicas clamitas? num ex uſura? nequaquã. nihil enim boni per ſe ex uſura eſſe poteſt, ſed potius malorum pelagus. Verùm ſi quid fortuitò boni ex uſuris prouenire uidetur, id nequaquam uſuris, ſed mutuationi tribuendũ eſt, quæ mutuatio ſi fieret ſine uſuris, magis familijs & rebuſp: profutura eſſet.

Sed ſurdis, inquies, canis, qui uſurarios, idololatras (colunt enim uſurarij loco Dei Ariſtophanicum Plutum) in uiam reuocare conaris. Sit ſane ita, ſiquidem illi tanquàm Aſpides, ad uerbum Domini obſurdeſcunt. Nihil enim tanta cũ animi indignatione audiunt, atq; ſuas dam-

nari

nari uſuras. Dulcius illis eſt peſsimũ illud lucellum, quod captant, quàm ut illo carere, uel quouis periculo propoſito uelint. Atq; adeo hinc eſt quod non pauci, qui ſatis ſplendidè pro ſui ſtatus ratione, ex rebus fundi proprij uiuere poſſent, uendant ſuam hæreditatem, ut pecuniaria aliqua ſumma corraſa, & ad uſuram expoſita, ocioſis liceat ſuis indormire uſuris, ac uarias excogitare technas, quibus ſuos debitores nõ ſine uſurarũ uſuris retineãt, donec prorſus eos exhauſerint, non ſine maximo œconomiarum & politiarum incommodo.

Etſi autem hi forte noſtrã ſententiã nõ ſunt approbaturi, tamẽ noſtri officij eſt, eos admonere, ſaltẽ ut cogitẽt diẽ prẹter expectationẽ adfuturum, quo iuſto iudici rationẽ reddituri ſunt, qui ut nulla acceptione perſonarũ corrũpitur, ita nulla ſophiſtica decipitur. Atq; tũ demũ ſentiẽt uſurarij & ſalutaria nos monuiſſe, & Heſiodũ Ethnicum illum ſacerdotẽ, uerũ dixiſſe, qui in hunc modum uates minimè uanus canit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσα ἄτῃσι.

Hoc eſt, noli ſectari malum lucrum, non enim differunt à damnis mala lucra. Vnde hoc habuit Heſiodus? num ex uerbo Dei, quod uſurarij contemnunt? nullo modo. Miſer enim ille, nec Prophetica nec Apoſtolica ſcripta uidit unquã. Vnde ergo? experientia & natura magiſtris, hoc ueriſsimum ædidit oraculum, cum uoce Prophetica & Apoſtolica apprimè congruens.

Cum Heſiodo concinit antiquiſsimus ille Thebanorum Poeta, quem propter ſingularem ſapientiam Alexander Magnus amplexus eſſe dicitur: ita enim ait.

ἔντι γὰρ θνατῶν φρένες ὠκύτεραι
κέρδος αἰνῆσαι πρὸ δίκης δόλιον,
τραχεῖαν ἑρπόντων πρὸς ἐπίβδαν δ' ὅμως.

Hoc eſt, mentes humanæ proniores ſunt ad laudandum fraudulentum lucrũ, quàm ad ſectandam iuſtitiam: tametſi repunt ad aſperum illum Diem, quo pœ-

nas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

nas ſuæ luent iniuſtitiæ. Vocat autem Pyndarus ἐπίβδαν, diem pœnis præſtitutam, quæ delicias & uoluptates, quas impij ex ſuis iniuſtis lucris percipiunt, ſequetur. Vt enim ἐπίβδα propriè eſt poſtridiana dies feriarum (in quibus ſe pleriꝗ liberius in omne uoluptatum ge- & delitiarum præcipitant) qua homines in memoriam reuocare ſolent, quę licentius per ebrietatem peccauerunt: Ita dies mortis & iudicij extremi, erit uſurarijs ἐπίβδα, in qua ſerò tandem ſuorum peccatorum pœnitentiam agant, ſed fruſtrà, nullo enim modo pœnitentiam ueram agere putandus eſt, qui inuitus à peccato abſtinet.

Hæc paulò copioſius de pœnis uſurariorum aſſcribere placuit, ut fœneratores iræ Dei & pœnæ ſuis ceruicibus imminentis admonerem: quam nullo modo effugient, niſi maturè reſipiſcant, & in teſtimonium reſipiſcentiæ, quod iniuſtè acceperunt, iuſtè reddant, modò poterunt. Verùm ſi non potuerint, faciant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſaltem quod poſsint, deprecentur culpã apud Deum, deprecentur iniuriam apud eos quos ſua læſerunt uſura, ac reconcilientur Eccleſiæ publica ſatisfactione, ne portio ipſorum cum Iuda fiat.

Cæterum ſi qui hæc noſtra conſilia & admonitiones contemſerint & deriſerint, id quod futurum eſſe non dubito, nihil mea refert. Salutem miſerorum hominum quæro, ueritatem prædico, cui qui non paruerit, inueniet ſuo tempore iuſtum iudicem, qui & ſuum & ſuorum contemtum iuſtiſsimè puniet.

DE TERTIO.

Poſtquam iam dictum eſt de uſurarũ prohibitionibus, earumq; cauſis, & de pœnis eorum, qui prohibitam uſuram, ſpreto cùm diuino tum humano iure, exercent: locus poſtulat, ut uideamus num ſit aliquis contractus uſuræ ex parte ſimilis, non tamen cum charitate proximi pugnans. Et ſi ſit, quatenus pius eodem, bona conſcientia & ſine offenſione Dei uti poſsit. Hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Hoc omnium primum certiſsimo certius tenendum eſt, quod uſura damnata uerbo Dei, ideò ſit illicita, prohibeatur, damnetur, quia pugnat cum fundamento ex lege charitatis manante: quod tibi non uis, alteri ne feceris. Quod autem hoc fundamentum noſtrum ſit immotũ, ſuprà declarauimus, ubi fundamenta contractuum iecimus. Ibi enim ſcopum officiorum omnium in hac humana ſocietate, charitatem eſſe demonſtrauimus.

Ex iſto fundamento immota conſequentia concluditur, nullum contractũ damnari, qui charitati proximi non aduerſatur. Quapropter ſi talis aliquis mõſtrari poterit, licitus absq; dubio cenſebitur, etiamſi magna ex parte uſuræ ſimilis apparebit. Nequaquam enim iuſtum eſt, ut omnes contractus utiles in republica, prætextu uſuræ propter ſimilitudinem damnemus.

Etſi autem multi huiusmodi contractus à Iuriſconſultis ſapienter commendantur, nos tamen de illis dicemus, de qui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quibus maximè controuertitur, potiſsimum in hoc regno. Verũ ut de his contractibus ſine errore iudicemus, & id inueniamus, quod bona conſcientia, ſine offenſione Dei, ſequi liceat: neceſſe erit de uarijs hominum ordinibus dicere, ut intelligatur quibus ex obligatione debeamus mutuum, & quibus non. Illic enim propriè cõmittitur uſura, hîc leges magiſtratuum ſtatuere poſſunt, quæ ſapienter ſuæ reipub: ſalutaria eſſe nouerunt.

Nam hæc regula utilis in humana ſocietate tenenda eſt. Contractus legibus & autoritate magiſtratus, hoc eſt, boni & ſapientis iudicis ſeu Iuriſconſulti approbatos, conceſſos eſſe Chriſtiano homini. Licet enim Chriſtiano uti politicis ordinationibus, & hæ ordinationes ualent non ſolum propter rationem, ſed etiam propter autoritatem magiſtratus. Sic ergo Chriſtianus conſcientiam ſuam erudiat, ut intelligat hæc conceſſa eſſe, quia Deus approbat leges & magiſtratus, & uelit nos uti politicis ordinationibus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

nibus, & in contractibus ſit cõtentus eo medio, ea æqualitate, quam conſtituunt leges & magiſtratus, modò aperte à decalogo & iure naturæ non diſcedatur.

Hæc regula primum monet, ut reuerenter iudicemus de legibus & ordinationibus boni magiſtratus. Deinde, ut non temerè, aut nimis acerbè de contractibus, quos approbant leges iudicemus. Iam ordines hominum, ſicuti propoſuimus uideamus.

In primo ordine, ſint pauperes & mẽdici: ut qui impediti ſenio, aut morbo grauati, aut alioqui aliqua ſingulari calamitate affecti, ſine aliorum eleemoſyna uiuere non poſsint, nedum lucrum facere. His ex obligatione debemus charitatis officia & eleemoſynam. Quare his dandum eſt, abſq; omni compenſationis aut officij expectatione, propter mandatum Dei & charitatem, quam natura nobis inuicem debemus.

Atq; hoc debitum adeò neceſſarium eſt, ut qui hoc ſoluere recuſauerit, mãda-

tum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tum Dei contumaciter uiolet, Chriſti imperium impiè detrectet, membra Chriſti crudeliter opprimat, legem charitatis impiè repudiet, ſibiq; ipſi certam accerſat perniciem. Hinc itaq; facile conſtare poteſt, quàm ſit neceſſarium officium eleemoſynam dare, & uerè egentes ſuis facultatibus ſubleuare.

Quoniam autem multas uideo eſſe cauſas, quibus pleriq; impediantur, quò minus in hoc neceſſario & debito officio occupentur, ut ſunt in multis auaritiæ ſtudiũ, ignorantia prouidentiæ Dei, diffidentia Ethnica, luxus, abuſus rerum ad uarias ineptias, multi inutiles ſumtus, & crudelis, proh dolor, in pleriſq; ἀστοργίᾳ, qua fit ut miſerorum inopia minus afficiantur, uolo locum DE ELEEMOSYNA hìc copioſius tractare, idq; hoc conſilio, ut & neceſsitas debiti, quo uere indigentibus obligamur intelligatur, & nos admoniti alacriores faciamus officium, & liberariores erga pauperes reddamur.

Pri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Primum itaq; oſtendam unde ſit incoanda eleemoſyna, & quæ ſunt eius genera.

Deinde cauſas recitabo, quibus pios ad dandam eleemoſynam excitari oporteat.

Tum affectum dantis eleemoſynam ſignabo, & ſimul modum eleemoſynarum præſcribam.

Poſtremò de finibus piè præſtitæ eleemoſynæ, & de fructu qui ad eos redit, qui eleemoſynam hilari animo iuxta mãdatum Chriſti largiuntur, agam.

Quicunq; eleemoſynam dare decreuit, hoc ordine eleemoſynam ſuam faciat. Omnium primum ſibi ipſi ſit miſericors, hoc eſt, ſibi ipſi primam exhibeat eleemoſynam: quod tum demum fit, quando homo ſe à ſuis malis uijs auertens, ad Dominum per ueram pœnitentiam ſe conuertit. Nulla enim miſericordia (hoc enim ſonat uox eleemoſynæ) ab eo præſtari poteſt, qui adhuc ſub Dei miſericordia non eſt.

Qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Quarè Syracides rectè monet, cùm inquit cap:30. Miſerere animæ tuæ placens Deo, & cor tuũ conſolare ac mœrorem abs te longè depelle. Cùm dicit, miſerere animæ tuæ placens Deo, ſignificat qua in re miſericordia illa ſita ſit, quam nobis ipſi exhibere debeamus, nempe in conuerſione ad Deum & in fide, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo. Hoc modo Abraham ſuam incepit eleemoſynam: cuius exemplo & reliqui pij omnes, à ſe ipſis incoauerunt eleemoſynas.

Huc pertinet illud Auguſtini. *Si uis* facere eleemoſynam, incipe à te ipſo. Quomodò enim poteſt eſſe miſericors alteri, qui ſibi crudelis eſt. Qui hoc modo ſuam incoauit eleemoſynam, mox ſe ad proximum conuertet, eiq; miſericordiam exhibebit.

Hinc prima eleemoſynæ diſtinctio naſcitur, ut ſit VNA quam quiſq; ſibi ipſi pręſtat, ALTERA quam quiſq; alteri. Illa natura prior, hæc poſterior.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Poſterior autem hæc, duplex rurſus ſtatui poteſt, ut una ſit ſpiritualis, altera ciuilis. SPIRITVALIS ad ſpiritum pertinet, quam is præſtat, qui errantem ab ouili Chriſti, in uiam reuocat, ac in ouile Chriſti introducit. Hac eleemoſyna nulla diuinior, nulla utilior, nulla deniq; magis neceſſaria. Nam ut anima præſtat corpori, ita eleemoſyna, qua ſaginatur anima, multis modis præferenda eſt eleemoſynæ, qua neceſsitatibus huius caduci corporis ſuccurritur, & ut æterna bona anteponenda ſunt omnibus huius uitæ commodis, ad breue tempus duraturis: ita eleemoſyna quæ æternæ uitæ acquirendæ confert, anteferenda eſt eleemoſynæ huic caducæ uitæ ſeruienti.

Huius magnum eſt encomium apud Iacobum Apoſtolum, qui ait. Fratres ſi quis inter uos aberrauerit à ueritate & conuerterit eum quiſpiam, ſciat quòd qui auerterit peccatorem ab errore uiæ ſuæ ſeruabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Civilis eleemoſyna pertinet ad hanc præſentem uitam, uidelicet, cùm miſericordia tacti, pauperum cuiuis ſuccurrimus inopiæ. Ad utranq; miſericordiam Chriſtus nos exemplo Patris hortatur, cùm inquit: Eſtote miſericordes, ſicut pater ueſter cœleſtis miſericors eſt. Huius præcepti meminerit omnis, qui Chriſtum præceptorem agnoſcit.

Cauſæ quibus pij ad dandam eleemoſynam excitari debent, ſunt plurimæ, inter quas hæ ſunt præcipuæ.

Prima, Christianismvs ipſe, ſeu profeſsio religionis Chriſtianæ. Hæc enim requirit ut in omni opere bono abũdemus, & ut nos inuicem tanq; membra unius corporis, cuius caput eſt Chriſtus, complectamur foueamusq;. Hoc cùm ex fide Chriſti fit, in timore Dei uerum meditamur Chriſtianiſmũ, hoc eſt, uerè diuinam naturam imitamur. Nam cum Deus, quem imitari nos iubet Chriſtianiſmus, diues eſt miſericordia, nos miſericordiam ipſius imitando, diuinæ

quo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quodammodo naturæ imitatores dicimur.

Cæterum qui in hac imitatione non occupantur, ſibi Chriſtianum mentiuntur nomen. Præterea non legitimi Dei filij, ſed ſpurij potius habentur: nullum enim inter filios ſuos agnoſcit Dominus, niſi quem uiderit conari ſaltem paternas imitari uirtutes.

Huc pertinet illud dictum Domini, apud Prophetam: Si ego pater ueſter, ubi honor meus. Eſt autem præcipua honoris pars, qua filij ſuos parentes proſequi poſſunt, eorum uirtutes imitari. Hanc cauſam miſericordiæ proximo exhibendæ, proponat ſibi quisquis Chriſtianiſmi gloriam ſeriò expectat, nec ſinat ſe exemplis malis ab hoc neceſſario & debito cultu Dei abduci.

Secũda, MANDATVM DEI, cui omnes creaturas parêre oportet. Huius cauſæ meminit Syracides cap. 29. cùm inquit: Propter mandatum ſubueni pauperi, atq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

in eius egeſtate ne auertas eum. Et paulo poſt: Theſaurum tuum ſecundum mãdatũ altiſsimi colloca, & tibi magis quam aurum proderit. Theſaurus quidem noſter qui nunquam deficit, deponendus atq; aſſeruandus nobis eſt in cœlo, ſed tamen in hac uita apud pauperes collocatur, in quos beneficia collata Dominus ita accipit, quaſi in ipſum contuliſsemus.

Omnia teſtimonia ſcripturæ, quę nobis dilectionem proximi commendant, requirunt maximè beneficentiam erga egenos. Nam hæc dilectionis ueræ pręcipua pars eſt. Huc pertinet illud Domini Deut. 15: Præcipio tibi ut aperias fratri egenti manum. Hoc præceptum Dei qui contemnit quomodo Deum diligere poteſt? quomodo timere? ita enim Iohannes ait: Qui habet facultates huius mundi & non dat egenti, quomodo manet dilectio Dei in eo? Et Iob. 6. Qui tollit miſericordiam à proximo, timorem Domini abiecit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Quicunq; igitur conſtituit Deum diligere, eumq; ex animo timere, cogitet ſe Deo pręcipienti debere obedientiam. De qua re Micheas in hunc modum concionatur cap. 6. Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirit abs te, utiq; facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitè ambulare coram Deo ſuo ſemper.

Tertia, EXEMPLORVM imitatio, Chriſti Domini primùm, ac deinde mẽbrorum ipſius. Chriſtus pro nobis factus eſt pauper, ut nos ditaret. Quid ergo uiciſsim Chriſti membris debemus? præſertim cum ſibi factum teſtatur, quicquid uel minimis eius membris fecerimus. Matth. 25.

Sanctis patribus nihil fuit magis in uotis, quàm pauperes ſanctos refocillare. Abraham peregrinos obſeruat, ut ipſis inuitatis beneficentiam præſtet. Loth inuitat angelos quos peregrinos pauperes eſſe putabat. Cornelius aulicus uacaſſe perpetuæ orationi & eleemoſynis

 ſcribi-

ſcribitur, quas aſcendiſſe coram Deo te-ſtatur ſcriptura.

Quarta, DIGNITAS æſtimatioq; elee-moſynæ piè præſtitæ coram Deo. Pro-uerb. 21. Facere miſericordiã & iudicium gratius eſt Domino, quàm uictima. Chri-ſtus Mat. 9. Miſericordiam uolo & non ſacrificium. Heb. 13. Beneficentiæ uerò & communicationis ne obliuiſcamini, tali-bus enim uictimis delectatur Deus.

Tanta dignitas, tanta æſtimatio eſt eleemoſynæ piè præſtitæ coram Deo. Pręfertur uictimis: Deus dicitur ea ſin-gulariter affici & delectari. Hæc dignitas meritò eos commonere deberet, qui hu-ius mundi facultatibus abundant, ut ſtu-derent diuites eſſe, iuxta conſilium Pauli in bonis operibus.

Quinta, PROXIMVS ipſe. Quòd au-tem omnis homo omni homini ſit pro-ximus, parabola de Samaritano docet. Etſi cũ alijs maior eſt ea neceſsitas. Om-nis homo cùm pius, tũ impius, proxim' mihi eſt; idq; primùm ratione creationis.

Deinde

Deinde gratia ſimilitudinis. Tũ reſpectu communis uitæ & humanæ ſocietatis.

Etſi autem hoc triplex uinculum, quo inter ſe omnes homines deuincti ſunt, magna cauſa eſt, quare homines hominibus bene facere debeant: tamen adhuc longe maior eſt copula, qua Chriſtiani Chriſtianis colligati ſunt. Primum enim communis eſt Chriſtianorum omnium uocatio, qua ad unitatem ſpiritus in uinculo pacis uocamur. Deinde per eundem Spiritum Chriſti in filios Dei regeneramur. Vnde fit, ut & unum habeamus patrem Deum, & ipſi inter nos fratres ſimus. Adhæc, eiusdem corporis myſtici membra ſumus, cuius caput eſt Chriſtus. Poſtremo eandem ſpem futuræ gloriæ habemus, ſumus enim æternæ uitæ hæredes, in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Si hanc quintam cauſam miſericordiæ erga proximũ, ſerio cogitamus, nemo non agnoſcit, quàm neceſſario egenis exhibenda ſit beneficentia. Taceo uin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

culum, quo omnes homines in hoc mundo ſint ſibi inuicem debitores. Quis uult uideri contemtor unitatis ſpiritus: ad quam nos uocat Euangelium: quis ſpiritualis fraternitatis abnegator audire ſuſtinet? quis Chriſti membra ita contẽnere audebit, ut ea frigore inedia & nuditate cruciari ſinet? quis non meritò feret illum participem rerum huius mundi, quæ caducę ſunt quem ſtatuit ſecum cœleſtium bonorum fore hæredem?

Si hæc beneficentiæ & miſericordiæ cauſa pro ſua dignitate æſtimaretur à multis, minus fraudibus & iniuſtis lucris ſtuderent, minus egena Chriſti mẽbra ſpoliarent, ac magis de fouenda carne ſua cogitarent. Meminerimus quæſo quoties uidemus aliquem miſerũ noſtram opem implorantem, dictum Eſaiæ Prophetæ: Carnem tuam ne deſpexeris.

Sexta, POENA eaq; multiplex, eorũ qui duri ſunt erga pauperes. Prima, ira Dei, Syracides 4. Ab inope ne auertas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

oculos tuos, propter irã. Secunda, maledictio. Idẽ, maledicentis tibi in amaritudine animæ, exauditur deprecatio eius, exaudiet autem eum qui fecit illum. Tertia, repulſa precationis tuæ in neceſſitate tua inuocantis, Prouerb. 21: Qui obdurat aures ſuas ad deprecationem pauperum, ipſe clamabit & non exaudietur. Horrenda ſane pœna, qua nulla grauior eſſe poteſt: neq; mirum eſt eum à Deo non exaudiri, qui filium Dei in ſuis membris clamantem, non exaudit. Quarta, Spoliatio donorum, ſcriptum eſt enim: non habenti auferetur ab eo, quod habet. Is autem NON HABERE dicitur, qui donis ſuis & facultatibus in gloriam Dei & ſubleuationem miſerorum, non rectè utitur. Huc illud Prouerb. 3. Qui deſpicit deprecationem pauperis patietur inopiam. Sexta, mendicitas liberorũ, aut flagitioſiſsima eorum uita, quæ omni egeſtate multo grauior eſt.

Dixi de pœnis eorũ, qui ſunt crudeles erga pauperes, idq; non ex Philoſophia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quæ errare poterit, ſed ex ipſis oraculis Dei, quæ fallere aut mentiri non poſſunt. Hæc qui contemſerit, breui iuſtum iudicem inueniet.

Iam dicemus de affectu, qualem requirimus in eo qui conſtituit eleemoſynam dare, & de modo eleemoſynę iuſto & congruo.

Duo uitia uult Chriſtus ab eleemoſyna excludi, Matt. 6. quæ ſunt, hypocriſis, & inanis gloria. Hæc enim duo, tanquam peſtifera uenena, inficiunt quicquid attingunt. Neq; id mirum eſt. Vbi enim hypocriſis, ibi nulla fides: ubi inanis gloria, ibi nulla Dei dilectio, nullus timor Dei. Abſint ergo ab eleemoſyna noſtra Phariſaica hypocriſis, & ſtulta gloriatio.

Quos igitur affectus requiris in eleemoſyna? amorem Dei, dilectionem proximi, candorem ſimplicem & hylaritatem. His enim affectibus tanq; ſale quodam diuino aſpergi debet eleemoſyna, quo gratum Deo ſacrificium, eſſe debet.

Præterea cum eleemoſyna coniungenda eſt fides qua nõ ſolũ ſtatuimus eleemoſynã noſtrã placere Deo, ſed etiã ipſi curæ eſſe totam noſtram uitam, ſuppeditari ab ipſo nobis neceſſariam defenſionẽ & uictum. Et quia poſtulat, ut nos iuuemus alios, ac promiſit premia, propter Deum præſtabimus beneficia, & uiciſsim fide expectabimus auxilium Dei.

In modo eleemoſynæ ſpectabimus, quantitatẽ, iuxta conſiliũ Tobię qui ait: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, ſi parũ, libenter impartiri ſtude: ἰσότητα, hoc eſt, æqualitatẽ, ut ex debito officio tu conferas egenti eleemoſynam, & ille uiciſsim grato animo accipiat, ac tibi benè precetur: Promtitudinem animi, iuxta illud Pauli. 2. Cor. 8. Si adſit promtus animus, is acceptus eſt, pro eo quod habet aliquis, non pro eo, quod non habet. Diſcrimen externorũ & domeſticorũ fidei, iuxta Pauli conſiliũ, Gal. 6. Dum tempus habemus, ſimus benefici erga omnes, maximè autem erga domeſticos fidei, id eſt,

cos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

eos qui per fidem ſunt in eadem atq; nos familia Domini: poſſeſsionem, ſecundum Salomonis dictum: Fontes tui deriuentur foras, ſed tu dominus eorum eſto.

Iam reliquum eſt, ut de finibus eleemoſynę piæ, & de fructu eius dicamus. Etſi autem cùm fines, tum fructus eleemoſynæ ſanctæ ex prioribus facile concludi poſſunt, tamen ut magis piũ lectorem ad hoc neceſſarium ſanctum & debitum officium excitem, nonnulla de finibus & fructibus eleemoſynæ piæ præſtitæ adijciam.

Fines ſunt quatuor: primus, ſubleuatio proximi indigentis & refocillatio membrorum Chriſti. Secundus, prouocatio aliorum ad beneficentiam erga pauperes, iuxta illud 2. Corint. 9. Et ex uobis ortus zelus prouocauit complures. Tertius, teſtificatio fidei noſtræ & timoris Dei, eò enim deſtinantur charitatis officia, ut illis teſtemur nos timere Deum, cuius mandato obſequimur.

Quar-

Quartus, gloria Dei, fructus uarij & multiplices comitantur liberalitatem erga pauperes. Paulus teſtatur fore, ut qui liberales fuerint & benefici erga pauperes, abundent in omni opere bono. Ita enim placet Domino, obedientiam erga ſe nouis gratijs compenſare.

Atq; hoc eſt quod Dominus dicit, Matth: 6. Dominus dabit mercedem in propatulo. Et Pſal: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Solomon: Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis. Paulus ait: Qui ſeminat in benedictionib', de benedictionibus & metet.

Iſaiæ 58. Cùm effuderis eſurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt ut meridies, & requiem tibi dabit Dominus Deus tuus ſemper.

Syrac: 29. In cellas tuas conclude beneficentiam, & ea te ex omni afflictione liberabit, magis quàm ſcutum ualidũ

robu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

robuſtaq; lancea aduerſus hoſtem pro te pugnabit. Hîc ſapiens neceſsitates proximorum cellas uocat, in quibus beneficia ſunt & reponenda & aſſeruanda, unde quidam ex ſanctis patribus eleganter & bene dixit: manus pauperis eſt gazophylacium Chriſti.

Deinde ſubiungit, Sapiens beneficentiæ in illis cellis collocatæ maximum fructum, liberationem à malis atq; aduerſus hoſtes firmiſsimam propugnationem ac defenſionem. Nulla enim re homo aduerſus omnia pericula magis poteſt eſſe munitus ac tectus, quàm beneficentia & miſericordia. Loquor autem de ea eleemoſyna, quæ ex fide proficiſcitur, ſicuti ſatis ex ſuperioribus patet, ne quis putet me cum Papiſtis ſentire, qui ſuis eleemoſynis precium imponunt, ſine Chriſto & ſine fide.

Hæc de liberali ac pia eleemoſyna, ideo adijcere uolui, ut ditiores potiſsimũ ſui admonerem officij, ut intelligant ſe diuino iure obligatos eſſe, ad conferendum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

dum aliquid egenis de ſuis facultatibus, idq; gratis propter mandatum Dei, & multas alias cauſas quas recenſui. Præterea ut, ſi mandato Dei obedire recuſauerint, ſciant ſe contumaciæ erga Deum reos eſſe. Ex his perſpicuè concluditur quod propoſui, uidelicet, quòd nemo ex hoc primo hominum genere lucrũ captare poſsit, ſine grandi ſacrilegio.

SECVNDO ordine hominum colloco artifices, & qui labore manuum ſuarum uictum quæritant. His iuxta præceptũ Chriſti, mutuò dandum eſt, & nihil inde ſperandũ. Vt enim his dare gratis uetat Apoſtolus, cùm ait: Qui laborat manducet. Siquidem pietas nequaquã flagitat, ut robuſtis hominibus & laborare ualẽtibus, gratis noſtra demus: ita ſi urgẽte neceſsitate rem quampiã à te mutuò petierint, regulæ Chriſti obtempera & mutuum dato, ſine expectatione compenſationis, in ſimili aut alio officij genere.

Ratio regulæ eſt, quod qui in ſudore uultus & labore manuũ ſuarum, uictum

quæ-

quæritant, parum ultra uictum & amictum lucrari ſoleant. Tales itaq; ſi grauarentur uſuris, non ſine rerumpub: & familiarum magno incommodo, plane opprimerentur, atq; ita fundamentum contractuum, quod ſuprà iecimus, penitus ſubrueretur.

Cæterum non poſſum ſilentio præterire, quòd iuſtiſsimè in hoc hominum genere accuſandum iudico. Nam præterquam, quòd pleriq; huius generis homines timorem Dei abieciſſe uideantur, tria grauiſsima uitia in illis cohercenda iudico, quæ ſunt: potatio pluſquam barbarica, luxus ueſtium iſti generi hominũ minimè conueniens, & fraus malaq; fides in ipſorum opificio & labore.

Artifices & operarij pleriq;, quicquid tota lucrantur hebdomada, hoc diebus feſtis potando inſumunt, nulla habita uxorcularum, aut liberorum miſerorum ratione. Ex quo fit, ut ſæpius indigeant artifices & operarij, & ſæpius mutuò cogantur accipere. Tales ſi coherceren-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tur legibus et pœnis, rectius cõſuleretur, non ſolum ipſis, uerumetiam reipublicę.

Si quid è poculis ſuperfuerit, hoc in luxum ueſtium conuertunt. Sæpe enim uidere eſt, pellificem aut calcearium, aut alium opificem elegantius ueſtitum eſſe, quàm me puero fuit eques auratus, cùm adhuc Heroica illa maiorum noſtrorum uirtus, in aliquo precio erat. Non ſunt contenti communi panno, qui apud maiores noſtros in delicijs erat, ſed nobiles & principes imitãtes, ſericas ueſtes quęrunt. Et quorum facultates id non permittunt, illi oras manicarũ & fimbrias ueſtium holoſerico cingunt, ut animi ſui ſuperbiam, tanquam ſymbolo quodã prodant. Hîc grauiſsimè magiſtratum peccare iudico, qui iſtam leuitatem legibus & pœnis non cohercet.

Hîc inſurget forte aliquis locutuleius opifex, & hoc modo excipiet: Quid? an non licet mihi rebus meis uti, prout mihi placuerit? an non ſum rerum mearum Dominus?

Q Deco-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Decorum in omni uitæ genere ſeruandum eſt, quare nequaquam licet tibi contra decorum, rebus tuis abuti. Quod ſi feceris, magiſtratus officium eſt ut te coerceat, doceatq; qualis ornatus calcearium aut pellificem deceat. Tu putas te ornatiorem reddi & commendatiorem hominibus, holoſericis emblematis; ſed homines cordati longè aliter de te iudicant. Nam ex ueſtium luxu, luxuriãtem animum ratiocinantur.

Quid dicam de fraude & mala fide opificum? quid de nouis fucis, quibus pingunt ſua opera? quis non de opificũ & operariorum uerſutia conqueritur? Liceat mihi paulò liberius dicere quod ſentiam. Singula opifica ſuos habent, ſi Dîs placet inſpectores, more ueterũ Atheniensiũ. Sed quid, quæſo, hi inſpectores faciunt? ſunt fortè inter eos, qui ut partẽ lucri percipiant, aut uiliori precio ſibi neceſſaria ab illis comparent: ad multa conniueant opificum errata (quæ corrigere deberent, modò ritè inſpectorum officio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

officio fungi uellent) parum de incolumitate corporis, hoc eſt, reipublicæ ſolliciti. Prudentum igitur gubernatorum officium eſt, ut & ipſos artifices & eorũ inſpectores, ſeu aſſeſſores in ordinem redigant Quod dixi de calcearijs & pellicibus, id de omnibus opificibus & operarijs, quorum uſus in republica eſt neceſſarius, intelligi uolo.

In tertio hominum ordine collocentur agricolæ, qui etiam laboribus manuum ſuarum uictum quæritant. Hi ſi in timore Dei officium facerent, terramq; haud ignauè colerent, minus profectò egerent: præſertim illi, qui mediocres agros habent. Terra enim quam laborant, reddit cum fœnore quod accepit, modò labor agricolæ timore Domini rigatus fuerit.

In hoc genere hominum, iniquiſsima exercetur uſura, & talis quidêm uſura, quam Turcæ & aliæ prophanæ gentes, haud dubiè abominarentur: Accipit fortè quis tonnam frumenti mutuò, tempore

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſationis, ſed cum pacto, ut ei à quo accepit mutuum, aut duplum finito anno reddat: aut ſeminet ſuis ſumtibus gratis, quantum mutuò accepit. Taceo pecuniarum uſuram, quæ priori multo iniquior eſt.

Hanc iniuſtitiam cohercere, pium magiſtratum oportet, & piorum paſtorũ eſt, inuitare agricolas ad mutua officia præſtanda, ſine omni uſura, in timore Domini, & execrandam illam uſuram ſuis coloribus depingere, ut eam tanquam peſtem aliquam fugere diſcant.

Optarem etiam in hoc hominum ordine, & luxum ueſtium coherceri, & inutiles ſumtus in nuptijs & puerperijs prohiberi. Haud enim rarò fieri ſolet, ut neceſſarijs deſtituantur, qui obliti cõditionis ſtatus ſui, modum non ſeruant.

In quartum hominum ordinem referantur iuuenes delicatuli, de quibus Horatius in hunc modum ſcribit:

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis canibusq; & aprici gramine campi,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Cereus in uitium flecti, monitoribus aſper.
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſq; & amata relinquere per-
nix,

Huic ergo ordini aſcribo ditiores iu-
uenes, non dum coniuges, ſiue ſint nobi-
les, ſiue ciuium filij, qui iam dimiſsi à gu-
bernatoribus morum, liberius pro libidi-
ne animi feruntur. His ſæpe contingit
ut propter prodigam effuſionem rerum
(fieri enim plerunq; ſolet, ut illi quibus
panis, iuxta prouerbium, in ore naſcitur,
ſuarum rerum magis ſint prodigi) pecu-
niam ab alijs mutuò petant. Quomodo
autem cum his agendum ſit, dicam, ubi
prius oſtendero, quid in ipſis deſiderem,
& quid corrigi uellem. Quanquam au-
tem uereor, ne idem mihi cõtingat, quod
olim leporibus qui leonibus iura dice-
bant, ipſa tamen ueritas præferenda eſt
omni periculo.

Primum, non pauci haud malæ in-
dolis, praua educatione corrumpuntur,
& ea a primis annis contrahunt uitia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quæ tota poſteà ætate, ipſos plerunq; comitantur. Nam cùm parentes, uel nimium indulgent liberis, uel domeſtico exemplo ad deteriora eos inuitant, uel diſciplinam debitam negligũt: quid quæſo aliud fieri poteſt, quàm quod uidemus in arboribus, quæ ab initio neglectæ, tortuoſæ fiunt & ſterileſcunt. Contrà quæ manu agricolæ & arte putantur, eriguntur, rigantur, rectæ, feroces & fructiferæ redduntur.

Quantum autem referat à teneris aſſueſcere, Lycurgus ſuis Lacedemonijs, hoc oſtendit paradigmate. Duos catulos ex ijsdem procreatos parentibus educandos ſuſcepit, quorum alterũ gulæ permiſit, alterum uenationi adhibuit. Hos ita educatos, in theatrum frequens Lacedemoniorum adduxit, & in medio collocauit: & ſimul in conſpectu catulorum ollam carnium & leporem uiuum poſuit. Hoc facto, utrunq;, ſpectantibus Lacedemonijs ſoluit, quorum alter magno impetu in leporem fertur,

alter

alter in ollam carnium caput inſeruit. Cùm autem Lacedemonij, quid ſibi hoc ſpectaculi uellet, mirarentur, reſpondit Lycurgus: ambo iſti catuli, ex ijsdem parentibus ſunt progeniti, ſed uidetis alterum gulæ deditum, alterum uenatione delectari. Hoc diuerſum ſtudium educationi debetur. Magnum proinde, ô Lacedemonij, momentum, ſcitote ad uirtutem eſſe, uitæ rationem, educationem & aſſuefactionem.

Sapienter quoq; Crates antiquus, conſcenſa urbis editiſsima parte, exclamari iuſsit: quò quò ſerimini ciues? num æquum eſt in opibus parandis totos uos occupari, & de liberis, quorum cauſa quæruntur opes, nihil eſſe ſolicitos: credite mihi, inquit, nulla poteſt liberis preciosior & melior relinqui hæreditas, quàm ſi benè à teneris educentur, ac ad uirtutē rectè à primis annis informētur. Hoc eis perpetuò manet patrimonium, fortunæ procellis minimè expoſitum.

Quod autē parentes quidā, negligen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tius ſuos inſtitui liberos curent, duas præcipuas cauſas eſſe animaduerto, indulgentiam nimiam, & tenacitatem.

INDVLGENTIA matres ſæpius peccant, & præſertim illæ, quæ non admodũ numeroſam ſobolem habent. Hæ perinde faciunt, ac ſi agricola quiſpiam agrum recuſaret colere, propterea quòd unicum tantum habeat. Quis huius ineptias & iudicij peruerſitatem ferret? an non multò magis colendus quia unicus? Ita ſane eſt, ut multorum defectum, unius uſura compenſaret. Ad eundẽ modum iudico matrum officium eſſe, eò diligentius liberos educare, quò fuerint pauciores. Sed quid matres impediat uideo, ſuos liberos habent chariores, quàm ut eos è cõſpectu ad horulam abeſſe patiantur. Sed amor crudelis eſt, ſic amare liberos, ut ad omnem nequitiam, ueluti à matribus proſtituantur. Cuius peruerſi & crudelis amoris, non paucæ iuſtas luant pœnas, quæ cum ingenti animi mœrore & lacrymis, natorum effrenem petulantiam uidere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

dere coguntur: cui iam nimis ſerò medicinam parare meditantur.

Tenacitas ab altera parte, haud rarò maior eſt, quàm ut ſumtus facere uelint parẽtes. Quicquid inſumitur in equiſones, moriones, cytharœdos, canes, &c: id rectè collocatum putant: at ſi quid in liberorum inſtitutionem inſumi uident, id totum malè perire exiſtimant, & multò maiori diligentia ſtudent, ut caballus bene ad ſaltus formetur, quàm ut filius ad uirtutem bene inſtituatur.

Plutarchus perpulcram hiſtoriam huc facientem narrat: Ariſtippus, inquit, interrogatus à quodam ſtulto parente, quantam pro filij inſtitutione mercedem poſtularet, reſpondet mille drachmas. Hoc reſponſo audito, pater indignabundus exclamat: Dij boni, inquit, mancipium mille drachmis comparare poſſum. cui Ariſtippus: emito, inquit, mancipiũ, atq; ita duo habebis mancipia, & quem emeris ſeruum, & quem genuiſti filium: ſignificans liberorum animos, neglecta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

honeſta diſciplina ſeruiles fieri & ad omnem nequitiam proſtitui. Verè enim dicit poëta:

Neglectis urenda filix innaſcitur agris.

Ita enim omnino eſt, ſi agrum incultum reliqueris, inuenies ipſum filicis & tribuli feracem: ad eundem modum ſi puerorum ingenia inculta reliqueris, petulantiæ & nequitiæ frugem copioſiſsimam metes.

Habemus quæ ſint effrenis & petulantis iuuentutis elementa, quibus poſteà accedunt peſsima eorum, qui ſimili edocti ſunt ratione, exẽpla. Quid hîc quæſo aliud expectari poteſt, quàm quod de naphta ferunt, cui tanta (ait Plinius) cum igne cognatio eſt, ut flamma tranſiliat in eam undecunque uiſam. Quicquid enim uitij in alijs eſt, quorum conſuetudine utuntur, hoc in illos ueluti flamma quædam graſſatur, & ſi quid uirtutis reliquũ eſt, depaſcit.

Vſque adeo conſuetudo & conuerſa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tio malorum, pabulum eſt omnis nequitiæ & effrenis libidinis. In hoc ſodalitio, exule uirtute, uoluptatis certamen initur. Hîc pulcrum eſt poculis certare & uincere. Maior gloria putatur eſſe, in poculis minimè ſuccumbere, quàm hoſtem fortiter repellere. Victores in hoc certamine non minus prædicantur, quàm Achilles olim, quia Hectorē ſingulari certamine ſuperauit. Breuiter, iuxta Iſaiæ dictum, uiros in ebrietate ſe prębent, atq; ita Sarmacida ſpolia ſine ſanguine & ſudore reportant.

Eſt & aliud certaminis genus, quo alius alium uanitate, nouitate, precio, luxuq; ueſtium ſuperare contendit. Hîc cùm nemo uult eſſe poſtremus, Dij boni, quanti inutiles fiunt ſumtus, ut hoc certamen mercatoribus eſt maximè Lucroſum, ita compendioſiſſima uia eſt ad euacuanda ſtultorum marſupia. Taceo alia certamina parum memoratu digna, ad quæ non exigui ſumtus requiruntur. Quid tandē hic fiet? euacuatis marſupijs

curri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

curritur ad amicos, petitur mutuò pecunia, ut militibus Epicuri nihil deſit. Hîc ſi quis neget, quod petitur, hoſtem ſibi parat. Si numerat, oleum igni addit.

Quid hic, quæſo, pio homini faciendum eſt? gratis ne, an mutuò his pecunia dãda eſt? Nemo ſanus gratis dederit, quia eleemoſyna non luxui, non potationi, non aleæ &c: ſed neceſsitati debetur. Parentes & cognati, qui hîc liberaliores uideri uolunt, & miniſtrant petentibus pecunias, inſtrumenta nequitiæ: perinde faciunt ac ſi furioſo gladium porrigerent.

An mutuò his quicquam dandum erit? nequaquam, nullo enim iure nec diuino, nec naturali, nec humano obligaris ad pecuniam mutuò dandam ijs, qui ea in propriam perniciem abutuntur, imò non parum peccas, ſi hoc feceris. Nam qui occaſionem damni dedit, damnum dediſſe uidetur, quamobrem fit reus alieni peccati, ac ſi ſuum proprium onus ſibi non ſatis eſſet. Quando enim delica-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tuli iſti, ad uſuram pecuniam promtam inueniunt, profuſius conſumunt, donec exhauſtis facultatibus, ad inopiam non ſine familiæ, à qua originem ducunt, dedecore rediguntur.

Quocirca cùm intereſt etiam reipublicæ, honeſtas & præcipuè nobiles & antiquas conſeruari familias, non parum in rempublicam peccat, qui mutuando, occaſionem interitus honeſtarum familiarum præbet. Cordatus proinde, ac pius homo offenſa iſtorum leuium hominum nequaquam moueatur, nec communicet alienis delictis, nec præbeat occaſionem maioris profuſionis, ſed timeat Deum potius ac iuuet eos mutuo, quos Dominus iuuari iuſsit.

In quintum hominum ordinem referantur, qui uirilem ætatem iam ingreſsi ſunt & mariti facti, quorum uitæ ſtudiũ poëta deſcribit his uerſibus:

Conuerſis ſtudijs ætas animusq; uirilis,
Quærit opes & amicitias, inſeruit honori.

Hi, relictis iuuentutis ineptijs, ut

poëta

poëta teſtatur, nouis occupãtur ſtudijsq;
quærunt opes, amicitias expetũt, hono-
ribus titillantur. Qui ſi iuſtam rationem
uitæ inirent, & reuocarent ad calculum
ſuas facultates, ſatis ad ſuum ſtatũ tuen-
dum haberent. Verùm non contenti ſua
mediocritate, ſublimiora quærunt, &
non habita ſuæ mediocritatis ratione,
maiora moliuntur, quàm facultates fe-
runt.

Tales igitur cùm pennis deſtituun-
tur, nihilominus cum aquila uolatu cer-
tare contendunt: neceſſe habent aliunde
pennas mutuare, quas ipſi domi non ha-
bent. Quid his quæſo ineptius? quid
temerarium magis? uident alios multò ſe
ditiores, precioſas geſtare ueſtes. Quid
hic noſtri faciunt? ne uideantur minus,
quàm illi nobiles, pecuniam mutuò ad
uſuram petunt, ut habeant quo ſuum
ſplendorem foueant & augeant. Miran-
tur aliorum magnifica palatia, in qua re
cùm cedere ditioribus nolint, quouis
modo pecunia quærenda eſt, ut ſimilia
palatia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

palatia ipſi extruant. An non multò rectius facerent, ſi ſe ſuopte pede metientes, nidum ſibi & ſuis pullis conuenientem pararent? an non ridiculum eſſet, ſi caſita cernens oloris nidum, ſimilem ſibi parandum duceret?

Fertur dictum Franciſci regis Gallorum, imprimis uenuſtum, de nobilis cuiuſdam domo magnificè & regio apparatu inſtructa. Nam cùm in domum introductus eſſet Rex, & expectaret nobilis, regiam de magnificentia ſtructuræ uocem: tandem Rex de domo interrogatus iudicium reſpondit, pulcra quidem omnia & magnifica eſſe, ſed pro tam parua auicula, nimis magnum eſſe nidum. Pulcrè quidem Rex, & ſalſè ſatis hominis ineptiam perſtrinxit, & ſimul reſponſo monuit, oportere quẽlibet intra ſui ſtatus & conditionis terminos manere, ultra quos citraue, nihil conſiſtere rectè poteſt.

Contẽplantur præterea alios magnas

ex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ex auro geſtare catenas, nobilitatis & autoritatis ſymbola, quibus niſi ſimiles, etiam in hac re fiant, ſuo honori malè conſultum putant. Quid hîc fieri neceſſe eſt? facultates tenuiores ſunt, quàm ut tam precioſis & magnis catenis emendis ſufficiant: quare aliunde aurum mutuò quærendum eſt, pro quo uel prædia oppignoranda ſunt, uel pecunia ad uſuram accipiẽda. Nã nemo his gratis dat, nemo mutuũ debet gratuitũ. Nã indigẽtibus ſolis, teſte Christo, gratuita mutuatio debetur. Syrac: 29. Proximo mutuũ, tempore neceſſitatis eius, dato. Hîc apertè ſapiens, reſtringit mutuationis debitũ ad neceſsitatis tempus. Hinc fit, ut interdum reditus uix ſoluendæ uſuræ ſufficiant. Maritus primùm catenatus factus, uxoris amicũ uultum fruſtrà expetit, priuſquam & illa catenis & alijs ornamentis innumeris fuerit exculta. Deinde filiæ matris ornatum ambientes, non ceſſant ſtultum patrem precibus ſolicitare, donec & ipſæ catenatæ incedant.

Ani-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Animaduertunt prætereà in magnorum hominum familijs, ſplendidiorem apparatum, in qua re nec ipſi extremos ſe eſſe patiuntur. Hîc comparanda ſunt pocula deaurata, uina precioſa, anathemata domorum & ornamenta magnifica. His ita paratis, conuiuia magna inſtruuntur, ut ſplendor hîc etiam alijs innoteſcat.

Sunt etiam in hoc ordine hominum, qui ſuis prædijs & agris, unde poſſent ſatis pro ſua conditione honeſtè uiuere, non contenti, de agrorum aliorum & prædiorum emtione cogitant, ut ſuis liberis amplius patrimonium relinquant. Verùm cùm & hi deſtituuntur neruis, pecunia alicunde quęrenda eſt, ut habeãt quo ſuam expleant auaritiam. Quid hîc faciet, qui pecuniam habet, qua illorum ſuccurrere cupiditati poteſt? negare fortè inciuile erit: at dare, uel gratis, uel mutuò, nec mandatũ Dei, nec charitatis regula te cogit.

Quid igitur, inquies, faciam? Scit me

habere pecuniam, quam ſi non acceperit, clamabit ſe ab amico deſertum, atq; ita negando quod petitur, pro amico mihi hoſtem creo. Licebit ne ergo mihi, pro mutuationis officio uſuram paciſci, præſertim cùm petenti nec diuino, nec naturali iure, quod petit debeam. Pauperi debeo diuino & naturali iure eleemoſynam. Indigenti uero, ſed robuſto, qui rem facere poteſt accepto mutuo, diuino & naturrali iure mutuum debeo. Hîc ſi quod debeo non reddo, pecco, & ſi pro officio debito precium peto, uiolo regulam Chriſti & ius naturæ peruerto. Verùm hîc non obligor, nec diuino, nec naturali iure. Quare ſi quid hîc beneficij præſtitero minus debitum, quid uetat gratiam pro beneficio paciſci? & iuxta receptam conſuetudinem, de centum quinq; in ſingulos annos acciperet: dico uſuram hîc propriè non committi, propterea quod beneficium iſtud fuit liberum, ad quod nec diuino, nec naturali iure eras obligatus. Nam uſura

dam-

damnata uerbo Dei propriè cōmittitur, cùm propter mutuū, quòd diuino & naturali iure gratis debes aliquid ultra ſortē, pro debito mutuationis officio petis.

Huc pertinet regula Gerſonis: Omnis contractus qui ex ſuo genere, uel ex circumſtantijs debet eſſe gratuitus, ſi interueniet pactum de recipiendo ultra ſortem, efficitur uſurarius, & propriè ſolus talis uſura nominatur.

Ex hac Gerſonis regula ſequitur, non eſſe uſurarium contractum, quem ex circumſtantijs non oportet eſſe gratuitum. Quare ſi aliquid iuxta præfinitionē legū accipio, pro non debito mutuationis officio, ut ſit æqualitas, uſurā non committo. Pauperi eleemoſynam debeo, indigenti mutuū debeo. Quare? quia lex Dei & ius naturę hoc poſtulat. At nō indigenti, nulla lege mutuū debeo. Si ergo cū illo cōtraho, interpoſito pacto de recipiendo aliquid ultra ſortē, non propriè cōmittitur uſura, præſertim ſi ſeruatur æqualitas, quam magiſtratus ſtatuit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Quocirca probo in hoc contractu ſententiam D. AEPINI, qui in pſalmum 15. ſcribens, tres ordines hominum enumerat, uidelicet, mendicantium, reuerà indigentium (qui tamen poſſunt pecunia mutuò accepta rem facere) & eorum qui ſunt locupletes, habentq; unde honeſtè cum ſua familia uiuerent, modò mediocritate ſua eſſent contenti. De his tribus generibus eruditè diſputat AEPINVS, ac tandem concludit, in tertio ordine non committi uſuram, modò alioqui ab ęqualitate non decedatur. Eſt autem naturalis æquitas, ut pro officio, quod iure nō debemus, reddatur officium, ut ſit æqualitas. De hac æqualitate audienda eſt definitio magiſtratus.

Rex laudatiſsimæ memoriæ CHRISTIANVS TERTIVS lege cauit, ne quis ultra quinq; in ſingulos annos ex centum accipiat. Hos ergo limites, qui transgreditur ab æqualitate diſcedit.

Huc libet aſſcribere regulam, quam Philippus Melanthon de hac æquali-

tate

tate tradit: Sic Chriſtianus, inquit, conſcientiam ſuam erudiat, ut intelligat hæc conceſſa eſſe, quia Deus approbet leges & magiſtratus, hoc eſt, bonus & ſapiens iudex, nec requirat punctum ſeu medium indiuiſibile. Nam & ipſæ leges docent, medium ſumendum eſſe ἐμ πλάτει, id eſt, in aliqua latitudine, nec poſſe unam tantum formam in talibus negocijs, indiuiſibiliter conſtitui.

Etſi autem non dubito hanc ſententiam ueram eſſe: tamen uelim pios, certas quaſdam admonitiones ſemper in conſpectu habere, quas paulo poſt aſſcribam.

In ſextum hominum ordinem, mercatores repono, eos uidelicet, qui tantas non habent facultates, unde poſſunt ſe honeſtè ſuſtentare, ſed ex mercatura uiuunt & ex rerum commutatione, exportatione, importatione rem faciunt: unde ſæpe non parum lucrantur. His ſæpenumero uſu uenit, ut mutuò quærant pecuniam, ſine qua ſuam mercaturam me-

diocrem exercere non poſſunt.

Hîc quæritur num creditori liceat paciſci uſuram: reſpondeo ſimpliciter nõ licere. Debes enim iure diuino & naturali fratri indigenti mutuationis officiũ. Nam cùm is reuerà indiget, & tu potes ſine tuo certo damno iuuare, peccas niſi iuuas, & peccas ſi aliquid acceperis ultra ſortem, pro debito mutuationis officio.

Verùm hîc quatuor obſeruationes notandę ſunt. PRIMA, mercatores prędiuites non contentos mediocritate concernit. SECVNDA, ad ſocietatem pertinet. TERTIA ad pupillorum hęreditatẽ. Quarta, ad illud quod intereſt refertur.

Quantum autem ad PRIMAM obſeruationem attinet, ſciendum eſt quòd nemo prædiuiti mercatori, de cuius facultatibus amplis certò conſtat, iure diuino & naturali mutuum debeat. Mutuum enim debitum neceſsitati, & non auaritiæ inſatiabili ſeruire debet. Quare cum hoc genere hominum agere licet, ſecundum

cundum regulam quàm cùm de quinto hominum ordine ageremus tradidimus.

SECVNDA obſeruatio, quam ad ſocietatem pertinere diximus, hoc pacto ſe habet. Petit mercator á te mutuò pecuniam & tu ſtipularis partem lucri in eum euentum, ſi quid lucri ex tua pecunia perceperit promiſſor.

Hîc quæritur num liceat tibi parte lucri paciſci. Reſpondeo, licet quidem, modò partem periculi in te receperis. Nam hoc cùm fit, in uſuræ rationem non cadit. Poteris ergo in annum ex centum quinq; petere, tanquam partem lucri, modò tu uiciſſim quinque ex centum, ſi damnum patiatur, de ſorte decidere patiaris. Nam qui paciſcitur tantum cum conditione lucri, & damni uult eſſe expers, uſuram reuera committit. Quare diuini & naturalis ſententia reus peragitur.

Quantũ aũt ad pupillos attinet, tutores

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

pupillorum, ne paulatim conſumatur hæreditas illis concredita, mutuare poſſunt petentibus, præſertim ditioribus pecuniam pupillorum, & pro mutuationis officio & uſu pecuniæ, quod æquum eſt, poſtulare, hoc eſt, iuxta præfinitionē magiſtratus, quinq; ex centum in ſingulos annos. Hic contractus nequaquam in rationem uſuræ cadit. Nam nec tutores de alieno obligantur mutuare, nec qui mutuum accipiunt, ubi nulla, nec diuina, nec naturalis præceſsit obligatio ſeu debitum, iuſtè gratitudinem pro accepto beneficio recuſare poſſunt.

Obſeruatio ad id quod intereſt pertinens, etiam uſuræ rationem impedit. Nā ſi dilata ſolutione mutui, damnum patiatur creditor, æquitas poſtulat, ut debitor damnum reſarciat. Atq; hoc uocant INTERESSE, quod dicunt oriri, aut propter damnum emergens, aut propter lucrum ceſſans. Nam ſi debitor non ſoluerit mutuū, tempore ſolutioni præſtituto, naturalis requirit ęquitas, ut damnū

quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quod inde creditori acciderit, reſarciat debitor. Simile eſt de lucro ceſſante.

Verùm hic caueat creditor, ne doloſis utatur lancibus. Quare adhibẽda eſt charitas, omnium contractuum iuſtiſsima norma. Hæc ſi ſyncera fuerit, facile æqualitatem inueniet.

Cæterùm ſi alij præter enumeratos ordines hominum offeruntur, non erit difficile ex prioribus regulis iudicare, quid de illis ſtatuendum ſit. Nam aliqua ſimilitudo in illis, facile deprehendetur, cum ſuperioribus ordinibus, quæ quæſtionem ſoluet.

DE QVARTO.

Sequitur ut de quarto partitionis noſtræ membro, uerba faciamus, quod continebit admonitiones quaſdam, quæ pijs tanquam conſultationes quædam, non ſolum in hoc uſurario contractu, de quo iam ſatis multa diximus, eſſe poterunt: uerumetiam in omni contractu, nos in officio continebunt, modò illis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

pias aures adhibuerimus.

Prima, Paulus. 1. Timot. 1. ait: Finis præcepti eſt charitas ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ſimulata.

Diximus ſuprà ideo prohibitas eſſe uſuras uerbo Dei, ne charitas inter homines lædatur. Hæc autem Pauli regula uult, ut charitas illa ex puro fonte cordis proficiſcatur. Cauendum eſt itaqꝫ, ne dum externè præ te fers charitatem proximi, cor immundum ſit, cuius ſordibus conſpurcatur officium, quod proximo præſtare uideris.

Conſcientiam prætereà bonam requirit charitas, uidelicet ut coram Deo uerè teſtari poſsis, quòd in omnibus actionibus gloriam Dei & commodum proximi quæras ſine fuco & ſimulatione. Vbi enim eſt fucus & ſimulatio, charitas exulat, conſcientia uaſtatur, fides perijt. Ex quo ſequitur, nihil rectè fieri. Sit ergo hæc Pauli regula nobis perpetuò in conſpe-

ctu

ctu, ad quam noſtras actiones omnes, tanquam ad lydium lapidem reuocatas exploremus.

SECVNDA, ab omni ſpecie mali (ait Apoſtolus 1. Theſ. 5.) abſtinete. Hæc regula imprimis neceſſaria eſt. Monet enim ut non tantum quæ reuerà mala ſunt fugiamus; uerumetiam ut à ſpecie mali omninò abſtineamus, hoc eſt, ut quicquid uel ullam mali ſpeciem præ ſe fert fugiamus. Hæc regula admoneat pios, ut non ſolùm ab iſtis contractibus abſtineant, qui ſunt reuera mali & illiciti: Verumetiam ab illis qui aliquam mali ſpeciem præ ſe ferunt.

TERTIA. Paulus Heb. 13. ait: Sint mores alieni ab auaritia. Hoc præceptũ non ſolùm ad animum pertinet, uidelicet ne animus fœdiſsimo auaritię idolo prophanetur: Verumetiam ad mores externos. Sic enim uult nos uiuere, ut nemo nobis notam auaritiæ inurere poſsit.

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Nam ubi mores teſtantur de cordis auaritia, pietas & fides procul dubio exulant.

Quarè non temerè eſt, quòd Dauid precetur, cùm inquit: Inclina cor meum Deus ad teſtimonia tua & non ad auaritiam. Hîc Dauid obedientiam erga Deum, & auaritiam inter ſe opponit, ſignificans eam eſſe earum conditionem, ut ubi una ſit, altera eſſe non poſsit. Si ergo cor auaritiæ labe infectum eſt, ſyncera erga Deum religio nequaquam illic eſſe poteſt. Si auarus interdum aliquam erga Deum obedientiam præ ſe fert, mera eſt hypocriſis. Contra autē, ſi cor Dei amore & eius religione ardet, auaritia illic locū non habet. Quæ enim conſenſio eſt idolo auaritiæ, cum templo Dei?

Præterea quia ſanctiſsimus Rex Dauid, à Domino cor ſuum inclinari ad teſtimonia Dei petit, & non ad auaritiam: apertè indicat, quod cor ſuapte ſponte ad auaritiam feratur, & non poſsit ſeipſum ab auaritia uindicare, niſi Deus

manum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

manū adhibeat. Præceptum igitur Pauli: Sint mores alieni ab auaritia, pios perpetuò habere ob oculos uelim, & hanc orationem Dauidis: Inclina cor meum ad teſtimonia tua, & non ad auaritiam, ſerio precari. Quod ſi fieret, minus inter pios de uſuris decertaretur.

QVARTA, Paulus uult Chriſtianos ita uiuere, ne noſtrum bonum malè audiat inter gentes. Iam certum eſt quod uſurarius cōtractus infamis ſit apud Turcas, & omnes prophanas gentes. Quid ergo de Chriſtianis dicturi ſunt, ſi nos audierint contendere cum prophaniſſimis gentibus, atq; eas iniuſtis contractibus ſuperare?

Hæc profectò merito omnes pios monere deberent, ut potius minus ſplendidè uiuerent, quàm nomen Dei, ac Euangelium Chriſti prophanorum hominum conuitijs exponerent. Deceret nos omnibus pietatis & honeſtatis exemplis inuitare eos, ut Chriſtum una nobiſcum colerent ac ſaluarentur, ſed Dij

boni

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

boni quid ſit: ſub Chriſtiano nomine in multis Turcicus animus latet.

QVINTA, Paulus iubet nos ſcandalum uitare, ne infirmi factis noſtris offenſi impingant. Neq; hoc uult tantum ut à malis per ſe abſtineamus, uerumetiã à rebus licitis. Licuit Paulo per Chriſtianam libertatem carnibus ueſci, ſed quid ait? priuſquam offendam fratrem meum, non ueſcar carnibus in æternum. Vſq; adeò uerè piorum officium eſt, non ſolùm cauere, ne ſe ipſos inquinent ulla peccati labe, uerumetiam ne ulla occaſione ſint alijs lapſus cauſa, ut de nobis minus ſyncerè iudicent.

SEXTA, Nominis Chriſtiani dignitas, nobis in mentem ueniat. Quod profecto nomen meritiſsimè inter Chriſtianos ſanctum eſſe oportet. Homini ex nobili & clara familia nato, turpe eſt ſeruilia & contemta obire miniſteria, ne labem aliquam nobilitati familiæ aſpergat:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

gat: multò minus decet, ut filij Dei aliqua labe ſe polluant, quæ poſteà in totam familiam Dei redundet.

Septima, Pœna in hæredibus metuenda eſt, ſi quis enim iniuſtis lucris, multa ſuis hæredibus congerit, pœnam non euadet. Deus enim, aut in conſpectu illorum, hæredes quos ſperabant è medio tollit, ut uideant ſuam uanitatem & reſipiſcant, aut hæredes punit deſertione, ſinens eos in uaria flagitia ruere, ut quæ iniuſtè fuerunt conquiſita, turpiſsimè diſsipentur & pereant, in certam hæredum perniciem.

Octava, cogitatio etiam hæc ſubeat animum: Sæpe pauperum & honeſtorum parentum liberos ueniſſe ad dignitates maximas, idq; non diuitiarum ſubſidio, quas nullas habuerunt, ſed præclararum artium honeſtatis, ſapientiæ & prudentiæ beneficio. Exempla nominare etiam domeſtica poſſem, ſed ea quia

quia nota ſunt, prætermitto. Contrà autem, multos quibus ingentes opes á maioribus relictæ erant, uel ad extremã paupertatem ſuo uitio, redactos eſſe: uel inſtar pictarum tabularum, ad nihil utiles in republica fuiſſe, prorſus ſimiles procis Penelopæ & porcis Epicuri, fruges conſumere natis.

Hæc cogitatio pios admoneat, ut potius liberis uirtutem & bonum nomen relinquant, quàm multas diuitias ſine uirtute, quibus rarò niſi in propriam perniciem liberi uti ſolent. Memorabile dictum eſt hoc Ciceronis: optima hæreditas quæ á patrib: traditur liberis, omni patrimonio præſtantior eſt, gloria uirtutis rerumq; geſtarum. Et rurſus: nullum monumentum pater clarius relinquere poteſt, quàm effigiem morum ſuorum, uirtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenii, filium.

Has admonitiones, ſpero me utiliter diſputationi de uſuris addidiſſe, rogo autem pium lectorem ut eas piè examinet,

minet,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

minet, ac eas in omnibus negocijs in conſilium adhibeat.

DE QVINTO.

Reſtat, quod poſtremo loco propoſuimus, de officio miniſtrorum uerbi, quorum eſt uice Dei, tanquam prȩcones ab eo miſsos, exaltare uocem ut tubam, & peccata hominum accuſare, nulla perſonarum habita ratione: non tamen ſine ſpirituali prudentia, qua cauetur ne quid fiat minus decenter.

Primùm itaq; miniſtri Euangelij, omnem iniuſtum contractum, adeoq; ipſam uerbo Dei damnatam uſuram, ſeriò & grauiter damnent, ac oſtendant nullũ iniuſtum contractum cum uera pietate ſtare poſſe.

Deinde uideant diligenter, ne aut temerè, aut nimis acerbè iudicent de contractibus, quos magiſtratus approbat. Diſcernant inter eos contractns, quos Deus claro ſuo uerbo prohibuit, & eos quos leges propter conſeruandam hu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

manam ſocietatem ſapienter ordinãt, nec prætextu uſurarum, eos contractus damnent, qui reuerà uſurarij non ſunt.

Præterea errores manifeſtos in contractibus, diſciplina Eccleſiaſtica emendent, quantum poſſunt, idq́ non priuato impetu, ſed maturo & prudenti conſilio, ne plus noceat intempeſtiua correctio, quàm proſit.

Ad hæc etiamſi omnia uitia in contractibus, præcones Dei corrigere nõ poſſunt, non tamen turbent Eccleſiam, ſed Deo rem commendent, ac orent ut ipſe manum adhibeat. Diligenter quoq́ caueant, ne imprudenter extremum Eccleſiæ remedium adhibeant. Nam ubi periculum eſt ſchiſmatis, lata in multos excommunicationis ſententia, omnino ab excommunicatione abſtinendum iudico. Eradicanda ſunt quidem zizania (ut inquit Auguſtinus) modò triticum unà nõ euellatur.

Quare in emendandis moribus, ſequantur hanc moderationem: Graſſantia multo-

multorum ſcelera, non imperio, ſed conſilio corrigant, non minando ſed monendo ſanent. Contrà autem, paucorum ſcelera ſeueritate caſtigent, ne uires ſumãt, & multitudinem inuadant. Quod cùm fit difficilius corriguntur.

Poſtremò, diuites diligentiſsimè admoneant, ne ſuis ſe ſinant diuitijs inescari, caueantq; ne fallacibus ſtultæ carnis argumentis decepti, amittant fidem & in laqueos Satanæ incidant. Admoneant quoq; non fruſtrà Dominum dixiſſe: difficile eſſe diuitem intrare in regnum cœlorum. Subinde uerum diuitiarum uſum ipſis commendent: oſtendant Chriſtum ideò uoluiſſe in Eccleſia quædam corporis ſui membra egena & nuda eſſe, ut diuites tentaret, an ſe in ſuis membris ex uera fide diligerent nec ne.

Hæc ſimplicioribus miniſtris Euangelij conſilia dedimus, alij per ſe, præſertim qui in miniſterio exercitatiores ſunt, facile intelligunt, quomodò uerbum Dei ſit ſecandum ac applicandum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

DE COMMODATIONE.

COMMODATIO ſequitur, quæ non transfert rem in Dominium accipientis, ſicut in ſuperioribus contractibus fit, ſed tantum uſum rei transfert, idq; ad tempus, ut ſuo tempore res eadem numero reſtituatur. Habet hic contractus nomē ab uſu, quia res quas accipimus commodato, nobis commodum aliquod & utilitatem adferunt. Hic contractus careat fraude, cùm in commodante, tùm in accipiente, & ſe legi charitatis ſubijciat.

DE CONDVCTIONE ET LOCATIONE.

Contractus CONDVCTIONIS ET LOCATIONIS conſuetudini ac conditioni temporis & loci ſubijciantur, ita tamen ut à lege charitatis non diſcedatur. Qui igitur locat uſum rei ſuæ, aut operā ſuam, iuxta conſuetudinem regni & alias circumſtantias, precium à conductore petere poteſt. Qui ſi non ſoluerit, iniuſtus eſt.

Huc

Huc uidetur mihi pertinere contractus, quem ἐμφυτευσιν uocant Iuriſconſulti, hoc eſt, implantationem, ex eo ita nominatã, quòd ſteriles agros olim conducentes, eos implantatione, hoc eſt, cultura meliores facerent, & Dominis pro uſu agrorum, certum cenſum annuũ ſoluerent, iure tamen poſſeſsionis apud locatorem manente. Hæc ſpecies deinde ad genus translata eſt: hoc eſt, ad quorũlibet agrorum & domorum locationem: unde prædia dari in ἐμφύτευσιν dicuntur.

Conſiſtit itaq; hic contractus ἐμφυτεύσεως, in rebus ſoli & fundi duntaxat, in quo fructus ex cultura conductori prouenit: ſed locator manet uerus fundi Dominus, ideoq; iuxta leges & conſuetudines regionum, partem fructus ex contractu iuſtè percipit.

DE CONTRACTV SOCIETATIS.

In contractu, quem uocant, ſocieta-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tis, hoc eſt, ubi uel unus ponit pecuniam tantum, & alter tantum operam, uel unus ponit pecuniam & operam, alter tantum pecuniam aut operam, uel uterq; ponit pecuniam & operam, ſed non æqualiter. Sequendum eſt fundamentum ſine fraude: Quod tibi non uis, alteri ne feceris. Qui contra hoc fundamentum, ſocium deceperit, iniuſtus eſt & ſocietatis fraternæ iura uiolauit.

Hæc de contractibus placuit adijcere, ut piorum conſcientijs in hac re conſulerem. Plena doctrina de contractibus, petatur ex Iuriſconſultorum ſcriptis, qui ex profeſſo de hiſce rebus copioſiſſimè ut artifices ſcribũt, nec eſt quod quiſquam putet ſapientum gubernatorũ placita de contractibus, aut alijs officijs in uita utilibus, aduerſari Euangelio. Nam, ſicuti ſuprà teſtati ſumus, Euangeliũ politicas ordinationes nequaquã abolet. Dominus enim dicit: Regnum meum non eſt mundanum. Relinquit ergo Euangelium cuilibet regioni ſuas leges, quæ non

diſcedentes à decalogo, faciūt ad conſeruationem politiarum & familiarum.

Quapropter pij tutiſsimè ſequi poſſunt hanc regulam: Omnes contractus approbati à legitimo magiſtratu, penes quem ſumma eſt gubernatio, liciti ſunt Chriſtianis, modò non apertè pugnent cū lege naturæ, aut Decalogo. Atq; ideo pij liberè ijs bona conſcientia ſine offenſione Dei uti poſſunt, non ſecus atq; hiſce elementis, quæ nobis communia ſunt cum pijs & impijs.

QVAESTIO

DE BONIS ECCLESIASTICIS.

Num liceat hæredibus bona repetere, quæ ipſorum maiores contulerunt Eccleſiæ, pro celebrandis miſsis: ceſſantibus iam, imò abolitis miſsis?

Diſcernendū eſt inter finem proximū donationis, & finem ultimum. Finis proximus donationis fuit celebratio miſſæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

qui cùm impius ſit, rectè faciunt, qui miſſandi ritum abolent. Finis ultimus fuit conſeruatio cultus Dei. Huic fini, quia bonus & ſanctus eſt, deſtinari debent bona olim ad celebrationem miſſarum collata.

OBIECTIO.

Obijciunt, in plerisq; donationum diplomatis, expreſſam eſſe hanc clauſulam: Si ceſſauerit talis miſſandi uel canendi ritus, habeant hæredes poteſtatem recipiendi ea bona, quæ ipſorum maiores contulere ad miſſas, &c.

RESPONSIO.

Qui ea bona contulerunt Eccleſiæ, errárunt in ſpecie, nõ in genere. Species eſt, miſſæ celebratio. Genus eſt, cultus Dei. Hæredes proinde rectius edocti, deberent corrigere maiorum errata, & ad uerũ cultum Dei conuertere, quod prophanationi cœnæ Dominicæ deſtinatum fuit. Imò hoc potius pij magiſtratus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tus officium eſſe ſtatuo, ne priuatorum auaritiæ iſta bona exponantur.

Flora meretrix Romana contulit ſuas facultates (quas habuit plurimas) ad conſeruandum ſpectaculum annuũ Romæ. Hoc ſpectaculum cùm grauiſsimus cenſor Cato abolendũ cenſuerit propter turpitudinem & obſcœnos meretricum geſtus, hęredes Floræ abolitis ludis Floralibus, repetunt bona à Flora collata. Verùm Romanus Senatus ſapientiſsimè iudicauit, non debere iſta bona ad hæredes redire, ſed ſpectandũ eſſe conſilium Floræ legantis, cuius ultima uoluntas fuit, ut ſua bona quę legârat, ſeruirent Romanæ reipublicæ. Flora etenim etſi in ſpecie errauit, non tamen in genere. Proinde ut genus cõſeruaretur, Senatus Romanus rectiſsimè iudicauit, Floræ legata non reddẽda eſſe hæredibus ea petẽtibus propterea quòd ludi florales eſsẽt aboliti.

Ad eundem modum legata ad conſeruandas miſſas, non ſunt reſtituenda hæredibus, ceſſantibus miſsis, ſed con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uertenda ſunt ad genus, ut ſeruiant Eccleſiæ Dei, hoc eſt, attribuantur docentibus, diſcentibus, emeritis & Eccleſiæ cuſtodibus & defenſoribus. Non debent hominum uoluptatibus ſeruire, ſed neceſsitatibus Eccleſiæ. Sic etiam iudicat Bartolus præſtantiſsimus Iurecõſultus, qui hunc ipſum caſum de miſsis attingit in commentarijs ſuis, in legem, De eo quod legatum eſt ciuitati.

Verba Bartoli hæc ſunt: Si teſtator reliquit centum pro miſsis canendis, quæ miſſæ non poſſunt cantari propter interdictum: illud relictum debet conuerti in alium uſum.

Theſin ſeu generalem ſententiã paulò ante ponit idem Bartolus: Si, inquit, teſtator adijcit modum ſeu conditionem impoſsibilem (ſcilicet propter interdictum) ob aliquem finem licitum & honeſtum, tunc ſi non poteſt impleri eo modo, quo dixit, conuertitur in aliũ uſum licitũ.

GRAVITAS PECCATI RAPIENTIVM BONA ECCLESIASTICA.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Vtranq; tabulam uiolant raptores bonorum Eccleſiaſticorum. Sunt enim & impij contra Deum, & crudeles aduerſus Eccleſiam & eius membra. Nam & quæ data ſunt in cultum diuinum, ſacrilegè ſibi uſurpãt, & egena Eccleſię membra uictu ſpoliant.

Cicero affirmat illum grauius delinquere, qui è publico ærario aliquid ſurripit, quàm qui priuati hominis theſaurum furto aufert. Proinde longè grauius eos peccare certum eſt, qui Eccleſiæ bona per iniuriã occupant. Dominus damnat eos, qui ex ſuo pauperibus nihil conferunt: quomodo putabimus eos iudiciũ Dei euaſuros, qui aliena tapiunt? Damnatur uoce Dei, qui æquo animo iniuriã non fert: quomodo fieri poteſt, ut pœnas euadat qui mẽbra Chriſti iniuria afficiat? Deus non fallitur Sophiſtica, non recipit excuſationes iniquas. Quocũq; ſe uertũt raptores bonorũ Eccleſiaſticorũ, nõ poſſũt effugere, qn ſeptimi pręcepti reatu obſtringãtur. Nã cùm Dominus dicit: NON

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

FVRTVM FACIES, prohibet ne ex alieno quicquàm iniuſtè nobis ullo iuris prætextu uendicemus.

Etſi autem multi hodie bonis Eccleſiaſticis per iniuriã occupatis, ſuauiter uti uidentur, tamen teſtem conſcientiam ſecum circumferunt, quæ tametſi ueluti cauterio uſta, ad tempus ſecurè conquieſcit: tamen aliquando, idq; in mortis articulo, tanquam è graui ſomno excitata, inſtar mille teſtiũ erit, & grauius affliget cor, quàm ulla laceratio corporis corpus cruciare poteſt. Tũ uerè ſentient, non de nihilo fuiſſe, quod olim ab Iſaia dictũ eſt, cap.33: Væh qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis? & qui ſpernis nonne & ipſe ſperneris? cum fatigatus deſieris contemnere, contemneris?

Hæc Prophetæ uerba tandem ſentiẽt non euaneſcere in äerẽ. Putant iſti, nihil periculi eſſe, propterea quòd non ſentiãt præſentem Dei manum, quos tamen hiſtoria populi Iudaici ſatis docet, ſacrilegorum pœnã non auferri, etſi ad tempus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

differtur, propter eos quos Dominus ſua bonitate inuitat ad pœnitentiam.

Prophetarum uocem contemſit populus Iudaicus, ſed tandem impleta mēſura peccatorum, prorſus interijt. Hodie ſonat uox Dei in auribus noſtris & ſecurè dormimus in utranq; aurem ſine pœnitentia, ſed expletis peccatis noſtris, etiam in nos iram ſuam Dominus effundet, atq; tum futurum eſt, quod prædixit Ieremias: Sicut fur deprehenſus in furto confunderis. Quo uerbo ſignificat ſpiritus Dei, fore ut iuſtas pœnas aliquando luant, qui uerbum Dei pro ludibrio habentes, omnia quæ ſuadet animi libido ſibi licere putant.

QVAESTIO

DE RECTO VSV BONORVM ECCLESIASTICORVM.

Quia bona Eccleſiaſtica longo tempore fuerunt in magno abuſu, iuſtè quæritur quiſnam ſit uerus & legitimus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uſus bonorum Eccleſiaſticorum & quibus conferri debeant iſta bona. Nõ enim propterea aliquis iure occupat Eccleſiæ bona, quia uel cucullum gerit, uel boat in templo, uel etiam linguam Latinam nouit, in quo errore hactenus fuerunt multi. Sed hîc audiendi ſunt ſancti Patres, qui ſincero iudicio iudicare poſſunt. Gratianus Auguſtini ſententiam referens, teſtatur ſtipendia Eccleſiæ, hoc eſt, annuos redditus & donationes, in quatuor debere diſtribui partes. Quarum PRIMA detur Epiſcopo & familiæ eius, propter officium & hoſpitalitatem, non ad luxũ, non ad alendam ſuperbiam, nõ ad torques aureas, nõ ad aureos annulos, non ad caballos alendos, non ad aulicum ſtrepitũ: ſed ad neceſſariam & honeſtam ſuſtentationem, ne diuitijs huius mundi ineſcatus, obliuiſcatur officij. Quemadmodum olim factum eſſe in hoc regno ſatis notum eſt.

SECVNDA pars detur clero, cuius tres ordines facio. In primo ſunt docen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tes & diſcentes in Eccleſia, quibus ſumptus debentur, ne paupetrate coacti abijciant officium. In ſecundo ſunt, qui olim ſeruierunt Eccleſiæ, ſed nunc uel morbo affecti, uel ſenio confecti, officium facere non ualent. His liberalis debetur ex bonis Eccleſiæ ſuſtentatio. In tertio ordine ſunt, qui ſuis laboribus in ſtudijs Eccleſiæ utilibus hoc merentur. Hi ueluti milites in uſum Eccleſiæ foueri debent.

TERTIA pars conferatur pauperibus, qui uerè ſunt tales, quorum tranſacta uita honeſta fuit. Nam qui ſcortando & potando ſua bona abſumſerunt, indigni ſunt qui Eccleſiæ bonis alantur. Hi mendicitate uictum quærant.

QVARTA pars templis & domorum fabricæ reſeruetur.

Hæc Auguſtini ſententia, de partitione bonorum Eccleſiaſticorum pia & uera eſt. Non uult ſanctus ille uir bonis Eccleſiæ ali canes & meretrices, non uult ocioſos uentres & ignauos fucos bonis Eccleſiæ inpingueſcere, non uult agmina

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Monachorum, inutiliſsima terræ pondera, delicatè uiuere ex bonis Eccleſiæ, non uult fumos & boatus uendi pro Eccleſiæ theſauro, ſed iuſtam diſpenſationē requirit iuxta proportionem Geometricam, quæ rationem officij & laboris habet in aſsignandis ſtipendijs.

Etſi autem hanc ſententiam Auguſtini, de partitione bonorum Eccleſiæ probo, tamen hoc iuſta ratione addo. Primum quia Epiſcopis non congruunt politica imperia, licet pijs regibus & principibus imperia, ditiones, iuriſdictionem ciuilem, exercitus Epiſcoporum ad ſe transferre, modò ea conuertant in Eccleſiæ Dei conſeruationem, hoc eſt, pijs regibus & principibus licet ſe iſtis bonis munire, ut habeant quo tueantur Eccleſiam aduerſus hoſtes, & quo munifici eſſe poſsint erga pios exules & alios de Eccleſia & republica bene meritos.

Quòd autem rectè dicimus Epiſcopis non congruere politica imperia, id ſatis oſtendunt dicta, quæ diſcernunt mini-

ſterium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſterium Euangelij, & politica imperia. Sicut pater meus miſit me (ait Dominus) ita ego mitto uos. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Reges gentium Dominantur, uos autem non ſic. Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia.

Sed Papiſtæ obijciunt donatas eſſe Romano Pontifici à Conſtantino certas prouincias. Si demus hoc uerum eſſe, etſi eſt falſiſsimum, tamen etiamſi delata eſſet potentia illa Syluestro, non licuiſſet eam ipſi accipere in ea functione, in qua erat, & ſucceſſoribus tradere. Quia unusquiſqȝ debet officia ſuę uocationis facere, iuxta dictum: In hoc ſitis ambitioſi, ut ſitis quieti & faciatis PROPRIA. Epiſcopus debet docere, Rex gubernare exercitus, ſtipendia, bella, pacem corporum. Non ſunt igitur hæc mandãda paſtori, ſed unusquiſqȝ ſuo loco memor ſuæ regulæ, PROPRIA FACITE. Item, Vnusquiſqȝ ſicut eum uocauit Deus, ita ambulet. Item, Quæ tibi Deus præcepit, ea ſanctè facito. Di-

T ctum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ctum itaq;, VOS AVTEM NON SIC: non tantum ita intelligatur, quod cum miniſterio Euangelij, non tradit Chriſtus politicam poteſtatem, ſed etiam ne accipiatur & exerceatur à tenente miniſterium.

Cùm Pontificij obijciunt reſponſum Domini, ad dictum, ecce duo gladij hîc, ſatis declarant ſe ſophiſticè agere. Nam cùm ille reſpõdet, ſatis eſt, ſignificet quęrelam de duplici genere hoſtium. Satis eſt & Pontificũ & Pilati gladios aduerſus uos ſtringi. Hinc extra omne dubiũ cõcluditur non congruere Epiſcopis & paſtoribus imperia politica. Piè igitur & rectè CHRISTIANVS TERTIVS, Rex Daniæ fecit, cùm Epiſcoporum principatus ad ſe tranſtulit ad conſeruanda Eccleſiæ ſtudia neceſſaria & ad reprimendos hoſtes Euangelij.

Deinde ubicunq; adhuc uberiores Eccleſiæ ſunt redditus, & ubi bene proſpectum eſt ijs, de quibus dictum eſt, debet pius Rex ſeu princeps tanquã æconomus & nutritor Eccleſiæ, bonorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quæ ſuperſunt rationem habere, ac imprimis cauere, ne ab ocioſis uentribus, qui nec ſeruierunt unquam, nec ſeruiunt, nec ſeruire poſſunt Eccleſiæ aut reipublicæ, bona Eccleſiæ occupentur. Nam ut ſuperior Dominus defenſor eſt aliorum publicorum bonorum: ſic eſt defenſor Eccleſiaſticorum bonorum.

Et ut Regis intereſt, ſi ciuitas bona fiſci malè adminiſtrat, curare ut diligentius & utilius collocentur. Ita de facultatibus Eccleſiaſticis intereſt Regum & principum curare, ut quæ hactenus ſeruierunt ſuperſtitioni, iam ueris uſibus applicentur.

Verùm interim caueat quiſque, ne prætextu pietatis ad luxum & prophanos uſus bona Eccleſiæ conuertat.

Patientes igitur eſtote fratres usq; ad aduentum Domini.

Ex obiurgatione diuitũ, infert adhortationẽ ad pios pauperes, ut cùm uideãt

qualis ſit exitus futurus eorum, qui diuitijs ſuis in hac uita abutuntur: potius patienter ferant præſentes ærumnas, quàm ut uelint diuitias diuitum, cum ſalutis periculo expetere. Eſtq; hæc exhortationis propoſitio.

Ecce agricola expectat precioſum fructum terræ, cum patientia ſuper eo, dum accipiat pluuiam matutinam & ſerotinam. Patientes igitur eſtote & uos confirmate corda ueſtra. Quoniam aduentus Domini appropinquat.

Prima propoſitionis ratio ab exemplo agricolarum ſumitur. Quemadmodũ agricolæ laborantes in ſerendis agris & parandis, patienter expectant fructum: ita pij per patientiam expectare debent finem fidei, qui eſt ſalus animarum. Pluuia matutina dicitur, quæ in uere decidit iacto iam primùm ſemine in terram. Serotina quæ in autumno cadit plenis ariſtis, unde grana turgeſcunt & redduntur maiora.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

maiora. Ratio appellationis eſt, quôd totum tempus quo ſemen in agris eſt, confertur diei uni. Huius principium eſt uer, & finis autumnus.

Ne ingemiſcatis alius aduerſus alium, fratres, ne condemnemini. Ecce iudex ante ianuam aſtat.

Secunda ratio à pœna impatientiæ. Gemitus nomine inteſtina quædam querimonia notatur, quę ex impatientia proficiſcitur. Ad ianuam aſtare, eſt in propinquo eſſe.

Sumite pro exemplari, fratres mei, afflictionis & patientiæ Prophetas, qui loquuti ſunt nomine Domini.

Tertia ratio ab exemplo Prophetarum, qui etſi uice Domini in annũciando uerbo functi ſunt, non tamen erant immunes ab afflictione, in qua ſummam patientiam declarârunt. Vide Hebr. 11.

Ecce beatos ducimus eos qui ſuſtinent.

Quarta ratio ab adiacentibus. Beati dicuntur qui patiuntur, Matt. 5. Igitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

patienter præſentes afflictiones ferre oportet. Sunt autem duobus modis BEATI, ſenſu & euentu. Senſu quidem quia reuera ſub cruce ſentiunt præſentiã Dei conſolantis ſe. Euentu uerò quia uerè liberabuntur iuxta promiſsionem Christi, Matt. 5.

Tolerantiam Iob audiſtis & finem Domini uidiſtis.

Quinta ratio ab exitu præſentium ærumnarum, quem oſtendit propoſito illuſtri exemplo ſancti Iob. Iob ſupra modũ afflictus erat, ſed finis Domini, id eſt, exitus quem Dominus dedit, fuit lætiſſimus. Nam afflictionis tempore ſuperato, conſolationem accepit & glorioſè ab omnibus afflictionibus ſuis liberatus eſt. Atq; ita in præſentibus ærumnis, oculi noſtri non tam in has miſerias, quàm in earum lætum exitum defigendi ſunt.

Nam ualde miſericors eſt Dominus & commiſerans.

Quintæ rationis confirmatio eſt, ab affectu

affectu Domini erga eos, qui patienter in fide afflictiones ſuſtinent.

Quia ſæpe miſericordiæ Dei idq; meritiſsimè fit mentio in ſcripturis, & Deus ipſe prædicatur miſericors & miſerator. (Miſericors quidem, quia uerè afficitur noſtris miſerijs & ueluti compatitur nobis. Miſerator uerò, quia nobis miſeris manum porrigit, nosq; è miſeria liberat) uolo breuiter recitare, quæ nobis in mentem uenire debent, quoties miſericordiæ Dei erga nos fit mentio.

Primum, obiectũ miſericordiæ cogitandũ eſt, quod eſt miſeria generis humani, qua totum genus humanũ eſt in ſe miſerrimè perditum, ſubiectum Tyrannidi Diaboli, obnoxium omnibus calamitatibus, ſpiritualibus & corporalibus.

Secundo, huius miſeriæ cauſa cogitanda eſt, quæ eſt peccatum, res omnium triſtiſsima & turpiſsima, cuius iuſtiſſima pœna eſt animarum & corporum perpetuus cruciatus.

Tertio, cogitanda eſt immenſa philan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

thropia Dei erga genus humanum, quòd Deus non abiecerit prorſus hominem, propter tantam turpitudinem & fœditatem.

Quarto, antilytron cogitetur, hoc eſt, uictima filij Dei, qua ſuccurritur miſeriæ noſtræ, & peccatum expiatur. Huius antilytri cogitatione, ſancti patres in ſuis ſacrificijs ſe conſolati ſunt. Ad hoc antilytron reſpicit Dauid, quoties in Pſalmis implorat miſericordiam Dei, id quod ſatis indicat Pſalmus, 50. ubi proponit precationẽ ſuam his uerbis: Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam, ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitates meas. Cùm dicit, dele, reſpicit ad ſanguinem mediatoris, ſicut apertius indicat in ſeptimo uerſu, ubi meminit expiationis, ita enim ait: expiabis me hyſſopo & mundabor.

Quinto, pœnitentia ſeu conuerſio hîc requiritur, ſine qua iſtius ineffabilis precij, uictimæ filij Dei non reddimur partici-

participes. Huc pertinent multa Prophetarum dicta.

2. Paral. 30. Pius & clemens Dominus, Deus ueſter, & non auertet faciem ſuam à uobis, ſi conuerſi fueritis ad eum.

Iere. 3. Conuertimini filij reuertentes, & ſanabo auerſiones ueſtras.

Idem. 18. Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus ueſtris, & non erit uobis in ruinam iniquitas.

Ad hanc conuerſionē inuitat Euangelium: Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum. Et Chriſtus ipſe ait: Non ueni uocatum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.

Sexto, perpetua gratitudo in tota uita cum prędicatione gloriæ Dei requiritur, & ſancta quædam ſollicitudo adhibenda eſt in regendis moribus, ut corde, ore, lingua & tota conuerſatione Dei miſericordiam prædicare uideamur.

Septimo. Quia ingens imbecillitas eſt noſtra, quæ nunc particularitatis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

nunc indignitatis noſtrę cogitatione augetur: cogitandum eſt quòd miſericordia Dei non claudatur anguſtis limitibus, nec ſuperetur magnitudine peccatorum noſtrorum, ſed quòd extendatur ad omnes fines orbis terrarum, & abundet infinitis modis ſupra peccatum. Beata uirgo in hunc modum canit: Miſericordia Dei in generationes generationum timentibus eum. Et Petrus ait: Deus longanimis eſt erga uos, non uolens ullos perire, ſed OMNES recipere ad pœnitentiam.

De hac ditiſsima Dei miſericordia, Diuus Cyrillus in hunc modum ſcribit: Mons oliueti altitudinem & copiam diuinæ ſignificat miſericordiæ, per filij Dei in carnem aduentum nobis affluenter oſtenſæ. Nempe OLEI nomine in Scripturis, Dei miſericordia ſæpius exprimitur, quod illius natura, huius condititioni congruat. Superfertur enim oleum cæteris liquoribus, atq; ſupernatat: ita miſericordia omnibus ſupereminet Dei

operibus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

operibus , & plus cæteris in homines
eluceſcit. Miſericordia enim ſuperexal-
tat iudicium: & miſerationes eius ſuper
omnia opera eius. Inſuper oleum dolo-
res uulnerum mitigat , & ſanat tumores
ac ulcera: Dei uero miſericordia plagas
animæ noſtræ curat , omnemq́ depellit
languorem peccati , ut canit Propheta:
Qui propitiatur omnibus iniquitatibus
tuis , qui ſanat omnes infirmitates tuas,
qui replet in bonis deſiderium tuum,
qui coronat te in miſericordia & miſe-
rationibus. Demum qui paleſtram ſubi-
re debebant , aut luctam , oleo delibuti
prodibant in medium , quò eorum cor-
pora ad id genus certaminis eſſent ac-
commodatiora. Sic in acie contra aëreas
poteſtates certaturis, ſuam Deus miſeri-
cordiam elargitur, ea nos præuenit, ſug-
geritq́ uires , quibus in tam difficili præ-
lio ope ſua muniti , tandem uictores eua-
damus. In te (dicit Propheta) eripiar à
tentatione, & in Deo meo tranſgre-
diar murum. Et iterum: Dominus
illumi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector uitæ meæ, à quo trepidabo? Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Demum alio loco: fortitudinē meam ad te cuſtodiam, quia Deus ſuſceptor meus es, Deus meus, miſericordia eius præueniet me.

Auguſtinus in quodam ſermone ita ait: Miſericordia abundatiſsima eſt & larga eius beneuolentia, qui nos ſanguine filij ſui redemit, cùm propter peccata noſtra nihil eſſemus. Nam ipſe aliquod magnum fecit, cùm hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam creauit. Sed quia nos nihil fieri uoluimus peccando, & traducem mortalitatis de parentibus duximus, & maſſa peccati (maſſa iræ) facti ſumus, placuit tamen illi per miſericordiam ſuam redimere nos tanto precio, dedit pro nobis ſanguinem unici ſui innocenter nati, innocenter uiuentis, innocenter mortui, qui nos tanto precio redemit.

redemit.

redemit. Non uult perire quos emit, non emit, quos perdat, ſed emit quos uiuificet.

> Ante omnia, fratres mei, ne iuretis, neq; per cœlum, neq; per terram, neq; aliud ullum iusiurandum. Sit autem ueſtrum, eſt, eſt, & non, non, ut ne in iudicium incidatis.

Vt temerariam iurandi conſuetudinem damnat propoſita pœna: Ita modũ præſcribit affirmationis & negationis, cùm inquit, ſit ueſtrum ita, ita, & non, non, hoc eſt, quod affirmandum fuerit ſimpliciter & ſine iureiurando affirmate, quod negandum ſimpliciter negate. Sequutus ſum ea exemplaria græca quæ legũt ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε. Nam hæc lectio magis congruit, quàm & uetus interpres ſecutus eſt.

DE IVRAMENTO.

Quia hoc dicto abutuntur Anabaptiſtæ ad abolendum omne iusiurandum,

dum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

dum, iudico operæprecium eſſe totum hunc locum pluribus explicare, ut conſtet quatenus licitum ſit iurare & quatenus non, & ut certa ſit nobis tractationis ratio, hæc ordine dicam.

Primum, in genere oſtendam interdum licitum eſſe iurare.

Deinde ea inquiram, quæ ad legitimũ iuramentũ requiruntur, ut conſtet quod licitum & quod illicitum ſit.

Prætereà, quibus iuratis ſit credendum, nõ enim cuiuis iurato credendũ eſt.

Poſtremo loco argumenta Anabaptiſtarum refellam.

DE PRIMO.

Iuramenta interdum licita eſſe, docetur ſequentibus ſex argumentis.

Primum. Secundum præceptum decalogi manifeſtè requirit religionem iurisiurandi. Nam dum uetat abuſum nominis diuini, requirit eius legitimũ uſum, uidelicet, inuocationem Dei, cuius pars eſt religioſa iuratio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Secundum. Præcepti ſecundi declaratio Deut: 6. Idem comprobat, ibi enim ait Moſes: Per nomen illius iurabis, hoc dictum & licitum eſſe iuramentum teſtatur, & modum iurationis oſtendit. Non enim uult, ut per nomina Dæmoniorum more gentium, ſed ut per ſuum nomen iurent Iſraelitæ.

Tertium. Exodi. 22. Præceptum Domini hoc eſt, cùm controuertitur de re depoſita, ſed ablata: præcepit Deus ut apud quem res depoſita erat ſe iuramento purget.

Quartum. Exempla ſanctorum plurima, ut Abraham, Iſaac, Iacob, & aliorum multorum qui nequaquam uel ipſi iuraſſent, nec ab alijs iuramenta poſtulaſſent, niſi ſtatuiſſent licitum fuiſſe iurare. Verùm ipſorum iuramenta regulã legitimi iuramenti conſtituunt, ut infrà dicam.

Quintum. Exemplum Chriſti & Apoſtolorum in nouo Teſtamẽto. Quoties Chriſtus utitur hac iurationis forma:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

amen amen, &c. Quoties Paulus iurat, & alij Apoſtoli. Hæc nequaquam Apoſtoli & multo minus Chriſtus feciſſet, ſi omne iuramentum eſſet illicitum.

Sextum. Finis iurisiurãdi, Heb. 6. Et omnis, inquit, ipſis controuerſia finis in confirmationem iuramentum eſt.

Habemus firmas rationes, quibus clarè, oſtenditur non omne iuramentum illicitum eſſe, ut Anabaptiſtæ uociferantur: nunc tranſeamus ad id quod ſecundo loco propoſuimus.

DE SECVNDO.

In iuramento, quod eſt affirmatio uel negatio alicuius, cum atteſtatione nominis Dei, aut alterius rei quæ ſacroſancta & inuiolabilis eſſe debet, quatuor requiruntur, quæ & diligenter in omni iuramento ſpectanda ſunt: ut partes iurationis, cauſæ, affectus iurantis, & finis iurationis.

PARTES ſunt duæ, una eſt atteſtatio Dei ſuper re quam affirmamus uel nega-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

negamus. Iurans enim cùm alios teſtes non habet, ad Deum quem nihil latet prouocat, ac eius petit teſtimonium, illudq; quod dicit tanquam à Deo teſte profectum iureiurando confirmat. Hinc ſequitur, quod non ſit confugiendum ad Diuinum teſtimonium, niſi ubi & teſtes alij haberi non poſſunt, & res ita iuranti eſt nota, ut ſciat ſe non temerè prouocaſſe ad tantum teſtem.

Altera eſt conditio uindictæ diuinę in eum qui iurat, ſi iurando fallit. Nam ſi is non euadit pœnam qui mentitur teſtimonium regis terreni, quid fiet ei qui Deum mendacem facit. Hæc conditio omnes reuocabit non ſolum à periurio, uerumetiam à iurandi leuitate.

CAVSAE iurationis duæ ſunt. Prior rei de qua agitur ignoratio. Poſterior rei grauitas. Nam in rebus nugatorijs & nihili aut parui momenti, non eſt confugiendum ad iusiurandum: nomen enim Dei magis ſacroſanctum nobis eſſe debet, quam ut ad illud confugiamus iurando,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

rando, niſi maxima urgente neceſsitate.

Affectus iurantis duplex eſſe debet, inã & odio mendacij & amore ueritatis impelli debet. Vbicunq; hic affectus non eſt, in uanum ſumitur nomen Dei.

Finis iurationis duplex quoq; eſt, unus ut obtineatur ueritas, alter ut Deus honoretur per quem iuratur.

Ex his quatuor ritè collatis, facile patebit quando iurare licet & quando non. Quidam hanc diſtinctionem probant: quòd iuramentũ publicũ tantũ, hoc eſt, poſtulatũ à legitimo magiſtratu ſit licitũ, non autẽ priuatum, hoc eſt, quod aliquis ſponte fecit, uel in ſua uel in aliena cauſa. Verùm quia exempla multa probant etiã priuata iuramenta, iſtam diſtinctionem non recipio. Sed definio licitum iuramentum, quod in timore Dei fit ad confirmandum ueritatem eius rei, cuius ignoratio uel gloriam Dei impediret, uel proximi ſaluti & famæ noceret.

DE TERTIO.

Iam quibus iuratis ſit credendum exponendũ eſt. Nõ enim cuiuis, uel iurato credere oportet. Poëta Menander ait:

ἀνδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε:

hoc eſt,

Prauorum hominum iuramentũ in aquã ſcribito. Significat ergo hoc ſigno, uanum eſſe quod iurant homines praui. Qui enim apertè mandata alia Dei transgreditur, ut idololatria, iniuſtitia, tyrannide, ebrietate, adulterio, ſcortatione, iniuria, & huiusmodi alijs: is facile etiam Deum contemnet iurando. Quare huiuſmodi hominibus iuratis, nec pius magiſtratus, nec alius quiſpiã facile receperit. Paulus iurans his uerbis, teſtis eſt mihi Deus, mox ſubiecit, cui ſeruio in ſpiritu: ſignificans Deũ colẽtibus, ſi quid iurârint credendũ eſſe. Qui enim Deũ uacui fide, colere nõ poſſunt, quomodò putãdi ſunt Deũ colere religione iuris iurãdi? quomodo tribues illi partem, cui totũ ademiſti?

Iam uideamus quibus fundamentis nituntur Anabaptiſtæ. Primum adducũt dictũ Domini: Mat: 5. Ego dico ne omnino iuretis. Deinde uerba Iacobi urgẽt: Nolite iurare neq; per cœlũ, neq; per terrã, neq; aliud quodcunq; iuramentũ. Sit, inquit Dominus, ſermo ueſter eſt, eſt, nõ, non, quod autẽ his additur à malo eſt.

His nituntur fundamentis Anabaptiſtæ, quibus cederem niſi ſuperiores rationes me rectius inſtruerent. Vt autem intelligatur quid uelit prohibitio Domini, quæ uidetur uniuerſalis eſſe, ſpectandum eſt conſilium Chriſti in tota iſta concione de operibus. Non eſt conſiliũ Domini, ut corrigat legem patris ſui, ſed ut errorem interpretum legis patefaciat, & arguat. Lex patris eſt, per nomen meum iurabis. Hanc legem nõ abolet Dominus, ſed tuetur potius, dum eius corruptelam reprehendit. Phariſæi ex lege hac ita concluſerunt: Deus præcepit ut iuremus per nomen eius, ergo quauis de cauſa & quouis modo iurare licet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

licet. Hanc erroneã conſecutionem reprehendit Dominus, dum ait: Non peierabis, ſed reddes Domino iuramenta tua. Ego uero dico uobis ne iuretis omnino, neq; per cœlum &c: omnino, ὅλως, uniuerſalis particula referri debet ad morem iurandi tantum receptum, uidelicet, quauis de cauſa & quouis modo, more prophanorum hominum iurare.

Hîc ergo Chriſtus prohibet ne diſcipuli ſui & qui uerè Deum timent, temerè iurent quauis de cauſa & quouis modo. Vult enim nomẽ Dei religioſius coli, quàm ut in uanum uſurpetur.

Iacobus ſimiliter non abolet præceptum Dei de religione iuriſiurandi, ſed tantum corrigit temerè Iurandi & quouis modo conſuetudinem. Nam legitimus iurandi modus inter promiſſiones Euangelij numeratur: Iere. 4. Iurabis, uiuit Dominus, in ueritate & iudicio & iuſtitia. Hoc dictum non prçcipientis, ſed promittentis fore, ut uerus Iſrael ſit uerus Dei cultor futurus, utq; gentes ue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ram Dei religionem amplectãtur. Cuius rei argumentum erit, quòd ſint iuraturi hac forma: uiuit Dominus, non aũt hac: uiuit Baal, Saturnus aut Iupiter.

Quòd autem Hoſeæ, 4. dicitur, Neq; iuraueritis, uiuit Dominus: comminantis eſt uox. Comminatur enim ingratis Iudæis, ut eorum terra propter contumaciam aduerſus Deum deſoletur, ut in locũ ueri cultus Dei ſubſtituatur idolorũ cultus, ex quo fiet, ut nõ amplius iurẽt dicẽtes: uiuit Dominus, ſed uiuit Baal, &c.

Anabaptiſtæ urgent formã à Domino præſcriptam: Sit ſermo ueſter eſt, eſt, nõ, nõ. Quid his uerbis uult Dominus? ut loco temerarij iuramenti utantur conſtanti oratione. Requirit ergo Dominus conſtantiam in dictis, ut noſtrum eſt ſit eſt: & noſtrum non ſit non. Non prohibet quin liceat nobis confugere ad religioſum iuſiurandum, ubi grauitas cauſæ id poſtulat: ſed urgent fortius q; ſequitur.

Quod autem (inquit Chriſtus) his additur à malo eſt, hoc eſt, quod ultra

ſimpli-

ſimplicem affirmationem aut negationem temerè additur, nulla graui urgente cauſa: à malo eſt, id eſt, à malo animi affectione, ſeu à mala cõſcientia, ſeu ab ipſo Diabolo. Non dicit legitimũ iuſiurandũ à malo eſſe, ſed temerarium tantũ, quod fit leuitate quadam & mala cõſuetudine & quauis de cauſa. Deinde fieri interdũ poteſt, ut iuramentum ſit à malo non iurantis, ſed ſimplici aſſeuerantiam non credentis, quod cum ſit non propterea malum erit iuramentum religioſum. Nõ enim omne malum eſt, quod à malo eſt, fit enim ſæpe, ut malę ſint occaſiones bonorum: Vt cùm dicimus bonas leges à malis moribus eſſe, ſcilicet, per occaſionem non effectiuè.

Affligitur aliquis inter uos? oret.

Paręneſes ſpeciales texuntur, ac primum, ut qui malis affligitur & perſecutionem patitur, oret. Nullũ etiam pharmacum præſentius eſt aduerſus huius mundi ęrũnas, quàm oratio ex fide. Omnia, inquit Dominus, quæcũq; petieritis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

in oratione credentes, accipitis. Atq; eius ratio Iudic. 9. eleganter ſignatur, ubi ſanctiſsima mulier ita orat in oratione ſua: Humilium & afflictorum ſemper tibi placuit deprecatio. Et Pſal: 49. Inuoca me in die tribulationis, & eruam te.

Aequo animo eſt quiſq;? pſallat.

Suadet ut, qui rebus utitur proſperis, pſallat: Quo conſilio tria docet Apoſtolus. Primum enim cum iubet pſallere, uult ut agnoſcamus autorem proſperitatis noſtræ Deum eſſe. Secundo, uult ut ipſum prædicemus ac laudemus, gratitudinem ipſi referentes pro beneficijs ſuis. Tertiò, ut non cum mundo in Dei contemtũ proſperitate noſtra abutamur, ſed ut in autore potius acquieſcamus ei pſallentes, & non nobis ipſis quicquam tribuentes. Mundus autẽ contrà facit: Nam nec Deum autorem ſuæ felicitatis agnoſcit, nec illi gratus eſt, tantum abeſt ut Deo pſallat, imò potius furenter prophano gaudio exultat.

Infirma-

Infirmatur quis inter uos, accerſat preſbyteros Eccleſiæ, & orent pro eo ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſeruabit laborantem, erigetq; eum Dominus, quòd ſi peccata commiſerit, remittentur ei.

Suadet infirmo, quid illi faciendum ſit. Primum accerſet presbyteros tanquã animæ medicos. Deinde presbyteri aduocati, orent pro laborante, & eum oleo ungant, non ut moriatur, ſed ut miraculoſè ſanitati reſtituatur. Sicut apertè hîc Apoſtolus loquitur. Verùm cùm oleum ſymbolum doni ſanationis fuit, quod donum ad tempus durauit confirmandæ doctrinæ cauſa, in primitiua Eccleſia, & nunc illud donum Eccleſia non habet: Stultum eſt ſymbolum retinere, ſine re ſymbolo ſignificata. Vt interim taceam idololatricos exorciſmos & fiduciam unctionis (qua putabatur firmiſsimum præſidium aduerſus Diabolum eſſe) cuiusmodi etiamnum in Papatu retinent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Quare Papiſtis ſuum relinquamus pigmentum, quo mortuos ſuos in orcum mittendos commaculant.

Prætereà hic locus apertiſsimè confutat Nouatianorum dogma, qui lapſis poſt agnitam ueritatem negârunt ad gratiam reditum. Quare imprimis hoc Iacobi teſtimonium obſeruandum eſt, dicit enim apertè: Si peccata commiſerint, hoc eſt, aliquid commiſerint contra conſcientiam, remittentur eis.

Confitemini alius alij offenſas.

Alia hypotheſis de mutua incidentium offenſarum condonatione. Non enim aliud fieri poteſt, quàm ut in hac naturæ imbecillitate & in hac corruptiſſima & ueluti delirante mundi ſenecta, multæ incidant offenſæ, quas Apoſtolus uult ut & agnoſcamus & alij alijs condonemus. Papiſtæ hunc locum interpretãtur de confeſsione & enumeratione peccatorum, quæ fit ſacrificulo: quod commentum non ſolũ pugnat cum Apoſto-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

licæ Eccleſiæ conſuetudine (huiusmodi enim confeſsio ignota fuit Iacobo alijsq; Apoſtolis) uerumetiam apertè refutatur uerbis Iacobi, qui ait: Confitemini alij alijs offenſas. Nam ſi interpretatio Papiſtarum ualeret, tum non ſolū laicus ſacerdoti, uerumetiam ſacerdos laico ſua peccata confiteretur, quod nequaquam fert ſacerdotalis, ſi dijs placet, dignitas.

Et orate alij pro alijs ut ſani ſitis.

Alia hypotheſis de mutuis precibus: Præcipit enim, ut pro nobis inuicem oremus, quò ſani ſimus, hoc eſt, ut ſit quàm minimum offenſarum inter nos. Nam hoc ad mentium & affectuum ſanitatem refero, quibus laborantibus nūquam non ut puſtulę quædam erumpunt offenſæ.

Multum enim ualet deprecatio iuſti efficax.

Ratio proximæ rationis ab effectu orationis piæ. Et nota quòd ut unum in precan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

precante: ita alterum in ipſa oratione requirat. In precante requirit iuſtitiam: quare & Paulus iubet nos eleuare manus puras. Hæc iuſtitia in duobus ſita eſt, nimirum, ut precaturus ſtatuat ſibi remiſſum eſſe peccatũ, & omne peccandi propoſitum abiiciat. Qui enim hoc nõ facit, operam ludit. In oratione requirit efficaciam, hoc eſt, ſingularem ardorem, qui ex fide proficiſcitur, qua homo ſtatuit ſe exaudiri merito & interceſsione Domini mediatoris.

Elias homo erat iiſdem, quibus nos, obnoxius, & precatione precatus eſt, ne plueret & non pluit ſuper terram annos tres & menſes ſex & rurſus precatus eſt, & cœlum pluuiam dedit, & terra protulit fructum ſuum.

Rationis proximæ confirmatio eſt ab exemplo. Elias orauit efficaciter, Elias fuit iuſtus, Ergo iuſti deprecatio eſt efficax. Pro maiori ponitur eius confirmatio, de qua lege 17. cap. 3. lib. Regum.

Verùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Verùm ne quis excipiat & dicat id factum eſſe propter uiri ſingularem ſanctitatem & merita, anteuertit & dicit eum ὁμοιοπαθῆ fuiſſe nobis, ut qui ijſdem affectibus & infirmitatibus corruptæ naturæ nobiſcum fuerit obnoxius.

> Fratres, ſi quis inter uos aberrauerit à ueritate, & cõuerterit eum quiſpiam, ſciat quòd qui auerterit peccatorem ab errore uiæ ſuæ, ſeruabit animam eius a morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Commendatur pijs diligentia in procuranda fratrum ſalute, ut alter alterum ab errore uiæ ſuæ, id eſt, doctrinæ & uitæ, reuocet, quod qui facit, primum ſeruat animam eius, qui errauit: Deinde multitudinem peccatorum tegit, dum ſcilicet peccator eius admonitione conuerſus reconciliatur Deo, & peccata ipſius apud Deum teguntur, & in altam obliuionem ueniunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Sed quomodò homo hominis animã ſeruare à morte poterit? Et quomodò multitudinem peccatorũ operiet? Miniſterio & non uirtute propria. Sic Paulus dicit ſe genuiſſe Galatas. Et ad Timotheum ſcribens ait: Hoc faciens & teipſum ſaluum facies, & eos qui te audiunt. Quamuis autẽ ſolius Dei eſt ſaluare: tamen nos ſibi ueluti ſocios adiungit, & nobis aſſcribit propter miniſterium, quod ſibi ſoli reuerà conuenit.

Hoc nobis dignitatem miniſterij uerbi commendatiorem reddet, cùm audiamus nos in hominum ſalute procuranda συνέργους Dei eſſe, quibus impertit etiam quodam modo diuinum honorem. Quomodò autem homo operit multitudinem peccatorum iam dixi: id non facit uirtute, ſed doctrina & uenia. Doctrina facit ut peccator cõuertat ſe ad Deũ, qui peccatum ſolus expiat: uenia, dum ipſe fratris errata tegit. Huc illud: Dilectio operit multitudinem peccatorum. Papiſtæ qui ex hoc dicto colligunt, hominem

ſua

ſua charitate mereri remiſsionem pecca-
torum, falluntur. Quemadmodum anti-
theſis in Solomone ſatis oſtendit: Ibi
enim odium & charitas, ut contrariæ
cauſæ in contrarijs effectibus opponun-
tur. Odium (inquit) ſuſcitat rixas, &
uniuerſas præuaricationes operit chari-
tas. Nam ut odium cauſa eſt rixarum
inter homines: ita charitas erra-
ta tegit uel ſanando uel
conniuen-
do.

τέλος.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

169

DE REGENERATIONE SPIRITVALI, ET OBEDIENtia Deo neceſſariò præſtanda à Regeneratis.

Autore
NICOLAO HEMMINGIO.

2. Cor: 5.
Si quis eſt in Chriſto, noua Creatura eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ORNATISSIMO VIRO,

PIETATE, SAPIENTIA, AC GENERIS ſplendore præſtanti D: Iohanni Friis de Heſſelagger, Cancellario inclyti Regis Daniæ, Noruegiæ &c. prudentiſsimo, Domino ac patrono ſuo ſemper obſeruando, perpetuam gratiam & pacem à Deo Patre per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,

NICOLAVS HEMMINGIVS optat.

*

ECce quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in unum. Sicut unguentum bonum ſuper caput, defluens ſuper barbam, barbam Aaron: quod defluit ſuper oram ueſtimentorum eius. Sicut ros Hermon, & qui deſcendit ſuper montes Zion. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem: uitam uſq; in ſeculum. In hoc ſacro carmine, Regius propheta Dauid, canit quàm ſit res læta, bona & iucunda, ſancta in Eccleſia & politijs concordia. Et elegantiſſimis

ſimis imaginibus depingit, quod initi-
um, qui progreſſus, & quis fructus ſit
huius tam lætæ, bonæ & iucundæ con-
cordiæ. Id quod ideô facit ſanctiſsimus
Rex, ut omnes ſuos ſubditos ad con-
cordiam amandam, admirandam, fouen-
dam & colendam ſecum excitet. Cùm
etenim optimo unguento, hoc eſt, bal-
ſamo effuſo in caput Aaronis, & deflu-
enti in barbam, & à barba in oras
ueſtimentorum decurrenti, concordi-
am comparat: ueræ concordiæ initium
facit pium in religione conſenſum, ex
balſamo Spiritus Sancti promanan-
tem. Nam ut unguentum, Spiritum
Sanctum: caput Aaronis, Chriſtum:
& eiuſdem barba diuini uerbi præco-
nes figurat: Ita ueſtimenta Aaronica
Eccleſiam reliquam typicè notant.
Vnguentum itaq; Spiritus Sancti in ca-
put Sacerdotis Chriſti effuſum, dima-
nat in Apoſtolos & reliquos pios uerbi
diuini præcones, & inde in reliquam
multitudinem, per ſanctiſsimum uer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

bi diuini miniſterium decurrit. Cùm enim piè & concorditer prædicatur Euangelium, auditores qui ſe dociles præbent, donantur Spiritu Sancto, eoq; refecti tanquam iucundiſsimo balſamo, coaleſcunt inter ſe ueræ charitatis uinculo, ac ita perfuſi ſanctiſsimo oleo, mutuam in Chriſto fouent concordiam. En principium & progreſſus huius nunquã ſatis laudatæ concordiæ.

Eodem ſpectat & imago roris in montes Hermon & Zion deſcendentis. Nam ſicut rore cœli omnia creſcentia reficiuntur, ac ueluti exhilarantur, fructumq; ædunt iucundiſsimum: Ita ſancta concordia & uitam iucundiſsimam reddit, & fructus longè gratiſsimos producit. Quare non abs re dixiſſe putandus eſt, qui ait: Concordia res paruæ creſcunt, & diſcordia res magnæ dilabuntur. Sed quæ cauſa eſt? Quoniam illic, hoc eſt, inter concordes mandauit Dominus benedictionem, & uitam uſq; in ſeculum. Promiſsio ergo diuina uberrimum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

rimum ſanctæ concordiæ fructum adfert. Nam ubi uera eſt in Eccleſia & politijs concordia, illic ſe Dominus ſua benedictione gubernatoribus & ſubditis adeſſe, & perpetua eos beneficentia complecti ſtatuit.

Hoc concordiæ piæ encomion, dum lego apud Dauidem, cogito de noſtro regno, & gratias ago Filio Dei, qui ſuum ſanctiſsimum balſamum nobis quoq; impertiri dignatus eſt. Nam & Rex noſter clemētiſsimus, re & nomine CHRISTIANVS, balſami huius ſacri particeps, ueram religionis concordiam colit, ac uelut unguentum fragrantiſsimum in ſuos ſubditos, nobiles & alios in ſua aula, adeoq; in toto regno effundit: adeo ut nihil iucundius iudicent uerè pij, quàm ut eodem ſpiritus balſamo, cum illo ueluti imbuantur, ex quo longè iucundiſsimus percipitur fructus: ſanctus in religione conſenſus, ac in ſtatu politico, felix beataq; concordia, quæ bona ut ſint perpetua, donet nobis pacis & cōcordię prin

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ceps, Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Cyclopicæ naturæ, quæ ſolummodo uenantur gloriam mundi, & uoluptates ſectantur, non intelligunt quam diuinus theſaurus ſit pius in religione conſenſus, atq; ideo ſalſe derident Euangelium, & omnia quæ de religione diſputãtur ſusq; deq; habent, in hoc potius incumbentes, ut per fas & nefas, bona Eccleſiæ quæ adhuc reliqua ſunt deprædentur, & in ſuum luxum ſacrilege conuertant. Verùm his, quia fruſtra ſurdis canitur, nihil aliud hoc tempore dictum uelim, quam illud Iſaiæ: Væh qui prædaris, & non es prædam paſſus, præuaricaris & nulli ſunt in te præuaricati, cùm conſummaueris deprædationem, deprædaberis, cũ fatigatus deſſeris contemnere, contemnêris. Hunc ſibi uerum uatem fuiſſe, non ſine magno ſuo malo experientur olim.

Cæterum ut concordia in Eccleſia maneat ſtabilis & firma, neceſſarium erit ueræ concordię uinculum retinere, quod eſt ſacrum Dei uerbum, traditum in

ſcriptis

ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis, ac ſummatim repetitum in Symbolis. Hoc uerbum retinendum eſt, & pręferendum omnibus humanis ac Philoſophicis figmentis, nam illud ſolum ſalutis neceſſariam doctrinam continet. Vt autem hoc uerbum tenacius retineri poſsit, debent interpretes ſcripturę nequaq; imitari Nadab & Abihu, qui ſacrificiũ facturi, alienũ ignem ſuis impoſuerunt acerris, cuius temeritatis mox pœnas luerunt, nã igni cœleſti proſtrati & occiſi ſunt.

Hac imagine non dubium eſt ſignificari hæreticos, qui ſcripturam interpretantes, interpretationes petunt ex Philoſophia & humana ratione, quorum interitus caſu Nadab & Abihu ſignificatus eſt: Sed potius Aaronem, Eleazer, Sadoch & alios imitabuntur, qui ſacrificantes ignem ex perpetuo altaris Dei igni ſumſerunt, quò ſuas accenderunt uictimas, hoc eſt, debent obſcuras ſcripturæ ſententias, cum perſpicuis ſcripturæ locis conferre, & inde mutuari lucem, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ueluti ignem quendam, quo illuſtria fiant obſcuriora loca.

Multi cùm audiunt nos uerbũ Dei, tanq̃ uitæ atq; actionum in Eccleſia regulam unicam prædicare: putant nos aſpernari cùm Philoſophiam totam, tum Eccleſiæ & ſanctorum patrum interpretationes. Sed utrunq; conſtanter pernegamus. Nam quantum ad uitam politicã, & œconomicam attinet, multa utiliſsima præcepta ex Xenophonte, Iſocrate, Platone, Ariſtotele, Plutarcho, Cicerone & alijs multis Philoſophis, & ex Iuriſconſultorum monumentis peti poſſunt. Sed cùm uera colendi Deũ ratio agitur, nihil ſani reperire eſt in Philoſophorum monumentis. Hic enim ſolum uerbum Dei lucerna eſſe debet pedibus noſtris, quã lucernam ſi ſequamur, rectà nos ducet in thalamum ſponſi noſtri Ieſu Chriſti.

De Eccleſia aũt & ſanctorum Patrum interpretatione ſic ſentiendum eſt. Triplicia ſunt ſcripturæ pronunciata, quædã ita clara & manifeſta ſunt, ut nulla luce

aliunde

aliunde petita indigeant. Huius generis ſunt omnia, quæ omnino ad noſtram ſalutem ſunt neceſſaria: ut decalogi præcepta de diligendo Deo & proximo, ut promiſsiones Euangelij, ut doctrina pœnitentiæ, baptiſmi, cœnæ Domini, &c. Hîc nõ recipienda eſt ullius hominis interpretatio, pugnãs cũ manifeſtis dictis.

Quædã ſunt dubia, quorũ multa mediocri diligẽtia & collatione adhibita, diiudicari poſſunt, ordine rerũ obſeruato.

Quædam ſunt planè obſcura, quæ ex locorum collatione, & obſeruatione ordinis rerum percipi nõ poſſunt, ut aquæ quæ ſunt ſuper cœlos, hæc alij de aquis quæ in nubibus uehuntur, interpretantur, alij de aquis ex quibus undecimum cœlum conſtare dicunt, accipiunt. Talis eſt diſputatio de ortu animarum, quas alij immediatè creari dicunt, & infundi corporibus, iã in utero materno formatis: alij eas, ut quædã quæ putant abſurda diuitent, fingunt ex traduce oriri.

In huiuſmodi obſcuris quæſtionibus,

non reijciendum eſt teſtimonium ueterum, quorum interpretationem, ſi non pugnat cum fundamento, recipiendam iudico. Verum hoc interim ſciendum, non ita extollendam eſſe Eccleſiæ autoritatem, ut ſinamus nobis obtrudi humana ſomnia, & excuti è manibus manifeſta oracula ſpiritus Sancti, quaſi pulueri & cineri liceret ſuam autoritatem diuinę comparare, quod tamen in Papatu fieri manifeſtũ eſt, non ſine mediatoris noſtri Ieſu Chriſti magna contumelia, & infirmarum animarum deplorando interitu.

Papiſtæ hodie quatuor potiſsimum monſtra (quibus reliqua nugarum & ſuperſtitionum colluuies deſeruit) defendunt: Miſſam, purgatoriũ, inuocationem ſanctorum & operum iuſtitiam, quę omnia, cum pugnant cum manifeſtis oraculis Dei, Cyclopico furore ſcripturam abijciunt Papiſtæ, ac prouocant ad Eccleſiæ (quam ipſi fingunt ſine uerbo Dei) autoritatem, quaſi Eccleſia Dei cenſeri poſſet turba ſacrificulorum, & Monachorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

chorum, quæ uocem Dei rabioſè contemnit, atque in eius locum doctrinas Dæmoniorum euexit. Hos Papiſticos errores clariſsimis demonſtrationibus refutat Philippus Melanthon, uir optimè de Eccleſia Chriſti meritus.

Hæc ideo commemoro, ut cogitetur quam ſit neceſſaria doctrinæ cœleſtis in Eccleſia defenſio, & quod in miſerrimam carnificinam incidant homines, poſtquam uel paululum ceſſerint Diabolo, & locum doctrinis Dæmoniorum fecerint. Hoc itaque ne fiat requiritur pia gubernatorū cura, quæ cauet, ne ſint qui priuatis affectibus morem gerentes, ſcindant Eccleſiæ unitatem, ac ita Turcis & Papiſtis, nō dico feneſtras, ſed integra regna & prouincias aperiant.

Tota hæc Dania nouit, quanta ſolicitudine caues, prudentiſsime Domine Cancellarie, ne ſint qui uel in politico regimine, uel in Eccleſia moliantur diſcordiã. Huc enim omnes tuę curæ, huc uigiliæ, huc nocturna diurnaque cōſilia tua, huc actio-

actiones tuæ omnes referuntur, ut bene compoſito Eccleſiæ & reipublicæ ſtatui, paci diuturnæ & tranquillitati ſanctæ conſulatur. Idē tecum faciunt multi heroes, ac ſapientiſsimi Regis & regni Cōſiliarij, quorum merita à me ſatis laudari nequeunt. Sed ad te te reuertar, qui patronus ſingularis es & Mecœnas omniū literatorum hominum. Totus enim in hoc es, ut quàm plurima beneficia in docentes & diſcentes conferas, & nemini eorum noceas, id quod uiri boni proprium eſſe officium, olim pronunciauit M: Cicero.

Cæterum quoniam ego quoq; inter alios quàm plurimos, maxima tuæ dignitatis beneficia ſum expertus, uolui hoc literario & ſcholaſtico munuſculo, animi mei erga tuam dignitatem declarare gratitudinem, quod ut æqui boniq; conſulas, etiam atq; etiam rogo. Tametſi autem haud ignoro hoc munuſculum uilius uideri poſſe, quàm ut tuæ dignitati offerri debeat: Tamen quia quæſtio, quā

hic

hîc mediocri, ut ſpero, diligentia tracto, ad concordiam in Eccleſia ſeruandam, utilis eſſe uidetur: ſperaui hunc meum laborem tuę dignitati haud ingratum fore. Præſertim cùm ab amicis tuis ſæpe audiuerim, optare te ut aliqua inueniretur ratio rudem populum de bonis operibus docendi, ne nimis laxarentur habenæ imperitæ multitudini, quæ alioqui (ut eſt ignauia noſtra) ſatis ſegnis eſt ad præſtandum officium. Hoc autem fieri poſſe admodum commodè exiſtimo, Si uera illa neceſsitas ſanctè uiuendi proponatur, & ueræ cauſæ, quas expono in his paucis pagellis, fideliter & prudenter populo inculcentur.

Quamuis autem doctrina perpetua Eccleſiæ Dei, de gratuita iuſtificatione per ſolam fidem, ſtat immota, ut quę fundamentum habet ueritatem Dei infallibilem: Tamen diligenter docendi ſunt homines, quòd debitores ſint Dei, quòd uocati ſint non ad turpitudinem, ſed ad ſanctificationē, quòd fides quemadmo-

dum

dum Iacobus docet, mortua ſit ſine operibus, hoc eſt, quòd non ſit uera & germana filiorum Dei fides, quam iactant homines qui uiuunt ſine pœnitentia, & obedientia erga Deum. Quare rectiſsime dixiſſe Nazanzenum cenſeo, qui ait: Sicut fides ſine operibus eſt mortua; Ita quoq; opus ſine fide mortuum eſt. Præluceat ergo fides, qua ſola iuſti ſumus coram Deo, donati iuſtitia Chriſti, & habeat coniunctum ſuum germanum fructum, pietatem erga Deum, innocentiã uitæ, beneficentiam erga proximos, & ſanctam quandã ſolicitudinem in eo uitæ genere, ad quod quiſq; eſt uocatus. Vale uir clariſsime, Mecœnas docentium & diſcentium pietatem, & honeſtas diſciplinas in his Regnis.

Hafniæ 24. Decembris.

Anno à Chriſto

nato,

1 5 5 8.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

DE SPIRITVALI REGENERATIONE.

CVm Paulus Rom. 6. & Petrus primæ primo, ex ui & natura ſpiritualis regenerationis, neceſsitatem ſanctè uiuendi colligant, & Chriſtus Iohan: 3. teſtetur neminem poſſe introire regnum Dei niſi ſit regenitus, ſignificans regenerationem initium eſſe Chriſtianiſmi: operæprecium eſſe duxi, claram & perſpicuam regenerationis doctrinam ex uarijs ſcripturæ locis collectam proponere, quo ea cognita, in Chriſto indies adoleſcere ſtudeamus, & extincto paulatim ueteri homine, cum ſuis concupiſcentijs & prauis deſiderijs, iuſtè, piè & modeſtè, in hoc ſeculo uiuamus, expectantes beatam ſpem, & manifeſtationem gloriæ magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſeipſum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purgaret ſibi populum peculiarem ſectatorem bonorum operum.

Vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Vt autem certus tractandi modus nobis conſtet, hunc ſequemur ordinem. Primum unde proficiſcatur, quomodò applicetur nobis, & ſentiatur regeneratio, dicendum eſt.

Deinde eius clara eſt ſtatuenda definitio, ut quæ ſint ueræ huius nouæ creaturæ notæ, intelligatur.

Tum partes eius conſtituendæ ſunt. Quas ſequetur cauſarum ad ſpiritualem hanc regenerationem concurrentium diſtinctio. Huc incrementa, uſus, fines & conſummatio regenerationis adijcientur. His addetur indicatio errorum circum bona opera, cum breui confutatione, in qua aſpergentur ueræ cauſæ bonorum operum, ut conſtet quanta ſit neceſſitas piè & ſanctè uiuendi ijs qui uolunt uerè eſſe qui dicuntur, hoc eſt, Chriſtiani.

Regeneratio igitur proficiſcitur ex uirtute & efficacia mortis & reſurrectionis Chriſti. Sicut Paulus ad Rom. 6. his uerbis probat: Num ignoratis quod qui-

quicunq; baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ſumus ipſi per baptiſmum in mortem, ut quemadmodum ſuſcitatus eſt Chriſtus ex mortuis, per gloriam patris: Sic & nos in nouitate uitæ ambulemus. Hæc Pauli uerba primum docent quod mors Chriſti efficax ſit ad domandum & premendum ueterem hominem, hoc eſt, ad nequitiam carnis noſtræ extinguendã & profligandam. Nam ut illi baptizari dicuntur in Chriſtum Ieſum, qui per baptiſmum dicantur & conſecrantur Chriſto: Ita baptizantur in mortem eius omnes, in quibus per efficaciam mortis Chriſti peccatum moritur & aboletur, ut in unum corpus, in uno capite Chriſto coaleſcant. Proficiſcitur itaq; regenerationis initium (quod eſt mortificatio ueteris hominis) ab ipſa mortis Chriſti uirtute.

Deinde docent hæc Pauli uerba reſurrectionem Chriſti, uim eſſe unde noſtra nouitas fluat, quæ eſt regenerationis

 finis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

finis, atqꝫ adeo uita ipſa qua iam uiuit noua creatura.

Præterea huius regenerationis ſymbolum facit baptiſmum. Nam quod foris figurat ſignũ, hoc intus operatur mors, ſepultura & reſurrectio Chriſti, per Spiritus Sancti gratiam. Hoc ipſum docet Apoſtolus ad Coloſ. 3. ubi ſic ait: Itaqꝫ ſi reſurrexiſtis cum Chriſto quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt cogitate, nõ quæ ſunt ſuper terram. Mortui enim eſtis & uita ueſtra abſcondita eſt cũ Chriſto in Deo. Hîc Paulus exhortationem petit à ui regenerarionis, quæ in morte Chriſti, & in eiuſdẽ excitatione ex mortuis collocatur. Nam cohærent inter ſe mori, & reſurgere cũ Chriſto. Vt enim participatione mortis Chriſti mortificamur peccato, mũdo, legis deniqꝫ elemẽtis atqꝫ adeo toti legi: Ita reſurrectionis participatione uiuificamur Deo, ut iam noua creatura effecti, uirtute mortui reſuſcitatiqꝫ Chriſti, indies magis atqꝫ ma-

gis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

gis ueterem hominem aboleamus.

Sed quomodo hæc uirtus mortis & reſurrectionis Chriſti nobis applicatur? Id diuus Petrus docet in prioris primo his uerbis: Benedictus Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundum multam ſuam miſericordiã regenuit nos in ſpem uitæ, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatã & immarceſcibilem, repoſitam in cœlis erga uos, qui uirtute Dei cuſtodimini per fidem in ſalutẽ. Et poſtea in eodem capite: Regeniti (ait) non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili, per ſermonẽ uiuentis Dei, & manentis in æternum.

In hiſce teſtimonijs diſertè exprimũtur tres applicationis cauſæ, quarum Prima eſt miſericordia Dei, qua motus Deus non uult hominem in ſua prima natiuitate perire, modò propoſitum & oblatum beneficium nouæ regenerationis non recuſauerit. Secunda, uerbum Euangelij, quod ex mera ſua miſericordia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

promulgari toti mundo mandauit. Tertia eſt fides, uerbum recipiens. In uerbo enim uis ſpiritus latet, quæ in audientibus, iuxta ordinem diuinitus inſtitutũ, fidem operatur. Eſt itaq; uerbum Euangelij fide receptum, ſemen nouæ creaturæ, quæ per gratiam regenerationis naſcitur. Vnde Ioh: 1. dedit poteſtatem, ut filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. In quibus uerbis diligenter relatio obſeruanda eſt: nam nomen prędicationem reſpicit. Quare is in Chriſti nomen uerè credit, qui talem ipſum ſtatuit ſibi eſſe, qualis nominatur & prædicatur in Euãgelio, hoc eſt, quòd ſit agnus Dei qui tollit peccata mundi, quòd ſit medicus, qui omnes ægrotos ad ſe uocat, quòd ſit ſacerdos qui placat iram patris, quiq; in ſe iram iuſti iudicis deriuat. Breuiter, quòd ſit ſaluator omnium in ſe credentium.

Vt ergo Petrus ſemen huius nouæ creaturæ uerbum Dei ſtatuit: Ita Iohannes fidem requirit, qua recepto ſemine, noua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

noua hæc natiuitas peragitur. Nam niſi accederet fides ui ſpiritus efficacis in uerbo, nulla unquam fieret regeneratio, quæ regeneratio, in hunc fit modum. Cùm ſpiritus ſancti uirtute fides ad prædicationem uerbi infunditur cordi hominis, occultè & arcano quodam & nobis prorſus incognito modo regignitur homo, ac fide iam donatus, uiuo conſcientię ſenſu non adoptionis modò gratiam, ſed etiam uitæ nouitatem, timorem Dei, dilectionem proximi, & alia ſpiriritus ſancti dona apprehendit.

Hunc regenerationis modum cùm ignoraret Nicodemus, eum elegantiſſima ſimilitudine inſtituit Dominus Ioh. 3. Vbi ſic ait. Ventus quo uult ſpirat, & ſonum eius audis, ſed neſcis unde ueniat, aut quò uadat: Ita eſt omnis qui genitus eſt è ſpiritu.

Horum uerborum ſenſus eſt, quemadmodum ignoratur unde ueniat, aut quò uadat uentus, ſed tamen eius ſonus ſentitur dum ſpirat: Ita modus regene-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

rationis noſtræ, per Spiritum Sanctum eſt nobis reconditus, ſed mox ubi regeniti ſumus, uis & effectus Spiritus Sācti in nobis regenitis ſe profert. Nam huius Spirirus motus & flatus in cordibus regenitorum eſt fides qua ſola iuſtificamur, timor Dei, ardens amor, & deſiderium approbandi Deo omnem noſtram uitā, & aliæ uirtutes, cum his coniunctę, quas Paulus ad Gal: 5. enumerat, & Petrus ex uirtute regenerationis extruit in prioris ſecundo.

Cum his congruit diſtinctio Chryſoſtomi, qui ait duplicē eſſe regenerationē. Alteram quam ex condonatione peccatorum, dum in Chriſtū credimus & eius donamur iuſtitia, Alterā quam poſt iuſtificationem obtinemus ſanctè & innocēter uiuendo. Prior dono Dei contingit, in altera requiritur noſtra quoqꝫ diligentia. Prioris principia ſunt uerbum Dei & Spiritus Sanctus, qui fidē operatur. Poſterior cauſas habet eaſdem unà cum noſtra diligentia & exercitijs pijs.

Hinc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Hinc Beatus Lutherus in commentarijs ſuper Epiſtolam ad Galat: pijſsimè ſcribit, in hunc modum. NOVA CREATVRA eſt renouatio mentis per Spiritū Sanctum, quam ſequitur poſteà etiã mutatio membrorum & ſenſuum corporis. Nam ubi cor nouam lucem, nouum iudicium & nouos motus per Euangelium concipit, fit ut externi quoq; ſenſus innouentur. Aures enim uerbum Dei, non amplius traditiones & ſomnia humana geſtiunt audire, os & lingua non ſua opera, iuſtitias & regulam iactant: ſed ſolam miſericordiam Dei in Chriſto exhibitam cum gaudio prædicant. Hæ ſunt mutationes, ut ſic dicam, non uerbales, ſed reales, quæ afferunt nouam mentem, uoluntatem nouam, nouos ſenſus & actiones etiam carnis, ut oculi, aures, os & lingua aliter quàm antea uideant, audiãt, loquãtur: ſed ut ipſa mens etiã aliud probet & ſequatur. Hactenus Lutherus.

Ex his manifeſtum eſt, unde proficiſcatur, quomodo fiat & ſentiatur tan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

dem ſpiritualis illa natiuitas, qua in filios Dei renaſcimur. Nunc quod ſecũdo loco propoſui aggrediar, & definitionẽ huius natiuitatis ſpiritualis perſpicuã tradam.

Eſt itaqꝫ SPIRITVALIS NATIVITAS, qua naſcuntur filij Dei, quotquot credunt in nomen Ieſu Chriſti.

Hæc definitio ſumta eſt ex primo capite Iohannis, & conſtat cauſis, efficiente, materiali & inſtrumentali. Efficiens Deus pater eſt, qui ſecundum magnam ſuam miſericordiam regenuit nos, 1. Pet: 1. Materia Chriſtus eſt: cuius mortis & reſurrectionis ui renaſcimur, ut ſupra explicatum eſt. Inſtrumentalis cauſa eſt, fides donum ſpiritus ſancti, quo uirtus & efficacia mortis & reſurrectionis Chriſti, adeoqꝫ totus Chriſtus, cum omnibus ſuis donis recipitur.

Verba autem Iohannis, unde defininitio poſita eſt deſumta, ſunt hæc: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem ſeu dignitatem, (Græca enim uox ἐξουσία dignitatem ac maieſtatem

quan-

quandam etiam notat) ut filij Dei fierēt: ijs, qui credunt in nomen eius, qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt.

In his uerbis Euangeliſtæ manifeſtè exprimuntur cauſæ, ex quibus definitio poſita eſt extructa. Sed quî fit, quòd credentes homines dicantur naſci à Deo, atq; ideo filij Dei ſint & appellentur?

NASCI A DEO eſt per fidem coniungi cum Chriſto uero filio Dei, in quo etiam credentes gratis habētur pro filijs eiuſdem regni hæredibus. Quarè ea de cauſa dicuntur credentes filij Dei, quia membra facti ſunt naturalis & unigeniti filij, qui eſt Chriſtus Ieſus, in quo charos nos habet, & adoptat pater cœleſtis. Vt igitur renaſci eſt, per uerbum Dei auditum & creditum, ui mortis & reſurrectionis Chriſti, filium & hæredem Dei fieri: Ita nouus homo is dicitur, qui uerbo & fide, per ſpiritum Dei, ui mortis & reſurrectionis Chriſti eſt renatus. Vnde &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

illud efficitur, ueterem hominem eſſe eū, qui fide caret, quantumuis eximijs corā mundo donis clarus ſit.

Porrò duo loci Pauli, quorum alter eſt ad Col: 3. Alter ad Ephe: 4. definitionem regenerationis exhibent formalē. Ad Col: quidem ait, Cùm exueritis ueterem hominem cum factis ſuis, & indueritis nouum illum, qui renouatur ad agnitionem, ſecundum imaginem eius qui condidit ipſum. Ad Ephe: uerò in hunc modum. Vos non ita didiciſtis Chriſtum ſiquidem ipſum audiſtis, & in ipſo eſtis docti, quemadmodum eſt ueritas in Ieſu, ut deponatis ſecundum priſtinam conuerſationem, ueterem hominem, qui corrumpitur ſecundum concupiſcentias mortis, renouemini autem ſpiritu mentis ueſtræ, & induatis nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate uera.

Ex his duobus locis colligitur definitio hæc, quod REGENERATIO ſit reparatio imaginis Dei in homine, hoc eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

conformitas & ſimilitudo hominis cum Deo, ad quam primus homo formatus erat. Hanc Dei imaginem Paulus collocat in iuſtitia & ſanctitate uera.

Sed præter hanc definitionem, tria ex Pauli uerbis colligere promtum eſt: Primum, quôd hæc imago requirit depoſitionem ueteris hominis.

Secundum, quôd huius imaginis ueluti materia ſit agnitio Chriſti, atq; ea non inanis, ſed efficax, de qua etiam Ioannes in primæ ſecundo ita ait. Per hoc ſcimus quod cognouimus eum, ſi mandata ipſius obſeruamus. Qui dicit, noui eum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo ueritas non eſt. Hæc ergo agnitio fidem complectitur uſitata ſynechdoche. Nam ubi non eſt fides, ibi uera cognitio nullo pacto eſſe poteſt. Et ubi non eſt obedientia erga Deum, ex fide præſtita, nequaquam illic fides eſſe poteſt, ſed fictum duntaxat illius idolum & mortuum ſimulacrum. Verùm diligenter obſeruandum eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

eſt, quod Iohannes non dicat, per hoc ſumus in eo, uel eum agnoſcimus, quia mandata eius obſeruamus: ſed per hoc ſcimus (ait,) nos illum agnouiſſe, ſi mandata eius obſeruamus. Aſcēditur autem hîc ab effectu ad cauſam, non contrà. Nam bona opera nequaquā nos inſerunt Deo, ſed inſitos gratisq; iuſtificatos neceſſariò conſequuntur.

Tertiò ex uerbis Pauli colligitur, quæ pars hominis ſit primum ſpiritualis regenerationis ſubiectum, nimirū mens ipſa & ratio quam omnium primū oportet corrigi, & cognitione lucis Chriſti per ſpiritum ſanctum illuſtrari. Hac reformata manu Dei, ſequitur mutatio in affectibus & uoluntate, quibus etiam externa membra obtemperant. De qua re poſteà copioſius dicendum eſt.

Hactenus de interna regeneratione dictū eſt quæ occultè fit, & peragitur ſine externo ſymbolo, qua Adam poſt lapſum reſtitutus eſt, Abel, Seth, Enoch, Noe & alij ſancti Patres olī regeniti ſunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

& hodie quotquot naſcũtur filij Dei neceſſariò regenerantur. Nam Deus eodem modo cùm in ſanctis Patribus, tum in nobis ſalutem operatur. Nunc adijcienda ſunt tria dicta, quæ uidentur regenerationem baptiſmo alligare.

Dominus Iohan: 3. ait: Niſi quis ex aqua & ſpiritu renatus fuerit, non poteſt introire in regnum cœlorum.

Ad Eph: 5. Chriſtus dilexit Eccleſiam & ſeipſum tradidit pro ea, purgans eam lauacro aquæ in uerbo.

Ad Titum 3. Quando autem bonitas & Philanthropia apparuit ſeruatoris noſtri Dei, non ex operibus, quæ ſunt in iuſticia, quæ fecimus nos, ſed iuxta ipſius miſericordiam ſaluauit nos, per lauacrum regenerationis, & renouationem ſpiritus ſancti, quam effudit in nos opulentè, per Ieſum Chriſtum ſeruatorem noſtrum, ut iuſtificati ipſius gratia hæredes fieremus iuxta ſpem uitæ æternæ.

Ex hiſce locis aliud effici non poteſt, quàm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

quàm quòd uis regenerandi ſit ſolius ſpiritus Dei per Ieſum Chriſtum, & quòd hæc regeneratio repræſentetur & efficiatur per baptiſmum, tanquam ordinariũ inſtrumentum huius ſanctæ natiuitatis; non quòd ſine baptiſmo, ſpiritualis regeneratio uirtute ſpiritus ſola fieri nequeat. Quare locutiones iſtæ: Ex aqua & ſpiritu renaſci, Deum purgare Eccleſiam lauacro aquæ, Eundem ſaluare per lauacrũ regenerationis, nihil aliud uolunt, quàm homines in baptiſmo recipere Spiritum Sanctum, qui regeneret, quę regeneratio manat ex uirtute mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti, cuius uirtutis applicatæ efficax ſymbolum & pignus eſt baptiſmus, de quo idem licet nobis dicere, quod Paulus de circũciſione, cui baptiſmus noſter ſucceſsit, dixit: Baptiſmus quidem prodeſt, ſi legem baptiſmi ſeruaueris, at ſi tranſgreſſor legis huius (quæ eſt in Chriſtum recumbere, mori peccato, & uiuere iuſtitiæ) fueris, baptiſmus tuus in ſordes commuta-

tur

tur. Baptiſmus enim cordis in ſpiritu non litera, cuius laus non ex hominibus ſed ex Deo.

Hoc ita eſſe, uerbis Petri confirmatur, qui in prioris tertio ita ait: Cuius figuræ reſpondens baptiſmus, nos quoque ſaluos reddit, non abiectio ſordium carnis, ſed bonæ conſcientiæ ſtipulatio apud Deum, per reſurrectionem Ieſu Chriſti. Hic Petrus cum dicit: non abiectio ſordium carnis, ſatis oſtendit, nonnullis baptiſmum tantum literalem eſſe, at iis eſſe ſpiritualem, quorum conſcientia reſponſum habet apud Deum, per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

Hæc non à nobis dicuntur ad extenuandam uirtutem baptiſmi, quem ſcimus organum Dei eſſe, & ſalutare ſacramentum, in quo Chriſtus uerè adeſt, cuius corpus qui baptiſatur induit, cuiusque ſanguine conſcientia eius abluitur à mortuis operibus. Verùm diſcerno inter uirtutē ſpiritualē & externū ſymbolū, quo illa uirtus ſpiritualis confertur, & obſigna-

obſignatur. Etſi Cornelius credens, fide induerat Chriſtum, & accepto ſpiritu ſancto, ante collatum baptiſmum, uerè erat regenitus, & filius Dei, per fidem effectus: nihilominus tamen idem beneficium collatum & conſignatum eſt per baptiſmum, in maius fidei incrementū. Apoſtoli ſufflante in eos Chriſto, acceperunt ſpiritum ſanctum, eundem tamē poſtea ſacramentaliter acceperunt, ut uiſibili ſigno confirmaretur inuiſibile donū. Qui credit in Chriſtum, alitur & ſuſtentatur in ſpem uitæ æternæ corpore & ſanguine Chriſti: uerè tamen in ſacra cœna eiſdem ſacramentaliter fruitur, ut ſint pabulum & potus animæ.

Sunt ergo duo in ſacramentis conſideranda, SIGNVM ET RES, ut ſupra quoq; dictum eſt. Signum ſumi poteſt ſine re, & res exhiberi interdū ſine ſigno, ut in baptiſmo ſignum, ablutio corporis per aquam, res uerò eſt, ablutio animæ per ſanguinem Chriſti, mortificatio ueteris naturæ, & excitatio noui hominis.

Quôd autem ſignum interdum eſt inefficax, omni efficacia deſtitutum, fit hominum culpa, quæ non naturam tollit ſacramenti.

Hæc eò pertinent, ut non temerè confundamus uirtutem, quæ ſolius Dei eſt, cum externis ſacramentis, quibus Deus ut organis uti conſueuit, nõ quòd ſine illis nunquam agat, ſed quòd ea ſint ordinaria ipſius diuinæ actionis organa.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt facile eſt colligere, quænam ſint ſalutaris huius REGENERATIONIS NOTAE, quarum Prima eſt uera Chriſti cognitio, quæ non ſolum noticiam Chriſti, ſed etiã firmam in ipſum fiduciam complectitur. Hæc eſt, inquit Dominus, uita æterna, ut te cognoſcant uerũ Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et Paulus. In Chriſto Ieſu neq; circumciſio aliquid ualet, neq; præputium, ſed noua creatura. Hi duo loci collati ſenſum & uitam adeoque uerißimam notam noui hominis, docent eſſe fidem in Ieſum Chriſtum, per caritatẽ efficacem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Secunda nota regenerationis, eſt duci ſpiritu Chriſti, quemadmodum Paulus ait: Qui ducuntur ſpiritu Chriſti, hi ſunt eius.

Tertia nota, quæ unumquemq; certificat, eſt arrabo hęreditatis, qui eſt Spiritus Sanctus. Paulus enim ad Corinthios poſterioris primo ita ait: Et dedit arrabonem ſpiritus in cordibus ueſtris. Et ad Galatas 4. Quia eſtis filij, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra clamantem Abba pater.

Quarta nota, eſt aſsidua ſpiritus aduerſus carnem pugna, & eiuſdem ſpiritus uictoria.

Quinta, eſt patientia ſub cruce ſpei, quæ fidei coniuncta eſt, uerus & germanus fructus. Hæ notæ nouæ creaturæ certiſsimi ſunt indices, & ueluti noui fructus infallibiliter nouã mõſtrãtes arborẽ.

Cæterum ſi placet iſta breuius complecti, hæc noua creatura ex eo cognoſcitur, ſi fides ſentiatur, ſi uis domandæ carnis creſcat, ſi timor Dei & aliæ uirtu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tes cotidie ex noua hac arbore ſucreſcant. Vel breuius adhuc: Si gaudium ſpiritus de ſalute per Chriſtum parta, efficaciter ſentitur, & inde promti ſumus & alacres, ad præſtandam Deo perpetuā obędientiam. Periculoſè errant, qui cùm noticiam Chriſti & fidem iactant, nullos tamen ædunt ſynceræ fidei fructus, ſed ducuntur ueluti beſtiæ, quocunq; uitioſæ carnis libido rapit.

Atq; hæc de ſecundo membro partionis noſtræ ſint dicta, nempe de definitione, & ueris nouæ creaturę notis. Nūc ut in partibus magis conſpiciatur hæc ſalutaris natiuitas, partes eius ſunt nobis exponendæ & declarandæ.

Sunt autem regenerationis PARTES duę, Mortificatio & Viuificatio. MORTIFICATIO eſt communio & ſocietas mortis Chriſti, qua uitioſitas naturæ caſtigatur, crucifigitur & occiditur. Et eſt duplex: Interior & exterior.

INTERIOREM Paulus interdū uocat crucifixionē ueteris hominis, ut cū ait: ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Roman: 6. Vetus noſter homo ſimul crucifixus eſt &c. Hęc mortificatio habet fidem uitæ adiunctam: Iuxta illud: Si mortui ſumus in Chriſto, credimus quod & uiuemus cũ eo. Vt aũt hæc mortificatio ex uirtute mortis Chriſti proficiſcitur: Ita in abnegatione ea eſt ſita, quæ in uera contritione ſentitur, cùm uidelicet carni & concupiſcentijs eius ita renunciamus, ut ſtatuamus ex uiuo fidei ſenſu, non amplius iuxta carnis, ſed iuxta ſpiritus imperium uiuere. Hanc abnegationem Dominus commendat ſuis ſectatoribus Lucæ 9. Si quis uult poſt me uenire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Ad hanc & Paulus hortatur ſuos Coloſſenſes inquiens: Mortificate membra ueſtra terreſtria, &c.

An non Chriſtus mortuus eſt pro peccato? Si ille pro peccato mortuus eſt, ſicuti reuerà eſt, cur nos iubemur idem mortificare? In peccato duo ſunt. Morbus & reatus. Morbi uim ac ueluti in-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

cendium iubemur extinguere, quod tum tandem poterimus facere, ubi Chriſtum uerè induerimus, infracta fiducia in ipſum recumbentes: At reatum ipſum ſolus Chriſtus tollit, in cuius locum ſuccedit Chriſti iuſtitia credenti imputata. Iuxta illud: Eum qui non nouit peccatũ, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſtitia Dei in ipſo.

Exterior mortificatio duo complectitur, nempè patientiam ſub cruce & temperantiam. Illa ſpei effectus eſt, hæc interioris mortificationis comes.

Porro huius mortificationis, quę initium eſt regenerationis, hi ſunt gradus. Primus eſt, quod mẽtis errores de Deo, de prouidentia, de promiſsionibus & minis, adeoq; de ipſius Dei natura, uoluntate & cultu, corrigat & prorſus iudicium carnis, & totum eiuſdem φρόνημα in rebus ſalutis extinguat. Eſt enim, ut Paulus ait, ſenſus carnis inimicitia apud Deum.

Secundus, quòd motus aberrantes,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

& affectus inordinatos reprimat, ac ueluti freno inhibeat, quos motus Paulus eleganti ſimilitudine membra ueteris hominis appellat: Nam uetus homo, hoc eſt, ratio & uoluntas deprauata, perinde his motibus utitur, ac corpus ſuis membris uti conſueuit in actionibus ſuis.

Tertius, quòd uoluntatem auerſam refrenet, ut non amplius rebellis & contumax ſit aduerſus Deum.

Quartus & ultimus, quòd membris externis corporis imperet, ut non poſteà, ſicut antea fecerunt, peccatrici naturæ auſcultent.

Atq; hactenus de mortificatione prima regenerationis parte, ſequitur altera, quam Paulus uiuificationem appellat, quæ quid ſit, & quos habeat gradus dicendum eſt.

Eſt itaq; VIVIFICATIO nouæ uitæ manantis ex uirtute reſuſcitati Chriſti per ſpiritum regenerationis excitatio.

Noua autem uita dicitur, quia eſt ſupernaturalis, nouæq; creaturę; ſic appel-

lata,

lata, Primum ut diſtinguatur ab uniuerſali uita, quæ motu duntaxat & ſenſu cōſtat, cuius etiam participes ſunt beſtiæ. Deinde etiam, ut diſtinguatur à uita humana, qua ſumus filij Adæ. Dicitur hæc noua uita etiam gratiæ uita, quia gratis electis communicatur. Dicitur quoq; uita Dei per excellentiam, quoniā tunc propriè uiuit Deus in nobis, & nos fruimur eius uita, cùm Spiritu ſuo nos gubernat. Dicitur & uita Chriſti Galat: 2. Viuo autem non amplius ego, ſed uiuit in me Chriſtus. Quòd autem nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſe ipſum pro me. Hîc Paulus diſcernit uitam, qua corpus uiuit animale, ab ea uita qua Chriſtus in nobis uiuit.

Viuit autem Chriſtus in nobis dupliciter, Vna uita eſt cùm participatione ſuæ iuſtitiæ nos donat, ut quando in nobis nō poſſumus, in ipſo accepti ſimus Deo. Altera uita eſt, qua uiuit in nobis Chriſtus, cùm nos ſpiritu ſuo gubernat,

ſanctificat, atq; actiones noſtras omnes dirigit. Prior uita ad gratuitam iuſtitiæ acceptationem, poſterior ad regenerationem, de qua hic potiſsimum agitur, pertinet. Neutra conſtare poteſt ſine altera, tametſi diuerſæ ſunt. Vtraq; præterea uita gratiæ dicitur, & eſt uia ad uitam gloriæ, de qua Paulus Col: 3. Et uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto, in Deo: ubi autem Chriſtus apparuerit uita ueſtra, tunc etiam uos cum ipſo apparebitis in gloria. Eſt autem imprimis obſeruandũ, quòd hanc uitam cum Chriſto in Deo abſconditam eſſe dicat, quibus uerbis ſignificat noſtram uitam extra periculũ eſſe, etſi non appareat. Nam & Deus fidelis eſt, ideoq; non abnegabit depoſitum, nec fallet in ſuſcepta cuſtodia, & Chriſti ſocietas maiorem etiamnum ſecuritatem adfert.

Quid enim magis expetendũ, quàm uitam noſtram manere cũ ipſo uitæ fonte. Quare non eſt, quòd terreamur, ſi undiq; circumſpicientes uitam nuſquam

cerna-

cernamus , ſpe enim ſalui ſumus.

Ex his quidnam , & qualis ſit uiuificatio , quæ regenerationis altera pars eſt, liquet : nunc huius uiuificationis gradus conſiderandi ſunt. Nam ut uita, qua uiuificatur animans habet ſuos , iuxta actiones animæ, gradus.

Ita uita , qua fideles uiuunt, actuoſa eſt, ac ſuarum actionum (quas pietas ueluti anima regit) quoſdam gradus habet. vt igitur mortificationis gradus ſuprà conſtituimus quatuor , nempe mentis, affectuum , uoluntatis & externorum membrorũ corporis; Ita hic quoq; (quia mortificationis & uiuificationis eadẽ eſt relatio & proportio) eoſdem conſtituamus gradus, ut hæc uiuificatio cernatur in mente, in affectibus , in uoluntate & externis actionibus.

Mentis uiuificatio eſt, de qua Paulus Epheſiorũ 4. Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ. Hæc renouatio mentis in eo ſita eſt, ut depoſita uanitate , mens uera intelligentia rerum diuinarum , de Deo,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

de cultu Dei, de ſalute per Chriſtū parta &c: ita ſit illuſtrata, & ſpiritu Dei certificata, ut non amplius mens noſtra fluctuetur, & circumferatur quouis uento doctrinæ: Sed iuxta Pſalmū, nocte dieq; uerſetur in lege Dei, meditetur diuina, nihilq; iucundius & antiquius habeat, quàm toto uitæ ſuæ curſu in noticia doctrinæ cœleſtis proficere.

Deinde affectus purgandi ſunt, ne quid affectemus aut appetamus, quod lege Dei nobis uetitū eſt. Sanctus Maximus primo libro de charitate, pulcerrima ſimilitudine affectuum impetus & incurſiones deſcribit his uerbis: Quemadmodum paſſerculus pede alligatus, uolare incipiens, in terram funiculo detrahitur: ſic mens hominis ad rerum cœleſtium cognitionem uolare contendens, ab effectibus deducitur, & in terram detrahitur. Quoniam igitur omnia, quæ iniuſtè atq; improbè fiunt, ab affectibus, præſertim ira, cupiditate & libidine oriuntur: ſummo ſtudio & conatu affecti-

bus

bus reluctandum eſt, ut ira effrenis co-
hibeatur, ut cupiditas iniuſta compeſca-
tur, utq; libido fœda refrenetur. Et quia
affectuum inordinatorum mater eſt φι-
λαυτία, ipſa omniū prima iugulanda eſt,
& in eius locū euehendus timor Domi-
ni; qui fons omnium bonorum exiſtit:
ueluti contrà inordinati motus, qui ori-
untur ab ipſa φιλαυτία, omnium malo-
rum ſunt ſcaturigines. Hic enim Dei ti-
mor facit, ut ames quæ amanda ſunt, ex-
petes quæ expetenda ſunt, fugias quæ
fugienda ſunt, læteris in rebus ſanctis &
ſalutaribus, triſteris cùm aliquid contra
Deum aut dilectionem proximi perpe-
tratum ſit, iraſcaris uitijs, ſperes cum pa-
tientia hæreditatem ſalutis promiſſam.
Breuiter, efficit hic timor Dei, ut
ſanctè, iuſtè & modeſtè uitam totam
tranſigas.

Deinde reprimit etiam inordinatos
affectus uera pœnitentia, abnegatio ſui,
ardens inuocatio, ſedula uerbi diuini
meditatio, in officio diligentia ſancta,
ſobria

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ſobria uita, rerum cientium affectus fuga &c. Præterà quoniam non ceſſant unquam affectus praui ſolicitare nos ad peccandum, etiam poſtquam regeniti ſumus, debemus nos contra ipſos armare ſpiritualibus armis, ut primis motibus fortiter occurramus: Nam ſi affectui, ad breuiſsimum tempus locũ feceris, mox ipſe uoluntatem ſecum trahit, ut ad aſſecutionem perueniatur.

Adhæc in uoluntate quoq; cernitur regenerationis uis, cùm nõ amplius auerſa eſt à Deo, ſed quæ rectè mens iudicat, & cor piè affectat, ea promta cõplectitur uoluntas, quã uoluntatẽ purgatam ἐυταξία membrorum corporis ſequitur, ut illa quoq; purificata appareant.

De partibus regenerationis ſatis dictum eſt, & earum gradibus: Nunc cauſarum ad ſpiritualem hanc regenerationem concurrentium diſtinctio declaranda eſt: Nam harum cauſarum confuſio, maximorum errorum in tota Eccleſiæ doctrina fons eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Cùm ergo in ſcriptura ſancta dicimur, nunc à Deo naſci, nunc è ſpiritu renaſci, interdum per uerbum, nonnunquam per fidem, aliquoties per lauacrum aquæ, ſeu per baptiſmum, & interdum etiam per miniſtros Euangelij: diligenter harum locutionum rationes explicandæ ſunt. Nam nequaquam eodem reſpectu, ſine contradictionis implicatione, hæ locutiones intelligi poſſunt. Quare ex cauſarum diuerſitate explicatio petenda eſt.

Primum itaq; rectè dicitur: Regenerat Pater, regenerat filius, regenerat Spiritus Sanctus. Sicut enim Deus pater creauit mundum, & Deus filius creauit mundum, & Deus Spiritus Sanctus creauit mundum: Ita idem unus & æternus Deus, Pater, Filius & Spiritus Sanctus, hominem peccato mortuum regenerat, ſed ſeruata cuiuſq; perſonæ proprietate: hoc eſt, ut Deus Pater creauit mundum, per filium in Spiritu Sancto: Ita rectè dicitur, Deus Pater per filium,

in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

in Spiritu Sancto regenerat hominem. Pater enim autor & fons eſt, Filius medium & meritum, Spiritus Sanctus uim ſuam exerit in homine, ac eum nouam creaturam efficit & conſeruat. Verùm quia Deus ad id utitur ſenſibilibus inſtrumentis fit, ut regeneratio nunc uerbo, nunc fidei, nunc baptiſmo, nunc ipſis miniſtris tribuatur.

Verbum à Petro ſemen incorruptibile huius natiuitatis nouæ prædicatur, ſicuti ſuprà expoſitum eſt. Huius ſeminis uis ipſe ſpiritus Dei eſt, qui in uerbo prædicato eſt efficax.

Verùm quia uerbum prædicatum inefficax manet, niſi fidei fructum producat, qua fide Chriſtus apprehenditur & poſsidetur: dicuntur credentes filij Dei eſſe, ut qui à Deo geniti ſunt. Iohannes filios Dei prædicat fieri, qui Chriſtum recipiunt, hoc eſt, qui firma fiducia in eum recumbunt; uerùm eoſdem mox non ex carne, & ſanguinibus, ſed ex Deo genitos eſſe dicit. Dignatur ergo

adop-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

odoptionis honore Deus eos, qui in filium credunt, ſed quos ſuo ſpiritu iam genuerat, hoc eſt, quos ſibi in filios formauit, ſuos tandem eſſe declarat. Nam ſi filios Dei nos reddit fides, unde ipſa nobis detur, conſiderandum eſt. Siquidem ſpiritualis ſeminis fructus exiſtit, quo ſemine Deus nos in vitæ nouitatem regignit. Proinde quod efficit ſpiritus, hoc uerbum offert, atq; idem fides receptum declarat, id quod baptiſmus & figurat & obſignat. Dicimur enim renaſci per baptiſmum, quando per ſpiritum renaſcimur, qui ſpiritus nobis aſpectabili Sacramento teſtatur, & obſignat renaſcentiã, & ablutionem animæ, per ſanguinem Chriſti.

Sunt autem duo in BAPTISMO conſideranda, ſignũ & res. Signum eſt aqua & externa actio. Res eſt ablutio animæ per ſanguinem Chriſti, carnis mortificatio, & ſpiritus uiuificatio, ſicuti ſuprà dictum eſt. Diligenter igitur ut inter ſignum & rem diſtinguendum eſt, ne

hærea-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

hæreamus in externo elemento: Ita rurſus rem ſignatam à ſigno nequaquam diuellere licet. Quód autem ſæpe ſignum inefficax eſſe apparet, id fit hominum culpa. Nam ut uerbum prædicatum: Ita ſacramenta, quæ ſunt ueluti aſpectabiles conciones, fidem requirunt, ſine qua inefficacia manent.

Hîc tamen hominum abuſus & malicia nequaquam ſacramenti naturam tollit. Ne igitur ſeparemus quæ à Domino coniuncta ſunt, agnoſcamus in baptiſmo ſpirituale lauacrum, amplectamur illud ut teſtimonium remiſsionis peccatorum, & renouationis noſtræ pignus. Ita tamen, ut relinquamus & Chriſto & Spiritui Sancto ſuum honorem, ut nulla pars ſalutis ad ſignum transferatur.

Iam de miniſtris dicendũ eſt, qui etiã ſpiritualiter homines gignere dicuntur. Paulus enim. 1. Cor: 4. apertè ait: In Chriſto Ieſu, per Euangelium, uos ego genui. & ad Gal: 4. Filioli, quos iterum parturio, donec formetur in uobis Chri-

ſtus.

ſtus. Idem Timotheo ſcribens, germanũ eum filium appellat. Proprium quidem Dei eſt, quemadmodum aliquoties iam dictum eſt, ſpiritualiter gignere & parere. Sed quia inſtrumentis ad id utitur, miniſtro & prædicatione, quod ſuum eſt, illis asſcribit. Propterea quòd cum hominis opera Spiritus ſui uirtutem cõiungit. Ne igitur hîc confundentur cauſæ, tenenda eſt hæc diſtinctio.

Sine Deo miniſter nihil poteſt, imò organon eſt inutile, uerùm cùm efficaciter per ipſum, Spiritus Sanctus operatur: transfertur etiam ad ipſum laus & titulus agendi. Sed tunc non agitur quid per ſe aut ſeorſum à Deo ualeat miniſter, ſed quid per illum agat Deus uirtute immortalis ſeminis. Quia igitur uirtute uerbi diuini (quod Petrus immortale eius nouæ natiuitatis ſemen appellat) liberos Deo gignit, & eoſdem eiuſdem uerbi lacte & cibo paſcit, educat, fouet: dicitur miniſter uerbi pater eorum, qui ipſum audiunt, & ſpiritua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

liter gignuntur, ſed excellentia potentię Dei eſt, & non miniſtri, apud quem ſemen hoc ueluti theſaurus in uaſe depoſitus eſt.

Cùm igitur theſaurus non à uaſe cõmendatur, aut ab eo precium mutuatur, ſed à theſauro uas: ipſe miniſter hunc titulum & laudẽ ab ipſo uerbo, cuius prę co eſt, habet, & non uerbum ab ipſo. Hæc ſint de cauſis concurrentibus ad ſpiritualem regenerationem dicta: nunc quod Quinto loco propoſitum fuit excutiendum eſt.

Etſi autem unusquiſq; in ſeipſum deſcendens ſentiat magnam infirmitatẽ, ad præſtandum Deo uerum obſequium, ac ſæpe ſe carnis importunitate infeſtari experiatur, adeo ut quæ non uelit, ea agat, ſicuti diuus Paulus iam iuſtificatus, & regeneratus de ſeipſo conqueritur: nequaquam tamen deſperandum eſt, ſed fiducia mediatoris animus fouendus & erigendus. Nam hoc opus Dei, quod eſt regeneratio, non eo, quo in nobis in-

coatur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

coatur die, ſimul etiam perficitur: ſed paulatim augeſcit, & cotidianis incrementis ad finem perducitur. Nemo enim unquam repertus eſt, qui ſuam carnem penitus crucifixit, & ſe ita totum ſpiritus imperio ſubiecit, ut iam nulla ſit peccati reliqua uis, quæ ipſum moleſtet. Nemo unquam inuentus eſt, qui ita ſpiritu uiuificatus fuit, & ſe ita totum à carnis concupiſcentijs uendicauit, ut iam plenum ſpiritui imperium, ſine moleſtia, & cotidiana pugna, ſit relictum.

Hoc teſtantur multi errores in omnibus ſanctis. Hoc teſtatur omnium ſanctorum precatio, ipſis à Chriſto domino commendata, qua cotidianos lapſus deprecantur. Hoc gemitus creber in electiſsimis Dei organis conuincit. Dauid grauiſsimas ſuas tentationes habuit; & cotidiana ignorantiæ delicta deplorat: Ab occultis meis munda me Domine. Paulus clamat: Infelix ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius?

Pugna itaq; aſsidua manebit carnis & ſpiritus, donec manendum nobis eſt in hac mortalitatis conditione. Sed quid hîc faciendum eſt?

Primũ, ſi Chriſtianus es, oportet in te ſignũ apparere cõmunionis cũ morte & reſurrectione Chriſti, cuius fructus eſt, ut crucifixa ſit caro tua, cũ omnibus ſuis concupiſcentijs, ut uiuificatus ſpiritu, iã nouam uitã mediteris. Nec hæc communio ideo nulla eſt, ſi reliquias carnis uiuere adhuc in te ſentias, ſi ſpiritus plenũ imperium non dum obtineat, adeò ut ſine contumacia carnis, liberè feratur in Dei obſequium: ſed meditandum eſt aſsiduè eius augmentum, donec ad metam peruentum ſit.

Deinde cum Paulo deploranda eſt hæc captiuitas, & pijs uotis optandum, ut ab ea feliciter tandem, iuxta uoluntatem Dei, liberari poſsis.

Tertio, indies conandum eſt, ut maiora incrementa facias, & adoleſcas in Chriſto, ut cibo uerbi Dei, & ſacratiſsima

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ma cœna, corpore & ſanguine Chriſti, animam recrees & foueas. Nam ut inde alitur, ita etiam incrementa cotidiana capit.

Quartò, non indulgendum eſt carni unquam, ſed ſtatim ſuborientes affectus praui iugulandi ſunt meditatione uerbi Dei & oratione. Quemadmodum Dauid iam poſt adulterium commiſſum in gratiam receptus & regenitus fecit. Iuxta illud: Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum firmum innoua intra me. Ne proijcias me à facie tua, & Spiritum Sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi læticiam ſalutis tuæ, & ſpiritu ſpontaneo ſuſtenta me.

Hîc Dauid regenitus iam petit incrementa, quæ fieri non poſſunt, niſi intus nos mundificet ſpiritus Dei. Quemadmodum enim ſpiritu regeneramur: Ita eodem regeniti incrementa capimus, quod quomodo fiat, tria ſpiritus Dei epitheta, quæ hîc à Dauide ponuntur declarant. Vocat enim eundem ſpiritum Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

primo loco firmum, deinde ſanctum, tũ uoluntarium ſeu ſpontaneũ, Idq; propter diuerſos ipſius effectus in regeneratis.

Dicitur enim ideo hic ſpiritus FIRMVS, quia nos firmos reddit, ne circumferamur quouis uento doctrinæ, aſtu uel hominum uel diabolorum decepti: Sed ut conſtantes maneamus in uerbo nobis tradito, nec unquam de beneuolentia patris cœleſtis, qui nos in Chriſto charos habet, dubitemus.

Deinde Spiritus Dei SANCTVS dicitur à Dauide, quia nos ut regenuit in nouos homines: ita regenitos magis magiſq; ſanctificat, quò perpetuam ſanctimoniam uitæ, morumq; innocentiam meditemur. Hunc Sanctum Spiritũ petit Dauid à ſe non auferri, hoc enim ablato, mox ruit homo in quæuis ſcelera, prauis inhabitantis peccati concupiſcentijs impulſus.

Tertio dicitur Spiritus VLTRONEVS ſeu uoluntarius, ſiue ſpontaneus, quia nos promtos & faciles reddit ad faciendum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

dum quod præcipit Deus. Hæc enim ſpontanea obedientia, qua pluris facimus obedientiam erga Deum, quàm omnia quæ in mundo ſunt, certiſsimũ ac pleniſſimũ regenerationis teſtimonium eſt, cui coniunctũ eſt gaudium ſalutis, quę à Deo eſt. Nã Spiritus Sanctus teſtimoniũ reddit ſpiritui noſtro quod ſimus filij Dei & hæredes in Ieſu Chriſto. Hinc exhortationes illę Paulinę: Spiritu feruentes. Itẽ, Spiritum nolite extinguere, & ad Timotheum: Excita gratiam quæ in te eſt.

Hæc dicta teſtantur, quòd poſtquam regeniti ſumus, uires à ſpiritu Dei per gratiam inſtauratas habeamus, ut iã exercitijs pietatis, precibus & induſtria Spiritum, quo ferueamus in nobis ipſis, excitare uel excitanti nos accommodare poſsimus. Nã ut igni iam ſuccenſo poſſumus ligna & fomenta ſupponere, quibus magis ardeat: ita Spiritus Sanctus iam datus, exercitio doctrinæ exhortationis, ſumtionis cœnę Dominicæ, aſsiduarũ precũ, meditationis in uerbo Dei excitari

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

citari poteſt, ut magis ferueamus. Qui autem hoc exercitium negligunt, ſpiritũ ſinunt extingui.

Ex his quoq; VSVS REGENERATIONIS facile intelligi poteſt, qui maximè in tentationibus cernitur. Solicitaris à carne, ut hoc uel illud, contra interdictum Dei facias. Hîc cum Paulo reſponde: Si mortui ſumus peccato, quomodo uiuemus in eo? Tentant te legis comminationes, quibus opponito Pauli dictũ: Non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Item, Nulla damnatio eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Sæpe ſuborientium affectuum moleſtiam ſentis, qui ſpiritus imperium excutere conantur. At Pauli conſilio hic obtempera, qui ait. Ne igitur regnet peccatum in mortali ueſtro corpore, ut illi obediatis in cõcupiſcentijs ſuis. Tametſi enim peccatum in nobis reſidet, & ſua promit edicta, per prauas concupiſcentias: tamen nequaquam nobis nocebit, donec uirtus ſanctificationis emineat. Hæc enim nos uerè eſſe membra Chriſti teſtatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tur. Vexaris ſub cruce, cōſugito ad pauli conſolationem: Si cum illo patimur, cum illo quoqꝫ regnabimus. Si mortis tentatio te ſolicitat, huic medebitur Pauli dictum, qui ait: Noſtra uita abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Si metus extremi iudicij te turbat, conſoletur te iudicis dictum: Qui credit in me non iudicabitur. Quomodo enim clientem ſuum patronus condemnaret? Breuiter, uſus huius ſanctæ regenerationis in eo conſiſtit, ut iam ſecurus de tua ſalute ea mediteris cotidie, cū pio uoto, totam tuam uitā Deo approbādi, donec tandē reſuſcitatis corporib', ęterno fruamur Dei cōſpectu.

Porro FINIS REGENERATIONIS duplex eſt. Propinquus, ut non amplius ſeruiamus peccato, ſed iuſtitiæ, ita ut noſtra uita, ſtudia, actiones, eò deſtinentur ut toti in Chriſtū tranſeamus. Quatenus enī effecti ſumus Chriſto ſimiles, ſumus renati: ſed quo ſumus illi diſsimiles, non ſumus renati, ſed in nobis ueterem hominem retinemus. Vltimus finis eſt, ut

recuperata imagine Dei, in omni æter-
nitate Deum prædicemus, fruentes ęter-
na uita, perfecta & æterna lætitia, ſum-
ma quoq; delectatione, in æterna regni
Dei hæreditate, in qua tandem erit abſo-
luta ſpiritualis hæc regeneratio, ubi non
amplius moleſtabimur uitioſę carnis cō-
cupiſcentijs. Nam corruptibile hoc in-
duet incorruptibilitatē, adeo ut non am-
plius geramus imaginem primi Adami,
qui eſt de terra terrenus: ſed ſecundi po-
tius, qui eſt è cœlo cœleſtis, ut conformes
ſimus Deo in omni æternitate, iuxta il-
lud Iohannis in primę tertio: Chariſsimi
filij Dei ſumus, & non dum apparuit
quid erimus, ſcimus quoniā cùm appa-
ruerit, quòd ſimiles ei erimus, quoniam
uidebimus eum ſicuti eſt. Et omnis qui
habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicut
ille ſanctus eſt. Huc & illud Pauli per-
tinet: Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ
expectamus. Hæc expectata iuſtitia non
eſt aliud quàm conformitas noſtri
cum Deo, habitatio Dei in nobis, ab-
ſoluta

ſoluta dilectio, breuiter, plena Sanctificatio.

Hæc de regeneratione neceſſariò admonenda duxi. Nam cùm nemo niſi regenitus, poſsit intrare in regnum Dei, profecto operæpretium eſt, regenerationis doctrinam bene cognoſcere, ut ſciatur quæ ſit eius origo, quæ natura, quæ partes, quæ notæ & effecta, quæ ad illam cauſæ concurrunt, quæ eius incrementa, quis uſus, qui fines, quæ deniq; eius conſummatio. Hæc omnia, quantum licuit hoc tempore explanauimus, ſcripturis & exemplis illuſtrauimus, ut conſtet, quàm ſit neceſſaria ſanctificatio in iuſtificatis. Nā quemadmodum credentes iuſtificantur ſola fide, qua poſsidetur obedientia Chriſti, quæ noſtra eſt iuſtitia: Ita iuſtificati donantur Spiritu Sancto, ut Chriſtus ſit illis quoq; iuſtificatio, quod tum fit, quando uirtute mortis Chriſti morimur peccato, & uirtute reſurrectionis eiuſdē nouā uitā meditamur, ac nos ſpiritu Chriſti regi totos

expeti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

expetimus, ſentientes uim ſpiritus Chriſti in nobis, cùm non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum.

Hęc doctrina regenerationis mõſtrat fontem, neceſsitatem ac uerũ finem bonorum operum. Paulus Rom: 6. Petrus primæ primo & ſecundo. Et Dominus ipſe Iohan: 3. hinc tanquam ex fonte hauriunt, Chriſtianorũ debitum officium eſſe, bonis ſtudere operibus, quò in hoc mundo appareant noui homines, ut qui renati ex ſpiritu Dei, iam renunciârunt ueteri homini, cum concupiſcentijs eius.

Neceſsitas ergo bene operandi, eſt cõſequentiæ. Nam qui regenitus eſt, qui ſpiritu Dei agitur, qui fide uiuificatur: debet iam neceſſariò uitæ nouæ, quam uiuit actiones ædere. Nam ubi apparent nullæ nouæ uitæ actiones, ubi nullus conſpicitur fidei fructus, ubi motus ſpiritus nulli ſentiuntur: Ibi planè nulla adhuc noua uita eſt, ſed prorſus uetus homo, & uis peccati illic regnat. Proinde dicere, opera nõ eſſe neceſſaria, perinde eſt, ac ſi

ac ſi quis dicat, uitam animantis actuoſam non eſſe, imò poſſe exiſtere ſine ſenſu & motu.

Hinc finis bonorum operum colligitur, nimirum, ut non amplius ſimus ſerui ueteris hominis, ſed noui homines effecti, Deo placere noua uita ſtudeamus. Vt homines conſpicientes lucem noſtram, hoc eſt, honeſtam & ſanctam uitam, Deum nobiſcum glorificent.

Verùm hîc multi ERRORES CIRCA BONA OPERA cauenda ſunt, quorum præcipui ſunt quinq́.

Sunt enim qui bonis operibus, in cauſis iuſtificationis locum tribuunt.

Sunt qui tametſi in cauſis iuſtificationis opera non collocant, ea tamen neceſſaria ad ſalutem & uitam æternam prædicant.

Nonnulli ſupra modum extenuant benè operandi neceſsitatem.

Quidam normam bonorum operum, legem Dei ſiue decalogum, in Eccleſia Chriſti doceri nolunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Nec deſunt, qui in locum operum, quæ Deus mandauit, humana ſomnia ſubſtituunt, non ſine maxima unici legiſlatoris Dei contumelia.

Hi errores breuiter confutandi ſunt. Quantum autem ad PRIMVM genus errorum attinet, ſciendum eſt, quod eius ſint quatuor formæ. Philoſophica prima, Phariſaica ſecunda, Tertia ſophiſtica, Quarta & poſtrema nuper nata Oſiandrica.

Philoſophicus error eſt, quem parit imaginatio Philoſophica de iuſticia. Philoſophia enim non nouit iuſticiam aliam, quam quæ eſt qualitas in homine, ſeu ἕξις reddendi unicuiq; , quod ſuum eſt. Non intelligit hominem imputatione alienæ iuſticiæ iuſtificari. At hic error apertiſsimis oraculis Dei refutatur, Dauid apertè clamat. Domine ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Et Paulus Rom: 1. Propter hoc ex operibus legis, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis caro.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Et ad Gal: 3. Quotquot ex operibus legis ſunt, ſunt ſub maledictione.

Item ad Gal: 2. Si iuſticia eſt ex lege, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Hoc Pauli dictum ualidum argumentum continet, contra eos qui diſtinguunt inter opera ceremonialia & moralia, & concedunt hominem per ceremonialia opera nequaquam iuſtificari, & contra ea tantum Paulum diſputationem inſtituiſſe, cùm ad Romanos, tum ad Galatas, contendunt, & interim moralia opera in cauſis iuſtificationis numerant, imò illis ſolis iuſtificari homines docent. Nam ſi homines iuſtificarentur moralibus operibus, ſequeretur idem abſurdum, nimirũ Chriſtum fruſtra mortuum eſſe. Ideò Paulus dixit: Si iuſticia eſſet ex lege, uel tota, uel ulla eius parte, Chriſtus fruſtrà mortuus eſt. Præterea iuſticia Chriſtiana eſt obedientia ſolius Chriſti, ſicuti Paulus apertiſsimè teſtatur ad Rom: 5. Sed Chriſti obedientia nequaquam eſt noſtra operatio. Igitur iuſticia qua iuſtificantur

coram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

coram Deo, nullo pacto in noſtris operibus poſita eſt. Eſt igitur eorum dogma manifeſtè falſum, qui hominem operibus iuſtificari Philoſophicè contendunt, iuſtificatione uitæ. Verum ad huius iuſtificationis declarationem, operum requiri iuſticiam, hoc eſt, incoatam obedientiam requiri, cum Iacobo agnoſcimus.

Secunda forma erroris eorum, qui opera inter iuſtificationis cauſas ponunt, Phariſaica eſt, quam deſcribit Paulus ad Rom: 10. & ſimul confutat. Phariſæi enim fide & operibus ſimul conſtare dicunt iuſticiam, qua coram Deo iuſtificatur impius. Hæc forma admodum ſpecioſa & plauſibilis uidetur. Dicunt fidem iuſtitiæ initium eſſe, & opera eiuſdem complementum, quorum errorem confutat Paulus his rationibus, Rom: 10. Teſtificor enim illis, quod zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim Dei iuſticiam & propriā iuſticiam quærentes ſtabilire, iuſtitiæ Dei non ſubiecti fuerunt. Finis enim

legis

legis Chriſtus in ſalutem omni credenti.

Hîc Paulus reiectionis Iudæorum cauſas ponit, nempe quòd uoluerint & ſuam iuſtitiam, quæ eſt ex lege, & Dei iuſtitiam quæ eſt ex fide coniungere.

Deinde Rom: 11. Si gratia, non amplius ex operibus, alioqui gratia amplius non eſt gratia. Si autem ex operibus, nō amplius ex gratia. Alioqui opus nō amplius eſt. Hîc Paulus Primum duas ponit propoſitiones immediatè contrarias. Si ex operibus eſt dilectio & ſalus, non eſt ex gratia. Si ex gratia, non ex operibus. Sentit igitur Paulus iuſtitiam, qua Deo accepti ſumus, non conflatam eſſe ex fide & operibus tanquam partibus ſeu cauſis, cùm debitum & donum ita repugnent, ut neutrum de altero, nec ambo de tertio dici poſsint. Aut igitur fide ſola ſeu gratia iuſtificamur & ſaluamur, aut operibus. Sed operibus non iuſtificari quemquam, Paulus in eadem Epiſtola, capitibus tertio, quarto & quinto apertiſsimè oſtendit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Deinde ſi iuſtitia Chriſtiana conſta-ret fide & operibus ſimul, inepta erat argumentatio Pauli Rom: 4. operanti merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. At credenti in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius in iuſtitiam. Hîc Paulus duas iuſtitiæ formas ponit, quæ ſimul ſtare nõ poſſunt. Nam habent contrarias cauſas, fidei enim iuſtitia qua iuſtificatur credẽs, imputatur & gratis donatur. Sed operũ iuſtitia nequaquam eſt gratuita. Præterea ſi una pars fidei, altera pars operibus, in iuſtificatione hominis tribuenda eſſet, duo ſequerentur abſurda: Vnum, quòd promiſsio fieret incerta, quæ certa eſſe debet. Alterum, quòd Chriſti ſatisfactio non ſatisfecerit, niſi ſtabiliretur noſtris operibus. Quare Auguſtini dictum amplectamur, qui dicit: Gratia eſt nullo modo, niſi gratuita omni modo.

Sophiſtica forma, quam tertio loco in primo genere poſui, admodum eſt tortuoſa, nec ſe eodem modo habet: ſed ſer-

pentis inſtar in multas ſpiras & cataſtrophas ſe torquet. Nã ſophiſtę ut illudãt ueritatem Dei, uarias ſine uerbo Dei, excogitant diſtinctiones, quibus ueritati tenebras offundere conantur. Quidam commenti ſunt opera, quę uocârunt merita de congruo, digno & condigno: quidam adminicula iuſtitiæ in antecedentibus, coniunctis & conſequentibus operibus ſtatuerunt. Nonnulli his non contenti, ſupererogationis figmenta excogitârunt, atq; alij alia monſtra pepererunt. Priuſquam autem quid ſibi uelit meritũ congrui, digni & condigni exponam, quaſdam demonſtrationes colligam, quę omnia merita humana in genere euertãt, ut ſophiſtica iſta figmenta ſponte corruere uideantur.

Prima, Iuſtitiam conſequimur per remiſsionem peccatorum. At hęc donũ Dei. Rom:3. Igitur non eſt noſtri meriti. Nam meritum & donum contrarias cauſas habent.

Secunda, Si iuſtitia eſſet ex meritis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

operum, non excluſa eſſet gloriatio, at hæc excluſa eſt. Rom: 3. Igitur ex meritis non eſt iuſtitia. Propoſitio probatur, quia tantum gloriationis quilibet haberet, quantum meritorum.

Tertia, Quicunq; operatur, accipit mercedem non ex gratia, ſed ex debito. At qui fide iuſtificatur, accipit iuſtitiã ex gratia, non ex debito: Igitur non ex noſtris meritis pendet iuſtitia. Rom: 4.

Quarta, Quemadmodum per inobedientiam unius hominis, peccatores ſunt multi conſtituti: ſic per obedientiã unius multi conſtituuntur iuſti. Rom: 5. Quis igitur non uidet excludi meritum?

Quinta, Quod impoſsibile erat legi, eo quod per carnem infirmabatur, hoc præſtitit Deus, miſſo filio in ſimilitudine carnis peccati, & pro peccato, damnauit peccatum, ut in nobis iuſtificatio legis impleretur. Rom: 8. Igitur impletio legis non eſt in nobis, ſed quod Chriſto proprium eſt, nobis imputatur: quare penitus omnia excluduntur merita.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Sexta, Si per legem eſt iuſtitia, Chriſtus fruſtrà eſt mortuus: Eſſet ſanè per legem, ſi ex meritis eſſet. Quare cùm lex excluditur à iuſtitia, merita quoq; excludi neceſſe eſt.

Septima, Paulus ad Philip. 3. Ita ait de ſeipſo: Verùm quæ mihi lucro erant, ea exiſtimaui, propter Chriſtum iacturam, quinetiam omnia exiſtimo iacturã propter eminentiam cognitionis Chriſti Ieſu Domini mei, propter quem omniũ iacturam feci, & exiſtimo reiectamenta eſſe, ut Chriſto lucrifaciam, & inueniar in ipſo, non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed quæ eſt per fidem Chriſti.

Hinc duo colliguntur, non poſſe ſtare iuſtitiam legis, ut partem aut cauſam, cum iuſtitia fidei. Deinde longè aliã eſſe fidei, quàm legis iuſtitiam. Quare cùm ex meritis dicitur iuſtitia Chriſtiana eſſe, mera eſt inſania.

Hæ demonſtrationes etſi ſatis omne meritum, quocunq; tandem nominetur nomine, deſtruunt; Tamen ſophiſticam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

diſtinctionem ſuprà notatam, definitio-
nibus illorum adhibitis, adiungam & re-
futabo. Vocant itaq; meritum congrui,
in quo peccator dicitur gratiam mereri,
dum ad gratiam ſe diſponit. Siue, quo
impius meretur in gratiam recipi, quan-
do facit quod in ſe eſt, & hoc tribuunt il-
lis operibus quæ reuerà non merentur
ſalutem ex ſua natura, niſi quantum ex
bonitate Dei illis promittitur, rigore &
acerbitate iuris remiſsis, & definiunt ea
eſſe morales actiones, quæ à multis fiunt
ante iuſtificationem. Hoc ergo meritum
non renatis, ſed inimicis Dei tribuunt.
Quod etſi ſuprà in deſtructione meriti in
genere refutatum eſt, in ſpecie tamen hiſ-
ce quatuor rationibus refellitur.

Prima. Ante regenerationem ſumus
filij iræ, & non percipimus ea, quæ ſunt
ſpiritus Dei, ad Ephe: 2. Et 1. ad Corint:
2. Tales quæſo quid mereri niſi mortem
poſſunt?

Secunda. Non conuerſus uiuit ſecun-
dum carnem, quia ſpiritu deſtituitur. Iam
ſenſus

ſenſus carnis inimicitia eſt, coram Deo. Quid ergo inimicitia merebitur niſi damnationem?

Tertia. Ante regenerationem ſumus malæ arbores, quæ iuxta ſententiã Chriſti, nõ poſſunt, niſi malos producere fructus, ubi ergo meritum congrui?

Quarta. Impoſsibile eſt placere Deo ſine fide, & quicquid non eſt ex fide peccatũ eſt. Proinde cùm non regenitus fidẽ nõ habeat, atq; ideo Deo nõ placeat, quale quęſo congrui meritũ habere poterit?

Meritum digni iuxta ſophiſtas, eſt in quo uir iuſtus pro alio orans, meretur exaudiri. Fateor ego ſanè, uirum fide iuſtum, efficaeiter pro alio orare poſſe, quia & mandatum & promiſsionem habet; ſed ipſum ſua dignitate quicquam mereri pernego. Non enim in ſuo nomine quicquam petit iuſtus, ſed in nomine Chriſti precatur & exauditur, iuxta promiſsionis uerbum: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, hoc dabit uobis.

Meritũ ex condigno eſt, cuius cauſa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

omnino debetur merces, ſeu eſt meritum pro quo exigitur præmium ex debito. Hoc aſſcribunt operibus quæ à pijs fiũt poſt regenerationem. Porro hoc debitũ duplex faciunt, pacti & rigoris iuſtitiæ. Verùm quicquid ex pacto pijs promittitur, mercedis quidem nomine promittitur, quæ eſt compenſatio obedientiæ ſeu crucis, ſed meritum nuſquam in ſcriptura inuenitur. Huc accedit, quòd ad meritum cõdigni requiratur proportio æqualitatis meriti ad præmium. Lucæ: 17. Sic ait Dominus: Cùm omnia feceritis, quæcunq; præcepta ſunt uobis, dicite inutiles ſerui ſumus.

Iſai: 64. Quaſi pannus menſtruatæ, uniuerſæ iuſtitiæ ueſtræ.

Et Rom: 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur erga nos.

Iam eorum quoq; errores facilè diluuntur, qui opera antecedentia fidem, coniuncta cum fide, & eandẽ conſequentia in cauſis uel partibus iuſtificationis col-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

collocant. Si antecedentia fidem opera requiruntur ad iuſtificationem, aut bona aut mala requiruntur. Mala autem nequaquam requiri, in confeſſo eſt. Nulla autem bona ſunt, ſi Chriſto credimus, qui ait: Non poteſt mala arbor bonos fructus edere. Et quicquid ex carne natum eſt, caro eſt. Neq; coniuncta requiruntur, ut partes aut cauſæ ad iuſtificationem. Quia Paulus de reiectis Iudæis ait: Volentes ſtabilire propriam iuſtitiam, iuſtitiæ Dei non fuerunt ſubiecti. Huc facit integra diſputatio Pauli in Epiſtola ad Rō: Itē ad Gal: 2. 3. 4. capitibus. Preterea conſequentia opera nō requiri ad iuſtificationē, ex eo patet, quia tū effectus eſſet ſua cauſa prior, aut pars ſuo toto poſterior, quo nihil abſurdius fingi poteſt. Peræque abſurdū eſt, quod dicunt, bona opera eſſe formā iuſtitiæ, quia fides per charitatē agit, & fides ſine operibus à Iacobo mortua dicitur. Quaſi uerò uel corpus animæ forma propterea dici debeat, quia anima per corpus agit, uel

fides poſsit ſine operibus eſſe, quam cũ Iacobus mortuam ſine operibus facit: ex eorum hypotheſi loquitur, qui noticiam hiſtoriæ nudam pro uiua & efficaci fide iactârunt, cùm tamen eius uis non conſpiciebatur in externis moribus. Horũ errorem confutat Iacobus.

Porrò illi, qui ſupererogationis opera iactant, hac refutantur demonſtratione. Quęcunq; opera ſub lege Dei cõprehenduntur, falſò uocantur ſupererogationis: nam omnia ſunt debita, iuxta illud quod ſcriptum eſt: Cùm omnia feceritis, quæ præcepta ſunt, dicite, inutiles ſerui ſumus, quod debuimus facere fecimus. Atqui nullum opus bonum eſt, nec Deo acceptũ, quod lege Dei comprehenſum non ſit. Sunt enim duo ordines bonorum operum: Aut enim ad Dei cultum, aut ad charitatem proximi referuntur. Nullum autem ad Dei cultum pertinet, quod nõ continetur ſub hoc capite: Dilige Dominum Deum tuum. Et nullum etiam officium eſt charitatis, quod non requiratur

ratur

ratur illo præcepto: Dilige proximum tuum ſicut teipſum.

Cùm ergo iſti opera ſupererogationis uocant opus conſilij, uel quod fit ultra id quod quis debet: ſatis oſtendunt hac ſua definitione, quod nec ſub cultu Dei, nec ſub charitate proximi continetur illud opus, quod illi ſupererogant. Quòd autem Samaritani dictum ad hoſpitem huc torqueant, uiolenter faciunt. Non enim ualet allegoria, ubi facem apertæ ſcripturæ non ſequatur.

Quòd autem Paulus abſtinuerit à ſtipendio, quod licuiſſet, iuxta ordinariam paſtorum uocationem accipere: in eo nihil facit Paulus, quod non debuerit, debuit autem, quantum in ſe fuit cauere offendiculum, quod & uera Dei dilectio & charitas proximi requirit. Quare non eſt, quòd facto Pauli ſuum ſtabiliri errorem exiſtiment.

Iam ad ſententiam Oſiandri ueniamus, qui iuſtitiam Chriſtianam dicit eſſe eſſentialem Dei iuſtitiam in nobis, cùm

tamen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tamen apertiſsimis Pauli uerbis conſtet, eam iuſticiam, qua iuſti ſumus coram Deo, non eſſe aliud quàm obedientiam Chriſti. Sic enim ait Paulus Rom: 5. Per obedientiam unius, iuſti conſtituentur multi. Obedientiam intelligit Paulus, ut ſeipſum interpretatur Phil: 2. qua humiliauit ſeipſum, & factus eſt obediens uſq; ad mortem crucis. Hanc Chriſti iuſticiam ſeu obedientiam, dicit Paulus imputari credentibus. Ergo non eſt illis uel inhærens ſubſtantia, uel qualitas, qua formaliter homo ſit iuſtus. Quare firmiter tenenda eſt hæc aſſeueratio, quòd iuſticia Chriſtiana ſit obedientia filij imputata credenti.

Verùm interea & hoc tenendum eſt, quòd ſcriptura TRIPLICEM IVSTICIAM nobis commendet, quarum Prima Fidei eſt, qua conſiſtimus coram Deo & hæc eſt perfecta, ut Chriſti obedientia eſt perfecta. Nec minuitur aut augetur decremento aut incremento fidei. Nam hanc plenam habuit & Magdalena & Petrus,

tametſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tametſi Petri fides fuit multo illuſtrior.

Alia eſt iuſtitia, quæ dicitur incoatio obedientiæ, ſeu nouitas uitæ, quam uulgo bonæ conſcientiæ iuſtitiam appellare ſolemus. Hæc non opponitur iræ Dei, quia non eſt perfecta legis obedientia, ſed ſolummodô ſanctificationis in credentibus initium eſt.

Alia eſt iuſtitia, quam non conſequimur in hac mortali uita, ſed eam expectamus de qua Paulus ad Gal: 5. Nos ſpiritu ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus: Et Ioh: in Primæ tertio: Chariſsimi filij Dei ſumus, & nondũ apparuit, quid erimus. Scimus quoniã quãdo apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã uidebimus eum ſicuti eſt, & omnis qui habet hanc ſpẽ, in eo, purificat ſe, ſicuti ipſe ſanctus eſt. Hęc proinde iuſtitia erit conformitas noſtri cum Deo, habitatio Dei in nobis, plena fruitio Dei, abſoluta dilectio.

Quamquam autem fatendum eſt, corda credentium eſſe templa Spiritus Sancti, Et Chriſtus dicit Ioh: 14: Si quis

dili-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud ipſum faciemus: Tamen ex eo non ſequitur, hanc habitationem Dei in nobis, eſſe iuſtitiã qua conſiſtimus coram Deo, ſed eſt præſentia diuina in nobis, per quam magis magisq; renouamur, & conſolationem ſentimus, ac uitam æternam incoamus. Nam ſi hic homines iuſtificarentur iuſtitia eſſentiali, non eſſet diſcrimen inter iuſtitiam, qua in hac uita ſumus iuſti, & eam, qua conformes erimus Deo, in omni æternitate. Sed Paulus manifeſtè diſcernit inter hanc & illam, nam fidei iuſtitiam dicit, nos nunc in hac uita habere, ſed expectare aliam iuſtitiam, qua ſimiles Deo erimus, quæ ſimilitudo inde emanabit, quod uidebimus eum, ſicuti eſt.

Hæc ſint dicta de ijs, qui bonis operibus in cauſis iuſtificationis locum tribuunt. Nunc ad SECVNDVM errorum genus tranſeamus. Sũt enim, qui tametſi in cauſis iuſtificationis bona opera non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

numerant, ea tamen neceſſaria ad ſalutẽ & uitam æternam prædicent. Quanquã autem opera omninò neceſſaria eſſe in conuerſis, ex dictis manifeſtum eſt: tamen diligenter cauendum eſt, ne ita neceſsitas doceatur, ut uideatur neceſsitas ſalutis conſequendæ in operibus ſtatui. Nam dicere, opera neceſſaria ad ſalutem & uitam æternam, modò proprietas ſermonis ſeruetur, eſt dicere, opera cauſas & merita ſalutis eſſe. Verùm huius propoſitionis autor, id nequaquam uoluiſſe uidetur, ſed hoc potius: Vidit frigere ſtudium bene operandi inter homines, quẽadmodũ & Iacobus ſuo tempore: at cùm huic malo mederi uellet, opera omninò ad ſalutẽ & uitam æternam neceſſaria defendere cœpit: cùm tamen iſta hyperbole nihil aliud uoluerit autor eius propoſitionis pius & doctus, quàm opera neceſſariò cohærere fidei, ſine qua nemo ſaluatur & conſequitur uitã ęternã. Quę ſanè ſententia uerißima eſt, fieri enim nõ poteſt, ut fides deſtituatur bene agendi ſtudio.

Etſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Etſi autem hanc ſententiam & interpretationem libenter cũ illo recipimus, tamen iſtam loquendi rationem omnino reijcimus, nec uolumus cum illo dicere, opera eſſe neceſſaria ad ſalutem & uitam æternam.

Cur autem ab iſta propoſitione abſtinendum eſſe iudicamus, grauiſsimas habemus cauſas, quarum Prima eſt, quod illa propoſitio proprij ſimè accepta, pugnet cum fundamentis ac primis axiomatis fidei noſtræ. Quare ut falſa, ita omnino abſurda & fugienda eſt. Nam illud propriè neceſſarium ad aliquid dicitur, quod eſt propria & neceſſaria cauſa alicuius ut ſit. Iam autem ex Paulo conſtat, quod opera hominum nec ſint cauſæ ſalutis, nec uitæ æternæ. Paulus enim Ephe: 2. de ſalute ita ait: Gratia ſaluati eſtis per fidem (& hoc non ex uobis, Dei donum eſt) non ex operibus, ne quis glorietur. Nec dubium eſt, quin Paulus totius nomine omnes eius partes complectatur. Cùm igitur ſalutem nominat,

non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

non ſolum iuſtificationem, ſed etiam glorificationem intelligit, quæ duæ ſalutis partes ſunt.

De uita æterna ita ait Paulus, Rom: 6. Donum Dei eſt uita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Secunda cauſa eſt, Improprietas. Nã cùm ex priori cauſa conſtet, propriè nõ poſſe accipi illam propoſitionem, fugienda eſt tanquam impropria.

Etſi autem multæ ſunt locutiones in ſcriptura & in ſanctis patribus figuratæ, tamen omnino impropriæ dicendæ non ſunt. Non enim impropriæ ſunt, quo ad uerum intellectum attinet. Nam ſunt ueluti picturæ, orationem aliquo tropo aut ſchemate ornantes. At hæc oratio, opera ſunt neceſſaria ad ſalutem & uitam æternam, cùm nullo tropo excuſari poſsit, quin ſecundum uerum intellectum impropria ſit, merito fugienda eſt.

Tertia cauſa eſt, Periculum in rudioribus. Nam hæc propoſitio à rudibus audita, tanquam breuis gnoma retinetur, ac

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ita in deſperationem hominẽ legis comminationibus tentatũ facilè adigit. Quare ne quis periclitetur, hac noua loquendi forma deceptus, periculi ratio merito habenda eſt.

Quarta cauſa eſt, quòd hæc locutio propriè accepta conſolationem Euangelij tollit, & non parum obſcurat beneficium mediatoris, cuius ſolius merito & uirtute ſaluamur & uitam conſequimur æternam.

Propter has cauſas, profuerit abſtinere iſta loquendi forma, falſa, impropria periculoſa & quodammodo in ſanguinẽ mediatoris contumelioſa, ſi modò orationis proprietas ſeruetur. Cùm igitur propter enumeratas cauſas, autor huius propoſitionis ab ea iam abſtineat à fratribus admonitus, meritò laudandus eſt, ut qui animaduerſo periculo, pluris ſalutem Eccleſiæ fecerit, quàm ut eam aliqua impropria & incommoda loquendi ratione offenderet.

TERTIVS ERROR ſequitur, qui eo-

rum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

rum eſt, qui nimiũ extenuant benè ope-
randi neceſsitatem, cùm ex ſcriptura ne-
ceſsitas bene operandi, multiplex colligi
poſsit, ut eſt conuerſionis & regenerati-
onis, deinde neceſsitas mandati Dei, cul-
tus debiti Deo, fidei retinendæ, & uita-
tionis pœnarum.

Neceſsitas conuerſionis inde com-
probatur, quòd Dominus apud Prophe-
tam dicat: Viuo ego, nolo mortem pec-
catoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Hîc
coniungit Dominus conuerſionem &
uitam, qua uiuificatur conuerſus ad De-
um per ueram pœnitentiam: Nam cùm
fit conuerſio, ſimul uiuificatur homo fi-
de per Spiritum Sanctum, quæ uiuifi-
catio nunquã à conuerſione ſeparari po-
teſt. Nec hæc uiuificatio aliud eſt, quàm
incoatio nouæ uitæ (cuius uitę actiones
ſunt opera legi Dei cõgruẽtia) noua lux,
ſapientia, iuſtitia, & renouatio imaginis
Dei in nobis. Quis nõ uidet, hãc conuer-
ſionis & regenerationis neceſsitatẽ maxi
mã eſſe, ut merito culpãdi ſint, q nimis le-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uiter de bene operandi ſtudio docent & concionantur.

Deinde cogitetur neceſsitas mandati, quæ eſt, quod Deus obedientiam erga ſuam legem ſerio & ſeuerè mandat, In præceptis, inquit, meis ambulate. Et Paulus: Hæc eſt uoluntas Dei, ſanctificatio ueſtra.

Huc accedit neceſsitas cultus debiti Deo. Rom: 8. debitores ſumus Dei, non carnis. Nõ enim noſtri iuris ſumus, ſed eius qui redemit nos ſuo ſanguine.

Quarto loco cogitetur neceſsitas fidei retinendæ. Si quis, inquit Paulus, ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegat, & eſt infideli deterior. Et rurſus: Milita militiam honeſtam, habens fidem & bonam conſcientiam: quarum neutra retineri poteſt, dum quis ſciens & uolens in peccata ruit.

Poſtrema neceſsitas eſt, ut uitentur pœnæ, iuxta illud Dauidis: propter iniquitatem corripis filios hominum. Huic multiplici neceſsitati accedunt duæ aliæ

grauiſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

grauiſsimæ cauſæ, nempe dignitas & præmium. Dignitas in hoc ſita eſt, quòd homo conuerſus, factus ſit noua creatura nempe Filius Dei. Iuxta illud: Dedit dignitatem hanc, ut filij Dei fierent, quotquot credunt in illum. Quanta, quęſo, dignitas, quòd credentes ſint templũ Spiritus Sancti uiuentis, quòd Chriſtus in ipſis habitet per fidẽ, quòd pater, filius & Spiritus Sanctus ad illos ueniant, & in eis manſionem ſibi deligant?

Contrà perpendendum eſt, quantum ſit ſcelus, filios Dei imaginem hoſtis referre, quantum periculum ſit templũ Dei Satanæ fœtore conſpurcare ac prophanare, quàm deniq; immane ſit, Deum è ſuo hoſpitio exturbare. Quare filios Dei decet imitari cœleſtem patrem, qui dicit: Sãcti eſtote, quia ego ſanctus ſum. Hinc Paulus dicit nos uocatos ad Sanctificationem, non ad immunditiem.

Altera cauſa eſt præmium, hoc eſt, compenſatio patientię & obedientiæ credentium. Quod ſane præmium non da-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

tur, propter operis in ſe qualitatem, ſed propter paternam clementiſsimi patris promiſsionem, eamq; gratuitam.

Deinde ad acre benè operandi ſtudium inuitabunt nos promiſsiones diuinæ, quæ bonis operibus paſsim in ſcripturis adijciuntur. Etſi enim bona opera piorum ſunt & debita ſeruorum officia, & multis modis, omiſsione & commiſsione contaminata: tamen Deum ijs promiſsiones, ob multas adieciſſe cauſas ſciendũ eſt, quò magis excitemur ad benè operandi ſtudium.

Cauſæ autem precipuæ cur Deus bonis operibus paternas ſuas promiſsiones adiecerit, quinq; numerari poſſunt: quarum PRIMA eſt, ut ſint teſtimonia prouidentiæ Dei. Vult enim Deus nos ſcire, & bona corporalia res eſſe ab ipſo creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſię dari & conſeruari. Iuxta dictum: Ipſe eſt uia tua, & longitudo dierum tuorum, in diebus famis ſaturabuntur. Diuites eſurierunt, timenti autem Do-

Dominum non deerit ullum bonum. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

SECVNDA, ut ſint teſtimonia, quòd Deus uelit etiam in hac uita ſeruare Eccleſiam. Quare Paulus 1. Timoth: 4. inquit, Pietas habet promiſsiones præſentis uitæ & futuræ. Quia enim uult Deus immenſa ſua bonitate colligere Eccleſiã, propter filium mediatorem ſeruat hunc naturæ ordinem, fœcundat terrã, ut alat Eccleſiã in hac uita. Et cùm propter Eccleſiam cæteros paſcat, nos qui ciues Eccleſiæ ſumus, precipuè gratos eſſe decet.

TERTIA, quia uult Deus, neceſsitatem corporalem eſſe commonefactionẽ de fide, inuocatione, ſpe, gratiarum actione. Ideò promiſsiones ædidit, & quidẽ uult hæc ipſa bona fide peti & expectari, & in hac petitione & expectatione, fidem, ſpem, patientiam & cæteras uirtutes creſcere.

QVARTA, ut ſint commonefactiones de promiſsione gratię. Quia fidẽ quę

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

agnoſcit filium & accipit reconciliatio-
nem, oportet ſemper prælucere in pe-
titione corporalium rerum, & quidem
propter filium cæteræ promiſsiones edi-
tæ & ratæ ſunt. Hæc omnia comprehen-
duntur in dicto: Quicquid petieritis pa-
trem in nomine meo, dabit uobis.

QVINTA, quia Deus uult nos u-
trunqꝫ ſcire, & Eccleſiam cruci ſubiectã
eſſe, & eandem inter ipſa pericula mira-
biliter ſeruari in hac uita, contra furores
diabolorum & impiorum hominum, qui
perpetuò ſe Eccleſiæ Chriſti, quæ admo-
dum exigua eſt in hac uita, ſe opponunt,
quam Deus nihilominus mirabiliter ſer-
uat, ut uniuerſa admiranda Eccleſiæ con-
ſeruatio, & omnes miraculoſæ liberatio-
nes ſint teſtimonia præſentiæ Dei in Ec-
cleſia, ut dicitur Numer: 14: Vt ſciant
Ægyptij, quòd tu Domine ſis in hoc
populo.

Ioſuæ: 3. Scietis quòd Dominus
Deus in medio ueſtri ſit.

Reg: 17. Vt ſciat omnis terra, quòd ſit
Deus in Iſrael.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Iſaię: 37. Ecce nunc Domine Deus ſalua nos de manu Senacherib, ut cognoſcant omnia regna terræ, quod tu ſolus ſis Dominus.

Atq; hæc dicta ſint aduerſus errorem eorum qui nimium extenuant benè operandi ſtudium, & importunis hyperbolis, in multis augent ſecuritatem carnis, quibus opponamus neceſsitatem benè operandi, cauſas & promiſsiones, quæ ſine grandi ſacrilegio contemni non poſſunt. Iam ad QVARTVM ERROREM accedamus, qui eſt eorum qui normam bonorum operum, legem Dei ſiue decalogum reijciunt, aſſerentes ipſum ad renatos minimè pertinere, quorum error apertiſsimis ſcripturę teſtimonijs refellitur.

Primum itaq; cùm decalogus nihil aliud ſit, quàm certa, immota & expreſſa Dei uoluntas, perpetuaq; iuſtitiæ norma, qua clarè & perſpicuè comprehenditur & promulgatur, quid iuſtum & iniuſtum ſit, & quid Dei cultores per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

petuò agere aut omittere debeāt: magnus furor eſt, hāc iuſtitiæ diuinæ normā abijcere. Tametſi autem per Moſen, certo tempore decalogus eſt promulgatus: Tamen manifeſtum eſt legem ipſam ab ipſa mundi origine patefactam fuiſſe. Nā & ipſi patriarchæ, qui ante Moſen uixerunt, uerum Deū coluerunt Idololatriam damnantes, parentes honorandos eſſe docuerunt, prohibuerunt cædes, libidines, furta, & prauas cupiditates, quæ omnia decalogi præceptis, tanq; aptiſsima epitome continentur. Nec alio modo uult Deus coli à populo noui Teſtamēti, quàm olim in ueteri colebatur, perpetuò enim dilectionem erga ſe requirit, uultq; ut mutua officia ex fide inter ſe homines colant.

Cùm igitur decalogus ſit perpetua uitæ regula, qui eum abijciunt, Deum ipſum legis autorem abijciūt. Quis enim non uidet, cùm obedientiam æternam eſſe deceat, legem obedientiæ regulam perpetuam, quoq; eſſe oportere?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Deinde cùm uita Chriſtiana eſſe non poſsit, ſine perpetua quadam pœnitentia, qua & dolemus ob admiſſa à nobis peccata, & deſiderio ardenti capimur noſtrã totam uitam ad uoluntatis Dei regulam conformare: quis non uidet legis doctrinam omnino in Eccleſia Dei retinendam eſſe. Quæ enim pœnitentia eſſe poteſt, ſine peccati agnitione? Vnde quæſo agnoſcitur peccatum? An non Paulus apertè clamat, per legẽ eſt agnitio peccati? Concupiſcentiam peccatum eſſe nõ ſcirem, niſi lex diceret, non concupiſces. Agnitionem ergo peccati nolunt, qui legem tollunt: imò uolunt homines ſecurè uiuere ſine pœnitentia.

Huc accedit autoritas Chriſti qui & legem ipſe interpretatus eſt, & ſuos Diſcipulos ad legem, tanquam ad uitæ piè tranſigendæ normam, miſit. Paulus ſimiliter legem, pædagogum ad Chriſtum docet, & iuſtificatos fide ad legem uitæ regulã mittit, aſſerens finẽ legis charitatem eſſe, ex corde puro, conſcientia bona,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

& fide carente hypocriſi. Breuiter, Paulus ex lege agnitionem peccati petendam monet, & uitæ piæ regulam in eadem ſtatuit. Præterea cùm Dominus dicit: Spiritus Sanctus arguet mundum de peccato, ſignificat uocem legis debere in Eccleſia ſonare, unde homines in peccati & meritæ damnationis ſenſum ueniunt, ut poſteà fide iuſtificati, cultum Deo iuxta legis normam, præſtare incipiant.

Verùm cùm iſti legis hoſtes obijciunt, legem abolitam & abrogatam eſſe, idq; non ſecundum unam aliquam partẽ, ſed ſecundum totam legem intelligendũ eſſe. Reſpondemus, id non ſimpliciter & omnino uerum eſſe, In lege enim morali, (de qua hîc agimus, nam cæremonialem omnino, & iudicialem, quatenus non eſt naturalis, abolitã eſſe fatemur) duo conſideranda ſunt: Primum ipſa doctrina in ſe. Deinde rigor & appendix legis.

Quantum autem ad doctrinam attinet. Decalogus eſt perpetua uoluntatis Dei regula, quæ nunquam abrogabitur.

Semper enim Deus requirit dilectionē erga ſe & erga homines, in quibus duobus capitibus obedientia legis poſita eſt.

Verùm quantū ad rigorem & appendicē legis attinet, credentibus & iuſtificatis fide, lex abrogata eſt. Nulla eſt dānatio ijs qui ſunt in Chriſto Ieſu. Nō enī ſub lege ſunt, hoc eſt, ſub maledictione, ſed ſub gratia, hoc eſt, diuina miſericordia propter Filium, condonatum eſt ipſis peccatum.

QVINTVM ERROREM eorum eſſe diximus, qui in locum operū, quæ Deus mandauit, humana ſomnia, & humanas traditiones Eccleſiæ Dei obtrudunt. Quemadmodum olim Phariſæi, & hodie Papiſtarū factio impudenter facit, contra manifeſtā uocē Dei, Ieremię: 33. Speculatorē dedi te domui, Iſrael audiens ergo ex ore meo ſermonē annunciabis ijs ex me.

Ezech: 30. In præceptis meis ambulate, & iudicia cuſtodite, & facite ea.

Iſaiæ: 48. Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, ambulare faciēs te in uia qua ambulas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Hæc teſtimonia manifeſtè conuincunt, legem Dei præſcribere ea opera, quæ Deus à nobis requirit. Verùm ſi quis obijciat Eccleſiæ autoritatem, ac dicat ea opera quæ Eccleſia præſcribit, hoc eſt, traditiones Papæ & Epiſcoporum nequaquam contemni debere. Reſpondeo, diſcernendum eſſe inter opera cultus, & diſciplinæ ſeu regiminis externi Eccleſiæ. Quantum autem ad opera cultus attinet, non ſolum extat mandatum Dei, quò præcipitur uera colendi Deum ratio: uerumetiam prohibitio ne quis ἐθελοθρησκείας ſectetur. Manifeſtè enim Col: 2. ἐθελοθρησκεία damnatur. Et Chriſtus poſt Iſaiam dicit, fruſtra me colunt docentes doctrinas hominũ. Et Ezech: cap: 20. In præceptis Patrum ueſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec idolis eorum polluamini, ego Dominus Deus ueſter. Contra has manifeſtas prohibitiones, regnũ Antichriſti ſuas miſſas, roſaria, inuocationẽ ſãctorũ, delectũ ciborum, impurũ cœlibatũ, ſtata

ieiu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

ieiunia, monachiſmũ &c. mundo obtru-
dit, in contumeliã unici legislatoris Dei.

At quantum ad diſciplinam & exter-
næ politiæ Eccleſiæ conſeruationem at-
tinet, ſciendum eſt piorum antiſtitum eſ-
ſe, ut & diſciplinam conſeruare utilibus
conſtitutionibus ſtudeant, & ceremonias
pias ordinent, ut omnia in Eccleſia ordi-
ne & decenter iuxta dictum Pauli, fiant.
Verùm hîc cauendnm ne labefactetur li-
bertas Chriſtiana, qua liberi ſumus quo
ad conſcientiam attinet à traditionibus
humanis, modò contemtus & ſcandalum
abſit. Deinde obſeruandum quòd tales
eſſe debent traditiones, ut reuerà faciant
ad conſeruandam diſciplinam ſanctam &
Eccleſiaſticam politiam ſynceram, quæ
ſine certis legibus in hac plurimorũ ho-
minum petulantia regi nequit, & optan-
dum eſſet, ut aliquis diſciplinæ rigor Ec-
cleſiæ reſtitueretur, quo ferocia & contu-
macia hominũ nonnihil coherceri poſſet.

Hæc de erroribus eorum, qui de bo-
nis operibus docent, admonenda duxi,
ſimul

ſimul oſtendens claris ſcripturæ pronũciatis, quo in loco bona opera habenda ſint, quæ homines renati, nouæ uitæ & fidei neceſsitate, facere debeant, modò in Dei familia uerè cenſeri uelint. Non quiſquis, inquit Dominus, dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui fecerit uoluntatem patris mei qui eſt in cœlis. Itaq; quiſquis inter Diſcipulos Chriſti numerari cupit, danda illi eſt opera, ut ex fide ſincerè & ex animo, ad meditandam uitæ nouitatem ſe addicat. Nam is demum uoluntatem patris facit, qui in Chriſtum credit, Ioh: 6. Et ſanctitatem eius imitatur, hoc eſt, ex uera fide uitam & mores ſuos ad legis normam, quantum quidem id fieri poteſt, formare ſtudet. Id quod Paulo eſt, fructus iuſtitiæ ædere. Bona etenim arbor, iuxta Chriſti ſententiam, non niſi bonos fructus producere poteſt.

Hinc Paulus ad Timotheum: Milita honeſtam militiam, retinens fidem & bonam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

bonam conſcientiam, quam poſtquam quidam repulerunt, circa fidem fecerunt naufragium. Hæc Pauli uerba teſtantur uaſtata conſcientia fidem amitti, poſtquam enim fide Chriſto duci nomina dedimus, opus eſt bona conſcientia, qua nulla res alia iucundior, nulla precioſior eſſe poteſt.

Retinetur autem BONA CONSCIENTIA hoc pacto: primum ſi firmiter ſtatuis peccatum remiſſum eſſe fiducia mediatoris. Deinde ſi bonum habes propoſitum, quo peccandi uoluntas abijcitur, ubi enim hoc propoſitum nō fuerit, ibi nec ſpiritus Chriſti, nec fides eſſe poteſt. Tertiò, ſi incoatio nouæ obedientiæ accedit, ardens Dei inuocatio, feruens deſiderium approbandi Deo omnem noſtram uitam, & aliæ uirtutes quæ fidei fructus ſunt. Poſtremò, ſi ſuperioribus additur diligens & ſancta in uocatione noſtra cura, qua officium noſtrum in gloriam Dei, in Eccleſiæ, politiarum & œconomiarum ædificationem & conſeruatio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

uationem præſtare conamur. Quicunq; igitur ueram ſuæ ſalutis curam habet, iuxta hanc regulam Pauli uitam formet: retineat fidem & bonam conſcientiam fidiſsimos theſauri Euangelij & ſalutis per Chriſtum partæ cuſtodes.

HVC QVASDAM DE OBEDIENTIA ERGA DEVM SENTENTIAS adiecimus, ne hæc poſtrema folia uacua eſſent.

PRouerb: 5. Mens iuſti meditabitur obedientiam.

1. Ioh: 3. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt.

1. Ioh: 4. Deus eſt charitas, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.

Lucæ: 6. Quid autẽ uocatis me Domine Domine, & non facitis quæ dico.

Hiere: 7. Bonas facite uias ueſtras, & ſtudia ueſtra, & habitabo uobiſcum in loco iſto.

Matth

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Matth: 5. Sic luceat lux ueſtra coram ohminibus, ut uideāt opera ueſtra bona.

Ioh: 8. Filij Abrahæ faciunt opera Abrahæ.

Ephe: 1. Quemadmodum elegit nos per ſpiritum, antequam iacerentur fundamenta mundi, ut eſſemus ſancti & irreprehenſibiles coram illo.

Tit: 2. Apparuit gratia Dei ſalutaris omnibus hominibus, erudiens nos ut abnegantes impietatem, & humanas concupiſcentias, ſobriè & iuſtè & piè uiuamus in præſenti ſeculo, expectantes beatam ſpem, & apparitionem gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſeipſum pro nobis, ut liberaret nos ab omni iniquitate, & purgaret ſibi populum peculiarem, ſectatorem bonorum operum.

1. Corinth: 3. Vnuſquiſq; propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem.

Apocal: 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur, opera enim illorum ſequuntur illos.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

Gal: 6. Dum tempus habemus, operemur bonum erga omnes.

1. Pet. 1. Quapropter fratres magis ſatagite, ut per bona opera certam ueſtrã uocationem faciatis.

Matth: 7. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum.

1. Corinth: 15. Itaq; fratres mei dilecti ſtabiles eſtote, & immobiles abundantes in omni opere Domini ſemper, ſcientes, quòd labor ueſter non eſt inanis in Domino.

Gal. 6. Bonum autem facientes non deficiamus. Tempore enim ſuo metemus non deficientes.

2. Theſſ: 3. Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

Rom: 6. Quid igitur, peccabimus quia non ſumus ſub lege? Abſit. An neſcitis, quòd cui accommodatis uos ipſos ſeruos ad obediendum, eius ſerui eſtis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

219

cui obeditis, ſiue peccati ad mortem ſiue obedientiæ ad iuſtitiam.

Rom: 8. Nulla igitur nunc eſt condemnatio his qui inſiti ſunt Chriſto Ieſu qui non iuxta carnem uerſantur, ſed iuxta ſpiritum.

Item: Debitores ſumus non carni ut ſecundum carnem uiuamus: nam ſi ſecundum carnem uixeritis, moriemini. Quod ſi ſpiritu facta corporis mortificetis, uiuetis. Etenim quicunq; ſpiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei.

Lucæ: 12. Seruus ſciens uoluntatem Domini & non faciens, uapulabit plagis multis.

Matth: 12. Aut facite arborem bonã & fructum eius bonum, aut facite arborẽ uitioſam, & fructum eius malum.

Lucæ 9. Nemo admittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno cœlorum.

Matth. 25. Excludũtur uirgines fatuę non habentes oleum in lampadibus ſuis.

Hæc teſtimonia ſcripturæ, qualia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

penè infinita reperiuntur in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, quàm ſint neceſſaria bona opera oſtendunt, quæ ad quatuor capita referre ſoleo, quæ ſunt pietas erga Deum, ſanctificatio uitæ, charitas proximi, & ſancta cura in eo uitæ genere ad quod uocati ſumus.

HAFNIÆ
EXCVDEBAT IOHANNES
XYLANDER
Impenſis Baltazari Kaus,
menſe Martio,
Anno
1 5 6 3.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)

206.

r in Prophetis
uàm ſint neceſ-
nt, quæ ad qua-
quæ ſunt pietas
o uitæ, cha-
ncta cura
re ad

NES

aus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 206 8° (LN 808 8° copy 2)